

ISSN:2146-5975

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERGİSİ

Yıl: 2019

Cilt: 9

Sayı: 2

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ**

Journal of Düzce University Institute of Social Sciences

Sahibi/Owner**D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına**

Enstitü Müdürü Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL

Editörler/Editors

Prof. Dr. Nigar DEMİRCAN ÇAKAR

Prof. Dr. Marika ODZELI

Prof. Dr. Shahram YOUSEFIFAR

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL

Doç. Dr. Mykhaylo YAKUBOVYCH

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÖCEL

Mizanpaj Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÖCEL

Alan Editörleri

Prof. Dr. Marika ODZELİ (Eğitim-Tiflis İvane Javakhişvili Devlet Üniversitesi)

Prof. Dr. Shahram YOUSEFIFAR (Tarih-Tahran Üniversitesi)

Doç. Dr. Recai ÖZCAN (Edebiyat-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Süleyman GÖKSOY (Eğitim Bilimleri-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Eugene KENNEDY (Eğitim-Louisiana State University)

Dr. Öğr. Üyesi Faruk Kerem ŞENTÜRK (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ashhan KUYUMCU VARDAR (Eğitim Bilimleri-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Olesia ZHDANOVYCH (Tarih-Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Dr. Öğr. Üyesi Thawee NUMSAKULWONG (Eğitim-Rajamangala University of Technology)

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nigar Demircan ÇAKAR (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Prof. Dr. Marika ODZELI (Eğitim- Ivane Javakhishvili Tbilisi State University)

Prof. Dr. Roin MALAKMADZE (Tarih-Batumi Shota Rustaveli State University)

Prof. Dr. Shahram YOUSEFIFAR (Tarih-Tahran Üniversitesi)

Doç. Dr. Daryoush RAHMANIYAN (Tarih-Tahran Üniversitesi)

Doç. Dr. Recai ÖZCAN (Edebiyat-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL (Tarih-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Süleyman GÖKSOY (Eğitim Bilimleri-Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Eugene KENNEDY (Eğitim-Louisiana State University)

Doç. Dr. Mykhaylo YAKUBOVYCH (İlahiyat-The National University of Ostroh)

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ÖCEL (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Faruk Kerem ŞENTÜRK (İşletme-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ashhan KUYUMCU VARDAR (Eğitim Bilimleri-Düzce Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Olesia ZHDANOVYCH (Tarih-Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Dr. Öğr. Üyesi Thawee NUMSAKULWONG (Eğitim-Rajamangala University of Technology)

Bilim Kurulu/Scientific Committee

Prof. Dr. Abdullah Yılmaz	Anadolu Üniversitesi/Açıköğretim
Prof. Dr. Ahmet İncekara	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Karadağ	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Şen	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Alper Ertürk	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Atila Yüksel	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Aziz Kutlar	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Cem Saatçioğlu	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsüm Akalın	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Habib Yıldız	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan Erkuş	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza Ateş	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Hamit Saruhan	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Karakayalı	Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Bakırtaş	Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan Genç	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Hakkı Eraslan	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. İzzet Kılınç	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Kahraman Çatı	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Kaoru Yamaguchi	Doshisha University-Japan
Prof. Dr. Kazım Yoldaş	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Kartal	Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Selami Yıldız	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Akkuş	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Muhsin Halis	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Aykaç	Kırklareli Üniversitesi
Prof. Dr. Nadir Eroğlu	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice Neşe Erim	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akif Öncü	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Nigar Demircan Çakar	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Batman	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Akınoğlu	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Recep Kök	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi Altunışık	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Said Kınır	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Salih Durer	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Çaldak	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Turan Öndeş	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur Selçuk Akalın	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf Tuna	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup Bulut	Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer Akbaş	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah Adıgüzel	Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Abdulvahap Baydaş	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Abdurrahman İlğan	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Ertuğrul	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Aylin Koç	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir Zakir Çoban	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Burhan Kılıç	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Burhanettin Zengin	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent Bakar	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Cahit Aydemir	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Engin Aslanargun	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Enver Bozdemir	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Arı	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan Kahyaoğlu	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Kağan Keskin	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Kamil Unur	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Lütfi Atay	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Emin Uludağ	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Nurullah Kurutkan	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Metin Kılıç	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Muammer Mesci	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Cahid Ünğan	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Genç	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Taşdan	Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Nanuli Katcharava	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Yanık	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Recai Özcan	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuz Türkay	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Öznur Bozkurt	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Selami Özcan	Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman Göksoy	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman Ağraş	Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus Emre Taşgit	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdülhamit Eş	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İmamoğlu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Akaytay	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Arif Güngör	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Atıf Akgün	Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Nuri Yılmaz	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cafer Erhan Bozdağ	İstanbul Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emel Iştar	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fahriye Hayırsever	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Aydın	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özçelik	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fehmi Altın	Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Filiz Evran Acar	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Furat Akdemir	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi. Gökmen Kılıçoğlu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halil Coşkun Çelik	Siirt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Harun Çağlayan	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Harun Şahin	Bingöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Akkaş	Erzincan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Sona	Yıldız Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İstemi Çömlekçi	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Levent Gelibolu	Kafkas Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Aytekin	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Akın	Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayat	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yüksel	Ordu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mümin Topçu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Kara	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Balaban	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Pınarcık	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Arslan	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Semra Aktaş Polat	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Seyda Faikoğlu	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Şahin	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şule Ay	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Öcel	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çetin Yılmaz	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Herkmen	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Cankara	Bilecik Üniversitesi

BU SAYININ HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Bekir BULUÇ
 Prof. Dr. Kahraman ÇATI
 Prof. Dr. Oktay AKBAŞ
 Doç. Dr. Bahri AYDIN
 Doç. Dr. Durdağı AKAN
 Doç. Dr. Murat BAŞAR
 Doç. Dr. Ömer METİN
 Doç. Dr. Şükran KARACA
 Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK
 Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan TEYYARE
 Dr. Öğr. Üyesi Hakan BOZ
 Dr. Öğr. Üyesi İsmail DURAK
 Dr. Öğr. Üyesi Mahmut İNAN
 Dr. Öğr. Üyesi Neslihan KOÇ
 Dr. Öğr. Üyesi Nuri AKGÜN
 Dr. Öğr. Üyesi Önder KETHÜDA
 Dr. Öğr. Üyesi Serkan POLAT
 Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI
 Dr. Öğr. Üyesi Şenyurt YENİPİNAR
 Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKÇAKIN
 Öğretim Gör. Dr. Sibel KÜÇÜKKÜLAHLI

Yazışma Adresi

Düzce Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
81620 Konuralp Yerleşkesi
Düzce/TÜRKİYE
Tel: (0380) 542 14 37
Fax: (0380) 542 14 38

Corresponding Address

Duzce University
Institute of Social Sciences
81620 Konuralp Campus
Duzce/TURKEY
Phone: (0380) 542 14 37
Fax: (0380) 542 14 38

Dergi yılda iki sayı olarak elektronik ortamda yayımlanır (Electronic journal published twice a year as a number) <http://dergipark.gov.tr/dusbed> adresinden dergiye ilişkin bilgilere ve makale özetlerine ulaşılabilir ("to Authors" and "Abstracts" can be found at this address). Yazarlar, basılı ya da elektronik formatta yer alan resimler, tablolar ya da diğer her türlü içerik dahil daha önce yayınlanmış içeriği kullanırken telif hakkı sahibinden izin almalıdırlar. Bu konudaki yasal, mali ve cezai sorumluluk yazarlara aittir. Dergide yayınlanan makalelerde ifade edilen görüşler ve fikirler Editörler, Yayın Kurulu ve Yayıncı'nın değil, yazar(lar)ın bakış açılarını yansıtır. Editörler, Yayın Kurulu ve Yayıncı bu gibi durumlar için hiçbir sorumluluk ya da yükümlülük kabul etmemektedir. Yayımlanan içerik ile ilgili tüm sorumluluk yazarlara aittir.

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri;

Prof. Dr. Said KINGİR, Doç. Dr. Süleyman AĞRAŞ, Uzman Yılmaz MARTİN, Öğr. Gör. Hasan Önal ŞEYHANLIOĞLU

Termal Turizm İşletmelerinin Kalite Düzeylerinin Servqual Modeli ile Belirlenmesi 130-143

Doç. Dr. Hakan Murat ARSLAN

Teknoparklarda Faaliyet Gösteren İşletmelerin Critic-Topsis Yöntemi ile Finansal

Performanslarının Değerlendirilmesi.....144-153

Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice YILDIRIM

Etnosentrik Eğilimlerin Marka Kişilik Algılamalarına Etkisi: Düzce Üniversitesi Örneği 154-173

Dr. Öğr. Üyesi Niyazi GÜMÜŞ, Doç. Dr. Ebru ONURLUBAŞ

Uluslararası Öğrencilerin Tüketim Harcamalarının Şehir Ekonomisine Katkısının İncelenmesi:

Kastamonu Üniversitesi Örneği 174-192

Arş. Gör Mehmet Emin KENANOĞLU, Doç. Dr. Murat AYDIN

Trafikte Yaşanan Dışsallıklara Bir Çözüm Önerisi Olarak Akıllı Ulaşım Sistemleri:

Çanakkale Üzerine Nicel Bir Araştırma 193-208

Doç. Dr. Süleyman GÖKSOY, Yüksek Lisans Öğr. Elif TORLAK, Yüksek Lisans Öğr. Beyza UĞUZ

Okul Müdürlerinin Dönüşümcü Liderlik Rollerini.....209-222

Doç. Dr. Durdağı AKAN, Doktora Öğr. Mehmet Ali YARIM

İlkokul Öğrencilerinin Okul ve Okul Müdürü Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları.....223-233

Doç. Dr. Murat BAŞAR, Öğretmen Doğan YALÇIN

Sınıf Öğretmenlerinin 2015 Yılı İlköğretim Matematik Öğretim Programındaki Geometri

Kazanımlarına Yönelik Görüşleri.....234-249

Olgu Sunumu

Doktora Öğrencisi Serkan KARA

Sri Lanka'da Sivil Savaş ve Negatif Barış Süreci: Pozitif Barış Neden İmkansız?.....250-260

Derleme

Dr. Öğr. Üyesi Nermin Zahide AYDIN

Gümüşhane'de Milletvekili Seçimleri (1946-1950).....261-275

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TERMAL TURİZM İŞLETMELERİNİN KALİTE DÜZEYLERİNİN SERVQUAL MODELİ İLE BELİRLENMESİ¹

Said KINGİR², Süleyman AĞRAŞ³, Yılmaz MARTİN⁴, Hasan Önal ŞEYHANLIOĞLU⁵

Öz

Çağımızda teknolojinin artması, serbest zaman kavramının önem kazanması ve insan ömrünün uzaması ile termal turizme rağbet artmıştır. Türkiye'nin sıcak su kaynağı ve faydalı çamur kaynağı olarak zengin olması ve kür uygulamalarındaki personel yeterliliği ile ön plana çıkmaktadır. Araştırmanın amacı, Türkiye'deki termal turizm işletmelerinin yapısal değerlendirilmesi, bu yapı içerisinde sunulan hizmetlerde müşterilerin algı ve beklentilerinin ortaya koyulması, hizmet kalitesine yönelik algı ve beklentiler arasındaki farkı değerlendirmek suretiyle müşteri memnuniyetinin ölçülmesidir. Çalışmanın amacı doğrultusunda bir şirket bünyesinde yer alan Armutlu ve Kuzuluk kaplıcalarını ziyaret eden 406 müşteri ile anket çalışması yürütülmüş, tesislerin resepsiyon/kayıt kabul hizmetleri, daire hizmetleri, yiyecek içecek hizmetleri ve kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin hizmet kalitesi değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre işletme tesislerine ait resepsiyon/kayıt kabul hizmetleri, daire hizmetleri, yiyecek içecek hizmetleri ve kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin beklenen hizmet kalitesi algılanan hizmet kalitesinden daha yüksektir. Buna göre genel olarak müşterilerin hizmet kalitesine ilişkin beklentilerinin karşılanmadığı belirlenmiştir. İşletmenin hizmet kalitesini artırmak için çalışmalar yapması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Termal turizm, hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti.

DETERMINATION OF THE QUALITY LEVELS OF THERMAL TOURISM ENTERPRISES WITH SERVQUAL MODEL

Abstract

In our age, the demand for thermal tourism has increased with the increase in technology, the concept of free time and the increase in human life. Turkey's hot springs and mud as a rich resource to be useful, and personnel qualification in curing practices come to the fore. The aim of the research is the structural evaluation of thermal tourism business in Turkey, this structure is in customers' perception of the services offered and to put forward their expectations, is a measure of customer satisfaction by evaluating the difference between perception and expectations for service quality. For the purpose of this study, 406 customers visited the Armutlu and Kuzuluk thermal springs within the body of a company. The survey was conducted with 406 customers. Quality was evaluated. According to the results of the study, the expected service quality for reception / registration acceptance services, apartment services, food and beverage services and spa curing center services of the operation facilities is higher than the perceived service quality. Accordingly, it is determined that the expectations of the customers about the service quality in general are not met. It is recommended that the work be carried out to improve the service quality of the enterprise.

Keywords: Thermal tourism, service quality, customer satisfaction.

¹Bu makale, Yılmaz Martin'in "Termal Turizm İşletmelerinden Hizmet Alan Müşterilerin Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²Prof. Dr., Turizm Fakültesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, saidkingir@subu.edu.tr, orcid: 0000-0002-5459-3484

³Doç. Dr., Akçakoca Turizm Yüksekokulu, Düzce Üniversitesi, suleyman.agras@duzce.edu.tr, orcid: 0000-0003-0999-0904

⁴Bilim Uzmanı, ylmzmrtn@gmail.com, orcid: 0000-0001-7344-8306

⁵Öğr. Gör., Doğubayazıt Ahmed-i Hani MYO, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, hseyhanlioglu93@gmail.com, orcid: 0000-0002-9056-5237.

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Kingir, S., Ağraş, S., Martin, Y. ve Şeyhanlioğlu H. Ö. (2019), Termal Turizm İşletmelerinin Kalite Düzeylerinin Servqual Modeli İle Belirlenmesi, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 130-143.

Makale Geliş Tarihi: 20/07/2019

Makale Kabul Tarihi: 01/11/2019

Makale Yayın Tarihi: 30/12/2019

1. Giriş

Sağlık amacı ile insanlar, ilk çağlardan itibaren termal su olan bölgelere gitmektedir. Günümüzde de insanlar, hastalıklarını iyileştirme amacıyla termal açıdan değerli olan yerlere gitmektedir (Kozak vd., 1997: 14). İnsanlar sadece tedavi amaçlı olarak değil, dinlenmek ve rekreatif faaliyetlere katılma amacıyla da ilgili tesisleri seçmektedir. Gündelik hayatın zor olması, çalışanları hem beden hem de zihnen yormaktadır. Yoğun bir çalışma temposuna sahip olanlar, uzun zamanlar doğanın nimetlerinden yararlanamamaktadır. Yorulan vücutların ve kafaların güçlenmesi ve dinlenmesinde doğal güzellikler, kaplıcalar, şifalı suların içinde dinlenmek ve spor yapmak, sağlık açısından çok faydalıdır. Bu yüzden termalizmin ve turizmin ayrı etmenler olarak görülmesi ve rakip gibi algılanması doğru olmamaktadır. Aksine günümüzce termalizm ve turizm, termal merkezlerin ünlenmesi, bölgelerin yabancı ve yerli müşteriyle dolup taşması sebebiyle birbirine daha da sıkı bağlanmış ve birbirlerine karşılıklı olarak güvence olmuştur (Cihangir, 2016: 13). Alternatif turizm çeşitleri arasında önemli bir yere sahip olan termal turizm sadece sağlık değil aynı zamanda rekreatif faaliyetlerin gerçekleşmesi ve serbest zamanın değerlendirilmesi açısından önemlidir (Nastos ve Matzarakis, 2019).

Klasik otel işletmeleriyle karşılaştırıldığında termal otel işletmeleri, sundukları hizmetler bakımından kendilerine has birtakım özellikler barındırmaktadırlar. Termal otel işletmelerine gelen yaşlı ve fiziksel engelli misafir oranının diğer otel işletmelerine göre daha yüksek olması, bu otel işletmelerinde hasta ve sağlıklı insanların daha yüksek oranda bir arada konaklaması ve bu otellerde sunulan hizmetlerin klasik otellerde sunulan hizmetlere göre daha farklı ve müşteri odaklı perspektiften bakılmasına neden olmaktadır. Termal otellerin doğal kaynaklar üzerinde olması ve müşterilerin doğa özlemi içerisinde bulunmaları da termal otel işletmelerini diğer otel işletmelerinden ayıran bir diğer önemli konudur. Bu durum termal otel işletmelerinde sunulan hizmetlerin daha nitelikli bir şekilde sunulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Termal turizm alanında yaşanan gelişmeler dikkate alındığında, ülkemizdeki termal turizmin güncel durumunu ortaya koyabilmek, kür ve konaklama gibi birbirinden tümüyle bağımsız gibi görünümün iki hizmetin tek çatı altında toplanmasını sağlayan termal turizm işletmelerinin işleyişini analiz edebilmek, müşteri beklenti ve memnuniyet düzeyleri üzerinde tespitler yapmanın hem Türk turizmi hem termal tesisler hem de müşteriler açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Termal turizmde Türkiye'ye rakip destinasyon olarak yakın olan ülkelerde yer almaktadır. Bunlardan en önemlilerinden biride Yunanistan olmaktadır. Edipsos ve Methana kentlerinin kaplıca tesislerinin bu konuda önemli olduğu ve pazarlama faaliyetlerinde termal turizmi ön plana çıkarıldığı görülmektedir (Nikoli ve Lazakidou, 2019: 21).

2. Literatür İncelemesi

2.1. Termal Turizm İşletmelerinde Müşteri Memnuniyeti

İnsanların rahatsızlıklarını gidermek amacıyla termal su kaynaklarına gitmek yüzyıllardır gelenek haline gelmiştir. Ayrıca termal suların birçok rahatsızlığın tedavisinde, kas ve sinirsel yorgunlukların giderilmesinde, vücudun eski zindelik ve gücünün kazanmasında etkili olduğu tıp dünyasının yapmış olduğu çalışmalar sonucu kabul edilmiştir (Edinsel ve Adıgüzel, 2014:166). Term kelimesi, Latince "sıcak" anlamına gelen "termos" (thermos) kelimesinden gelir. Romalılar zamanında önceleri halk banyoları anlamına gelen "term" kelimesi daha sonraları su alınan yer anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Doğal sıcak sular için "termal" (thermal), suların sıcaklık özelliğini belirtmek için "termik" (termique), doğal sıcak su kaynaklarının incelenmesi ve sağlık amacı ile kullanılmak üzere düzenlenmesi için ise "termalizm" (thermalisme) kelimesine rastlanmaktadır (Zengin ve Eker, 2016 :166).

Türkiye jeotermal potansiyeli ve kaynak zenginliği açısından Avrupa'da ilk sırada, dünyadaysa ilk 7 ülke arasındadır. Ülkemizdeki termal sular hem çeşitli kimyasal ve fiziksel özellikleri hem de sıcaklık ve debileriyle, Avrupa'da bulunan pek çok termal sudan daha üstün niteliklere sahiptir. Türkiye'de bulunan termal sular bol su verimli ve doğal çıkışlı, tuz, radon ve kükürt bakımından zengin, eriyik maden değeri yüksektir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). İnsan sağlığına ve sağlıklı yaşama önem veren gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin pek çoğu, mineralize termal suların bu özelliklerinin farkına vararak çeşitli yatırımlar yapmakta ve tedavi üniteleriyle buna bağlı kompleksler kurarak termal turizmde önemli mesafeler kat etmiş ve büyük kazançlar elde etmiştir. Bu ülkeler için termal turizm, halk sağlığına yararı, sağladığı döviz girdisi ve diğer çeşitli etkinlikler sayesinde turizm sektörü ve ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olmuştur (Öztürk ve Bayat, 2011: 145).

Termal müşteri, termal turizm işletmeleri veya yakın çevresinde konaklayarak, termal işletmeden veya termal tedavi merkezinden tedavi, sağlığı koruma, dinlenme-gevşeme, boş zamanlarını değerlendirme, kısaca turizm ve rekreasyonel amaçlı olarak yararlanan kişidir. Termal turist, termal turizm işletmeleri veya yakın çevresinde konaklayarak, termal işletmeden veya termal tedavi merkezinden tedavi, sağlığı koruma, dinlenme, rahatlama, boş zamanlarını değerlendirme, kısaca sağlık ve rekreasyonel amaçlı olarak yararlanan kişidir (Kaçar vd., 2014).

Müşteri memnuniyeti, firmaların müşteri ihtiyaçlarını işletme ürünleri tarafından ne kadar karşıladığıdır. Müşteri memnuniyeti, müşterinin beklentilerini sonuçtan elde ettiği memnuniyet ile karşılaştırmasıdır. Sonuçlar beklentiye karşılayamadığı zaman müşteri mutsuz; sonuç beklentilerle eşitse mutlu; sonuç beklentileri aşıyorsa da müşteri firmaya sadakatle bağlı veya memnun olmaktadır (Halis, 2007: 52). Müşteri memnuniyeti, bir müşterinin, herhangi bir firmanın hizmet veya ürünleri kullandıktan sonra bu hizmet veya ürünün özellikleri, niteliği ve değeri hakkında sahip olduğu pozitif veya negatif duygulardır (Aymankuy vd., 2012: 227). Müşteri memnuniyeti, bir müşterinin hizmetten beklediği yararları, yaşam tarzına uygunluğuna, kendi alışkanlık ve zevklerine, statüsüne, sosyal sınıfına, ailesinin ve kendisinin kültürüne, hizmetin sunulmasının sosyo-kültürel değerlerine, hizmetten beklediği performansa, katlanmaktan kurtulduğu külfetlere bağlı bir fonksiyondur (Güler, 2010: 35).

Günümüzdeki rekabet ortamında, özellikle de hizmet sektöründe müşteri ile uzun dönemli ilişkiler kurabilen işletmeler, pazarda başarılı olma ve rekabet etme konusunda daha fazla şansa sahiptir. Bu yüzden uzun dönemli ilişkileri oluşturmak için sunulan hizmetten müşteriler, beklentinin ötesinde memnun kalmalıdır (Korkmaz, 2013: 9-10). Yoğun rekabetin olduğu ve firmaların birbirinden müşteri kapmaya çalıştığı günümüzde müşterinin bir işletmeye karşı bağlılık oluşturması ve başka işletmelerin olmasına rağmen o firmayı tercih etmeye devam etmesi, önemli bir rekabet avantajıdır (Iskhakova, 2010: 33).

Müşteri ihtiyaçlarının karşılanması ve memnun edici bir hizmetin verilmesi, otel işletmeciliğinin temel prensibidir. Üretim işletmesi, restoran veya yıldızlı otel fark etmeksizin tüm işletmeler müşteri memnuniyet ve beklentileri ile yakından ilgilenmektedirler (Goodwing vd., 2005: 60). Otelde müşteri memnuniyeti sağlamak, müşterinin daha önce aldığından daha kaliteli bir hizmet ve ürün alması ile mümkün olmaktadır. Müşteri memnuniyetiyle müşterinin algıladığı hizmetten memnuniyet derecesi arasında yakın bir ilişki vardır (Öztürk ve Seyhan, 2005: 122). Termal otellerde müşteri memnuniyetinin artması ile hizmeti kullanan turistlerin otelde aynı hizmeti aldıkları göz önünde bulundurularak duyarlılık konusuna özen gösterilmelidir (Rodrigues, 2019: 1).

2.2. Hizmet Kalitesi

Hizmet, müşteri ile hizmeti sunan kişi ya da kurumun karşılıklı olarak birbirleri ile iletişim kurmalarını gerektiren sosyal faaliyetlerdir (Karahana, 2000: 14). Hizmet aynı zamanda insanların gereksinimlerini doyuma ulaştıran eylemler olarak tanımlanmaktadır (Üzerem, 1997: 34). Hizmetler, az çok dokunulmaz bir yapıya sahip olan, hizmet sunanların ve personelin fiziksel mal ya da kaynaklarla sistemleri arasında yaşanan etkileşim esnasında oluşan, müşteri sorunlarına çözüm olarak sağlanan faaliyetlerdir (Kayral, 2012: 5).

Hizmetler, müşterilerin beklenti ve isteklerinin karşılanması için üretilmiş olan soyut ürünlere denir. Hizmetle ilgili en çok bilinen tanıma göre hizmet, bir gruptan başka bir gruba sunulan, herhangi bir şeyin sahipliğiyle sonuçlanmayan bir fayda veya faaliyettir. Hizmet, tüketicilerin mülkiyet ile ilişkisi olmadan satın aldığı faydadır (Ergi, 2012: 24-25). Hizmetin kendine özgü birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler (Armstrong ve Kotler, 2003; Eleren ve Kılıç, 2007: 240);

- Heterojenlik
- Hizmetler soyuttur
- Depolanamama
- Eş zamanlılık
- Dayanaksız olma
- Sahipliğin devredilmemesi

Hizmet kalitesi, maliyetler, müşteri tatmini, müşteriye elde tutma ve pozitif ağızdan ağıza iletişime olan etkisi nedeniyle, günümüz hizmet sektöründe önemli düzeyde göz önünde bulundurulmuş kavramların başında yer almaktadır (Türk, 2009: 400). Hizmet kalitesi, bir hizmet işletmesinin kendisini diğer

işletmelerden farklılaştırmasını ve sürdürülebilir rekabet avantajı kazanmasında bir araç olarak kullanılmaktadır (Ghobadian vd., 1994: 44). Hizmet kalitesi, müşteri beklentilerinin tatmin edilmesi ya da karşılanmasıdır (İçöz, 2005: 137). Hizmet kalitesi; bir örgüt tarafından sunulan hizmetlerin müşteriler tarafından değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan duygusal tutumlardır (Giritlioğlu, 2012: 84). Hizmet kalitesi; hizmetlerde müşterilerin beklenti ve algılarının karşılaştırılması şeklinde tanımlanmıştır (Heung ve Wong, 1997: 64).

Hizmet kalitesi, müşteri beklentilerini karşılamak için üstün ya da mükemmel hizmetin verilmesidir. Bir kuruluşun müşteri beklentilerini karşılayabilme ya da geçebilme yeteneği olarak belirtmektedir. Burada önemli olan konu, kalitenin müşteri tarafından algılanan kalite olmasıdır. Verilen hizmetin müşteri beklentilerinin ne kadarını karşılayabildiğinin bir ölçüsüdür. Kaliteli hizmet vermek ise müşteri beklentilerinin karşılanabilmesidir (Odabaşı, 2000: 67-93). Diğer bir ifadeyle müşteri beklentilerini karşılayabilme ve ihtiyaç ve gereksinimleri belirleyebilme derecesidir (Edwardsson, 1998: 142).

Hizmet kalitesi hizmet yerine giriş kolaylığı, haberleşme araçlarının açıklığı, hizmet sunanlarının nezaketi çalışanların görevlerindeki uzmanlıkları ve empati yetenekleri, hizmetin müşteri gereksinimlerine ne ölçüde cevap verdiği, hizmet sayesinde elde edilen sonuçların kalite ve çabukluğu ile ilgili bir kavramdır (Yıldız, 1994: 12). Bu açıklamalar ile birlikte Parasuraman, ve ark. (1985), hizmet kalitesiyle ilgili bazı tespitlerde bulunmuşlardır (Akyol, 2013, 24):

- Hizmet kalitesi müşteriler için ürün kalitesini değerlendirmekten daha zordur.
- Hizmet kalitesi algısı, gerçekleşen hizmet performansı ile müşteri beklentilerinin kıyaslanmasının sonucudur.
- Kalite değerlendirmesi sadece hizmetin sonucundaki çıktı ile ilgili olmayıp hizmetin sunum sürecini de içerir.

3. Araştırma Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, bir şirket bünyesinde yer alan Kuzuluk ve Armutlu termal işletmelerinin yapısal değerlendirilmesi, bu yapı içerisinde sunulan hizmetlerde müşterilerin algı ve beklentilerinin ortaya koyulması, hizmet kalitesine yönelik algı ve beklentiler arasındaki farkı değerlendirmek suretiyle müşteri memnuniyetinin ölçülmesidir. Bununla birlikte müşteri memnuniyetinin sosyo-demografik özelliklere göre değişiminin değerlendirilmesi araştırmanın diğer amacıdır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Bu çalışmada mevcut durumu tespit etme amaçlandığından tarama modeline başvurulmuştur. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan şey, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2016). Oluşturulan tarama modeli çerçevesinde müşterilerin hizmet kalitesine ilişkin beklenti ve algıları arasındaki fark değerlendirilmiştir. Bununla birlikte müşterilerin algıladığı hizmet kalitesi bağımlı değişken olarak alınmış ve hizmet kalitesine ilişkin algı üzerinde etkili olan demografik ve işletmeye bağlı özellikler bağımsız değişken olarak değerlendirilmiştir.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini bir şirket bünyesinde yer alan Armutlu ve Kuzuluk kaplıcalarını 01.09.2018-01.10.2018 tarihlerinde ziyaret eden müşterilerin tümü oluşturmaktadır. Bu dönemde işletmeleri toplam 24017 kişi ziyaret ederek tesislerde konaklamış olup, bu sayı araştırmanın evrenini göstermektedir.

Araştırmanın örneklemini oluşturabilmek için, tesislerde konaklayan tüm bireylerden araştırmaya dâhil olmaları talep edilmiştir. İlgili tarih aralığında kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen toplam 463 ziyaretçi dâhil olmayı kabul etmiş ve anket formunu doldurmuştur. Yapılan değerlendirmelerde 57 anket formu analizler için uygun olmadığı gerekçesiyle araştırma dışında bırakılmıştır. Bu doğrultuda araştırma örneklemini 406 katılımcı belirlenmiştir.

Araştırmanın yürütüldüğü Armutlu ve Kuzuluk kaplıcalarının özellikleri incelendiğinde; kaplıca sularının kireçlenmeleri, iltihaplı romatizmaları, yumuşak doku romatizmaları, mekanik ve bel boyun

problemleri, mide - bağırsak - böbrek ve safra kesesi rahatsızlıkları, cilt rahatsızlıkları, cilt hastalıkları, bel ve boyun fitiği, çalışma koşulları ve ortamına bağlı ağrılar, spor yaralanmaları, kısırlık ve kadın hastalıkları, kalp ve damar rahatsızlıkları, ortopedik sorunlar, kas hastalıkları, ameliyat komplikasyonları, nörolojik hasarlanmaları, sinir ve baş ağrıları, şeker hastalığı, kırık-çıkık sekelleri, nefes darlığı, astım, bronşit, sinirsel gerginlikler ve diğer bazı metabolizmik rahatsızlık ve hastalıkların tedavisinde değişen oranlarda iyileşme sağladığı görülmüştür. Bununla birlikte kişiler kaplıcanın bulunduğu iklimin etkilerinden yararlanmaktadır. Diyet, egzersiz, uyku, dinlenme programlarıyla birlikte kaplıca kürü uygulanırsa, vücut için bir dinçleşme sağlanabilir. Ayrıca kaplıca suları, kişinin iş ve aile yaşantısını aktif sürdürebilmesi için rehabilitasyon sağlamaktadır (İhlas Armutlu, 2018; İhlas Kuzuluk, 2018).

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket formu Sandıkçı (2008) çalışmasından uyarlanmıştır. Formdaki maddelerden bazıları tesislere uygun olmadığı için çıkarılmış ya da revize edilmiştir. Kullanılan anket formunda 18 madde yer almaktadır. Bu maddelerden ilk 6 tanesi ile katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, aylık ortalama gelir, tesiste konaklama düşüncesinin oluşma şekli ve tesise geliş amacı değerlendirilmiştir. Anketin 7-10 maddelerinde ise resepsiyon/kabul, daire hizmetleri, yiyecek-içecek hizmetleri ve kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin müşterilerin algıladığı ve beklediği hizmet kalitesi 5'li Likert tipte bir skala ile ölçülmüştür. Sandıkçı (2008) tarafından yapılan güvenilirlik analizinde ölçeğin güvenilirlik değeri 0,841 olarak ölçülmüştür. Mevcut araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizinde ise anketin Cronbach Alfa katsayısının 0,877 olduğu belirlenmiştir. Bu değer anketin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Karasar, 2016).

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Verilerin analiz işleminde öncelikli olarak kayıp ve sıra dışı değerlere ilişkin düzeltmeler yapılmıştır. Ardından katılımcı profiline ilişkin frekans ve yüzdeler ile birlikte hizmet kalitesi algı ve beklentisine ilişkin ranj, ortalama ve standart sapma değerleri sunulmuştur. Bununla birlikte algılanan ve beklenen hizmet kalitesi arasındaki GAP değerlendirmesi için gerekli çıkarma işlemi yapılarak betimleyici istatistik tablosunda sunulmuştur. Son olarak algılanan hizmet kalitesi müşteri memnuniyet düzeyi olarak değerlendirilmiş ve bu düzeyin ilgili faktörler çerçevesinde farklılaşmasını değerlendirmek için, örneklemin evreni temsil edebilirliği dikkate alınarak parametrik testlerden t-test ve ANOVA ile birlikte Post Hoc testlerinden Tukey Test kullanılmıştır. Elde edilen bulgular % 95 güven aralığında ve %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. Bulgular

Analizlerde öncelikle betimleyici istatistikler verilmiş, ardından araştırma problem ve alt problemlerinin sınanmasına ilişkin Gap analizi, t-test ve ANOVA sonuçları üzerinde durulmuştur.

Tablo 1. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	N	%	Değişkenler	N	%
Cinsiyet			Aylık ortalama gelir		
Kadın	118	29,1	3000 TL ve altı	137	33,7
Erkek	288	70,9	3001-5000 TL	162	39,9
Yaş			5001 TL ve üzeri	107	26,4
31 yaş ve altı	140	34,5	Tesiste konaklama düşüncesinin oluşma şekli		
32-47 yaş	134	33,0	Kendi tecrübem	136	33,5
48 yaş ve üstü	132	32,5	Dost, arkadaş, akraba tavsiyesi	194	47,8
Öğrenim durumu			Medya ve internet	34	8,4
İlköğretim	54	13,3	Diğer	42	10,3
Lise	136	33,5	Tesise geliş amacı		
Ön lisans	50	12,3	Tedavi	52	12,8
Lisans	116	28,6	Dinlenme	298	73,4
Lisansüstü	50	12,3	Diğer	56	13,8

Tesislerde konaklayan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Konaklama Esnasında Şikâyet Edilecek Bir Problemlle Karşılaşan Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	N	%	Değişkenler	N	%
Şikayet sebebi			Şikayete karşı işletme tarafından gösterilen tepki		
Dairelerin donanım ve temizliği	101	66,4	Nezakete karşılandı	60	39,5
Hizmet kalitesinde yetersizlik	10	6,6	Kişisel bazda ilgilenildi	27	17,8
Personellerin saygısız davranışı	4	2,6	Yönetim bazında ilgilenildi	10	6,6
Yiyecek-içecek	8	5,3	İlgilenilmedi	51	33,6
Kaplıca kür imkanlarının yetersizliği	2	1,3	Tepkiyle karşılandı	4	2,6
Diğer	27	17,8	Sorun ortaya çıkmadan önce tesis hakkında düşünce		
Şikayetin ilk olarak iletildiği kişi ya da birim			Çok iyi	99	65,1
Resepsiyon	52	34,2	Çok kötü	53	34,9
Müşteri hizmetleri	30	19,7	Sorun ortaya çıktıktan sonra tesis hakkında düşünce		
Bölüm yöneticisi	42	27,6	Çok iyi	61	40,1
İşletme yönetimi	10	6,6	Çok kötü	91	59,9
Diğer	18	11,8	Genel anlamda konaklama işletmesinden memnuniyet derecesi		
Şikayetin çözüme ulaştırılma süresi			Memnun değilim	24	15,8
1 saatten az	34	22,4	Az memnunum	56	36,8
1-2 saat içerisinde	28	18,4	Memnunum	64	42,1
1 gün sonra	16	10,5	Çok memnunum	6	3,9
Çözüme ulaştırılmadı	74	48,7	Fevkalade memnunum	2	1,3

Konaklama esnasında şikâyet edilecek bir problemlle karşılaşan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Resepsiyon/Kayıt Kabul Hizmetleri, Daire Hizmetleri, Yiyecek İçecek Hizmetleri ve Kaplıca Kür Merkezi Hizmetleri Alt Boyutlarına İlişkin Minimum, Maksimum Değerleri ve Puan Ortalamaları

Hizmet	Beklenen Hizmet Kalitesi		Algılanan Hizmet Kalitesi		Fark
	Ranj	$\bar{X} \pm ss$	Ranj	$\bar{X} \pm ss$	
Resepsiyon/Kayıt kabul hizmetleri					
Karşılama ve bilgilendirme	1,00-5,00	3,80±1,01	1,00-5,00	3,18±1,16	0,621
Konaklama esnasında ilgi ve nezaket	1,00-5,00	3,88±0,96	1,00-5,00	3,32±1,07	0,562
Personelin tecrübesi	1,00-5,00	3,82±0,95	1,00-5,00	3,28±1,08	0,547
Daire Hizmetleri					
Dairenin konforu	1,00-5,00	4,00±1,04	1,00-5,00	3,37±1,15	0,626
Mefruşatın kalitesi	1,00-5,00	3,93±0,98	1,00-5,00	3,51±1,20	0,424
Dairenin temizliği	1,00-5,00	4,20±1,10	1,00-5,00	3,28±1,39	0,926
Yiyecek İçecek Hizmetleri					
Ünitelerin temizliği	1,00-5,00	4,11±1,03	1,00-5,00	3,50±1,18	0,616
Yiyecek-içeceklerin çeşit ve kalitesi	1,00-5,00	4,11±0,98	1,00-5,00	3,67±1,09	0,443
Diyet yiyecek-içecek yeterliliği	1,00-5,00	3,70±1,13	1,00-5,00	3,09±1,08	0,611
Personelin tecrübesi	1,00-5,00	3,96±1,06	1,00-5,00	3,27±1,08	0,695
Personelin ilgi ve nezaketei	1,00-5,00	4,16±0,93	1,00-5,00	3,36±1,08	0,793
Kaplıca Kür Merkezi Hizmetleri					

Termal havuz	1,00-5,00	3,90±1,06	1,00-5,00	2,99±1,03	0,911
Sauna	1,00-5,00	3,61±1,14	1,00-5,00	2,92±1,10	0,690
Masaj odası	1,00-5,00	3,66±1,13	1,00-5,00	3,05±1,02	0,606
Aile havuzu	1,00-5,00	3,80±1,08	1,00-5,00	2,94±1,04	0,862
Ambulans-hasta nakil aracı	1,00-5,00	4,02±0,97	1,00-5,00	3,11±1,07	0,911
Revir-acil müdahale odası	1,00-5,00	4,00±1,01	1,00-5,00	3,39±1,13	0,611
Ünitelerin temizliği ve hijyen	1,00-5,00	4,00±1,01	1,00-5,00	3,34±1,12	0,655
Personelin tecrübesi	1,00-5,00	3,84±1,11	1,00-5,00	3,26±1,04	0,576
Yeterli sağlık personeli	1,00-5,00	3,90±1,11	1,00-5,00	3,20±1,06	0,700

Tablo 3'te ölçeklerin özellikleri gösterilmiştir. Beklenen hizmet kalitesinde; karşılama ve bilgilendirmenin ortalaması 3,80±1,01, konaklama esnasında ilgi ve nezaketin ortalaması 3,88±0,96, personelin tecrübesinin ortalaması 3,82±0,95, dairenin konforunun ortalaması 4,00±1,04, mefruşatın kalitesinin ortalaması 3,93±0,98, dairenin temizliğinin ortalaması 4,20±1,10, ünitelerin temizliğinin ortalaması 4,11±1,03, yiyecek-ıçeceklerin çeşit ve kalitesinin ortalaması 4,11±0,98, diyet yiyecek-ıçecek yeterliliğinin ortalaması 3,70±1,13, personelin tecrübesinin ortalaması 3,96±1,06, personelin ilgi ve nezaketinin ortalaması 4,16±0,93, termal havuzun ortalaması 3,90±1,06, saunanın ortalaması 3,61±1,14, masaj odasının ortalaması 3,66±1,13, aile havuzunun ortalaması 3,80±1,08, ambulans-hasta nakil aracının ortalaması 4,02±0,97, revir-acil müdahale odasının ortalaması 4,00±1,01, ünitelerin temizliği ve hijyenin ortalaması 4,00±1,01, personelin tecrübesinin ortalaması 3,84±1,11, yeterli sağlık personelinin ortalaması 3,90±1,11'dir.

Algılanan hizmet kalitesinde; karşılama ve bilgilendirmenin ortalaması 3,18±1,16, konaklama esnasında ilgi ve nezaketin ortalaması 3,32±1,07, personelin tecrübesinin ortalaması 3,28±1,08, dairenin konforunun ortalaması 3,37±1,15, mefruşatın kalitesinin ortalaması 3,51±1,20, dairenin temizliğinin ortalaması 3,28±1,39, ünitelerin temizliğinin ortalaması 3,50±1,18, yiyecek-ıçeceklerin çeşit ve kalitesinin ortalaması 3,67±1,09, diyet yiyecek-ıçecek yeterliliğinin ortalaması 3,09±1,08, personelin tecrübesinin ortalaması 3,27±1,08, personelin ilgi ve nezaketinin ortalaması 3,36±1,08, termal havuzun ortalaması 2,99±1,03, saunanın ortalaması 2,92±1,10, masaj odasının ortalaması 3,05±1,02, aile havuzunun ortalaması 2,94±1,04, ambulans-hasta nakil aracının ortalaması 3,11±1,07, revir-acil müdahale odasının ortalaması 3,39±1,13, ünitelerin temizliği ve hijyenin ortalaması 3,34±1,12, personelin tecrübesinin ortalaması 3,26±1,04, yeterli sağlık personelinin ortalaması 3,20±1,06'dır.

Tablo 4. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Resepsiyon/Kayıt Kabul Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Personelin Tecrübesi	Kadın	118	3,49	1,12	2,60	0,010
	Erkek	288	3,19	1,05		

Tablo 4'te Resepsiyon/Kayıt kabul hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden personelin tecrübesinin cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Kadın katılımcıların ortalaması, erkek katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 5. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Yiyecek İçecek Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Personelin Tecrübesi	Kadın	118	3,10	1,06	-1,97	0,049
	Erkek	288	3,33	1,08		
Diyet yiyecek-ıçecek yeterliliği	Kadın	118	2,88	1,19	-2,34	0,020
	Erkek	288	3,17	1,02		

Tablo 4.5’de Yiyecek-içecek hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden diyet yiyecek-içecek yeterliliğinin ve personelin tecrübesinin cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Bu iki faktörde de erkek katılımcıların ortalaması, kadın katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Kaplıca Kür Merkezi Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

Aile Havuzu	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Kadın	118	3,10	1,12	2,07	0,039
Erkek	288	2,87	1,00		

Tablo 6’da Kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden aile havuzunun cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Aile havuzuna ilişkin memnuniyet düzeyinde kadın katılımcıların ortalaması, erkek katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 7. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Resepsiyon/Kayıt Kabul Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Yaşa Göre Değerlendirilmesi

	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Fark
Karşılama ve bilgilendirme				11,35	0,000	1>2 1>3 2>3
31 yaş ve altı ¹	140	3,49	1,41			
32-47 yaş ²	134	3,19	0,97			
48 yaş ve üzeri ³	132	2,83	0,93			

Tablo 7’de Resepsiyon/Kayıt kabul hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden karşılama ve bilgilendirmenin yaşa göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Karşılama ve bilgilendirmede, 31 yaş ve altı katılımcıların ortalaması, 32-47 ve 48 yaş ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların ortalamasından; 32-47 yaş aralığındaki katılımcıların ortalaması ise 48 yaş ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 8. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Kaplıca Kür Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Yaşa Göre Değerlendirilmesi

	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Fark
Termal havuz				5,87	0,003	3>1 3>2
31 yaş ve altı ¹	140	2,91	1,07			
32-47 yaş ²	134	2,82	0,96			
48 yaş ve üzeri ³	132	3,23	1,00			
Sauna				3,59	0,028	3>1
31 yaş ve altı ¹	140	2,77	1,27			
32-47 yaş ²	134	2,88	0,91			
48 yaş ve üzeri ³	132	3,12	1,07			
Masaj odası				5,47	0,005	3>1 3>2
31 yaş ve altı ¹	140	2,87	1,14			
32-47 yaş ²	134	3,01	0,93			
48 yaş ve üzeri ³	132	3,27	0,95			
Ünitelerin temizliği ve hijyen				4,06	0,018	1>2
31 yaş ve altı ¹	140	3,54	1,29			
32-47 yaş ²	134	3,16	1,06			
48 yaş ve üzeri ³	132	3,30	0,96			

Tablo 8’de Kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden termal havuz, sauna, masaj odası ve ünitelerin temizliği ile hijyenin yaşa göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Termal havuz ve masaj odasında, 48 yaş ve üzeri katılımcıların ortalaması, 31 yaş ve altı ile 32-47 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Saunada, 48 yaş ve üzeri katılımcıların ortalaması, 31 yaş ve altı katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 9’da Kaplıca kür merkezi hizmetlerine müşteri memnuniyeti faktörlerinden aile havuzu, ambulans-hasta nakil aracı ve revir-acil müdahale odasının öğrenim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 9. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Kaplıca Kür Merkezi Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Öğrenim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Fark
Aile havuzu						
İlköğretim ¹	54	3,15	0,86	3,73	0,005	1>4 2>4 3>4
Lise ²	136	3,07	1,12			
Ön lisans ³	50	3,08	0,99			
Lisans ⁴	116	2,66	1,01			
Lisansüstü ⁵	50	2,84	0,98			
Ambulans-hasta nakil aracı						
İlköğretim ¹	54	3,37	0,92	5,16	0,000	1>3 1>4 2>3 2>4 5>4
Lise ²	136	3,32	1,09			
Ön lisans ³	50	2,96	1,01			
Lisans ⁴	116	2,79	1,07			
Lisansüstü ⁵	50	3,16	1,06			
Revir-acil müdahale odası						
İlköğretim ¹	54	3,41	0,96	2,97	0,019	2>4 5>4
Lise ²	136	3,57	1,07			
Ön lisans ³	50	3,28	1,05			
Lisans ⁴	116	3,14	1,31			
Lisansüstü ⁵	50	3,60	0,95			

Aile havuzunda ilköğretim, lise ve ön lisans mezunu katılımcıların ortalaması, lisans mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Ambulans-hasta nakil aracında, ilköğretim ve lise mezunu katılımcıların ortalaması, önlisans mezunu katılımcıların ortalamasından; ilköğretim, lise ve lisansüstü mezunu katılımcıların ortalaması ise lisans mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Revir-acil müdahale odasında, lise ve lisansüstü mezunu katılımcıların ortalaması, lisans mezunu katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 10. Tesislerde Konaklayan Katılımcıların Kaplıca Kür Merkezi Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Aylık Ortalama Gelir Durumuna Göre Değerlendirilmesi

	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Fark
Termal havuz						
3000 TL ve altı ¹	137	3,15	1,03	9,41	0,000	1>3 2>3
3001-5000 TL ²	162	3,09	1,06			
5001 TL ve üzeri ³	107	2,63	0,87			
Sauna						
3000 TL ve altı ¹	137	3,13	1,16	6,50	0,002	1>3 2>3
3001-5000 TL ²	162	2,94	1,08			
5001 TL ve üzeri ³	107	2,63	1,00			
Masaj odası						
3000 TL ve altı ¹	137	3,26	1,08	5,31	0,005	1>2 1>3
3001-5000 TL ²	162	3,00	1,08			
5001 TL ve üzeri ³	107	2,85	0,79			
Revir-acil müdahale odası						
3000 TL ve altı ¹	137	3,66	1,11	7,02	0,001	1>2 1>3
3001-5000 TL ²	162	3,35	1,15			
5001 TL ve üzeri ³	107	3,13	1,05			
Ünitelerin temizliği ve hijyen						
3000 TL ve altı ¹	137	3,58	1,13	6,86	0,001	1>2 1>3
3001-5000 TL ²	162	3,32	1,16			
5001 TL ve üzeri ³	107	3,06	1,00			
Personelin tecrübesi						
3000 TL ve altı ¹	137	3,41	1,13	3,95	0,020	1>3
3001-5000 TL ²	162	3,28	1,00			
5001 TL ve üzeri ³	107	3,04	0,95			

Tablo 10’da Kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden termal havuz, sauna, masaj odası, revir-acil müdahale odası, ünitelerin temizliği ve personelin tecrübesinin aylık ortalama gelire göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Termal havuz ve saunada, 3000 TL ve altı ve 3001-5000 TL arası aylık ortalama geliri olan katılımcıların ortalaması, 5001 TL ve üzeri aylık ortalama geliri olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Masaj odası, revir-acil müdahale odası ve ünitelerin temizliği ve hijyende, 3000 TL ve altı aylık ortalama geliri olan katılımcıların ortalaması, 3001-5000 TL arası ve 5001 TL ve üzeri aylık ortalama geliri olan katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 11. Tesislere Konaklayan Katılımcıların Daire Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Tesise Geliş Amacı İle Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Fark
Dairenin temizliği						
Tedavi ¹	52	2,77	1,35			2>1
Dinlenme ²	298	3,37	1,36	4,21	0,016	
Diğer ³	56	3,25	1,49			

Tablo 11’de Daire hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden dairenin temizliğinin tesise geliş amacına göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Dairenin temizliğinde, dinlenme için gelen katılımcıların ortalaması, tedavi için gelen katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Dinlenme amacıyla tesisi ziyaret eden kişilerin daire içerisinde daha fazla zaman geçirmesine bağlı olarak bulgunun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Tablo 12. Tesislere Konaklayan Katılımcıların Yiyecek İçecek Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Tesise Geliş Amacı ile Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	Ss	F	P	Fark
Personelin tecrübesi						
Tedavi ¹	52	3,27	1,10	6,77	0,001	1>3
Dinlenme ²	298	3,36	1,03			2>3
Diğer ³	56	2,79	1,22			
Personelin ilgi ve nezaketi						
Tedavi ¹	52	3,46	0,94	4,55	0,011	1>3
Dinlenme ²	298	3,42	1,05			2>3
Diğer ³	56	2,96	1,28			

Tablo 12’de Yiyecek-içecek hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden personelin tecrübesi ile personelin ilgi ve nezaketi tesise geliş amacına göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Her iki faktörde de tedavi ve dinlenme için gelen katılımcıların ortalaması, diğer sebepler için gelen katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 13. Tesislere Konaklayan Katılımcıların Kaplıca Kür Merkezi Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeylerinin Tesise Geliş Amacı ile Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Fark
Masaj odası						
Tedavi ¹	52	2,96	0,82	4,14	0,017	2>3
Dinlenme ²	298	3,13	1,05			
Diğer ³	56	2,71	1,00			
Ünitelerin temizliği ve hijyen						
Tedavi ¹	52	3,19	0,97	4,02	0,019	2>3
Dinlenme ²	298	3,43	1,07			
Diğer ³	56	3,00	1,45			

Tablo 13’de Kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin müşteri memnuniyeti faktörlerinden masaj odası ve ünitelerin temizliği ve hijyen tesise geliş amacına göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Her iki faktörde de dinlenme için gelen katılımcıların ortalaması, diğer sebepler için gelen katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Dinlenme amacıyla gelen kişilerin masaj odasını daha yoğun kullanmasına bağlı olarak bulgunun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın amacı doğrultusunda katılımcıların tesiste konaklama düşüncesinin oluşma şekline ilişkin verdiği yanıtlar değerlendirildiğinde %47,8 ile çoğunluğun dost, arkadaş ya da akraba tavsiyesi ile geldiği görülmüştür. Diğer taraftan medya ve internet üzerindeki reklamlar ile tesise ulaşan kişilerin %8,4 ile en düşük orana sahip olması, işletmenin reklam çalışmalarının kısıtlı ya da yetersiz olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Tesise ilişkin problem yaşama durumları dikkate alındığında %55,2 ile çoğunluğun işletme yönetimine şikâyetle bulunduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte %31 gibi büyük bir oranın problem yaşadığı anda ilgili kişiye şikâyetle bulunduğu görülmüştür. Katılımcıların %34,2 ile çoğunluğunun şikâyetlerini resepsiyon/kayıt kabule iletmesi, müşteri hizmetlerini daha az oranda tercih etmesi görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca kişilerin şikâyetle bulunma oranlarına bakıldığında %37,4 gibi azımsanmayacak bir topluluğun şikâyetçi olduğu bu şikâyetlerin %66,4 ile çoğunluğunun dairenin donanım ve temizliği ile alakalı olduğu tespit edilmiştir.

Beklenen ve algılanan hizmet kalitesi açısından yapılan değerlendirmelerde tesislerin resepsiyon/kayıt kabul hizmetleri, daire hizmetleri, yiyecek içecek hizmetleri ve kaplıca kür merkezi hizmetlerine ilişkin hizmet kalitesi algılarının beklentilerden daha düşük olduğu görülmüştür. Bu durum belirtilen unsurların tümünde işletmenin müşteri beklentilerini karşılayamadığını göstermektedir.

Hizmet kalitesi yönünden müşteri beklentilerinin en fazla karşılandığı alanlar ise yiyecek-içeceklerin çeşit ve kalitesi ve mefruşatın kalitesi olarak belirlenmiştir. Kullanılan mefruşatın kalitesine ilişkin beklenti ve algı arasındaki farkın da düşük olması, işletmenin kaliteli ürünler tercih ettiğini göstermektedir. Araştırma bulgularımıza paralel şekilde Akşit-Aşık (2016) tarafından Edremit'teki dört termal tesiste kalan 432 müşteri üzerinde yapılan araştırmada da hizmet kalitesi açısından müşteri beklentilerinin karşılanmadığı belirlenmiştir.

Cinsiyetler arasında müşterilerin algıladığı hizmet kalitesi açısından yapılan karşılaştırmada resepsiyon personelinin tecrübesinden kadınların daha fazla memnun olduğu görülmüştür. Bununla birlikte yiyecek-içecek bölümünde kadınların diyetle yatkınlığının erkeklerden fazla olmasına bağlı olarak diyet ürün çeşitliliği araması ve bunun olmadığını belirten personelden memnuniyetsiz olması beklenen bir durumdur. Diğer taraftan kadınların aile havuzlarını kendilerinden çok çocukları için tercih etmesinin ve çocukların aile havuzlarında keyifli zaman geçirmesinin kadınlar için memnuniyet duymasını ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Bulgumuza paralel şekilde Sandıkçı (2008) tarafından yapılan araştırmada da resepsiyon/kayıt kabul hizmetleri, daire hizmetleri, yiyecek içecek hizmetleri ve kaplıca kür merkezi hizmetlerinde kadınların memnuniyet düzeyleri erkeklerden yüksek bulunmuştur.

Yaş açısından yapılan değerlendirmelerde resepsiyon/kayıt kabul bölümü tarafından kaplıca kür merkezindeki ünitelerin temizliğinde yaşı büyük olan katılımcıların daha az memnun olduğu görülmüştür. Artan yaşla birlikte kişilerin termal sulara olan talepleri daha çok yaşanan sağlık problemlerinde tedavi edici olarak ön plana çıkmaktadır.

Eğitim düzeyi açısından müşterilerin hizmet kalitesine ilişkin algıları değerlendirildiğinde düşük eğitim seviyesindeki kişilerin daha memnun olduğu görülmüştür. Elde edilen diğer bulgulara göre kaplıca kür merkezi hizmetlerinden aile havuzu, ambulans-hasta nakil aracı ve revir-acil müdahale odasından genel olarak en az lisans mezunlarının memnun olduğu görülmüştür.

Gelir düzeyi açısından yapılan değerlendirmelerde düşük gelir seviyesine sahip kişilerin daha yüksek memnuniyete sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca 3000 TL ve altı gelire sahip olan kişilerin daha yüksek memnuniyete sahip olması, bu gelir grubundakilerin tatil olanaklarının çok kısıtlı olması ve tesis diğer termal tesisler ile kıyaslama şansının bulunmaması da savunulabilir.

Tesise geliş amaçları yönünden tedavi, dinlenme ve diğer olmak üzere üç gruba ayrılan katılımcılardan dinlenme amacı ile ziyarette bulunan kişilerin dairenin temizliğinden tedavi amaçlı gelenlerden daha az memnun olduğu görülmüştür. Dinlenme amacıyla tesisi ziyaret eden kişilerin daire içerisinde daha fazla zaman geçirmesine bağlı olarak bulgunun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bununla birlikte tesise geliş amacını "diğer" olarak tanımlayan grubun yiyecek içecek bölümündeki personelin tecrübe, ilgi ve nezaketinden diğer gruplara oranla daha az memnun olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, işletmede sunulan hizmetlerin tümünde müşteri beklentilerinin karşılanmadığı görülmektedir. Bu noktada işletmenin müşterilerini daha yüksek kalitede hizmet sunmak için çalışmalar yapması önerilmektedir. Müşterilere ziyaret sırasında ve ziyaret sonrasında telefon ya da e-mail ile ulaşılarak müşteri memnuniyeti anketi doldurmasının sağlanması gerekmektedir. İşletme anketlerden elde ettiği veriler sayesinde hangi hizmetlerinde problemler olduğunu görerek çözümler üretebilir.

Termal turizmin lisans ve lisansüstü mezunları tarafından fazla tercih edilmemesinin nedeni olarak; termal otellerin sağlık açısından önemli ve tıbbi açıdan kabul edilebilir gibi gözüke de bazı uzmanların ancak tedaviye artı bir faydasının olduğunu düşünmeleridir. Bu sebeple lisans ve lisans üstü mezunlarının ikna edilerek yaygın olarak termal tesislere gelmesini sağlamakla birlikte taleplerinde artış sağlanabilir. Söz konusu bireyleri termal tesislere çekmek için ise, daha yaygın olarak kullanılması gereken tutundurma faaliyeti; konuyla ilgili ve bilimsel ve akademik unvanlara sahip kişilerin reklam faaliyetlerinde kullanılması önerilmektedir.

Termal merkezler doğal şifa merkezleri olarak Türkiye’de çok eski yıllara dayanan geleneksel bir öneme sahiptir. Özellikle de Anadolu halkı arasında termal tedavi, yılın belli aylarında ilgi gören bir sayfiye kültürü durumundadır. Dolayısıyla bu gelenek dış talebin yanı sıra iç turizme yönelik olarak oldukça büyük talep potansiyelinin varlığını göstermektedir.

Araştırma da Eleren ve Kılıç (2007) çalışmalarında termal turizm müşteri memnuniyetlerinde farklılıklar meydana gelmiştir. Çalışma ile farklılaşması personel, fiziki koşullar bağlamındadır. Bu farklılığın sebebi örneklem sayısı ve uygulama yapılan bölgeye gelen bireylerin tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Seçilmiş (2012) ve Ova vd. (2019) çalışmalarında termal turizm bölgelerine gelen turist müşteri memnuniyetleri arasında benzerlikler görülmüştür. Bunun sebebi eğitim durumundan kaynaklanmaktadır. Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça beklentileri de artmaktadır. Liu vd. (2019) çalışmalarında ise farklılık termal turizm işletmelerine gelen bireylerin beklentilerinin farklılaştığı görülmektedir. Çin de yapılan bu çalışmada turistlerin beklentisi daha çok su kalitesi, çevresel etmenler vb. tesis içi konular daha geri planda kalmıştır.

Araştırmacılara geliştirilen öneriler ise, farklı merkezlerden seçilen daha büyük örneklem ile araştırma tekrarlanabilir. Bununla birlikte hizmet kalitesinin yanında marka imajı, marka farkındalığı ve tüketici davranışları gibi konuları da kapsayan analizlerin yapılması, termal turizm açısından hizmet kalitesini doğuran faktörleri ve hizmet kalitesinin sonuçlarını daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarmayı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akşit A. N. (2016). Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti Üzerine Etkisi: Termal Otellerde Bir Araştırma. *Journal of International Social Research*, 9(47), 1161-1168.
- Armstrong, G. ve Kotler, P., (2003). *Marketing (International Edition)*, New Jersey: Prentice Hall.
- Can A. C. (2014). “Müşterilerin Sürdürülebilir Termal Turizm Ve Hizmet Kalitesi Algıları İle Genel Memnuniyet Düzeyi İlişkisi: Gönen Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cihangir, İ.S. (2016). “Termal Turizm Potansiyelinin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Rolü: Ilgın Termal Tesislerinde Bir Uygulama” Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Edinsel, S., & Adıgüzel, O. (2014). Türkiye’nin sağlık turizmi açısından son beş yıldaki dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmeleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 167-190.
- Edwardsson, B. (1998). Service Quality Improvement, Managing Service Quality, Vol. 8, No:2.
- Eleren, A. ve Kılıç, B., (2007). Turizm Sektöründe Servqual Analizi İle Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Bir Termal Otelde Uygulama, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 9, No: 1.
- Ergi, A. (2012). *Çağrı Merkezleri Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Pilot Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ghobadian, A., Speller, S. ve Jones, M., (1994). Service Quality Concepts and Models, *International Journal of Quality&Reliability Management*, Vol. 11, No: 9,
- Giritlioğlu, İ., (2012). *Yiyecek İçecek Bölümlerinde İşgörenlerin ve Müşterilerin Hizmet Kalitesi Beklenti ve Algulamaları: Termal Otellerde Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Balıkesir, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goodwing, C., Squire III, and A.B., Chapman, (2005) *The Hospitality Supervisor's Survival Kit*, Upper Saddle River, New Jersey.
- Güler, F., (2010). Kamu Bankacılığında Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti Arasındaki İlişki ve Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Halis, M. (2007). Toplam Kalite Yönetimi Perspektifinden İşletme Performansı. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 9(4), 47-65.
- Iskhakova, L., (2010) Sağlıklı Yaşam Tesislerinde (Spa) Müşteri Memnuniyeti: Antalya'daki 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- İhlas Armutlu (2018). "Termal" http://www.ihlasarmutlu.com/?sayfa=Tatil_Koyu_Tanitimi&alt_sayfa=Kaplica (Erişim Tarihi: 25/12/2018).
- İhlas Kuzuluk (2018). "Termal" http://www.ihlaskuzuluk.com/dev_termal.asp (Erişim Tarihi: 25./12/2018).
- Karahan, K. (2000). *Hizmet Pazarlaması*, (Birinci Baskı). Beta Basım A.Ş., İstanbul,
- Kayral, İ. H., (2012). *Sağlık İşletmelerinde Algılanan Hizmet Kalitesi ve Ankara'da Hastane Türlerine Göre Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Kılıç, S. (1998). *Hizmet Pazarlamasında Müşteri Memnuniyeti*, Yüksek lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Korkmaz, H., (2013). *Müşteri Memnuniyetinde Kano Modeli: Türkiye'deki Havayolu Yolcuları Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kozak, N. (2018). "Termal Turizm En Sonunda Gelişmeye Başladı (I)" www.turizm gazetesi.com (Erişim Tarihi: 23/12/2018).
- Kozak, N., Akoğlan, M., ve Kozak, M. (1997). *Genel Turizm: İlkeler - Kavramlar*, "Sağlık Turizmi", 3.Baskı, Turhan Kitapevi: Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). "Termal Turizm" www.kultur.gov.tr (Erişim Tarihi: 11/11/2018).
- Liu, X., Fu, Y., Chao, R. F., and Li, J. (2019). A Formative Measurement Approach For Exploring How To Form Service Quality In Hot Spring Resorts. *Tourism and Hospitality Research*, 19(1), 27-39.
- Nastos, P. T., Matzarakis, A. (2019). Present and Future Climate—Tourism Conditions in Milos Island, Greece. *Atmosphere*, 10(3), 145.
- Nikoli, G., Lazakidou, A. (2019). Accessing Demand Characteristics of Thermal Tourism in Greece through Survey of Entrepreneurs and Visitors. *Business & Entrepreneurship Journal*, 8(1), 1-2.
- Odabaşı, Y., (2000) *Satışta ve Pazarlamada Müşteri İlişkileri Yönetimi*, (6. Baskı), Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Ova, P. Ö., Biçer, E. B., ve Yurcu, G. (2019). Yaşlılarda Termal Sağlık Turizmi Hizmet Algısı: Sivas İli Örneği. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1).
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A. and Berry L. L., (1988). Servqual: A Multiple-item Scale for Measuring Consumer Perception of Service Quality, *Journal of Retailing*, Vol. 64, No: 1,
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A. and Berry, L. L., (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research, *Journal of Marketing*, Vol. 49, Fall,

- Rodrigues, H., Brochado, A., and Troilo, M. (2019). Listening To The Murmur Of Water: Essential Satisfaction And Dissatisfaction Attributes Of Thermal And Mineral Spas. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 1-13.
- Sandıkçı, M., (2008). *Termal Turizm İşletmelerinde Sağlık Beklentileri ve Müşteri Memnuniyeti*. Doktora Tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Seçilmiş, C. (2012). Termal Turizm Destinasyonlarından Duyulan Memnuniyet Düzeyinin Tekrar Ziyaret Niyetine Etkisi:" Sakarılıca Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 231-250.
- Türk, Z. (2009). Denetim Firmalarının Sunduğu Hizmet Kalitesi, Müşteri Tatmini ve Sadakati: Servperf Örneği, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Vol. 18, No: 1,
- Üzerem, N. (1997). Hizmet Kalitesinin Yönetimi, *Pazarlama Dünyası Dergisi*, No: 63,
- Yıldız, G. (1994). *İşletmelerde Toplam Kalite Yönetimi Toplam Kaliteye Geçişte Stratejik Bir Yaklaşım*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, No: 10.
- Zengin, B., ve Eker, N. (2016). Sakarya İli Termal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Kastamonu University Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty*, 13, 165-181.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TEKNOPARKLARDA FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN CRITIC-TOPSIS YÖNTEMİ İLE FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Hakan Murat ARSLAN¹

Öz

Günümüzün yoğun rekabet şartları altında kuruluş amaçlarına uygun olarak geleceklerini planlamak isteyen işletmeler belli aralıklarla finansal performanslarını değerlendirmelidirler. Bu çalışmada, Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri kullanılarak teknoparklarda faaliyet gösteren işletmelerin geçmiş yıllar bazında finansal oranları dikkate alınarak performans değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Hibrit bir yaklaşımla gerçekleştirilen uygulamada ilk olarak kriterlerinin ağırlıkları CRITIC (Criteria Importance Through Intercriteria Correlation) yöntemiyle belirlenmiştir. Bulunan ağırlıklar ile TOPSIS (The Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) yönteminin analiz aşamaları uygulanmıştır. Söz konusu hibrit yöntemle alternatiflere ait tek bir sıralama elde edilmiştir. Bu değerlendirme neticesinde; en iyi 2016 yılı birinci ve 2015 yılı ikinci sıradadır. Analiz sonuçları ilgili işletmenin yetkilileri ile paylaşılmıştır. İleride yapılacak benzer çalışmalarda teknoparklarda faaliyet gösteren birden çok işletmenin finansal performansları ÇKKV yöntemleri kullanılarak karşılaştırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans Değerlendirmesi, CRITIC-TOPSIS Yöntemi, Teknopark İşletmeleri

EVALUATION OF THE FINANCIAL PERFORMANCE OF THE ENTERPRISES OPERATING IN TECHNOPARKS WITH CRITIC-TOPSIS METHOD

Abstract

Under today's intense competitive conditions, enterprises that want to plan their future in line with their organizational goals should periodically assess their financial performance. In this study, it is aimed to evaluate the performance of enterprises operating in technoparks by considering financial ratios on the basis of previous years by using Multi Criteria Decision Making (MCDM) methods. Firstly, weights of the criteria were determined by CRITIC (Criteria Importance through Intercriteria Correlation) method. Then the analysis steps of TOPSIS (The Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) method were applied. With this hybrid method, a single order of alternatives was obtained. As a result of this evaluation; the best 2016 is the first and 2015 is the second. The results of the analysis were shared with the authorities of the relevant enterprise. In similar studies, financial performances of multiple enterprises operating in technoparks can be compared by using MCDM methods.

Key Words: Financial Performance Evaluation, CRITIC-TOPSIS Method, Technopark Enterprises

1. Giriş

Günümüzün ağırlaşan ekonomik şartları altında varlığını devam ettirmek isteyen işletmeler hem üretim hemde pazarlama odaklı düşünerek müşteri memnuniyeti sağlanmış düşük maliyetli ürünler piyasaya sürmek durumundadırlar. Bu süreçte firma kuruluş hedeflerinden sapmadan belli dönemlerde kendini ve diğer rakipleri içindeki konumunu kontrol etmelidir. Bu kontrolün en etkili ölçümü finansal oranlar kullanılarak yapılan performans değerlendirmesidir. Bu değerlendirmenin sonuçları işletmenin iç ve dış paydaşları tarafından sıklıkla kontrol edildiği takdirde muhtemel krizlerin aşılması kolay olur. Finansal performans analizleri, işletmelerin hali hazırdaki durumlarını değerlendirmenin yanı sıra rekabet üstünlüğü sağlama hususunda oldukça önemli unsurdurlar. Çünkü bu yolla ilgili işletmenin diğer işletmelere göre güçlü ve zayıf yanları kolaylıkla fark edilebilir.

¹Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, muratarslan@duzce.edu.tr, orcid: 0000-0002-3515-5358

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Arslan, H. M.. (2019), Teknoparklarda Faaliyet Gösteren İşletmelerin Critic-Topsis Yöntemi ile Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 144-153.

Literatürde finansal performans analizleri, genellikle bilançolara dayalı finansal oranlar kullanılarak yapılmaktadır. Bunun en açık nedeni, ilgili veri setine ait finansal değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek performans değerlendirmesinde belirleyici unsurdur. Bu hesaplamalar regresyon analizi kullanılarak yapılabilir ancak bağımlı değişken sayısı arttıkça analiz zorlanmakta ve belli bir aşamadan sonra sonuçların güvenilirliği konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Söz edilen kısıtlamalar yüzünden bu tür yöntemler günümüzün iş çevrelerinde kullanılmamaktadır (Deng, 2000: 964). Salt oran analizlerinin ve regresyona dayalı yöntemlerin bahsedilen kısıtları sebebiyle son zamanlarda ÇKKV yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalara daha sıklıkla rastlanmaktadır.

Bu çalışmada literatürdeki boşluk düşünülerek teknoparklarda faaliyet gösteren işletmelerin performans analizi ÇKKV problemi olarak kabul edilmiştir. Hibrit bir yaklaşımla gerçekleştirilen uygulamada ilk olarak kriterlerinin ağırlıkları CRITIC yöntemiyle belirlenmiştir. Ardından TOPSIS yönteminin analiz aşamaları ile analiz sonuçlandırılmıştır. Uygulamanın sonucunda kullanılan hibrit yaklaşımın finansal performans analizinde kullanılabilecek bir yöntem olduğu ve uygulanabilir sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

2. Literatür Taraması

Bilgi çağına hüküm sürdüğü günümüzde, toplumların gelişmişliklerini gösteren ölçülerden biride teknolojileridir. Teknolojinin gelişiminde bilimsel bilgilerin etkisi olduğuna göre, gelişmişlik düzeyini yakalamak isteyen ülkemizde bilimsel bilgi ağırlıklı olarak üniversiteler ve bilimsel kurullarla faaliyet gösteren teknoparklarda karşımıza çıkmaktadır. (Alkibay vd., 2012)

İşletmelerde finansal açıdan iyi yönetimin temel amacı ilgili işletmeyi piyasada değerli ve vazgeçilmez hale getirmektir. İşletmelerin finansal performansının değerlendirilmesinde en temel unsurlardan biri de kâr payının nasıl dağıtıldığıdır. Gerçekleştirilen finansal analizlerin neticesinde bulunan veriler kâr payı dağıtımının politikasını belirlemede önemli rol oynar (Beyazıt vd., 2008)

Teknoparklarda faaliyet gösteren işletmelerin finansal performanslarının değerlendirilmesi çalışmalarında öncelikle teknoparkların kuruluş amacı tanımlanmalı ve buralarda faaliyet gösteren işletmelerin genel yapısı üzerinde durulmalıdır. Ayrıca finansal performansı etkileyen unsurların diğer bir deyişle finansal oranların tanımlanması gereklidir. Hatta finansal performansın bahsedilen finansal oranlar ve diğer etkenlerle nasıl değişiklik gösterdiği ayrıntılı açıklanmalıdır. İlgili değişikliğin değerlendirilmesinde birçok optimizasyon yöntemi kullanılabilir. Özellikle son yapılan çalışmalarda ÇKKV yöntemlerinin sıklıkla tercih edildiği belirlenmiştir. Çalışmada da CRITIC-TOPSIS hibrit yöntemi kullanılarak ilgili işletmenin finansal performans analizi bulguları değerlendirilmiştir. Bu açıdan bu hibrit yöntem ile ilgili kısa ve öz bilgilendirme yapılmıştır. Yerli ve yabancı çalışmalarda diğer ÇKKV yöntemleri ile finansal performans analizinin yapıp-yapılmadığı bu başlık altında belirtilmiştir.

2.1. Teknoparklar ve Kuruluş Amaçları

Teknopark kavramı bilimsel ve teknolojik faaliyetlerin yapıldığı alanları ifade eder. Teknoparklar, 1950'lerin başlarında Amerika'da görülmüş zamanla Avrupa ülkeleri ve tüm dünyaya yayılmıştır. Sayıları hızla artmaya devam etmektedir. Aynı ülkenin farklı yerlerinde ekonomik şartlar farklılık gösterdiğinden teknoparklarda kuruluşları, amaçları ve idari yapıları bakımından farklılar gösterebilirler. Bu nedenle teknoparklar için tek bir tanım yapmak zordur (Ay, 1996).

Türkiye'de 1980'lerde yaşanan serbest piyasa ekonomisi ile beraber uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için bir milletin kendi teknolojisini kendi üretmesi gerekliliği düşüncesi ile teknoparklar oluşturulmaya başlanmıştır (Çakmakçı vd., 2005).

Bu tarihten sonra; bu tip teknolojik firmaların fazlaşması ve teknoloji düzeylerinin gelişmesi için destek verilerek gelişmelerine yardımcı olmak, akademik sonuçları somutlaştırmak, bilim ve teknolojinin gelişmeleri endüstriye aktarmak, üniversite-sanayi dayanışmasını sağlamak amacıyla bir kısım çalışmalar yapılmıştır. Teknoparklarla ilgili stratejiler Devlet Plânlama Teşkilatı (DPT) ilk

olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında (1984-1989) ilk defa politika olarak sunulmuştur. Daha sonraki kalkınma plânlarında kurulmaları ve geliştirilmeleri konuları yer almıştır (Özbay, 2000).

2.2. Finansal Oranlar

Oran analizi yöntemi ile finansal tablolardaki değişkenler arasında sayısal ilişkiler bulunarak, ilgili firmanın mali durumu hakkında bir hükme varılmaya çalışılır. Finansal performans analizinde kullanılan oranlar daha çok likidite oranları, mali oranlar, faaliyet oranları ve kârlılık oranları şeklinde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme işlemi yetkililerin mâli bilgi isteklerine cevap verecek niteliktedir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 640-643). Bu çalışmada da finansal oranlardan; likidite oranı, cari oran, nakit oranı, finansal kaldıraç oranı, net kârlılık, borçlanma oranı, stok devir hızı ve alacak devir hızı gibi oranlar kullanılmıştır.

Likidite Oranları: İşletmelerin kısa vadede borç ödeme gücünü belirlemek ve ellerindeki sermayenin yeterliliği hakkında bilgi sahibi olmak için kullanılan oranlardır (Akgüç, 1998: 23). Aşağıda sıklıkla kullanılan bir kısım likidite oranlarının tanımları verilmiştir:

Cari Oran: kısa vadede yabancı kaynakları karşılamakta kullanabilecek dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara oranı ile hesaplanmaktadır. Cari oran, yapısı itibari ile kaba bir oran niteliği taşımasına rağmen, ilgili işletmenin kısa vadedeki borçlarını ödeme gücünün olup-olmadığı hakkında bilgi vermektedir (Akgüç, 1998: 23-24).

Nakit Oran: olası bir durumda işletme eğer satış yapamaz ve alacaklarını tahsil edemez hale gelirse kısa vadedeki borçlarını ödeme gücü hakkında açıklayıcı bilgi verir (Akgüç, 1998: 30).

Mali Yapı Oranları: İşletmelerin finansal yapısını net olarak ortaya koyan ve uzun vadedeki borçların ödenme gücü hakkında bilgi veren oranlardır (Aydın vd., 2010: 118). Aşağıda sıklıkla kullanılan bir kısım mâli yapı oranlarının tanımları verilmiştir:

Finansal Kaldıraç Oranı: İşletmenin kayıtlarında olan varlıklarının finansal karşılıklarını gösterir. Bu oran yükseldikçe işletme finansal risklerin altına girmektedir. Ancak bu oranın gereğinden küçük olması durumunda, işletme dış kaynaklardan yeteri kadar yararlanmamış ve oluşan finansal kaldıracın etkisi ile öz kaynaklarından meydana gelebilecek kârlılığını arttırmadığı anlamına gelir (Lazol, 2005: 75).

Kârlılık Oranları: işletmelerin geçmişte elde ettikleri kazançları ve finansal girişimlerinin etkinliği hakkında bilgi vermektedir (Akdoğan ve Tenker, 2007: 668).

Net Kârlılık Oranı: İşletmenin satışlarından hesaplanan vergi değeri sonrası oluşan kârlılığını gösterir. Bu oran işletmenin ilgili sektörde farklılığını ortaya koyan uygulamaları, stratejileri ve finansal kararlarının sonuçları hakkında bilgi verir (Çabuk ve Lazol, 2009: 231).

Faaliyet Oranları: İlgili işletmenin finansal değer oluşturacak teşebbüslerinin değerlendirilebildiği oranlardır.

Stok Devir Hızı: Belirli bir zaman aralığında stokların kaç defa devrettiğini gösterir.

Alacak Devir Hızı: Belirli bir zaman aralığında kredili satış miktarının, ilgili hesap döneminin sonunda oluşan ticari alacaklar değerine veya ortalama ticari alacaklar toplamına oranlanması ile oluşan değerdir. Ayrıca alacak devir hızı oranı, işletmenin alacaklarını tahsil etme yeteneğini gösterir. Ticari mahiyet taşıyan alacakların etkinliği ve nakite dönüştürülme gücü hakkında belirleyici bir değerdir.

2.3. Finansal Performans

İşletmelerin performansının değerlendirilmesi problemi stratejik yönetim alanındaki en önemli konu başlıklarındandır. Finansal performansa dayalı rekabet gücü ve sonucunda oluşan satış gelirleri bir işletmenin hayati faaliyetidir. Bu görüş doğrultusunda, çağımızın dinamik ve değişken ticari ortamında, hem akademik çevrelerde hemde piyasa ortamında rekabet avantajını temin etmek için firmaların finansal performanslarını öne çıkarmaları gerekmektedir (Banker vd., 2006). Nitekim günümüzün ekonomik şartlarında; kamu iktisadi kuruluşları, özel sektör, vakıflar,

çalışanlar ve müşteriler küreselleşme ile oluşan ağır küresel rekabetin baskısını hissetmektedirler. Bu yüzden, bu rekabet ortamında rakiplere nisbeten daha iyi bir durumda olmak ve bunu devamlı hale getirmek her geçen gün daha da zorlaşmaktadır (Haarla, 2003; Zyl, 2006).

İşletmelerin finansal performanslarını sektörel bazda kıyaslarken, ilgili firmanın geçmiş yıllardaki finansal oranları dikkate alınmakta ve bu oranların yıllar içinde geçirdiği değişiklik değerlendirilmektedir. Hatta başlangıçta belirlenen bütçe hedeflerinin tutturulup-tutturulmadığına dahi bakılmaktadır. Eğer ilgili işletme başka bir işletme ile performans açısından karşılaştırılacaksa ilgili finansal oranlar aynı süreç zarfında her iki firma için değerlendirilmelidir (Walton, 2000: 155). Bu yönü ile finansal oranlar, çok farklı ve çok sayıda firma tarafından kullanılmaktadır. Bu kullanıcılar sıklıkla; kredi sağlayıcılar, firma yöneticileri, iç ve dış paydaşlar, ortaklar, finans uzmanları ve bilimsel araştırmacılarıdır (Osteryoung vd., 1992: 35).

2.4. CRITIC-TOPSIS Yöntemi

CRITIC-TOPSIS yöntemi aslında hibrit bir yaklaşım olmakla birlikte ilgili karar probleminin kriter ağırlıkları CRITIC yöntemi ile değerlendirilmektedir. Ardından alternatifler TOPSIS yönteminin çözüm aşamaları kullanılarak önceliklerine göre sıralanmaktadır. Bu yönü ile değerlendirildiğinde, CRITIC-TOPSIS yöntemi bütünsel, bir diğer deyişle hibrit bir metod olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle çalışmada, öncelikle CRITIC yöntemi daha sonra TOPSIS yönteminin analiz adımlarından bahsedilmiştir.

CRITIC Yöntemi: Bu yöntem ile ilgili ilk çalışma, 1995'te Diakoulaki ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada sekiz ilaç firmasının finansal performanslarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Yöntemde, karar vericilerin belli olmadığı durumlarda objektif ağırlıklandırma yapabilmesi, karar vericilere kriterler hakkında göreceli önem dereceleri hakkında hüküm verme kolaylığı sağlaması, nicel ve tarafsız ağırlıkları tespit ederek karar vermede subjektif davranma tehlikesini en aza indirmesi ve kriter ağırlıklarının hesaplanmasında etkin olmayan unsurları bulundurmaması gibi özelliklere odaklanılmıştır (Demircioğlu ve Coşkun, 2018). Aşağıda CRITIC yönteminin kullanıldığı bir kısım çalışmalara yer verilmiştir.

Deng vd. (2000) çalışmalarında; tekstil sektöründe faaliyette bulunan yedi işletmenin, dört finansal oran dikkate alınarak finansal performanslarını değerlendirmişlerdir. Objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden; CRITIC, ENTROPİ, Standart Sapma ve Ortalama Ağırlık metotları ile ağırlıklandırılma yapılarak sonuçlar TOPSIS yöntemi ile belirlenmiştir.

Jahan vd. (2012) çalışmalarında, optimum malzemenin belirlenmesi için Ortalama Ağırlıklandırma, Standart Sapma, CRITIC ve ENTROPİ gibi kriter ağırlıklarını belirleme yöntemlerini kullanmışlardır.

Wang ve Zhao (2016) çalışmalarında, seramik yapı malzemelerinin en yüksek dirençteki özelliklerini en uygun hale getirmek amacıyla AHP-CRITIC bütünsel yöntemi kullanmışlardır.

Ghorabae vd. (2017) çalışmalarında, sürdürülebilir performans ölçeğinde en uygun inşaat yan ürünlerinin değerlendirilmesi problemi için Bulanık EDAS, Bulanık SWARA ve Bulanık CRITIC yöntemlerini kullanmışlardır.

Demircioğlu ve Coşkun (2018) çalışmalarında ise en uygun kesintisiz güç kaynağının belirlenmesinde CRITIC-MOOSRA yöntemini kullanarak optimum güç kaynağını belirlemişlerdir.

CRITIC yönteminin çözüm adımları aşağıdaki şekildedir;

- 1- Probleme Ait Karar Matrisinin Normalize Edilmesi
- 2- Karar Vericiler Tarafından Değerlendirilen Kriterler Arası İlişki Derecesinin Belirlenmesi
- 3- Kriterin Ağırlıklarının Belirlenmesi

TOPSIS Yöntemi: Bu yöntem Yoon ve Hwang tarafından 1980'de ortaya atılmıştır ve yapı itibari ile ELECTRE yönteminin çözüm yaklaşımını esas olarak alır. Karar noktalarına ait alternatiflerin ideal çözüme yakınlığını temel dayanak olarak kabul eder fakat çözüm adımları ELECTRE yöntemine göre daha kısadır. TOPSIS yöntemi, altı adımdan oluşan bir çözüm sürecini içerir;

- 1- Karar Matrisinin Oluşturulması
- 2- Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması
- 3- Ağırlıklı Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması
- 4- İdeal Pozitif ve İdeal Negatif Çözüm Kümelerinin Oluşturulması
- 5- İdeal Çözümde Uzaklıkların Hesaplanması
- 6- Alternatiflerin İdeal Çözüme Göre Yakınlıklarının Hesaplanması

2.5. ÇKKV Yöntemleri ile Performans Analizi Değerlendirilmesi Çalışmaları

İşletme performansının değerlendirilmesinde kullanılan oranlar tek başlarına yeterli olmayabilirler. Çünkü her bir orana göre farklı işletmeler daha üstün olabilirler. Bu nedenle ÇKKV yöntemleri daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek ve bütün oranları da dikkate alarak değerlendirme yapılabilmesine olanak sağlar.

Genel olarak incelendiğinde sıklıkla kullanılan çok kriterli karar verme yöntemleri; Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP), Analitik Ağ Süreci (ANP), ELECTRE, TOPSIS, PROMETHEE gibi yöntemlerdir (Erginel vd., 2010: 82).

TOPSIS yöntemi de son zamanlarda ÇKKV yöntemlerinden biri olarak, muhasebe/yönetim problemleri, veri tabanları seçimi, finansal performansın tespiti, sermaye katılımı, karar destek sistemleri, hizmet/üretim, mikro/makro ekonomik planlama, pazarlama araştırmaları, ürün geliştirme, yönetsel planlama, tedarikçi seçimi, risklerin minimize edilmesi, başvuruların değerlendirilmesi, grup olarak karar verebilme, optimum tesis yeri seçimi, kaynakların tahsis edilmesi, politika/strateji seçimi, ulaştırma problemlerinin çözümü, eğitim programlama, çevresel zararların en aza indirilmesi, sağlık tesislerinin optimum yer seçimi, bilgisayar ve teknolojilerinin belirlenmesi gibi durumlarda tercih edilebilmektedir (Özkan, 2007:124).

Feng ve Wang (2000:133-142) çalışmalarında, havayolu şirketlerine ait finansal verileri değerlendirerek genelde dikkate alınmayan finansal oranlarla hesaplamalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda Tayvan havaalanında faaliyet gösteren beş firmanın finansal bilgileri kullanılarak performansları değerlendirilmiştir. Sonuçta havayolu firmaları finansal performanslarına göre sıralanmışlardır.

Demireli (2010:101-112) çalışmasında, yurt genelinde yaygın olarak hizmette bulunan kamu bankalarını performanslarına göre TOPSIS yöntemi ile sıralamaya çalışmıştır. Finansal performans değerlendirmesinde literatürde sıklıkla kullanılan TOPSIS yönteminden yararlanmıştır. Kriterler olarak; Özkaynak/Toplam Aktifler, Toplam Krediler/Toplam Aktifler, Takipteki Krediler (net) /Toplam Krediler ve Duran Aktifler/Toplam Aktifler gibi finansal oranları kullanmıştır. Çalışmasının sonucunda; kamu bankalarının yerel ve küresel krizlerden doğrudan etkilendiğini ve son gelişmelerle dahi sektörel bazda dikkat çeken bir iyileşmenin olmadığı tespit edilmiştir.

Türkmen ve Çağıl (2012: 59-78) çalışmalarında, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda kayıtlı ve bilişim sektöründe faaliyet gösteren on iki firmanın finansal tabloları kullanılarak ilgili işletmelerin finansal performanslarını TOPSIS yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmada dört dönem için (2007-2010 yılları) hesaplanan sekiz finansal oran (Cari Oran, Likidite Oranı, Alacak Devir Hızı, Toplam Varlık Devir Hızı, Kaldıraç Oranı, Net Kar Marjı, Özsermaye Karlılığı, Toplam Varlık Karlılığı) ile TOPSIS yöntemi uygulanmış ve bulunan sonuçlara göre firmaların finansal performansları sıralanmıştır.

Sekreter, Akyüz ve Çetin (2004) çalışmalarında; gıda sektöründe faaliyet gösteren firmaların performans değerlendirilmesi ile ilgili İMKB'de kayıtlı 21 gıda işletmesine ait 17 finansal oran kullanılarak, şirketlerin kredi derecelendirilmesinin tespitine ait bir modeli geliştirmeyi başarmışlardır. Belirlenen finansal oranları kriterler olarak kabul eden karar probleminin modelini Analitik Hiyerarşi Yöntemi (AHP) yöntemi kullanarak analiz etmişlerdir.

Bülbül ve Köse (2009) çalışmalarında; İMKB'de işlem gören 19 firmanın finansal performansının değerlendirilmesini sekiz finansal oran kullanılarak TOPSIS ve ELECTRE yöntemleri ile yapmışlar ve her iki yöntemin birbiri ile örtüşen sonuçlar verdiğini tespit etmişlerdir.

Eleren, Ögel ve Yıldız (2009) çalışmalarında; tekstil sektöründe faaliyette bulunan ve İMKB’de işlem gören bir dokuma firmasına ait finansal veriler ile performans değerlendirilmesi gerçekleştirilmiş ve ilgili dokuma firmasının son 11 yıllık finansal performans endeksi oluşturulmuştur. Oluşturulan endeks incelendiğinde 2000–2003 yılları arasındaki dört yılın diğerlerinden farklılık gösterdiği ve 2001 mâli krizinin firma üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirlenmiştir.

3. Yöntem

3.1. Çalışmanın Amacı

İşletmelerin finansal performanslarının değerlendirilmesi aynen ürün yaşam eğrisinin değerlendirilmesi gibi ilgili işletmenin şimdiki ve geleceği hakkında çok önemli bilgiler içerir. Çünkü geleceği ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler yapamayan işletmelerin ayakta kalması zordur. Bu amaçla finansal oranlar kullanılarak işletmelerin maddi varlıklarının ne durumda olduğu değerlendirilebilir. Ancak bu değerlendirme sürecinin bilimsel dayanağının olması yöneticiler için önemli bir sorundur. Bu problemin çözümü için ÇKKV yöntemleri kullanılabilir.

Bu çalışmada, Düzce Teknopark’ta faaliyet gösteren bir bilişim işletmesinin finansal performansının ÇKKV yöntemleri ile değerlendirilebileceğinin gösterilmesi amaçlanmıştır. İlgili işletmenin son yedi yıl içinde kayıt altına alınan yedi finansal orana göre öncelik sıralaması yapılmıştır. Bu doğrultuda yedi alternatifin içinden en uygun olanının karar vericiler tarafından belirlenen kriterler bağlamında CRITIC-TOPSIS yönteminin sürece uygunluğu değerlendirilmiştir.

3.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında kullanılan kriterler ve alternatifler ilgili işletmede belli bir yılın üzerinde çalışan yöneticiler tarafından belirlenmiştir. Araştırmanın konusu özellikle teknoparklarda faaliyet gösteren bilişim işletmelerinin finansal performanslarının sık sık değerlendirilmesi gerekliliği konusunda farkındalık oluşturmak ve bu değerlendirmenin ÇKKV yöntemleri kullanılarak yapılabileceğini göstermektir.

Karar vericilerin kriterler hakkında yaptıkları sözel değerlendirmeler sayısal değerlere dönüştürülerek alternatifler arasından en uygun olanı ideal çözüme yakınlıklar dikkate alınarak sıralanmıştır.

3.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada kriterler ve alternatifler hakkında karar vericilerin değerlendirmeleri esas alınarak Düzce Teknopark’ ta faaliyet gösteren bir bilişim işletmesinin finansal performansının değerlendirilmesinde CRITIC-TOPSIS yöntemi kullanılmıştır. İlgili işletmenin geçmiş yedi yıla ait finansal oran kayıtları yöneticilerinden temin edilmiştir. Ayrıca işletmenin genel yapısı hakkında ayrıntılı veriler esas alınarak çözüm modeli geliştirilmiştir.

3.4. Karar Vericilerin ve Kriterlerin Seçilmesi

Öncelikle karar verici olarak, teknoparklarda faaliyet gösteren bilişim sektöründe yöneticilik tecrübesi olan karar vericilerin seçilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilgili işletmenin yöneticileri arasından bu özelliklerdeki yetkililer tespit edilmiştir. Finansal performansın en az hata ile değerlendirilmesi hususunda ilgili literatür ve bilişim sektörü işlemlerinin genel yapısı dikkate alınarak yedi kriterin yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Bu kriterler; K_1 : Cari Oran K_2 : Nakit Oran K_3 : Borçlanma Oranı K_4 : Finansal Kaldıraç Oranı K_5 : Net Kar Marjı K_6 : Stok Devir Hızı K_7 : Alacak Devir Hızdır.

4. Bulgular ve Yorumları

Öncelikle ilgili karar problemine ait temel verileri içeren karar matrisi Tablo 1’de ifade edilmiştir. O_1 : Birinci oranı (Cari Oran) ve K_1 : Birinci kriteri ifade etmektedir.

Tablo-1 Karar Matrisi

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
	Cari Oran	Nakit Oran	Borçlanma Oranı	Finansal Kaldıraç Oranı	Net Kar Marjı	Stok Devir Hızı	Alacak Devir Hızı
	(O1)	(O2)	(O3)	(O4)	(O5)	(O6)	(O7)
2012	3.099	1.573	1.56	0.614	0.081	11.121	4.788
2013	1.585	0.31	1.2	0.511	0.051	6.519	6.321
2014	1.185	0.221	1.301	0.559	0.065	7.709	5.109
2015	1.165	0.637	1.492	0.598	0.083	11.001	4.235
2016	1.909	0.778	0.888	0.471	0.171	7.912	4.345
2017	1.245	0.171	1.195	0.625	0.011	8.661	6.152
2018	1.69	0.615	1.272	0.473	0.077	8.82	5.158

Karar matrisindeki veriler kullanılarak kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesi için CRITIC yönteminin çözüm adımları kullanılmıştır. Bu doğrultuda Tablo 2’de her bir kritere ait standart sapma değerleri belirlenmiştir.

Tablo-2 Kriterlere Ait Standart Sapma Değerleri

	Max.	Max.	Max.	Max.	Max.	Max.	Max.
	Cari Oran	Nakit Oran	Borçlanma Oranı	Finansal Kaldıraç Oranı	Net Kar Marjı	Stok Devir Hızı	Alacak Devir Hızı
	(O1)	(O2)	(O3)	(O4)	(O5)	(O6)	(O7)
2012	1.000	1.000	1.113	0.929	0.438	1.000	0.265
2013	0.217	0.099	0.517	0.260	0.250	0.000	1.000
2014	0.010	0.036	0.684	0.571	0.338	0.259	0.419
2015	0.000	0.332	1.000	0.825	0.450	0.974	0.000
2016	0.385	0.433	0.000	0.000	1.000	0.303	0.053
2017	0.041	0.000	0.508	1.000	0.000	0.465	0.919
2018	0.271	0.317	0.636	0.013	0.413	0.500	0.442
Standart Sapma	0.351	0.343	0.364	0.426	0.303	0.370	0.391

CRITIC yönteminin ikinci aşaması olarak kriterlerin karşılıklı korelasyon matrisi belirlenmiştir. Bu değerler Tablo 3’te ifade edilmiştir.

Tablo-3 Kriterlere Ait Korelasyon Matrisi

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
K1	1.000	0.918	0.260	0.052	0.310	0.399	-0.227
K2	0.918	1.000	0.413	0.130	0.438	0.673	-0.545
K3	0.260	0.413	1.000	0.654	-0.423	0.727	-0.148
K4	0.052	0.130	0.654	1.000	-0.574	0.584	0.078
K5	0.310	0.438	-0.423	-0.574	1.000	0.042	-0.754
K6	0.399	0.673	0.727	0.584	0.042	1.000	-0.588
K7	-0.227	-0.545	-0.148	0.078	-0.754	-0.588	1.000

Sonuçta kriterlere ait ağırlıklandırma CRITIC yöntemi ile Tablo 4’te ifade edilmiştir.

Tablo-4 Kriterlere Ait Ağırlıklar

K1	<i>0.111</i>
K2	<i>0.101</i>
K3	<i>0.122</i>
K4	<i>0.160</i>
K5	<i>0.156</i>
K6	<i>0.114</i>
K7	<i>0.237</i>

İlgili kriterlerin ağırlıkları tespit edildikten sonra TOPSIS yönteminin çözüm aşamaları kullanılarak alternatifler önceliklerine göre sıralanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Tablo 5'te karar matrisin ağırlıklandırılmış normalize matrisi ve alternatiflere ait ideal değerler gösterilmiştir.

Tablo-5 Normalize Matris ve İdeal Değerler

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
2012	0.072	0.079	0.056	0.067	0.054	0.053	0.082
2013	0.037	0.016	0.043	0.056	0.034	0.031	0.108
2014	0.028	0.011	0.046	0.061	0.043	0.037	0.088
2015	0.027	0.032	0.053	0.065	0.055	0.053	0.073
2016	0.044	0.039	0.032	0.051	0.113	0.038	0.075
2017	0.029	0.009	0.043	0.068	0.007	0.042	0.106
2018	0.039	0.031	0.045	0.052	0.051	0.042	0.088
İdeal + Değerler	0.072	0.079	0.056	0.068	0.113	0.053	0.108
İdeal - Değerler	0.027	0.009	0.032	0.051	0.007	0.031	0.073

İdeal değerler tespit edildikten sonra alternatiflerin ideal değerlere göre yakınlıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre Tablo 6'da ifade edilen değerler hesaplanmıştır.

Tablo-6 Alternatiflere Ait İdeal Yakınlık Dereceleri

Alternatifler	Yakınlık Dereceleri
2012	0.612
2013	0.290
2014	0.235
2015	0.356
2016	0.542
2017	0.189
2018	0.318

Tablo 6'da belirtilen değerlere göre ilgili bilişim işletmesi en iyi finansal performansını 0.542 değeri ile 2016'da ikinci en iyi performansını da 0,356 değeri ile 2015'te göstermiştir. Finansal oranlar açısından en verimsiz yılı da 0.189 değeri ile 2017'de olmuştur.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Düzce Teknopark'ta faaliyet gösteren bir bilişim işletmesinin optimum performans analizinin değerlendirilmesinde karar verici konumunda olan yetkililerin karşılaştıkları değerlendirme sorununa bilimsel bir yöntemle çözüm aranmıştır. Bu sorunun çözümü CRITIC-TOPSIS yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler neticesinde alternatifler yıllar arasından en iyi performansa sahip süreç belirlenmiştir.

Karar vericiler ve ilgili literatürün taranması ile belirlenen kriterler çerçevesinde gerçekleştirilen CRITIC-TOPSIS yönteminin hesaplamaları neticesinde ilgili bilişim işletmesi en iyi finansal performansını 0.542 değeri ile 2016'da ikinci en iyi performansını da 0,356 değeri ile 2015'te göstermiştir. Finansal oranlar açısından en verimsiz yılını da 0.189 değeri ile 2017'de geçirmiştir. Çalışmanın sonuçları ilgili bilişim işletmesinin yetkilileri ile paylaşılmıştır. Gerçekleştirilen analizler dikkate alınrsa 2016 yılının finansal verileri dikkatle incelenmeli ve ileriye dönük yatırımların ve kaynak aktarımlarının ona göre planlanması gerekmektedir.

Bu çalışma ile bilişim sektörü işletmelerinin finansal performans analizlerinin ÇKKV yöntemleri ile değerlendirilebileceği gösterilmiştir. Çalışma bu yönü ile işletme yöneticilerine ve ilgili araştırmacılara optimum performans analizinin gerçekleştirilmesi konusunda rehberlik edeceği düşünülmektedir. Gelecekte yapılan benzer çalışmalarda farklı sektörlere ait finansal performans değerlendirmeleri yapılabileceği gibi farklı ÇKKV yöntemleri karar probleminin yapısı dikkate alınarak kullanılabilir.

Kaynaklar

- Akdoğan N. ve Tenker N. (2007), Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gazi Kitabevi, 12.baskı, Ankara.
- Akgüç Ö. (1998), Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:65, İstanbul.
- Alkibay, S., Orhaner, E., Korkmaz S. ve Sertoğlu A. E. (2012). Üniversite Sanayi İşbirliği Çerçevesinde Teknoparklar, Yönetimsel Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 2
- Ay, M., (1996), Teknoparkların Dünyadaki Durumu Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s.6
- Aydın N., Başar M. ve Coşkun M. (2010), Finansal Yönetim, Detay Yayıncılık, 1.baskı, Ankara.
- Banker, R.D., Mashruwala, R., & Tripathy, A., (2006). Generic Strategies and Sustainability of Financial Performance, Working Paper, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.453.8438&rep=rep1&type=pdf>, E.T: 08.08.2019
- Beyazıtlı E., Kaderli Y. ve Gürel E., (2008). Kâr Payı Dağıtma Duyurularının Firmaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: İMKB'YE Kayıtlı, Taş ve Toprağa Dayalı Sanayide Faaliyet Gösteren Bazı Firmalar Üzerinde Bir Olay Etüdü Çalışması, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, Yıl:8, Sayı:26.
- Bülbül, S. ve Köse, A. (2009).Türk Gıda Şirketlerinin Finansal Performanslarının Çok Amaçlı Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi, 10. Ekonomi ve İstatistik Sempozyumu, 27 – 29 Mayıs 2009, Atatürk Üniversitesi, Erzurum. Bildiri No: 152.
- Çabuk A. ve Lazol İ. (2009), Mali Tablolar Analizi, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 9. Baskı, Bursa.
- Çakmakçı A. Küçükçınar M. A. Özpinar A. F. (2005), Öğrenen Bölgelerin Gelişiminde Teknoparkların Rolü , <http://slideplayer.biz.tr/slide/7991764/> E.T: 08.08.2019
- Demircioğlu, M. ve Coşkun, İ.T. (2018). Critic-Moosra Yöntemi ve UPS Seçimi Üzerine Bir Uygulama, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol.27, s.183-195.
- Demireli E. (2010), TOPSIS ve Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye'deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 5, Sayı. 1, s. 101-112.

- Deng, H., Yeh, C. H., & Willis, R. J. (2000). Inter-company comparison using modified TOPSIS with objective weights. *Computers & Operations Research*, 27(10), 963-973.
- Diakoulaki, D., Mavrotas, G., & Papayannakis, L. (1995). Determining objective weights in multiple criteria problems: The CRITIC method. *Computers & Operations Research*, 22(7), 763-770.
- Eleren, A., Ögel S. ve Yıldız, F. (2009). İşletmelerde Finansal Performansın Ölçülmesinde Topsis Yönteminin Kullanılması ve Bir Uygulama, 13. Ulusal Finans Sempozyumu, 21-24 Ekim 2009, Afyonkarahisar, s. 383-391.
- Feng Cheng-Min ve Rong-Tsu Wang (2000), Performance Evaluation for Airlines Including the Consideration of Financial Ratios, *Journal of Air Transport Management*, Volume 6, Issue 3, July, s. 133-142.
- Ghorabae, M. K., Amiri, M., Zavadskas, E. K., & Antucheviciene, J. (2018). A new hybrid fuzzy MCDM approach for evaluation of construction equipment with sustainability considerations. *Archives of Civil and Mechanical Engineering*, 18(1), p. 32-49.
- Haarla, A. (2003). Product Differentiation: Does It Provide Competitive Advantage for A Printing Paper Company?, Alıntı: 08 Ağustos 2019, <http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512267144/isbn9512267144.pdf>
- Jahan, A., Mustapha, F., Sapuan, S. M., Ismail, M. Y., ve Bahraminasab, M. (2012). A framework for weighting of criteria in ranking stage of material selection process. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 58(1), 411-420.
- Lazol İ. (2005), Mali Analiz Uygulamaları, Ekin Kitabevi, 3.Baskı, Bursa.
- Mert D.ve İbrahim T. C., (2018), CRITIC- MOOSRA Yöntemi ve UPS Seçimi Üzerine Bir Uygulama, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 27, Sayı 1, 2018, Sayfa 183-195.
- Osteryoung, J., R. L. Constand ve D. Nast (1992), "Financial Ratios in Large Public and Small Private Firms", *Journal of Small Business Management*, 30(3), 35-46.
- Özbay, M., (2000), Bilime Dayalı Teknoloji Üretim Merkezleri veya Teknoparklar, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt:13, No:4, s. 1113
- Sekreter, M. S., Akyüz, G. ve Çetin, E. İ. (2004). Şirketlerin Derecelendirilmesine İlişkin Bir Model Önerisi: Gıda Sektörüne Yönelik Bir Uygulama, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (8) s. 139-155.
- Türkmen Y. S. ve Gülcan C. (2012), İMKB'ye Kote Bilişim Sektörü Şirketlerinin Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi, *Maliye Finans Yazıları*, Yıl 26, Sayı 95, Nisan, s. 59-78.
- Walton, P. (2000), *Financial Statement Analysis: An International Perspective*, Cornwall: Thomson Learning,
- Wang, D., ve Zhao, J. (2016). Design optimization of mechanical properties of ceramic tool material during turning of ultra-high-strength steel 300M with AHP and CRITIC method. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 84(9-12), 2381-2390.
- Zyl, C.R., (2006). Intellectual Capital and Marketing Strategy Intersect for Increased Sustainable Competitive Advantage, Unpublished Master's dissertation, University of Johannesburg.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ETNOSENTRİK EĞİLİMLERİN MARKA KİŞİLİK ALGILAMALARINA ETKİSİ: DÜZCE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Hatice YILDIRIM¹

Öz

Bu araştırmanın amacı öğrencilerin etnosentrik eğilimlerinin Düzce Üniversitesinin marka kişilik algılamalarında bir etkisi olup olmadığını öğrenmektir. Araştırmanın evreni Düzce Üniversitesinde eğitim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Kolayda örnekleme ile 400 kişiden veri toplanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak yapılandırılmış anket tekniğinden yararlanılmış ve yüzyüze yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin etnosentrik eğilimleri onların marka kişilik algılamalarını etkilemektedir. Buna göre Düzce Üniversitesini heyecanlı ve uzman marka kişiliğinde algılayanlar hem milliyetçilik hem de ithalat kısıtlamaları konusunda etnosentrik eğilimlere sahip kişilerdir. Buna karşın Düzce Üniversitesini yetkin, geleneksel ve itimatlı algılayanların etnosentrik eğilim boyutlarından milliyetçilik özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca etnosentrizm eğilimi öğrencilerin cinsiyetlerine ve eğitim düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Marka kişilik algılamaları da cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenlerine göre değişmektedir. Buna göre erkek öğrenciler ve 26-45 yaş aralığındakiler Düzce Üniversitesini daha genç ve itimatlı görürken, yaşı daha genç öğrenciler bu marka kişiliği ile üniversiteyi daha az özdeşleştirmektedirler.

Anahtar kelimeler: Marka kişiliği, Marka kişilik ölçeği, Algılama, Etnosentrizm, CETSCALE ölçeği, Düzce Üniversitesi

THE EFFECT OF ETHNOCENTRIC TENDENCIES OF GRADUATE STUDENTS ON BRAND PERSONALITY PERCEPTION: DUZCE UNIVERSITY CASE

Abstract

The aim of this study is to determine whether the ethnocentric tendencies of students in the university have an impact on the brand personality perception of Düzce University. The population of the research consists of students studying in Düzce University. 400 questionnaires have been carried out according to convenience sampling method and implemented by face to face. According to the results of the study, ethnocentric tendencies of students affect their brand personality perception. Accordingly, those who perceive Düzce University as an excited and expert personalities are those who have ethnocentric tendencies in terms of both nationalism and import restrictions. On the other hand, it is seen that those who perceive Düzce University as competent, traditional and trustworthy have the characteristics of nationalism from the dimensions of ethnocentric tendency. In addition, the ethnocentrism tendency differs according to the gender and educational level of the students. Brand personality perceptions vary according to gender, marital status and age variables. According to this, male students and 26-45 year old students see Düzce University as younger and more trustworthy, while younger students are less identifiable with this brand personality.

Key words: Brand personality, Brand personality scale, Perception, Ethnocentrism, CETSCALE, Düzce University

1. Giriş

Modern dünyada hem kar amacı güden işletmelerin hem de kar amacı gütmeyen işletmelerin hangi marka kişiliğine sahip olduğu, ürettikleri ürün ve hizmetler açısından önem

¹Yüksek Lisans Öğr., Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, hticyldrm1631@gmail.com, orcid: 0000-0002-5250-0125

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Yıldırım, H. (2019), Etnosentrik Eğilimlerin Marka Kişilik Algılamalarına Etkisi: Düzce Üniversitesi Örneği, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 154-173.

taşımakta ve tüketicilerin olumlu marka kişiliğine sahip işletmelerin ürün ve hizmetlerini çok daha fazla tercih etmesine sebep olabilmektedir. Marka kişiliği, insana ait özelliklerin markalara atfedilmesi anlamına gelmekte ve tüketiciler kendi kişilikleriyle örtüşen markaları satın almaktadır. Heyecanlı, sportif, erkeksi, centilmen, renkli, olgun gibi kişilik özellikleri markalar yoluyla onu satın alanlara ve kullananlara transfer edilebilmektedir. Bu bakımdan işletmeler markalarını farklı kişilik özellikteki tüketici gruplarına göre konumlandırmakta, iletişim ve tutundurma faaliyetlerini bu kişilik özelliklerini vurgulayarak yapmaktadır. Markalar ve sahip oldukları imajlar (tüketicinin zihnindeki anlamları) tüketicinin kendi kişiliğiyle ne kadar çok örtüşürse, satın almanın o kadar kolay ve sık olacağı varsayımına dayanan marka kişiliği, işletmeler açısından bir farklılaştırma stratejisi olarak kullanılmaktadır. Tüketici de başkalarına kim olduğunu veya kim olmadığını, nasıl yaşadığını, hangi yaşam tarzına sahip olduğunu, kişisel değerlerini markaların sahip olduğu kişilik özellikleriyle dışa vurmakta ve gösterebilmektedir.

Bu çalışma üniversite yöneticileri açısından önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarına göre üniversitenin hangi kişilik özelliklerinin güçlü olduğu hangi marka kişilik özelliklerinin ise zayıf olduğu belirlenecek ve üniversite yöneticileri kaynaklarını, enerjilerini zayıf algılanan marka kişilik özelliklerine yoğunlaştırabilecektir. Bu bağlamda çalışmanın sonuçları bir markanın algılanan kişiliğinin etnosentrizm ile olan ilişkisini ortaya koyacak ve yöneticilere çalışmanın sonuçlarına göre markalarını hangi kişilik boyutları itibarıyla ön plana çıkarmaları gerektiğine dair farkındalık kazandıracaktır. Literatürde eğitim kurumlarının marka kişilik özelliklerine yönelik sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Mevcut araştırmalar ise marka kişilik algılamasında etnosentrizm kavramının etkisini ölçmemektedir (bkz: Aysen, Yaylı ve Helvacı, 2012; Yener, 2013; Tayfur, Cesur ve Memiş, 2017; Kılıç ve Altay, 2018). Dolayısıyla bu çalışmanın alandaki boşluğu doldurması ve bir eğitim kurumunun hangi kişilik boyutlarıyla ön plana çıktığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Etnosentrizm, kişinin kendi kültürünü baz alması ve diğer kültür ve insanları ait olduğu kültüre göre yorumlaması ve değerlendirmesidir. 1987 yılında A. Shimp Terence tarafından ilk kez ortaya atılan Tüketici Etnosentrizmi kavramı, tüketicilerin yerli marka kullanma eğilimini ve yabancı markaları reddetmelerini ifade etmektedir. Literatürde etnosentrizm kavramının kişinin satın alma niyetlerini, marka tercihlerini, markaya olan güvenini, marka bağlılığını, marka sadakatini ve marka kişiliğini etkilediğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Özçelik ve Torlak, 2011; Yapraklı ve Keser, 2013; Asil ve Kaya, 2013; Akın, Çiçek, Gürbüz ve İnal, 2009). Araştırmanın temel problemi “Düzce Üniversitesi öğrencilerinin etnosentrik eğilimlerinin marka kişilik algılamalarını etkileyip etkilemediğinin” araştırılmasıdır.

2. Literatür Taraması

Etnik kavramının ve bu kavramla bağlantılı kavramların 20 yüzyılın başlarından itibaren akademik anlamda ve sosyal hayatta önceleri yavaşça daha sonraları da artarak kullanıldığı söylenilebilir (Sağır ve Akıllı, 2004: 4). Etnisite kavramının, milliyetçilik, vatanseverlik, muhafazakârlık, ksenefobi (yabancı düşmanlığı), ırkçılık, menşe ülke gibi kavramlarla yakın ilişkisi bulunmakla birlikte, kavramların ifade ettikleri manalar farklılık göstermektedir. Etnosentrizm kavramı ilk olarak resmi anlamda sosyolojide dile getirilmiştir. Etnosentrizmi 1906 yılında ilk kullanan sosyolog William Graham Sumner'dır. Kişinin kendi kültürünü ve yaşam tarzını diğer insanların kültür ve yaşam tarzından farklı görmekte ve bu farklılık da üstünlük olarak tanımlamaktadırlar. Bu kişiler kendi ait olduğu sosyal sınıfı odak kabul edip diğer kültürleri incelerken kendi odak kültürünü referans olarak almaktadır.

Etnosentrik bireyler kendi kültür yapılarına benzeyen kültürleri saymakta, farklılaşanları reddetmektedirler (Aysuna ve Altuna, 2008: 148).

Çalışmada etnosentrizm kavramıyla beraber marka kişiliği de ele alınacak olup, bu kavramın açıklanması teorik çerçevenin tam olarak anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Tüketicilerin markalarla ilgili bir fikir sahibi olmalarını sağlayan marka kişiliği, aynen insanlar gibi markalarında bir takım fiziksel ve duygusal özellikleri olduğu kabul edilir (Meldrum and Mc Donald, 1995: 151). Marka kişiliği kavramı, bir marka ile birlikte anılabilen insani özellikler olarak duygusal, genç, samimi, tutucu, heyecan verici, hırslı, yaşlı, sportif ve cesur gibi nitelendirmelerin markalara atfedilmesi olarak tanımlanabilir (Pira, Kocabaş ve Yeniçeri, 2005: 75). Bu şekilde düşünüldüğünde markalar tıpkı insanlar gibi bir kişiliğe sahiptir ve kendine özgü özellikleri, karakterleri, yapıları vardır diyebiliriz. Örneğin, Peugeot muhafazakârdır, Malboro sert, Levi's coşkulu ve Mc Donalds samimi olarak görülür.

Tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde etnosentrik eğilimlerin rolünün araştırıldığı çalışma, Niğde Üniversitesi mensupları arasında yapılmış olup, araştırmaya akademisyenler, memurlar, işçiler ve öğrencilerden 314 kişi dâhil edilmiştir. Buna göre etnosentrizm düzeyi ile eğitim seviyesi arasında negatif yönlü, gelir seviyesi arasında ise pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yani tüketicilerin eğitim seviyeleri arttıkça etnosentrik eğilimleri azalırken; tüketicilerin gelir düzeyleri arttıkça etnosentrik eğilimleri de artmaktadır. Kadın tüketicilerin etnosentrik düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında yaş ile etnosentrik eğilim düzeyi arasında da negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yani daha yaşlı tüketicilerin daha çok etnosentrik düzeyde oldukları söylenemez (Toksarı, 2015)

Giysi, çikolata ve beyaz eşya sektöründe yerli ve yabancı marka seçiminde etnosentrik eğilimlerin etkisinin araştırıldığı çalışmada ise etnosentrik eğilimlerin giysi tercihlerini etkilerken, çikolata ve beyaz eşya markalarının seçimini etkilemediği görülmüştür. Makale sonucunda etnosentrizmin farklı sektörlerde tüketicilerin satın alma karar süreçlerinde marka tercihini etkilediği anlaşılmıştır (Öney ve Karaaslan, 2018).

Çukurova Üniversitesi mensuplarının satın alma kararlarında etnosentrik eğilimlerin ve menşe ülke kavramının etkisinin araştırıldığı çalışmada kadınlar, daha düşük gelirli, daha yaşlılar daha yüksek düzeyde etnosentrik bulunmuştur. Ayrıca akademisyenlerin etnosentrik eğilimleri öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Örneklem grubunun yabancı kültürlerle ilişki düzeyleri ve yabancı kültürlere açıklık düzeyleri ile etnosentrik eğilimler arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Ürün gruplarına göre karşılaştırıldığında katılımcıların en çok gıda ürünlerinde, sonra giyim en son küçük ev aletlerinde etnosentrik ortalamalarının yüksek çıktığı görülmüştür (Arı ve Madran, 2011). İzmir'de beyaz eşya sektörüne yönelik olarak yapılan bir çalışmada tüketici etnosentrizmi, marka kişiliği algısı ve satın alma niyeti arasındaki ilişkiler araştırılmış ve çalışma sonucunda etnosentrik eğilimler ile marka kişilik algılaması ve satın alma niyeti arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle araştırmaya katılanların etnosentrik eğilimleri oldukça düşük çıkmış ve dolayısıyla yabancı markaları satın alma niyetleri bir okadar yüksek bulunmuştur. Araştırma yalnızca yabancı markalara ilişkin yapılmış ve seçilen örneklemin büyük çoğunluğu 18-35 yaş aralığında lisans-lisansüstü eğitim seviyesindeki kişilerden oluşmuştur (Özdemir, Güzeloğlu ve Topsümer, 2018).

Yukarıdaki çalışmalarda etnosentrik eğilimler ile marka kişiliği arasındaki ilişkiler araştırılmış ve etnosentrizmin marka kişilik algılaması ve tüketicilerin satın alma kararları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tıpkı endüstriyel mallarda olduğu gibi birer hizmet işletmesi sayılan üniversitelerinde marka kişilik araştırmaları yapılmıştır. Bu kapsamda Sakarya Üniversitesinin marka kişiliğinin araştırıldığı çalışmada geleneksellik ve

yetkinlik boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kız öğrencilerin Sakarya Üniversitesini geleneksellik ve yetkinlik boyutlarında erkek öğrencilere göre çok daha olumlu algıladığı ortaya çıkmıştır. Aile geliri ile üniversitenin “geleneksellik” marka kişiliği boyutu arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, öğrencilerin okudukları sınıfla marka kişiliği faktörleri arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Yine öğrencilerin yaşları ile üniversitenin “yetkinlik” marka kişiliği boyutu arasında negatif ilişki ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda üniversitenin öne çıkan marka kişilik boyutlarını vurgulaması gerektiği ve öğrencilerle kurduğu iletişimde bu boyutları birer iletişim aracı olarak kullanması gerektiği önerilmiştir (Tayfur, Cesur ve Memiş, 2018).

Benzer şekilde Kılıç ve Altay’ın (2018) Ardahan Üniversitesinin marka kişiliğinin iç ve dış paydaşlar tarafından nasıl algılandığını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada öğrencilerin diğer gruplara göre üniversiteyi daha coşkulu, gelişmiş ve sert olarak algıladığı görülmüştür. Katılımcılar samimiyet ve yetkinlik ile genç-sade ve dışa dönük marka kişiliklerinde üniversiteyi olumsuz olarak algılamışlardır. Yani katılımcılar Ardahan Üniversitesini gerçekçi, güvenilir, çalışkan, ayakları yere basan, kurumsal, yetenekli, çağdaş, başarılı, genç ve dışa dönük olarak görmemektedirler.

Aysen, Yaylı ve Helvacı (2012) eğitim alanında da öğrencilerin vatansever, milliyetçi eğilimlerinin, üniversitelere yönelik bir marka kişiliği benimsemelerinde ve üniversite seçimlerinde belirleyici olabileceğini vurgularken, yaptıkları çalışma sonucunda etnosentrik eğilimlerin, devlet ve vakıf üniversitelerine yönelik marka kişiliği algılarını etkilediği belirlenmiştir.

Bireysel değerler ve özellikler bakımından yerel ve küresel marka satın alma niyetleri ile yerli/yabancı ürün değerlendirmeleri arasında farklılıklar olabilmektedir (Balabanis ve diğ., 2002; Döğeriioğlu Demir ve Tansuhaj, 2011: 667). Gelenekçilik, duyarlılık, bireysellik gibi unsurlar kültürlere göre değişkenlik gösterebilmekte ve açık kültürler ile çok kültürlü toplumların etnosentrik eğilimleri daha düşük çıkabilmektedir (Zolfagharian ve Sun, 2010). Özellikle gösterişçi tüketim ve tüketimden beklenen sembolik faydalar (heyecan duyma, farklılık oluşturma, üstün olma) etnosentrizm kavramının tersine işlenmesini sağlayarak yerli ürünlerin yabancı ürün ve markalar karşısındaki tercih edilirliliğini azaltmaktadır. Çünkü küresel markalar kişiye dünyadaki herhangi bir topluluğun parçası olabileme şansını verip mevcut statüsünü artırırken, yerel markalar kullanıcıya daha düşük bir statü sunabilir (Wang ve Chen, 2004: 392; Evanschitzky, Wangenheim, Woisetschlager ve Blut, 2008: 11; Döğeriioğlu Demir ve Tansuhaj, 2011: 667). Deb ve Chaudhuri (2012) Hindistan’ın oldukça vatansever ve kolektivist bir yapıya sahip olmasına rağmen artan satın alma gücü ile orta sınıf Hintlilerin yabancı ürün ve markalar için büyük bir pazar oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Özetle, yerli ve yabancı ürün tercihinin oluşumunda duygusal ve akılcı faktörler güçlü bir rol oynayabilmekte ve tüketici seçim davranışlarının sadece bilgiye dayalı bilişsel sürece değil, aynı zamanda duygusal ve normatif mekanizmalara dayalıda gerçekleştiği belirtilmektedir (Vida ve Reardon, 2008: 34).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında çalışmada geliştirilen ve test edilecek hipotezler şu şekildedir:

H₁: Kişilerin etnosentrizm eğilimleri onların Düzce Üniversitesi marka kişilik algılamalarını etkilemektedir.

H_{a-b.1.}: Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ve İthalat Kısıtlamalarına ilişkin bakış açıları ile Düzce Üniversitesinin heyecanlı marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır

H_{a-b.2.} Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ve İthalat Kısıtlamalarına ilişkin bakış açıları ile Düzce Üniversitesinin yetkin marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır

H_{a-b.3.} Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ile Düzce Üniversitesinin geleneksel marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır

H_{a-b.4.} Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ve İthalat Kısıtlamalarına ilişkin bakış açıları ile Düzce Üniversitesinin uzman marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır

H_{a-b.5.} Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ve İthalat Kısıtlamalarına ilişkin bakış açıları ile Düzce Üniversitesinin itimatlı marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır

H_{a-b.6.} Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ve İthalat Kısıtlamalarına ilişkin bakış açıları ile Düzce Üniversitesinin androjen marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır.

H_{a-b.7.} Öğrencilerin Milliyetçilik özellikleri ve İthalat Kısıtlamalarına ilişkin bakış açıları ile Düzce Üniversitesinin genç marka kişilik özelliği algılaması arasında pozitif bir ilişki vardır.

Etnosentrizm ve marka kişiliği ilişkisi dışında markaların kişilik algılamalarının içecek markaları, eczaneler, fast food ve kot pantolon markaları arasında farklılaşıp farklılaşmadığını araştıran çalışmalarda bulunmaktadır. Buna göre, Özçelik ve Torlak'ın (2011) Mavi Jeans ile Levis markalarının kişilik algılamalarının etnosentrik eğilimlerle ilişkisini araştırdıkları çalışmada marka kişiliği boyutlarına ilişkin tüketici algılarının yerli ve yabancı markalara göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Levis markasının kişilik algılamasıyla etnosentrik eğilimler arasında negatif ilişki varken, Mavi Jeans markasının kişilik algılamasıyla etnosentrik eğilimler arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur. Yani Levis markasını düşük etnosentrik tüketiciler tercih ederken, Mavi Jeans markası yüksek etnosentrik tüketiciler tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca Levis markası tüketiciler tarafından androjen, genç, eğlenceli ve yetkin bulunurken; Mavi Jeans daha çok geleneksel, genç ve yetkin marka kişilik özellikleri ön plana çıkmıştır.

Ankara il merkezinde bulunan eczanelerin marka kişilikleri karşılaştırılmıştır. Çalışmadan önemli kabul edilebilecek sonuçlar elde edilmiştir. AVM eczaneleri bazı marka kişilik boyutları bakımından diğer eczanelerden pozitif yönlü bir şekilde farklıdır. Bununla birlikte deneklerden elde edilen bulgulara göre marka kişilik algılamalarında demografik faktörlerinde önemli ölçüde etkili olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ne kadar da küçük işletme olurlarsa olsun eczanelerin de bir marka kişiliği olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Köse, Özçelikay ve Güneş, 2015).

Üniversite öğrencilerinin iki farklı kola markasını tercih ederken, öğrencilerin hangi özelliklerinin tercihlerini belirlediğinin araştırıldığı çalışmada Coca Cola markasını tercih eden grubun ailesinin gelir düzeyi yüksek olan bayan öğrencilerden oluştuğu yine Cola Turka markasını tercih edenlerinse ailelerinin ekonomik açıdan gelir düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bayan öğrenciler kendilerini laik ve batı hayranı olarak tanımlarken erkek öğrenciler kendilerini daha muhafazakâr, dindar, örf, adet ve geleneklere bağlı olarak tanımlamışlardır (Torlak ve Özmen, 2006)

Genç tüketicilerin marka kişilik algılamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği çalışmada McDonald's ve Burger King markaları ele alınmıştır.

Çalışmada marka kişiliği ifadeleri ile Burger King karşılaştırıldığında cinsiyete göre algılamaların farklılık gösterdiği gözlenmiştir ve çalışmaya katılan bireylerin Burger King'i farklı şekilde algıladığı ve farklı marka kişilik özellikleri ile uyumlaştırdıkları anlaşılmıştır. McDonald's için aynı marka kişilikleri tanımlandığında cinsiyete göre marka kişilik algısının değiştiği saptanmıştır. Bu çalışmadan kadınlar ve erkekler için marka kişilik algısının değiştiğini görebiliyoruz (Özgüven ve Karataş, 2010). Benzer şekilde marka sadakati üzerinde marka kişiliği boyutları, marka güveni, marka tatmini ve etnosentrik eğilimlerin etkisinin araştırıldığı çalışmada Çaykur'un ürettiği Didi markası incelenmiş ve marka tatmini, marka güveni ve marka kişiliği boyutlarından coşku boyutunun hem tutumsal hem de davranışsal marka sadakati üzerinde olumlu yönde etkisinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca Didi markasının kişiliğini belirlemeye yönelik sorulan sorulara ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde en yüksek aritmetik ortalama değerine "samimiyet", en düşük ortalamaya ise "sertlik" olduğu ortaya çıkmıştır. 42 maddelik kişilik alt boyutları ayrı ayrı incelendiğinde Didi markasının "aile yönlü", "mütevazı", "samimi", "neşeli", "gerçek" ve "güvenilir" bulunduğu ortaya çıkmıştır (Kiracı ve Kocabay, 2017).

Farklı etnik kimliklere sahip tüketicilerin ürün tercihlerinin etnosentrik eğilimlere göre değişip değişmediğinin araştırıldığı çalışmada kartopu örneklemesine göre Türk, Kürt ve Alevi tüketiciler incelenmiştir. 450 kişiyle yapılan araştırma sonucunda Türk, Kürt ve Alevi tüketicilerin ürün gruplarına ilişkin yerli/yabancı ürün tercihlerinin farklılaştığı görülmüştür. Türkler en yüksek etnosentrizm düzeyine sahip olarak ilk sırada gelirken, Aleviler ikinci sırada ve Kürtler üçüncü sırada etnosentrik düzeyi yüksek grup olarak bulunmuştur. Çalışma sonucunda bulunan bir başka sonuçta cevaplayıcıların otomobil, bilgisayar, cep telefonu gibi ürünlerde belirgin şekilde yabancı ürün/marka tercihinde buldukları, gıda ve mobilyada ise yerli ürün/marka tercih ettikleridir. Ayrıca cevaplayıcıların yabancı turistlere, doğrudan yabancı yatırımlara, ülke temsilciliklerine ve yabancı firma isimlerine karşı tutumlarını belirlemek amacıyla sorulan bütün sorulara "anlayışla karşılarım" cevabını vermiş olmaları çalışmanın dikkat çekici bir başka sonucudur. Politik görüş ile etnosentrizm düzeyi arasında da bir ilişki olduğu çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Sağ görüşlü kişiler ile politik görüşü olmayan kişilerin diğer politik görüştekilere göre daha yüksek düzeyde etnosentrik olduğu gözlemlenmiştir. En düşük etnosentrizm düzeyine merkez görüştekilerin sahip olduğu görülmüştür (Yıldırım ve Gültaş, 2016). Malların hizmetlerin markalaşması kadar ülkelerinde markalaşması önem taşımaktadır. Ülkelerin algılanan marka kişilikleri küresel arenada onların iç politikalarını da etkileyebilecektir. Bu kapsamda Dündar Kurtuluş'un (2008) ülkelerin marka kişiliği üzerine yaptığı çalışmada ülkelerin de somut ürün ve hizmetler gibi markalarının olabileceği varsayımıyla hareket edip, bu varsayımı destekleyecek sonuçlar elde etmişlerdir. Ülkeler markalaşırken somut ürünlerin markalaşmasına benzese bile kendilerine özgü daha ayırt edici özellikleri de vardır. Bireylerin markalaşan bu ülkelere yönelik tutumları ülkelerin ayırt edici özelliklerine göre farklılık göstermektedir. İster bir ürün isterse bir hizmet işletmesi veya bir ülke olsun tüketicilerin zihninde çağrışan anlamın marka kişiliğini etkileyeceği söylenebilir. dolayısıyla marka çağrışımları marka kişilik algılamasını etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yener'in (2013) marka çağrışımlarının marka kişilik algılamalarına etkisinin ölçüldüğü çalışmada, marka kişiliği ve marka çağrışımları arasında bir ilişki bulunduğu yapılan analizlerle görülmüştür. Ortaya çıkan bu ilişki tüm alt boyutlar tarafından desteklenmektedir. Bunun sonunda şu söylenebilir marka çağrışımları ne kadar yüksekse marka kişiliği de o kadar belirginleşir.

Aidiyet duygusunun marka kişiliğini etkileyip etkilemediğini ölçmek için araştırmacılar Trabzon ilinde bir çalışma yapmışlardır. Bunun sonucunda Trabzon'da ikamet eden, doğum yeri Trabzon olanlar ile doğum yeri Trabzon olmayanlar arasında marka kişiliği

bakımından anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Trabzon’da ikamet eden ancak doğum yeri farklı bir şehir olan bireylerin, şehre karşı hissettikleri ‘aidiyet’ kavramı marka kişilik boyutlarını etkilediğini göstermektedir (Burnaz ve Ayyıldız, 2017).

Cam ev eşyalarının marka kişiliğinin, marka imajı, genel memnuniyet ve sadakati üzerine yapılan çalışmada Paşabahçe markası araştırılmıştır. Marka kişiliğini ve marka imajı arasında pozitif yönlü bir ilişki çıkmıştır bazı boyutlar bunu desteklerken bazı boyutların ilişkisiz olduğu anlaşılmıştır. Marka sadakati ve marka memnuniyetinin oluşmasında marka kimliğinin etkili olduğu gözlenmiştir (İmrak, 2015).

3. Araştırmanın Yöntemi

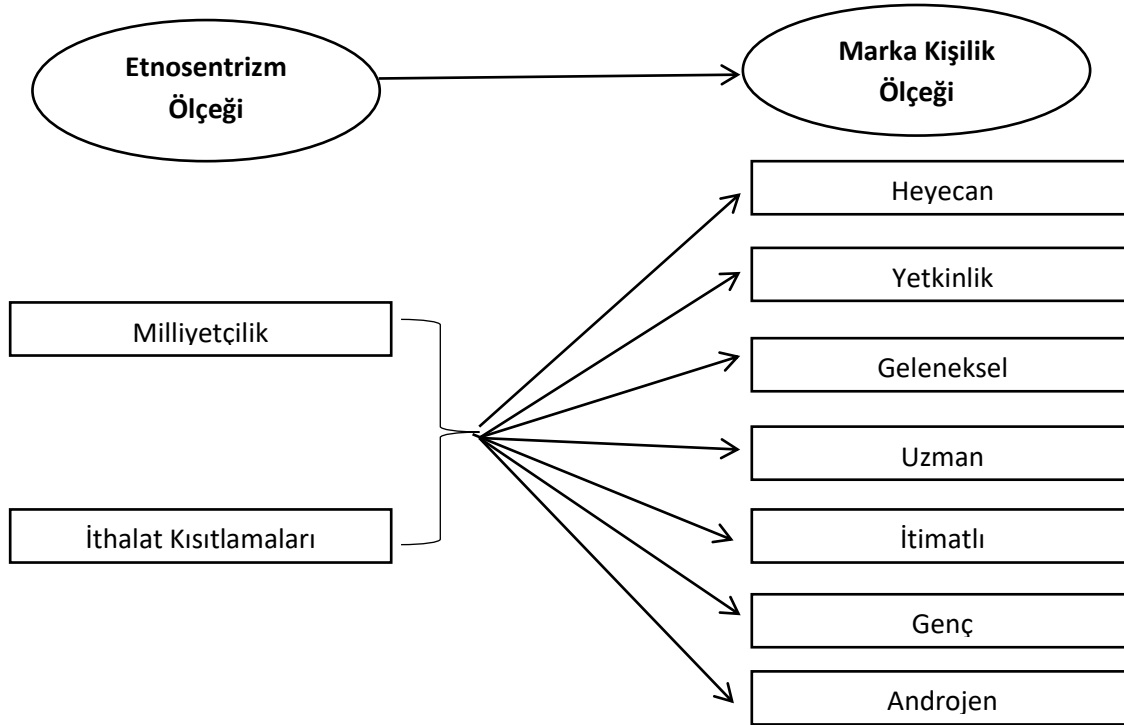
Jennifer L. Aaker marka kişiliği kavramını anlaşılır bir hale getirmek bununla birlikte de bir ölçek oluşturmak için 1997’de bir çalışma yapmıştır. Jennifer L. Aaker bu çalışma içi psikoloji konularından kişilik kavramını incelemiş aynı zamanda yapılan çalışmaları da takip etmiştir. Psikolojideki beş faktör modelinden de etkilenen Jennifer L. Aaker, marka kişiliği araştırmasında çeşitli ürün kategorilerini içeren 37 markayı 114 sınıfta kategorize etmiştir. Jennifer L. Aaker bu çalışma sonucunda 42 sıfat 15 özellik ve 5 boyutlu bir ölçek ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada ise Aksoy ve Özsoy’ın (2007) Türkiye’de 1200 kişilik örneklem grubu üzerinde yaptıkları ve 39 sıfat ile 4 boyuttan oluşan marka kişilik ölçeği kullanılmıştır. Aaker’ın (1997) ölçeğinden farklı olarak yazarlar, geleneksellik ve androjenlik boyutlarını Türkiye’ye özgü boyutlar olarak tanımlamaktadırlar.

Veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmış olup, ankette yer alan sorular tüketicilerin etnosentrik eğilimlerinin öğrenilmesine yönelik CETSCALE ölçeğinden ve tüketicilerin marka kişilik algılamalarına yönelik Aksoy ve Özsoy’ın Marka Kişilik Ölçeğinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde CETSCALE Ölçeğinde yer alan 17 ifadeye katılımcıların ne düzeyde katıldıkları sorulmuş ve 1= kesinlikle katılmıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum olacak şekilde 1’den 5’e kadar Likert ölçeğinde cevaplamaları istenmiştir. Anketin ikinci bölümünde Düzce Üniversitesi’nin marka kişilik özelliklerine dair 39 sıfat yer almakta ve ölçek üzerinde yer alan kişilik sıfatlarının Üniversite marka kişiliğine ne derece uyduğunu yine beşli Likert ölçeğinde yanıtlamaları istenmiştir. Anketin son bölümünde ise cevaplayıcıların yaş, cinsiyet, gelir durumu, medeni durum, ailede yaşayan kişi sayısı gibi demografik özelliklerine ilişkin sorular ile yurtdışı deneyimi ve markalara olan düşkünlüklerine ilişkin sorular sorulmuştur.

Araştırma evrenini Düzce Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Düzce Üniversitesinde 2017 yılı itibarıyla 30.031 öğrenci bulunmaktadır. Örnekleme kitaplarında yer alan ve makalelerde, yabancı literatürde örnek hacminin belirlenmesine yönelik olarak oluşturulan tablo referans alınmış ve bu kapsamda 384 anketin örnek hacmi için yeterli olabileceği görülmüştür (Krejcie ve Morgan, 1970: 608; Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014: 50). Ancak, deneklerle yaşanabilecek olumsuz ihtimaller düşünülüp anket sayısının %10 u kadar hata payı eklenerek örneklem sayısı 400’e çıkarılmıştır. Zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı araştırmada örnekleme yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre merkez kampüsteki fakültelerin kantinlerini ziyaret eden öğrenciler arasından anketi cevaplamaya gönüllü olan kişilerle yüzyüze anket gerçekleştirilmiş olup, bazı kişilerle bırak-al yöntemi uygulanarak anketin cevaplandırılması sağlanmıştır. Araştırma 11 Şubat ile 4 Mart 2019 tarihleri arasında 3 haftalık süreyle derslerin devam ettiği sırada cevap vermeye gönüllü öğrencilere anket uygulanmıştır.

4. Araştırmanın Modeli

Aşağıdaki modelde bağımsız değişken olarak etnosentrizm, bağımlı değişken olan marka kişiliği üzerindeki etkileri araştırılmakta ve etnosentrizm ölçeğinin marka kişiliği alt boyutları ile bir ilişkisi olup olmadığı sınanmaktadır. Literatürde etnik özelliklerin marka kişilik boyutunu etkilediğine dair bulgular yer almaktadır. Yetkin ve gelenekçi bireylerin olgun fikirlere sahip olduğu ve güçlü benlik duygusuna sahip olduğu varsayımından hareketle etnosentrik eğilimlerinin yüksek olacağı ve marka kişilik boyutlarından yetkinlik ve geleneksellik alt boyutları arasında pozitif bir ilişki olabileceği düşünülmüştür. Yapılan bir çalışmada da yüksek etnosentrik eğilimlere sahip Endonezyalı tüketicilerin güçlü benlik duyguları ve gelenekçi yapıları dolayısıyla yerli ürünleri kaliteleri düşük ve fiyatları yüksek dahi olsa tercih ettikleri görülmüştür (Hamin, 2006). Başka bir çalışmada ise yüksek etnosentrik eğilime sahip bireylerin ülkelerin gelişmişlik düzeyine bakmaksızın yerli ürünleri daha çok tercih ettiği ve bu ürünleri kalite, fiyat ve özellik olarak daha üstün gördükleri vurgulanmaktadır (Zolfagharian ve Sun, 2010). Aynı şekilde androjen ve heyecan özellikleri ağır basan bireylerin etnosentrik eğilimlerinin düşük olacağı ve dolayısıyla bireylerin yeniliklere ve farklılaşmaya açık olacağı varsayılmıştır.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Literatürde farklılıkları kolay kabullenen çok kültürlü kişilerin etnosentrik eğilimlerinin düşük olduğu ve ürünlerden, markalardan bekledikleri heyecan, statü, farklı olma gibi sembolik faydaların onların etnosentrik eğilimlerinin önüne geçtiği yönünde bazı bulgular bulunmaktadır (Wang ve Chen, 2004: 392; Zolfagharian ve Sun, 2010: 346). Bu sebeple etnosentrik eğilimler ile marka kişilik boyutlarından androjenlik ve heyecan alt boyutları arasında negatif bir ilişki olabileceği düşünülmüştür. Yukarıdaki bulgular, etnosentrizm ölçeğinin tek boyutlu olarak ele alındığı çalışmalar için geçerlidir. Bu çalışmada etnosentrizm ölçeği çok boyutlu olarak ele alınmış ve faktör analizi uygulanmıştır.

Etnosentrizm ölçeğine uygulanan faktör analizi sonucunda ölçek iki boyut altında toplanmıştır. Ölçeğin ortalaması alındığında ortaya çıkan düşük, orta ve yüksek etnosentrik eğilimlerin marka kişilik boyutlarının hepsiyle ilişkili olması beklenmekteydi. Bu çalışmada iki boyutlu olarak ortaya çıkan etnosentrizm ölçeğinin de marka kişiliğinin bütün alt boyutlarıyla ilişkili olması beklenmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde cevaplayıcıların demografik özelliklerine dair tanımlayıcı istatistiklere yer verilmektedir. Ayrıca Etnosentrizm Ölçeği ile Marka Kişilik Ölçeklerinden elde edilen veri setine faktör analizi uygulanmıştır. Buna ek olarak etnosentrizm ölçeği ile marka kişilik boyutları arasında bir ilişki olup olmadığı Korelasyon ve Regresyon analizleriyle, kişilerin etnosentrizm eğilimlerinin demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise ANOVA ve t-Testi analizleriyle ortaya konulacaktır. Araştırmaya katılanların yaşları değerlendirildiğinde neredeyse tamamına yakınının (%94,3) 18-25 yaş aralığında ve Bekâr (%97,4) lisans düzeyinde eğitim almış (%92,5) olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkeni bakımından Kadınlar örneklemin %53,1'ini, Erkekler ise %46,9'unu oluşturmaktadır. Hane halkı geliri açısından dengeli bir dağılım gözlenmektedir. Buna göre, 1.000-3.000 TL arası gelire sahip olanlar %39,6; 3.001-5.000 TL arası gelire sahip olanlar %38,3 ve 5.000 TL üstü gelire sahip olanlar örneklemin %22'sini oluşturmaktadır. Ailede yaşayan kişi sayısına bakıldığında ise 4 kişi ve daha fazla olanlar %80,8'ini oluşturmaktadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğu daha önce yurtdışına çıkmamıştır (%84,7).

Tablo-1 Demografik Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Yaş	18 – 25 yaş	364	94,3
	26 - 45 yaş	22	5,7
Cinsiyet	Kadın	205	53,1
	Erkek	181	46,9
Eğitim durumu	Lisans Düzeyi	357	92,5
	Lisansüstü	29	7,5
Medeni hal	Evli	10	2,6
	Bekâr	376	97,4
Hane halkı geliri	1.000 – 3.000 TL	153	39,6
	3.001 – 5.000 TL	148	38,3
	5.000 TL üstü	85	22,0
Ailede yaşayan kişi sayısı	3 ve daha az kişi	74	19,2
	4 kişi	158	40,9
	5 kişi ve fazlası	154	39,9
Yurt dışına çıktınız mı?	Evet	59	15,3
	Hayır	327	84,7

Etnosentrizm Ölçeğinin yapı geçerliliğini ortaya koymak için açıklayıcı (açımlayıcı) faktör analizi yapılmıştır. Bu çalışmada etnosentrizm ölçeğine keşfedici faktör uygulanmasının nedeni, daha önceki çalışmalarda tek boyutlu olarak ele alınan ölçeğin bu çalışmada çok boyutlu olarak ele alınmak istenmesidir. Boyutlar arası karşılaştırma yapılması amaçlanmıştır. Bu sebeple daha önce geliştirilen ve birçok araştırmada kullanılan etnosentrizm ölçeğine doğrulayıcı değil keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi uygulamasında Varimax dik döndürme yöntemi seçilmiştir. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %50,088'dir. İlk yapılan faktör analizinde 3 boyut

bulunmuş olup, 6, 7, 8 ve 11 numaralı ifadeler birden fazla faktöre yüklendiği ve birbirine yakın olan faktör yüklerine sahip olduğu için analizden çıkarılmıştır.

Tablo-2 Etnosentrizm Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi

Boyut	Madde	Faktör Yüklü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
İthalat Kısıtlamaları (Özdeğer=4,219)	Yabancı işletmelerin bizim pazarımıza girmeleri engellenmelidir	0,814	38,356	0,757
	Türkiye'ye girişleri zorlaştırmak için yabancı ürünlere yüksek oranda vergi uygulanmalıdır	0,749		
	Yabancı ürünlerin ithalatına sınırlamalar getirilmelidir	0,657		
	Satın alacağım yerli ürün uzun dönemde daha maliyetli olsa da yine de tercihim yerli üründen yana kullanırım	0,583		
Milliyetçilik (Özdeğer=1,291)	Yabancı markalı ürünleri tercih eden tüketiciler Türk işçilerinin işsiz kalmasından sorumludur	0,546	11,732	0,764
	Türk halkı her zaman seçimini yerli ürünlerden yana kullanmalıdır	0,789		
	Türkiye'de üretilen ürünler her zaman benim için ön planda yer alır	0,710		
	Yerli ürünlerin satın alınması Türkiye'deki işsizlik probleminin ortadan kalkmasına yardımcı olur	0,612		
	Yerli ürünleri tercih etmek her zaman en iyi olanıdır	0,586		
	Türklerin yabancı markalı ürünleri satın alması uygunsuz bir davranıştır	0,515		
Mecbur kalmadıkça yabancı menşeli ürünler satın alınmamalıdır	0,504			
Toplam Açıklanan Varyans %50,088				
KMO=0,861>0,60; Cronbach Alfa=0,836 ve Barlett Küresellik testi ($X^2= 1182,549$; $sd=55$; $p= 0,000$)				

Daha sonra 3.cü boyuta ilişkin ifadelerin güvenilirlik değerleri. 60'ın altında olduğu için 3. Boyut altında yer alan ifadeler de çıkarılarak yeniden faktör analizi yapılmıştır. Bu ifadeler: 1 (Sadece Türkiye'de üretimi yapılmayan ürünlerin ithalatı yapılmalıdır) ve 16 (Sadece Türkiye'de bulunmayan ürünler diğer ülkelerden satın alınmalıdır). Son haliyle ölçek 2 boyutlu bulunmuş olup, 1. Boyut altında 'Yabancı işletmelerin bizim pazarımıza girmeleri engellenmelidir, Türkiye'ye girişleri zorlaştırmak için yabancı ürünlere yüksek oranda vergi uygulanmalıdır, yabancı ürünlerin ithalatına sınırlamalar getirilmelidir, satın alacağım yerli ürün uzun dönemde daha maliyetli olsa da yine de tercihim yerli üründen yana kullanırım, yabancı markalı ürünleri tercih eden tüketiciler Türk işçilerinin işsiz kalmasından sorumludur' ifadelerden oluşmaktadır. 2. Boyut altında ise 'Türk halkı her zaman seçimini yerli ürünlerden yana kullanmalıdır, Türkiye'de üretilen ürünler her zaman benim için ön planda yer alır, yerli ürünlerin satın alınması Türkiye'deki işsizlik probleminin ortadan kalkmasına yardımcı olur, yerli ürünleri tercih etmek her zaman en iyi olanıdır, Türklerin yabancı markalı ürünleri satın alması uygunsuz bir davranıştır, mecbur kalmadıkça yabancı menşeli ürünler satın alınmamalıdır' İfadeler yer almıştır. 1. Boyutta yer alan ifadeler incelendiğinde bu ifadelerin ithalat faaliyetlerini azaltılmasına yönelik anlamlar taşıdığı için bu boyuta "İthalat Kısıtlamaları", 2. Boyuttaki ifadelerde ise daha çok milli kimlik vurgusu yapıldığı için bu boyut "Milliyetçilik" olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda ölçeğin genel güvenilirliği 0,861 olduğundan dolayı kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı yukarıda görülmektedir. Etnosentrizm ölçeğinin faktör analizi değerlendirilmesinde öz değeri birden büyük faktörlerin ele alınmasına, ifadelerin faktör

içerisindeki ağırlığını gösteren faktör yüklerinin yüksek olmasına (>0,45), aynı ifade için faktör yüklerinin 0,10'dan büyük olmasına ve birbirine yakın olmamasına dikkat edilmiştir.

Marka Kişilik Ölçeğinin yapı geçerliliğini ortaya koymak için açıklayıcı (açımlayıcı) faktör analizi yapılmıştır.

Tablo-3 Marka Kişilik Ölçeğine İlişin Faktör Analizi

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Heyecanlı (Özdeğer=12,683)	Eğlendiricidir	0,847	34,279	,933
	Eğlencelidir	0,834		
	Hareketlidir	0,769		
	Sempatiktir	0,752		
	Neşelidir	0,738		
	Hayatı sevendir	0,694		
	Baştan çıkarıcıdır	0,648		
	Çeviktir	0,620		
	Tutkuludur	0,619		
Yetkin (Özdeğer=3,023)	Özgürlükçüdür	0,529	8,171	,860
	Bildiktir	0,716		
	Orijinaldir	0,646		
	Kalitelidir	0,623		
	Globaldir	0,608		
	İstikrarlıdır	0,589		
	İddialıdır	0,581		
Geleneksel (Özdeğer=2,605)	Kendine güvenendir	0,511	7,041	,830
	Muhafazakârdır	0,742		
	Tutuludur	0,725		
	Klasiktir	0,721		
	Aile odaklıdır	0,672		
	Gelenekseldir	0,652		
Uzman (Özdeğer=1,891)	Hesaplıdır	0,636	5,111	,864
	Mütevazıdır	0,595		
	Profesyoneldir	0,768		
İtimatlı (Özdeğer=1,406)	Başarılıdır	0,750	3,801	,853
	Prestijlidir	0,742		
	İşini iyi yapar	0,616		
Androjen (Özdeğer=1,181)	Güvenilirdir	0,709	3,191	,717
	Sağlamdır	0,649		
	İyidir	0,543		
Genç (Özdeğer=1,008)	Asidir	0,795	2,724	,818
	Erkeksidir	0,792		
	Kadınsıdır	0,682		
	Şatafatlıdır	0,485		
	Gençtir	0,821		
	Genç ruhludur	0,718		

Toplam Açıklanan Varyans %64,317

KMO=0,927>0,60; Cronbach Alfa=,945 ve Barlett Küresellik testi ($X^2= 8310,891$; $sd=666$; $p= 0,000$)

Faktör analizi uygulamasında Varimax dik döndürme yöntemi seçilmiştir. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı % 64,317 olan 7 boyut altında toplanmıştır. Dinamiktir ve sportiftir marka kişilik sıfatları birden fazla faktöre yüklendiği ve birbirine yakın olan faktör yüklerine sahip olduğu için analizden çıkarılmıştır. Ayrıca orijinal ölçekte 4 boyut olan Marka Kişilik Ölçeği, bu çalışmada bazı boyutların kendi içinde bölünerek alt boyutlara ayrılması sonucunda 7 boyut olarak çıkmıştır. Örneğin, Yetkinlik boyutu bu çalışmada 3'e bölünmüş, profesyonel, başarılı, prestijli, işini iyi yapar ifadeleri "Uzman" olarak adlandırılmıştır. Güvenilir, sağlam ve iyi ifadelerin toplandığı boyut ise "İtimatlı" olarak isimlendirilmiştir. Heyecan boyutu ise kendi içinde 2 alt boyuta bölünmüştür. Genç ve genç ruhludur ifadeleri "Genç" olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin genel güvenilirliği 0,945 olduğundan dolayı kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı yukarıda görülmektedir. Marka Kişilik ölçeğinin faktör analizi değerlendirilmesinde öz değeri birden büyük faktörlerin ele alınmasına, değişkenlerin faktör içerisindeki ağırlığını gösteren faktör yüklerinin yüksek olmasına (>0,45), aynı değişken için faktör yüklerinin 0,10'dan büyük olmasına ve birbirine yakın olmamasına dikkat edilmiştir.

Cinsiyet, yaş, eğitim durumu ile etnosentrizm ve marka kişilik boyutları arasında ortamlar itibariyle değişiklik olup olmadığını anlamak için t-Testi yapılmıştır. Buna göre etnosentrizm ölçeğinin ithalat kısıtlamaları boyutu ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Tablo-4 Etnosentrizm ve Marka Kişilik Ölçeklerinin Demografik Faktörlere Göre Farkını Belirlemeye Yönelik t-Testi

Özellik	Grup	N	Ort	ss	t	p	Fark
İthalat Kısıtlamaları	Kadın	205	2,940	0,827	2,536	0,012	1>2
	Erkek	181	2,723	0,849			
Genç	Kadın	205	3,465	1,110	-2,748	0,006	2>1
	Erkek	181	3,748	0,909			
İtimatlı	18 – 25 yaş	364	3,424	0,876	-2,700	0,012	2>1
	26 – 45 yaş	22	3,818	0,648			
Genç	18 – 25 yaş	364	3,570	1,041	-3,225	0,003	2>1
	26 – 45 yaş	22	4,068	0,677			
İthalat Kısıtlamaları	Lisans Düzeyi	357	2,868	0,836	2,424	0,016	1>2
	Lisansüstü Düzeyi	29	2,475	0,862			

Kadınların ortalamaları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Kadınlar ithalat kısıtlamasının olmasını daha çok istemekte ve yalnızca Türkiye’de üretilmeyen ürünlerin ithal edilmesini uygun görmektedir. Erkekler ise bu konuda daha esnek ve daha az etnosentrik eğilime sahiptir. Marka kişilik boyutlarında ise yalnızca “genç” boyut ile cinsiyet arasında bir farklılık görülmüştür. Erkekler Düzce Üniversitesini kadınlara göre daha genç olarak görmüş ve öyle algılamıştır. Marka kişilik boyutlarından ise yalnızca “itimatlı” ve “genç” marka kişilik boyutları ile yaş arasında ortalamalar itibariyle farklılıklar gözlemlenmiştir. Buna göre 26-45 yaş arasındaki kişilerin genç (ort. 4,06) ve itimatlı (ort. 3,81) marka kişilik ortalamaları 18-25 yaş arasındakilere göre daha yüksek bulunmuştur. Yaşı daha büyük olan öğrenciler Düzce Üniversitesini daha genç ve daha itimatlı olarak algılamışlardır. Düşük eğitim seviyesine sahip kişiler çok daha yüksek etnosentrik eğilimlere sahip olup, yalnızca Türkiye’de üretilmeyen ürünlerin ithal edilmesini istemekte, diğer ülkede bulunan ürünlerden yerli olanın tercih edilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Etnosentrizm boyutlarından olan “Milliyetçilik” alt boyutuyla demografik faktörler arasında herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır. Marka Kişilik boyutlarından ise yetkinlik, uzmanlık, heyecan ve androjenlik boyutları ile demografik faktörler arasında herhangi bir anlamlı farklılık bulunamamıştır. Düzce Üniversitesinin marka kişilik boyutlarına dair yalnızca genç, itimatlı ve geleneksel boyutları demografik faktörlere göre değişmektedir. Benzer şekilde aile geliri ve ailede yaşayan kişi sayısı değişkenleriyle Marka Kişilik boyutları ve Etnosentrizm boyutları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilememiş bu sebeple ANOVA analizi tablolarına yer verilmemiştir.

Yapılan korelasyon analizi sonucunda kişilerin etnosentrizm eğilimleri ile Marka Kişilik Algılamaları arasında %99 güven aralığında zayıf ve pozitif bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. İthalat kısıtlamaları ile heyecanlı, yetkinlik ve uzman marka kişilikleri arasında zayıf ve pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Milliyetçilik eğilimi ile heyecan, yetkinlik, geleneksel, uzman, itimatlı ve genç marka kişilikleri arasında zayıf pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Marka kişilik özellikleri kendi aralarında da pozitif yönde ilişkilidir.

Tablo-5 Etnosentrizm Ölçeği ile Marka Kişilik Ölçeğine Dair Korelasyon Analizi

Değişkenler	Ort.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
İthalat Kısıt.	2,838	1								
Milliyetçilik	3,405	,576**	1							
Heyecanlı	2,849	,254**	,271**	1						
Yetkinlik	3,109	,192**	,239**	,629**	1					
Geleneksel	3,358	,099	,143**	,359**	,284**	1				
Uzman	3,137	,199**	,206**	,524**	,619**	,292**	1			
İtimatlı	3,447	,112*	,183**	,497**	,673**	,359**	,632**	1		
Androjen	2,336	,127*	,120*	,388**	,337**	,134**	,251**	,188**	1	
Genç	3,598	,130*	,141**	,523**	,381**	,345**	,395**	,422**	,131*	1

Tablo 6 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan Heyecan ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlar (İthalat kısıtlamaları, Milliyetçilik) arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo-6 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan Heyecan Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

ETNOSENTRİZM ALT BOYUTLARI	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig.	Denklik Katsayısı	
	B	St. Hata	Beta			Tolerans	VIF
	(Sabit)	1,652	,206				8,032
İthalat Kısıtlamaları	,159	,065	,146	2,450	,015	,668	1,496
Milliyetçilik	,219	,070	,186	3,121	,002	,668	1,496

Bağımlı Değişken: Heyecan F:18.371 R: ,296 R²: ,088 P: ,000 Durbin Watson: 1,747

Marka kişilik algılamaları değişkeni üzerinde göreceli olarak en fazla yordayıcı faktörün milliyetçilik (β : ,186) ikinci olarak en fazla yordayıcı faktörün ithalat kısıtlamaları olduğu (β : ,146) görülmektedir. Durbin Watson katsayısı (1,747) bağımsız değişkenler ile

hata terimleri arasında sorunsuz bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile heyecan marka kişiliği arasında kurulan $H_{a,1}$ ve $H_{b,1}$ hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan yetkinlik ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlardan Milliyetçilik arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Marka kişilik algılamaları değişkeni üzerinde göreceli olarak en fazla yordayıcı faktörün milliyetçilik ($\beta: ,192$) olduğu görülmektedir. Durbin Watson katsayısı (1,500) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunsuz bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile yetkinlik marka kişiliği arasında kurulan $H_{a,2}$ hipotezi kabul edilirken, $H_{b,2}$ hipotezi reddedilmiştir.

Tablo-7 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan Yetkinlik Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

ETNOSENTRİZM ALT BOYUTLARI	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig.
	B	St. Hata	Beta		
	(Sabit)	2,245	,177		
İthalat Kısıtlamaları	,075	,056	,082	1,347	,179
Milliyetçilik	,192	,060	,192	3,176	,002

Bağımlı Değişken: Yetkinlik F:12,596 R: ,248 R²: ,062 P: ,000 Durbin Watson: 1,500

Tablo 8 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan geleneksel ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlardan Milliyetçilik arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo-8 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan Geleneksel Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

Etnosentrizm Alt Boyutları	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Stand. Edilmiş Katsayılar	t	Sig.
	B	St. Hata	Beta		
(Sabit)	2,840	,186		15,242	,000
İthalat Kısıtlamaları	,023	,059	,024	,392	,695
Milliyetçilik	,133	,064	,129	2,091	,037

Bağımlı Değişken: Geleneksel F:4,095 R: ,145 R²: ,021 P: ,017 Durbin Watson: 1,734

Marka kişilik algılamaları değişkeni üzerinde göreceli olarak en fazla yordayıcı faktörün milliyetçilik ($\beta: ,129$) olduğu görülmektedir. Durbin Watson katsayısı (1,734) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunsuz bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile geleneksel marka kişiliği arasında kurulan $H_{a,3}$ hipotezi kabul edilirken, $H_{b,3}$ hipotezi reddedilmiştir.

Tablo-9 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan Uzman Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

Etnosentrizm Alt Boyutları	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Stand. Edilmiş Katsayılar	t	Sig.
	B	St. Hata	Beta		
(Sabit)	2,344	,181		12,930	,000
İthalat Kısıtlamaları	,113	,057	,121	1,984	,048
Milliyetçilik	,139	,062	,136	2,240	,026

Bağımlı Değişken: Uzman F:10,534 R: ,228 R²: ,052 P: ,000 Durbin Watson: 1,766

Tablo 9 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan uzman ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlar (İthalat kısıtlamaları, Milliyetçilik) arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Marka kişilik algılamaları değişkeni üzerinde göreceli olarak en fazla yordayıcı faktörün milliyetçilik (β : ,136) ikinci olarak en fazla yordayıcı faktörün ithalat kısıtlamaları olduğu (β : ,121) görülmektedir. Durbin Watson katsayısı (1,766) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunsuz bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile uzman marka kişiliği arasında kurulan $H_{a,4}$ ve $H_{b,4}$ hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo-10 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan İtimatlı Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

Etnosentrizm Alt Boyutları	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Stand. Edilmiş Katsayılar	t	Sig.
	B	St. Hata	Beta		
(Sabit)	2,743	,201		13,642	,000
İthalat Kısıtlamaları	,010	,063	,010	,162	,871
Milliyetçilik	,198	,069	,177	2,889	,004

Bağımlı Değişken: İtimatlı F:6,666 R: ,183 R²: ,034 P: ,001 Durbin Watson: 1,749

Tablo 10 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan itimatlı ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlardan Milliyetçilik arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Marka kişilik algılamaları değişkeni üzerinde göreceli olarak en fazla yordayıcı faktörün milliyetçilik (β : ,177) olduğu görülmektedir. Durbin Watson katsayısı (1,749) bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında sorunsuz bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile itimatlı marka kişiliği arasında kurulan $H_{a,5}$ hipotezi kabul edilirken, $H_{b,5}$ hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan androjen ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlar (İthalat kısıtlamaları, Milliyetçilik) arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > 0,05$). Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile androjen marka kişiliği arasında kurulan $H_{a,6}$ ve $H_{b,6}$ hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo-11 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan Androjen Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

Etnosentrizm Alt Boyutları	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig.
	B	St. Hata	Beta		
(Sabit)	1,846	,191		9,655	,000
İthalat Kısıtlamaları	,084	,060	,087	1,398	,163
Milliyetçilik	,074	,065	,070	1,129	,259

Bağımlı Değişken: Androjen F:3,777 R: ,139 R²: ,019 P: ,024 Durbin Watson: 1,646

Tablo-12 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Alt Boyutu Olan Genç Arasındaki İlişkiye Daire Çoklu Regresyon Analizi

Etnosentrizm Alt Boyutları	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig.
	B	St. Hata	Beta		
(Sabit)	2,900	,239		12,113	,000
İthalat Kısıtlamaları	,090	,075	,074	1,194	,233
Milliyetçilik	,130	,082	,098	1,591	,112

Bağımlı Değişken: Genç F:4,600 R: ,153 R²: ,023 P: ,011 Durbin Watson: 1,962

Tablo 12 incelendiğinde çoklu regresyon analizi sonucunda marka kişilik algılamaları alt boyutu olan genç ile etnosentrizm değişkenine ait alt boyutlar (İthalat kısıtlamaları, Milliyetçilik) arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > ,05$). Buna göre ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutları ile androjen marka kişiliği arasında kurulan $H_{a.7}$ ve $H_{b.7}$ hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo-13 Etnosentrizm Boyutları ile Marka Kişilik Boyutları Arasındaki İlişkiye Daire Basit Regresyon Analizi

-ETNOSENTRİZM DÜZEYİ -MARKA KİŞİLİK ALGILAMALARI	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Sig.	Denklik Katsayısı	
	B	St. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Sabit)	2,401	,130		18,425	,000		
ETNOSENTRİM	,230	,041	,278	5,660	,000	1,000	1,000

Bağımlı Değişken: Marka Kişilik Algılamaları F:32,040 R: ,278 R²: ,077 P: ,000 Durbin Watson: 1,641

Yapılan basit regresyon analizi sonucunda bağımlı değişken olan marka kişilik algılamaları ile bağımsız değişken olan etnosentrizm arasında pozitif yönlü, zayıf, anlamlı bir

ilişki çıkmıştır ($p < 0,05$). Etnosentrizm üzerinde marka kişilik algılamalarının yordayıcı olduğu görülmektedir ($\beta: ,278$). Durbin Watson katsayısı 1,641 çıkmıştır. Buna göre H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

8. Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri birlikte incelendiğinde çoğunluğun 18-25 yaş aralığında Kadın, bekâr ve lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca örneklem aile geliri 1.000-3.000 TL arası gelire sahip, yurtdışına hiç çıkmamış ve ailede 4 ve daha fazla kişi yaşayanlardan oluşmaktadır. Bu veriler araştırmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların fikirlerine göre Marka Kişilik ölçeğindeki ifadeler verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında en düşük ortalama ‘androjenlik’ marka kişiliği boyutunda çıkmıştır. Yani araştırmaya katılan öğrenciler Düzce Üniversitesinin “androjenlik” marka kişiliğini az yansıttığını düşünmektedirler. Aynı şekilde en yüksek ortalama “genç” marka kişiliği boyutunda görülmüş ve katılımcılar üniversitenin oldukça genç marka kişiliği olduğunu ifade etmişlerdir.

Etnosentrizm Ölçeğine uygulanan faktör analizi sonucunda iki alt boyut çıkmış ve bunlar “İthalat Kısıtlamaları” ile “Milliyetçilik” olarak isimlendirilmiştir. İthalat Kısıtlamaları alt boyutunda yabancı ürünlerin bizim pazarımıza girmesi istenmemekte, uzun dönemde daha maliyetli olsa da yerli ürünler tercih edilmekte, yabancı ürünlere ithalat sınırlamaları getirilmesi gerektiği düşünülmekte ve yabancı ürün tercih edenler Türk işçilerin işsiz kalmalarından sorumlu tutulmaktadır. Milliyetçilik alt boyutunda ise yerli ürün her zaman ön planda olup, yerli ürünü tercih etmek her zaman en iyi olandır diye düşünülmekte, Türk halkının seçimini her zaman yerli üründen yana kullanmaları gerektiği ve yabancı ürünleri satın almanın uygunsuz bir davranış olduğu savunulmaktadır. Mecbur kalınmadıkça asla yabancı ürünler tercih edilmemelidir ifadesi de “Milliyetçilik” alt boyutunda yer almaktadır. Milliyetçilik alt boyutu altında yer alan ifadeler “İthalat Kısıtlamalarına” göre çok daha fazla yerli ürünün satın alınmasına, kullanılmasına ve ülke genelinde bunun yaygınlaştırılmasına yönelik ifadelerdir. İthalat Kısıtlamaları boyutu ise daha çok yasal düzenlemeler ve yabancı ürün ve markaların ülke pazarına girişiyle ilgili prosedürel davranış eğilimi olarak değerlendirilebilir. Her iki alt boyut altında yer alan ifadeler dikkatlice incelendiğinde “Milliyetçilik” boyutunun ağırlıklı olarak yerli ürünün fiili olarak satın alınması ve her koşulda kullanılmasını destekleyen ifadelerden oluştuğu görülmektedir. Literatürde de milliyetçilik ve vatanseverlik duygularının yerli ürün tercih etmede ve yerli ürünlerin kalite, fiyat ve diğer özellikler bakımından daha olumlu değerlendirilmesinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Wang ve Chen, 2004; Hamin, 2006; Zolfagharian ve Sun, 2010). Çünkü yabancı ürün satın almak vatanseverlik anlayışına ters düşmektedir. Bu nedenle etnik merkezci tüketicilerin yerli ürünlere karşı ön yargılı olma eğiliminde olduğu tahmin edilmektedir (Evanschitzky, Wangenheim, Woisetschlager ve Blut, 2008: 7).

Marka Kişilik ölçeğine uygulanan faktör analizi sonucunda yedi alt boyut çıkmış olup, boyutlar, heyecanlı, yetkin, geleneksel, uzman, itimatlı, androjen ve genç olarak adlandırılmıştır. Hem Etnosentrizm ölçeği hem de Marka Kişilik ölçeği sonucunda ortaya çıkan alt boyutların isimlendirilmesi literatürden yararlanılarak yapılmış olup, alan yazında daha önce yapılan çalışmalar bu konuda referans alınmıştır.

Etnosentrizm eğilimi ile demografik faktörler arasında ortalamalar itibariyle bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-Testi sonucunda etnosentrizm eğiliminin cinsiyete ve eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre Kadınların “İthalat Kısıtlamaları” alt boyutuna ilişkin ortalaması Erkeklerle göre daha yüksek çıkmıştır. Kadınlar yabancı ürünlerin Türk pazarına girmesini daha çok istememekte, yabancı ürünlere

ithalat kısıtlaması uygulanması gerektiğini düşünmekte ve yabancı ürünlerin tercih edilmesinin Türk işçilerini işsiz bırakacağına inanmaktadır. Benzer şekilde lisans eğitim düzeyine sahip öğrenciler lisansüstü öğrencilere göre “İthalat Kısıtlamaları” alt boyutunda daha yüksek ortalamaya sahiptir. Eğitim seviyesi arttıkça etnosentrizm eğilimi azalmaktadır. Eğitim seviyesi ile etnosentrizm eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğu bu sonuçlara dayanarak söylenebilir. Bu sonuç Yıldırım ve Gültaş’ın (2016) etnosentrizm ile ilgili yaptıkları çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Marka Kişilik Algılaması ile demografik faktörler arasında ortalamalar itibariyle bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-Testi sonucunda Düzce Üniversitesinin marka kişilik algılamalarının cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre 26-45 yaş aralığında, evli ve erkek öğrenciler üniversiteyi daha genç, daha itimatlı ve daha geleneksel algılamışlardır.

Regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında Düzce Üniversitesini heyecanlı ve uzman marka kişiliğinde algılayanlar hem milliyetçilik hem de ithalat kısıtlamaları konusunda etnosentrik eğilimlere sahip kişilerdir. Yetkin, geleneksel ve itimatlı marka kişiliğinde algılayanların etnosentrik eğilimlerden daha çok milliyetçilik özelliğine sahip olduğu görülmüştür. Yetkinlik, geleneksellik ve itimatlı marka kişilikleri ile ithalat kısıtlamaları boyutu arasında bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmaya katılanların görüşüne göre yapılan regresyon analizi sonucunda ithalat kısıtlamaları ve milliyetçilik alt boyutlarıyla heyecan ve uzman marka kişilikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu boyutları oluşturan ifadeler incelendiğinde katılımcıların yerli ürünlerin tercih edilmesi ve yabancı ürünlerin ülkemize girişine kısıtlamalar getirilmesini istemeleriyle Düzce Üniversitesini, işini iyi yapan, profesyonel, hareketli ve özgürlükçü marka kişiliğinde algılama arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik alt boyutunu oluşturan ifadeler, her koşulda yerli ürün tercihini savunan ifadeler içermektedir. Yerli ürün tercihini savunan milliyetçi yapıya sahip katılımcıların, üniversiteyi güvenilir, sağlam, iddialı, kaliteli, global ve kendine güvenen marka kişiliklerinde algılamaları beklenen bir sonuçtur.

9. Öneriler

İleride yapılacak başka çalışmalar için sunulacak öneriler şunlar olabilir. Bu çalışma 18-25 yaş aralığındaki örneklem grubu üzerinde uygulanmıştır. 40 yaşın üzerindeki bir örneklem grubuna uygulanırsa farklı sonuçlar elde edilebilir. Bu çalışmanın örneklemini yurt dışı deneyimine sahip olmayan kişilerden oluşmaktadır. Yurt dışı deneyimine sahip kişilere uygulandığına farklı sonuçlar elde edilebilir. Bu çalışma ders kapsamında yürütüldüğü için değişkenlere faktör analizi uygulanmıştır. Fakat etnosentrizm ölçeğini ortalamalar itibariyle ele almak ve ilgili analizleri elde edilen ortalamalara göre değerlendirmek farklı sonuçları doğurabilir. Ayrıca çalışma yalnızca Düzce Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler üzerinde uygulanmıştır, ileride yapılacak bir çalışmada üniversitenin iç paydaşları arasında sayılan akademik ve idari personelin de araştırmaya dâhil edilmesi veya dış paydaşların üniversitenin marka kişilik özelliklerini nasıl algıladığını belirlemek amacıyla yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, dernek ve vakıf yöneticilerinin ve medya temsilcilerinin araştırmaya dahil edilmesi ortaya farklı sonuçlar çıkarabilir.

Kaynakça

Aaker, J. (1997), Dimensions of Brand Personality, Journal of Marketing Research, 34, ss. 342-352.

- Akın, M., Çiçek, R., Gürbüz, E. ve İnal, M. E. (2009), Tüketici Etnosentrizmi ve Davranış Niyetleri Arasındaki Farklılığın Belirlenmesinde CETSCALE Ölçeği, *Ege Akademik Bakış*, 9 (2), ss.489-512
- Aksoy, L. ve Özsoyer, A. (2007), Türkiye’de Marka Kişiliği Oluşturan Boyutlar, 12. Ulusal Pazarlama Kongresi, Sakarya Üniversitesi, 1-11.
- Arı, E. S. ve Madran, C. (2011), Satın Alma Kararlarında Tüketici Etnosentrizmi ve Menş Ülke Etkisinin Rolü, *Öneri Dergisi*, 9 (35), ss.15-33
- Asil, H. ve Kaya, İ. (2013), Türk tüketicilerin etnosentrik eğilimlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 42 (1), ss.113-132
- Aysen, E., Yaylı, A. ve Helvacı, E. (2012), Üniversitelerin Marka Kişiliği Algısının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4 (4), ss.182-204
- Balabanis, G., Mueller, R. ve Melewar, T.C. (2002), The human values’ lenses of country of origin images, *International Marketing Review*, 19, ss. 582-610.
- Burnaz, E. ve Ayyıldız, H. (2017), Aidiyet Olgusunun Destinasyon Marka Kişiliği Algısına Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 8 (19), ss.244-259
- Deb, M. ve Chaudhuri, H. R. (2012), Assessing the ethnocentric tendencies of different age-cohorts in an emerging market, *Journal of Indian Business Research*, 4 (4), ss.244-268
- Dögerlioğlu Demir, K. ve Tansuhaj, P. (2011), Global vs local brand perceptions among Thais and Turks, *Asia Pasific Journal of Marketing and Logistic*, 23 (5), ss.667-683
- Dündar Kurtuluş, S. (2008), Ülkelerin Marka Kişiliği Üzerine Bir Araştırma, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (22), ss.285-300
- Evanschitzky, H., Wangenheim, F. V., Woisetschlager, D. ve Blut, M. (2008), Consumer ethnocentrism in the German market, *International Marketing Review*, 25 (1), ss.7-32
- Hamin, G. E. (2006), A less-developed country perspective of consumer ethnocentrism and ‘country of origin’ effects: Indonesian evidence, *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 18, ss. 79-92.
- İmrak, S. (2015), Marka Kişiliğinin; Marka İmajı, Genel Memnuniyet ve Sadakat Üzerindeki Etkisi ve Cam Ev Eşyası Sektörü Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3), ss.91-104
- Kalaycı, Ş. (2006), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayınları: Ankara
- Kılıç, A. ve Altay, Ş. (2018), Marka ve Marka Kişiliği Algısı: Bir Üniversite Örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10 (3), ss.670-692
- Kıracı, H. ve Kocabay, F. (2017), Marka Kişiliği Boyutları, Tatmin, Güven Ve Etnosentrik Eğilimlerin Marka Sadakati Üzerine Etkisi – Didi Örneği, *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (1), ss.11-26
- Köse, İ. İ., Güneş, G. ve Özçelikay, G. (2015), Serbest Eczanelerde Marka Kişiliği, *Marmara Pharmaceutical Journal*, (19), ss.238-245
- Öney, M. ve Karaaslan, M. H. (2018), Marka Tercihlerinde Etnosentrizmin Etkisi, 4th Global Business Research Congress, 24-25 Mayıs, İstanbul
- Özçelik, D. G. ve Torlak, Ö. (2011), Marka Kişiliği Algısı ile Etnosentrik Eğilimler Arasındaki İlişki: LEVIS ve MAVİ JEANS Üzerine Bir Uygulama, *Ege Akademik Bakış*, 11 (3), ss.361-377
- Özdemir, E. K., Güzeloğlu, E. B. ve Topsümer, F. (2018), Tüketici Etnosentrizmi, Marka Kişiliği Algısı ve Satın Alma Niyeti Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye’deki Beyaz Eşya Markalarına Yönelik Bir Uygulama, *Global Media Journal*, 8 (16), ss.354-372

- Özguven, N. ve Karataş, E. (2010), Genç tüketicilerin marka kişiliği algılamalarının cinsiyete göre değerlendirilmesi: McDonald's ve Burger King, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (11), ss.139-163
- Tayfur, G., Cesur, Z. ve Memiş, S. (2017) Sakarya Üniversitesi'nin Marka Kişiliğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Journal of Academic Social Science Studies (54) ss.241-253
- Toksarı, M. (2015), Tüketici Etnosentrizmin Tüketicilerin Satın Alma Davranışı Üzerindeki Rolü, Sakarya İktisat Dergisi, 4 (3), ss.19-28
- Torlak, Ö. ve Özmen, M. (2006), İki Farklı Kola Markası Tercih Eden Üniversite Öğrencilerini Ayıran Özelliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (30), ss.359-371
- Vida, I. ve Reardon, J. (2008), Domestic consumption: rational, affective or normative choice?, Journal of Consumer Marketing, 25 (1), ss.34-44
- Wang, C. L. ve Chen, Z. X. (2004), Consumer ethnocentrism and willingness to buy domestic products in a developing country setting: testing moderating effects, Journal of Consumer Marketing, 21 (6), ss.391-40
- Yapraklı, T. Ş. ve Keser, E. (2013), Tüketici Etnosentrizmi: Beyaz Eşya ve İçecek Sektörlerinde Karşılaştırmalı Bir Saha Araştırması, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13 (25), ss.385-420
- Yener, D. (2013), Marka Çağrışım Unsurlarının Marka Kişiliği Üzerine Etkisi, Electronic Journal of Vocational Colleges, Mayıs: 89-103
- Yıldırım, Y. ve Gültaş, P. (2016), Farklı Etnik Kimliklere Sahip Tüketicilerin Etnosentrizm Düzeylerinin ve Ürün Tercihlerindeki Tutumlarının İncelenmesi: Malatya İli Örneği, International Journal of Academic Value Studies, 2 (5), ss.18-35
- Zolfagharian, M. A. ve Sun, Q. (2010), Country of origin, ethnocentrism and bicultural consumers: the case of Mexican Americans, Journal of Consumer Marketing, 27(4), ss.345-357

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN TÜKETİM HARCAMALARININ ŞEHİR EKONOMİSİNE KATKISININ İNCELENMESİ: KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Niyazi GÜMÜŞ², Ebru ONURLUBAŞ³

Öz

Küreselleşme olgusunun en fazla etkilediği alanların başında eğitim gelmektedir. Günümüzde milyonlarca birey eğitim almak amacıyla kendi ülkesinin dışına çıkarak bu amacını gerçekleştirebilmektedir. Bu doğrultuda gerek bireylerin aileleri gerekse devletler vatandaşlarının daha iyi koşullarda eğitim alabilmesini desteklemekte bu sayede uluslararası öğrenci hareketliliği kolaylaşmaktadır. Çeşitli düzeylerde eğitim almak amacıyla yurtdışına çıkan bireyler gittikleri ülke ve şehirlere yaptıkları tüketim harcamaları ile önemli ekonomik katkılara neden olabilmektedirler. Bundan dolayı günümüzde çok sayıda ülke, şehir ve üniversite bu öğrencileri başta ekonomik nedenler olmak üzere sosyal, kültürel vb. nedenlerle kendine çekmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada Kastamonu Üniversitesi'ne eğitim almak amacıyla gelen uluslararası öğrencilerin yaptıkları tüketim harcamalarının şehir ekonomisine katkısı ele alınmaktadır. Araştırma sonucunda uluslararası öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarının 1.364,54 TL olduğu ortaya çıkmıştır. Uluslararası öğrenciler en fazla harcamayı aylık 422,79 TL ile barınma için yapmaktadırlar. En yüksek ikinci harcamayı ise 154,63 TL ile gıda ve alkolsüz içeceklerle yapmaktadırlar. İletişim ise uluslararası öğrencilerin 40,52 TL ile en az harcama yaptığı harcama türü olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda Kastamonu Üniversitesi'nde 2018-2019 akademik yılında eğitim öğretim gören 2579 uluslararası öğrencinin Kastamonu şehrine ortalama aylık toplam katkısı 3.367.525,48 TL olarak tespit edilirken uluslararası öğrencilerin yıllık katkısı ise 35.646.287,62 TL olarak hesaplanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kastamonu, Uluslararası öğrenci, tüketim harcamaları, şehir ekonomisi

INVESTIGATION OF THE CONTRIBUTION OF INTERNATIONAL STUDENTS' CONSUMPTION EXPENDITURES TO THE CITY ECONOMY: CASE OF KASTAMONU UNIVERSITY

Abstract

Education is one of the most affected areas of globalization. Millions of individuals in this global world are able to achieve this goal by going outside their own country in order to receive education. In this direction, both the families of the individuals and the states support the citizens to get education in better conditions, thus facilitating international student mobility. Individuals who go abroad to receive education at various levels can make significant economic contributions with their consumption expenditures to the countries and cities they go to. Therefore, today, many countries, cities and universities, especially economic reasons, such as social, cultural and so on. reasons. In this study, the contribution of the consumption expenditures of international students to Kastamonu University to the city economy is discussed. As a result of the study, it was found that the average monthly expenditure of international students was 1.364.54 TL. International students spend the highest amount of accommodation for 422,79 TL per month. The second highest expenditure is on food and non-alcoholic beverages with TL 154.63. On the other hand, communication has been determined as the type of expenditure that international students spend the least with 40,52 TL. As a result of the research, the average monthly total

¹16-18 Eylül 2019 tarihleri arasında Bolu'da düzenlenen 1. Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi'nde aynı isimle sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

²Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, niyizigumus@ibu.edu.tr, orcid: 0000-0001-8737-3114

³Doçent Dr., Trakya Üniversitesi, Keşan Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret Bölümü, ebruonurlubas@trakya.edu.tr, orcid: 0000-0002-2341-0788

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Gümüş, N. ve Onurlubaş, E., (2019), Uluslararası Öğrencilerin Tüketim Harcamalarının Şehir Ekonomisine Katkısının İncelenmesi: Kastamonu Üniversitesi Örneği, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 174-192.

contribution of 2579 international students studying at Kastamonu University in the 2018-2019 academic year was found to be 3.367.525,48 TL while the annual contribution of international students was calculated as 35.646.287.62 TL.

Key words: Kastamonu, International student, consumption expenditures, city economy

1. Giriş

Küreselleşme olgusundan son yıllarda en fazla etkilenen alanların başında eğitim sektörü gelmektedir. Uluslararası öğrenci hareketliliği ise bu gelişmelerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Yükseköğretim kurumları başta olmak üzere eğitim kurumlarının, dünya ekonomisine özellikle de ülkemiz ekonomisine katkısı son derece önemlidir. Dünya genelinde gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler özellikle 1960'lı yıllardan itibaren öğrencilerini bilgi ve teknoloji transferi amacıyla gelişmiş ülkelere göndermeye başlamışlardır. Bunu gören İngiltere, Almanya, ABD ve Avustralya gibi ülkeler 1960'lı yıllardan itibaren yükseköğretim alanına yatırım yapmaya başlamışlardır. Bugün bakıldığında bu ülkelerin ev sahipliği yaptığı uluslararası öğrenci sayısının altındaki sebebin o yıllarda bu alana yaptıkları yatırımın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Tekelioğlu vd., 2012). Uluslararası öğrenciler buldukları ülkelere insan kaynağı olarak sağladıkları katkılara ilave olarak, hem ödedikleri eğitim ücretleriyle hem de seyahat, konaklama ve gündelik ihtiyaçlarını gidermek için aile fertleri ile birlikte yaptıkları harcamalarla, eğitim amacıyla buldukları ülkenin ekonomisine doğrudan ekonomik katkı sağlamaktadırlar. Yeni Zelanda, ABD, Avustralya, Kanada ve İngiltere gibi uluslararası öğrencilerin fazla olduğu ülkelerde, uluslararası eğitim sektörü ihracat kapsamında en fazla ekonomik kaynak sağlayan sektörlerin başında yer almaktadır (Özoğlu vd., 2012). Ekonomik bir sektör olarak uluslararası öğrenci hareketliliğinde ülkeler daha fazla faydalanmak ve mevcut paylarını arttırmak istemektedir. Bu amaçla da eğitim sitelerinde uluslararası öğrencilere yönelik yenilikler oluşturmaktadırlar (Yardımcıoğlu vd., 2017). Uluslararası öğrencilerin yapmış olduğu doğrudan harcamaların yanı sıra dolaylı olarak yaptıkları katkılar ve istihdama etkileri de son derece önemlidir.

Uluslararası öğrencilerin önemini farkında olan gelişmiş ülkeler, uluslararası öğrenci hareketliliği konusunda istikrarlı adımlar atmaktadırlar. Bu ülkeler; uluslararası öğrencileri, ekonomik büyümeye ve uluslararası alanda rekabete katkı sağlayacak insan kaynağı olarak görmektedirler. Uluslararası öğrenciler, eğitim gördükleri ülkelere yaptıkları ekonomik katkıya ek olarak ülkelerin bilim ve teknolojilerine de önemli katkı yapmaktadırlar. Bu nedenle çok sayıda devlet, uluslararası eğitim alanında pazar payını arttırabilmek için kıyasıya rekabet etmektedir. Türkiye, bu rekabette ne yazık ki yabancı ülkelere çok fazla öğrenci gönderen ancak uluslararası öğrenciler tarafından az tercih edilen bir ülke konumunda yer almaktadır (Levent ve Karaevli, 2013).

Bu araştırma ile uluslararası öğrencilerin eğitim öğretim gördükleri şehirlerde yaptıkları tüketim harcamalarının şehir ekonomisine katkısının Kastamonu Üniversitesi örneğinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Yapılan literatür incelemesinde ulusal öğrencilerin tüketim harcamalarının şehir ekonomisine katkısına yönelik çok sayıda çalışmaya rastlanırken uluslararası öğrencilerin tüketim harcamaları ile ilgili az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda uluslararası öğrencilere yönelik geliştirilecek hizmetler noktasında da girişimcilere ipucu sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Uluslararası Öğrenci Kavramı

Öncelikle yabancı öğrenci kavramını tanımlamak gerekirse örneğin; ABD'de bir yükseköğretim kurumuna kaydı bulunan, kalıcı ya da geçici oturma izni olan Amerikan

vatandaşı olmayan öğrenciler yabancı öğrenci olarak tarif edilmektedir. Bu tanım F (öğrenci) vizesi, H (geçici işçi/stajyer) vizesi, J (geçici değişim öğrencisi) vizesi ve M (mesleki eğitim) vizesi sahibi olanları kapsamaktadır (Werbik, 2007). Uluslararası öğrenci kavramı, Fransa’da ise; en az bir yıllığına eğitim görmek amacıyla Fransa’ya gelen ve Fransa tarafından onaylanmış orta dereceli okul mezunları ya da ‘diplôme de l’Université’ sahibi olan yabancı ülke vatandaşı öğrenciler olarak tanımlanmaktadır (İnternet-1). Almanya’da ise uluslararası öğrenciler, ‘hareketli yabancı öğrenci’ yani Almanya’ya sadece eğitim almak amacıyla gelen yabancı öğrenci ve ‘hareketli olmayan yabancı öğrenci’ yani Almanya’da orta dereceli okul yeterliliği olan ve Almanya’da oturma izni alması muhtemel öğrenci olarak iki biçimde ele alınmaktadır (İnternet-1). Türkiye’de ise uluslararası öğrenciler, Türk vatandaşı olmayan ve Türkiye’de kurulu bir yükseköğretim kurumundaki bir programda burslu ya da ücretli olarak eğitim gören kişiler olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015).

Uluslararası öğrenci dolaşımı, bir öğrencinin vatandaşı olduğu ülkesinden eğitim amacıyla ayrılarak seyahat etmesi sonucu ortaya çıkan hareketlilik olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliği tek tip bir hareketlilik olarak görülmemelidir. Uluslararası eğitim hareketliliğinin, yabancı dil eğitimi, yükseköğrenim, mesleki eğitim ve kariyer eğitimi gibi çeşitleri bulunmaktadır. OECD raporlarına göre uluslararası öğrenci sayısı 2000 yılından 2009 yılına kadar % 76’lık bir artışla 3,7 milyona yükselmiştir. 2010 yılında bu sayı 4,1 milyona çıkmıştır. UNESCO raporlarına göre bu sayının 2020 yılında 7 milyonu aşacağı tahmin edilmektedir (DEİK, 2013).

Uluslararası eğitim pazarının yeni dönemde öne çıkan ülkeleri Asya ülkeleri olmaktadır. Güçlü GSYİH büyümesi beklenen ülkeler artık dünyanın ekonomik olarak da önemli güçleri haline gelmişlerdir. Bu ülkelerde ortaya çıkan ekonomik gelişme beraberinde bir çekiciliğe neden olmaktadır. Bu ortamda Asya ülkelerinin atmış olduğu adımlar, uluslararası eğitim alanında sadece öğrenci gönderen ülkeler olarak değil, öğrenci alan ülkeler olarak da öne çıkmalarına neden olmuştur. Asya ülkelerinin daha fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapabilmek için başlatmış olduğu çalışmalar, sonuçlarını vermeye başlamıştır. Örneğin Çin’de 2005 yılında 140.000 civarında uluslararası öğrenci eğitim görürken 2012 yılında bu rakam 290.000 uluslararası öğrenciye yükselmiştir. Japonya’ya bakıldığında ise 2005 yılında 110.000 uluslararası öğrenci eğitim görürken, Japonya 2012 yılında yaklaşık 138.075 uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapar hale gelmiştir. Asya ülkeleriyle birlikte Güney Afrika Cumhuriyetinin özellikle Afrika Kıtası içerisinde popülerliği artmış ve uluslararası eğitim alanında dünya genelinde uluslararası öğrencilerin % 2’sine ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Güney Afrika Cumhuriyeti bu sayede Afrika Kıtası’ndan gelen uluslararası öğrencilerin ilk tercih ettiği ülke konumuna yükselmiştir. 2000 yılından itibaren uluslararası eğitim sektöründe ABD’nin payı % 23’ten % 16,6’ya inmiştir. Bu paylar İngiltere, Almanya ve Çin’e dağılmıştır. Bununla beraber Yeni Zelanda, Avustralya ve Rusya’nın sektördeki payı % 2 oranında artarak bu ülkeleri önemli oyuncular haline yükseltmiştir. Ancak adı geçen ülkelerin sektördeki payının artması, sektörün lider ülkelerinin öneminin ve cazibesinin azaldığı anlamına gelmemektedir. Uluslararası öğrenci sayılarının dünya genelinde artmasına paralel olarak uluslararası eğitime artan talep sonucu gidilen ülkelerin sayısı artmış, farklı ülkeler ve üniversiteler uluslararası öğrenci çekme yarışına girmiştir (DEİK, 2013).

Tablo 1’de görüldüğü gibi 2016 yılında Uluslararası öğrencilerin en fazla talep gösterdiği ülkeler ABD, İngiltere, Avustralya olmaktadır. Bu ülkeler aynı zamanda uluslararası öğrenci pastasından en büyük payı alan ülkelerdir. Yükseköğretimin uluslararasılaşması sürecinde uluslararası öğrencilerin dolar bazında ülkelere olan yıllık ekonomik katkılarına bakıldığında; 2008-2014 yılları arasındaki verilere göre, uluslararası

öğrencilerden yıllık en fazla katkı sağlayan ülkeler sırasıyla; Amerika, Avustralya, Birleşik Krallık, Kanada Fransa, Yeni Zelanda ve Almanya olmuştur (Ger vd. 2017). Örneğin Avustralya uluslararası öğrenci hareketliliğinden yıllık yaklaşık 15 milyar dolar (2012 yılında 14.7 milyar dolar) gelir elde etmekte olup ayrıca 100 binden fazla vatandaşına bu sektör aracılığı ile istihdam olanağı da sunmaktadır. Avustralya'da ise yükseköğretim kurumlarının yıllık gelirlerinin ortalama olarak % 15'ini uluslararası öğrencilerin ödediği öğrenim ücretlerinden elde ettiği bilinmektedir (Yakupoglu, 2014).

Tablo - 1 Ülkelere ve Yıllara Göre Uluslararası Öğrencilerin Dağılımı

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016
ABD	676 320	717 404	773 732	836 698	898 727
İngiltere ve Kuzey İrlanda	401 099	388 139	398 665	399 200	397 984
Avustralya	238 451	237 881	253 679	282 300	322 729
Fransa	207 203	152 063	153 066	152 719	154 806
Rusya	122 773		157 376	168 937	186 005
Japonya	117 130	102 419	98 834	101 456	111 907
Kanada	89 343	104 698	116 937	121 899	139 210
Birleşik Arap Emirlikleri	45 654	50 519	54 693	62 547	65 827
Avusturya	42 579	55 072	48 686	50 363	52 881
Hollanda	42 518	55 311	55 877	70 971	73 063
Güney Afrika	35 803	35 329	35 348	35 912	37 361
Yeni Zelanda	35 605	35 942	43 795	51 817	48 264
İsviçre	32 695	34 950	37 228	37 872	38 738
İtalya	30 491	32 798	33 089	29 911	27 234
Belçika	29 533	36 094	42 616	42 922	47 141
Çekya	27 420	27 540	28 779	29 187	30 210

Kaynak: Unesco, 2019

Uluslararası öğrencilerin İngiltere ekonomisine yaptığı toplam net ekonomik katkının, 2015/16 döneminde her AB üyesi ülke öğrencisi için 68.000 pound ve AB üyesi olmayan her öğrenci için ise 95.000 pound olduğu tahmin edilmektedir. Başka bir deyişle, her 15 AB öğrencisi ve her 11 AB üyesi olmayan öğrenci, eğitim boyunca İngiltere ekonomisi için 1 milyon avro net ekonomik katkı üretmektedir. Son olarak 2015/16 akademik yılındaki 1. sınıftaki uluslararası öğrencilerin İngiltere ekonomisine net katkısının 20,3 milyar sterlin olduğu tahmin edilmektedir (Hepi, 2018).

Uluslararası öğrenci pazarının genişlemesiyle birlikte, ülkeler ve yükseköğretim kurumları daha fazla uluslararası öğrenci çekmek için yoğun biçimde rekabet etmektedir. Önde gelen ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelere Pasifik ve Asya ülkelerinden Yeni Zelanda ve Avustralya eklenmiştir. Ayrıca, yükselen Uzak Doğu ve Çin, Güney Kore ve Singapur gibi Asya ekonomileri de bu alandaki çalışmalarına hız vermişlerdir. Özellikle Asya ülkelerinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesinin artması ile diğer ülkeler de uluslararası yükseköğretim politikasını revize etmiş ve stratejilerini değişen rekabet koşullarına göre güncellemiştir. Farklı kıtalardan ve gelişmişlik seviyelerinden Küba, Güney Afrika ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkeler de bu sürece katılmışlardır (Levent, 2016).

3. Uluslararası Öğrenciler ve Türkiye

Uluslararası öğrencilerin Türkiye’de eğitim görmesi ile ilgili süreç 1981 yılında kendi olanakları ile Türkiye’de yükseköğrenim eğitimi almak isteyenler için düzenlenen Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı’yla (YÖS) başlamıştır denilebilir. 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Türk Cumhuriyetleri’ndeki öğrencilerin Türkiye’de eğitim görmeleri amacıyla 1992 tarihinde Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği yapılarak Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS) yapılmaya başlanmıştır (Kıroğlu vd., 2010).

Gelişmekte olan ülkeler ve kendi kültür coğrafyasında yer alan topluluklar arasında popüleritesini günden güne arttıran Türkiye bir çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da özellikle de yükseköğrenim alanında önemli bir destinasyon olarak öne çıkmaya başlamıştır. Bu gelişmede Türkiye’nin 2000’li yıllardan sonra başlayan ve halen devam eden göreceli ekonomik ve siyasi başarısının yanında, 2010 yılından sonra üniversitelerin uluslararasılaşmasına daha fazla önem vermesinin de etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Başta TÜBİTAK bursları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), İslam Kalkınma Bankası (İDB), YÖK, Comenius Okul eğitim Programı, Milli Eğitim Bakanlığı, devletlerarası anlaşmalar, Türk Ulusal Ajansı, Leonardo Da Vinci Programı, Mevlana Programı, Erasmus Programı, Grundtvig Programı (yetişkin eğitimi), Türkiye Diyanet Vakfı, Türk Silahlı kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü, bazı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve özel üniversiteler tarafından başlatılan programlar sayesinde son yıllarda Dünya’nın birçok ülkesinden nitelikli öğrenciler Türkiye’de eğitim almak amacıyla gelmektedir (Yardımcıoğlu vd. 2017).

Son olarak, Tıp ve Diş Hekimliği programları için bazı istisnalar olmakla birlikte 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılından itibaren Devlet, Vakıf üniversiteleri için geçerli olacak şekilde YÖK, Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) kılavuzunda yer alan programların kontenjanlarının “en fazla % 50’sine kadar yabancı uyruklu öğrenci kabul etme sınırlaması” nı ortadan kaldırmıştır. Bu yeni düzenlemenin ülkemizde 148.000’e ulaşmış olan uluslararası öğrenci sayısının daha da artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (www.yok.gov.tr, 2019).

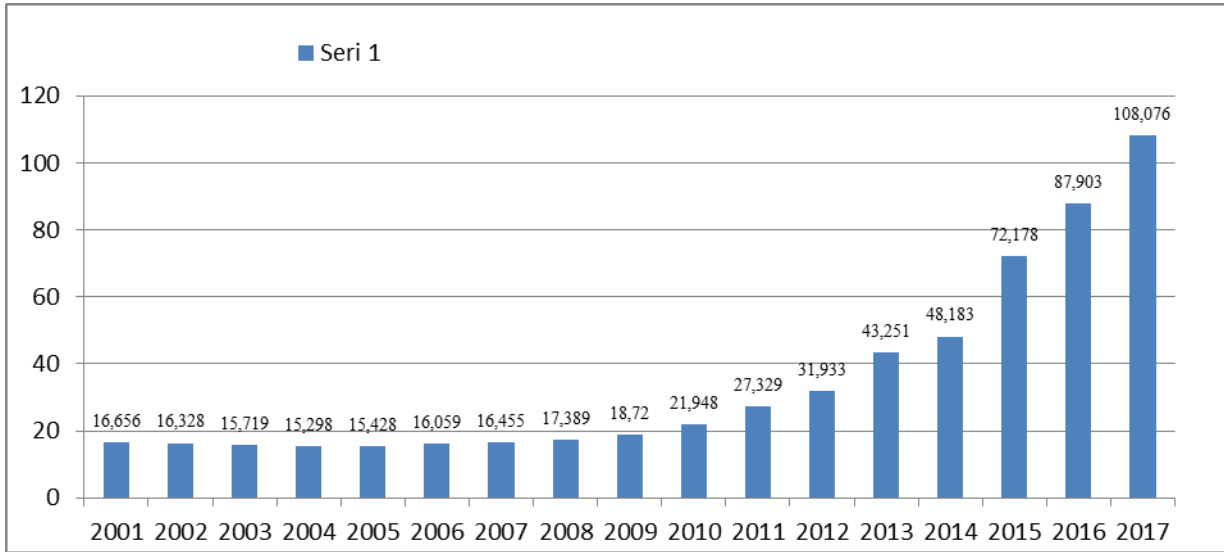
Uluslararası öğrenciler eğitim almak istedikleri ülke veya yükseköğretim kurumunu belirlerken “çekici” unsurlar olarak, eğitimin kalitesini, eğitim kurumunun uluslararası bilinirliğini, ülkenin dilini, ülkede eğitimin malîyetini, gidilecek ülkenin vize işlemlerinde sağladığı kolaylıkları ve gidilecek ülkenin öğrencilik sürecinde ve mezuniyet sonrasında sağlayacağı istihdam olanaklarını göz önünde bulundurmaktadır. Ayrıca, ülkelerin veya yükseköğretim kurumlarının yaptıkları tanıtım faaliyetleri, ülkeler arasındaki geleneksel bağlar ve öğrencilerin vatandaşı oldukları ülkelerin, diğer ülkelerle olan ikili anlaşmalar çerçevesinde sağladığı burs olanakları da, öğrencilerin tercihini etkileyen çekici faktörler olarak öğrenci tercihlerinde etkili olmaktadır (Özoğlu vd., 2012). Türkiye’ye eğitim alma amacıyla gelen uluslararası öğrencilerin Türkiye’yi tercih etme nedenleri ile ilgili yapılan bir araştırmada öğrencilerin tercih nedenleri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir (Tekelioğlu vd., 2012);

- Türkiye’deki üniversitelerin eğitim kalitesinin kendi ülkelerine göre daha iyi ve ileri durumda olması,
- Gerek kendi devletlerinden sağlanan gerekse Türkiye tarafından sağlanan burs imkânları,
- Sosyal, kültürel, etnik yapı, tarihi ve dini sebeplerden dolayı Türkiye’nin daha yakın hissedilmesi,

- Ülkelerindeki Türk okullarının Türkiye'ye yönlendirmesi,
- Daha önce Türkiye'de eğitim almış akraba ya da arkadaşlarının tavsiyeleri,
- Dil sorununun olmaması,
- Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim ücretlerinin uygun olması,
- Türkiye'de yaşam koşullarının uygun olması,
- Ülkelerindeki fuarlarda Türkiye üniversitelerinin tanıtılması,
- Türkiye üniversitelerinin uluslararası alanda daha çok biliniyor olması,
- Türkiye'nin adının uluslararası alanda daha çok biliniyor olması.

Şekil -1 Türkiye Yükseköğretimindeki Uluslararası Öğrenci Sayıları

Kaynak: Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022

Şekil 1'de Türkiye Yükseköğretim kurumlarında eğitim gören uluslararası öğrenci sayıları görülmektedir. Şekil incelendiğinde Türkiye'de 2002 yılında 16.000 dolayında olan uluslararası öğrenci sayısı, Türk yükseköğretiminin gelişmesi ile birlikte 2010 yılında 27 bine yükselmiş, 2015 yılında ise 72.178'e ulaşmıştır. 2015/16 rakamlarına göre ise bu sayı 87.903 olurken 2016/17 öğretim yılında yaklaşık % 23 artışla 108.076'ya yükselmiştir. 2016/17 rakamlarına göre yükseköğretimlerine ülkemizde devam eden toplam 108.076 uluslararası öğrencinin % 5,74'ü ön lisans, % 69,5'i lisans, % 17,7'si yüksek lisans ve % 7,06'sı ise doktora öğrenimi görmektedir. 2017-2018 eğitim öğretim yılında ise Türkiye Devlet, Vakıf ve Vakıf MYO'larında eğitim gören toplam uluslararası öğrenci sayısı 114.756 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 92.674'ü devlet üniversitelerinde eğitim görürken, 22.082 öğrenci ise Vakıf üniversitelerinde eğitim görmektedir (İnternet-4). Bu oranlar incelendiğinde Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin dağılımının lisans düzeyinde fazla olduğu, lisansüstü öğrenciler (% 24,76) ile lisans öğrencilerin oranının (% 75,24) arasında anlamlı derecede farklılık olduğu görülmektedir. Türkiye göç idaresi verilerine göre ise 2018 yılından 79.225 öğrencinin Türkiye'de ikamet izni bulunmaktadır (İnternet-6). 2016/17 yılında Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülkelere bakıldığında ise ilk sırada Suriye bulunmaktadır. Suriye'yi sırasıyla Azerbaycan, Türkmenistan, İran ve Afganistan izlemektedir. (İnternet-3). Bununla birlikte YÖK'ten 2019 Mayıs ayında yapılan bir bilgilendirmede ülkemizde ki uluslararası öğrenci sayısının 148.000'ne ulaşmış olduğu ifade edilmiştir (İnternet-2). 2016 yılında

Türkiye’den yurtdışına giden öğrenci sayısı ise 44,471 olarak ifade edilmektedir (Unesco, 2016).

Tablo-2 2016-2017 Akademik Yılında Uluslararası Öğrencilerin En Fazla Tercih Ettiği Üniversiteler

Sıra No	Üniversite Adı	Uluslararası Öğrenci Sayısı
1	İstanbul Üniversitesi	7671
2	Anadolu Üniversitesi	4770
3	Gaziantep Üniversitesi	3546
4	Uludağ Üniversitesi	3202
5	Sakarya Üniversitesi	3153
6	İstanbul Aydın Üniversitesi	2836
7	Marmara Üniversitesi	2638
8	Ankara Üniversitesi	2518
9	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2465
10	Selçuk Üniversitesi	2433

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Tablo 2’de uluslararası öğrencilerin en fazla tercih ettiği üniversiteler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde ilk sırada 7671 öğrenci ile İstanbul Üniversite yer alırken, ikinci sırada 4770 öğrenci ile Anadolu Üniversitesi ve üçüncü sırada ise 3546 öğrenci ile Gaziantep Üniversitesi yer almaktadır.

4. Literatür İncelemesi

Uluslararası öğrencilerin buldukları şehirlerde yaptıkları harcamalarla ilgili olarak sınırlı sayıda araştırma olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu az sayıda çalışmadan biri olan ve Ankara’daki yabancı öğrenciler üzerine 2011 yılında Apaydın vd. (2012) tarafından yapılan çalışmada yabancı öğrencilerin harcama türleri ve harcadıkları ortalama miktarlar arasında en çok masrafı barınma için (275,2 TL) yaptıkları ortaya çıkarken, bu oranı sırasıyla; gıda (180,4 TL), alkollü içecek (120,9 TL), sigara (110,9 TL), lokanta/kafe (101,5 TL), eğlence/kültür/sanat (96,3 TL), eğitim için materyal (72 TL), ulaşım (69,7 TL) ve haberleşme (56,3 TL) için yapılan masraflar takip etmektedir (Apaydın vd., 2012). Konuyla ilgili olarak, Radmard (2017) tarafında Ankara’daki dört devlet üniversitesinin (Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Gazi Üniversitesi) lisansüstü programlarında öğrenim gören uluslararası öğrencilerle yapılan bir çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğunun % 64 ile 200 TL-500 TL arasında aylık harcama yaptığı aylık 1000 TL ve üzeri harcama yapanların oranının ise % 3,5 olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada öğrenciler en önemli gelirlerini burs ve aile olarak belirtmişlerdir. Çalışmada uluslararası öğrencilerin sırasıyla aylık ortalama barınma (214 TL), giyim (180 TL), yiyecek (170 TL), eğlence (165 TL), eğitim (126 TL), ulaşım (90 TL), diğer harcamalar (85 TL), kültürel harcama (80 TL), sağlık harcaması (67 TL) yaptığı ortaya konulmuştur (Radmard, 2017). Konuyla ilgili yine Ankara’da yapılan bir diğer çalışmada ise Uluslararası Öğrencilerin % 41’9’nun aylık 650 TL ve altında % 22’1’nin ise 1000 TL ve üzerinde harcama yaptığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada katılımcıların % 57,2’sinin burs aldığı yine katılımcıların %

64,1'nin ailelerinden mali destek aldıkları tespit edilmiştir (Ghanbary, 2017). Karamanda yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılan bir diğer araştırmada ise öğrencilerin % 50'sinin aylık 500 TL ve altında gideri olduğu, 1000 TL-2000 TL arasında gideri olanların ise % 15, 4 olduğu tespit edilmiştir (Usta vd., 2017) Bratislava Ekonomi üniversitesinde eğitim gören, uluslararası öğrencilerin yaptıkları harcamaların şehir ekonomisine katkısı ile ilgili yapılan bir araştırmada uluslararası öğrencilerinin 2015/2016 eğitim-öğretim yılında aylık ortalama harcamaları 582,29 Euro olarak tespit edilmiştir. Bu harcamanın içinde ise yiyecek, alkollü içecekler ve barınma harcamaları toplam harcamanın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Uluslararası öğrencilerin en büyük harcamasını yiyecek ve alkol dışındaki içecekler oluştururken ikinci olarak ise barınma harcaması gelmektedir. Bu harcamalara ek olarak bazı uluslararası öğrencilerin aylık 99,42 Euro öğrenim ücreti de ödediği belirtilmektedir. Araştırmada uluslararası öğrencilerin yıllık toplam harcamalarının 375.294,44 Euro olduğu ifade edilmiştir (Nestorenko, 2016).

Üniversite öğrencilerinin tüketim harcamalarının şehir ekonomilerine katkıları ile ilgili olarak literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Burada fikir vermesi adına öne çıkan çalışmalardan birkaçına yer verilmiştir. Çalışkan (2010) tarafından Uşak Üniversitesi öğrencileri üzerine yapılan araştırmada öğrencilerin aylık ortalama harcama tutarı 560 TL olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin Uşak ekonomisine toplam katkısının ise yıllık 50 Milyon TL'nin üzerinde hesaplanmıştır. Araştırmada öğrenci ailelerinin kayıt, mezuniyet vb. nedenlerle şehre yapmış olduğu ziyaretlerdeki harcamalar, öğrencilerin yaz okulu süresince yapmış oldukları harcamalar dikkate alındığında üniversite öğrencilerinin toplam katkısının çok daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Soysal vd. (2012)'nin Kilis Üniversitesi öğrencilerinin harcamalarını ve şehir ekonomisine katkısını incelediği araştırmada 417 öğrenciden veri elde edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda öğrencilerin aylık ortalama gelirinin 456 TL, aylık ortalama giderlerinin ise 414 TL olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin şehir ekonomisine yıllık katkısı ise yaklaşık 29.808,000 TL olarak tespit edilmiştir. Araştırmada, öğrenci harcamalarında en yüksek payın barınma için yapıldığı tespit edilmiştir. Demireli ve Taşkın (2013), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin tüketim harcamalarını analiz ettikleri çalışmalarında öğrencilerin aylık ortalama harcamalarının 495 TL civarında olduğunu ve öğrencilerin Kütahya ekonomisine aylık 15 Milyon TL'lik bir katkı yaptığını tespit etmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin toplam harcamaları içerisinde en yüksek payın barınma ve beslenme harcamalarına yapıldığı tespit edilmiştir. Çayın ve Özer (2015) ise Muş Alparslan Üniversitesi öğrencileri ile ilgili yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin 460,30 TL olduğunu, öğrencilerinin şehir ekonomisine aylık katkılarının ise 1.884,928 TL olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin yıllık yaptığı harcama tutarı ise 15.079,424 TL olarak hesaplanmıştır. Araştırmada öğrencilerin yaptığı harcamaların içinde barınma ve beslenme harcamalarının payının büyük olduğu tespit edilmiştir. Pehlivanoğlu ve Narman (2018) tarafından Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin tüketim harcamaları ile ilgili yaptıkları araştırmada ise öğrencilerin aylık ortalama harcamalarının 422,875 TL olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin harcamalarında sırasıyla beslenme, barınma ile giyim ve ayakkabı harcamaları öne çıkmıştır. Araştırmada öğrencilerin en az harcama yaptığı harcama türü ise sağlık harcamaları olarak tespit edilmiştir. Yayar vd. (2018) tarafından Amasya Üniversitesinde öğrenim gören Üniversite öğrencilerinin tüketim harcamalarının analiz edildiği araştırmada da 716 öğrenciden elde edilen veriler sonucunda öğrencilerin aylık ortalama gelirinin 704,10 TL, aylık ortalama tüketim harcamalarının ise 697,15 TL olduğu tespit edilmiştir. Verilerin toplandığı 2015-2016 öğretim yılında kayıtlı bulunan öğrencilerin şehir ekonomisine toplam yıllık katkısının ise 72.656,973 TL olduğu belirlenmiştir. Son olarak Koç (2019) tarafından Çorum Hitit Üniversitesi öğrencilerinin

tüketim harcamalarının analiz edildiği araştırmada öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarı 630 TL olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin yapmış oldukları tüketim harcamalarının Çorum şehir ekonomisine 9 aylık toplam katkısı ise yaklaşık 105 Milyon TL olarak hesaplanmıştır.

5. Kastamonu Üniversitesi ve Uluslararası Öğrenciler

Kastamonu Üniversitesi 5467 sayılı Kanunla 01 Mart 2006 tarihinde kurulmuş, başta bilimsel alan olmak üzere sosyal, kültürel, fiziki ve sportif alanlardaki başarılarıyla Türkiye'nin 'Gelişen Genç Üniversite'lerinden biridir. İki kampüsten oluşan üniversite bünyesinde 13 fakülte, 3 enstitü, 3 yüksekokul, 13 meslek yüksekokulu ve 19 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. Üniversitede 717 akademik, 403 idari personel görev yapmakta olup 2016-2018-2019 akademik yılı Temmuz ayı verilerine göre toplam 26217 öğrenci öğrenim görmektedir. Kastamonu Üniversitesi'nin dünyanın farklı yerlerindeki 98 üniversite ile ikili anlaşması bulunmaktadır. Bu anlaşmalar çerçevesinde Meslek Yüksekokullarından mezun olan öğrenciler, ikili anlaşmanın olduğu dünyanın dört bir tarafındaki üniversitelerde lisans tamamlama; lisans mezunu öğrencileri de yüksek lisans eğitimi alma imkânına sahip bulunmaktadır. Yapılan anlaşmalarda beraber araştırma yapma, ortak proje yürütme, öğretim üyesi ve öğrenci değişimi de yer almaktadır. Ayrıca Kastamonu Üniversitesi ülkemizdeki 88 üniversite ile Farabi değişim programı çerçevesinde protokol anlaşması, 69 Avrupa Üniversitesi, 2 otel ile toplamda 177 Erasmus programı çerçevesinde öğrenim görme, staj ve öğretim üyesi hareketliliği kapsamında anlaşması bulunmaktadır (İnternet-5).

Tablo -3 Kastamonu Üniversitesi 2018 Yılı Kasım Ayı Uluslararası Öğrenci İstatistikleri

Ülke	Kız	Erkek	Toplam
Afganistan	50	379	429
Türkmenistan	140	207	347
Libya	45	180	225
Kırgızistan	74	125	199
Suriye	51	140	191
Azerbaycan	32	132	164
Çin Halk Cumhuriyeti	29	109	138
Kazakistan	56	58	114
Yemen	24	76	100
Irak	38	58	96
Türkiye	39	53	92
Somali	17	73	90
Çin Halk Cumhuriyeti Haym.	10	48	58
Endonezya	20	28	48
Çad	3	33	36
Özbekistan	7	23	30
Pakistan	11	18	29
Suudi Arabistan	2	21	23
Mısır	4	17	21
Gine	3	13	16
Ukrayna	11	5	16
Gine Bissau	2	12	14

Filistin	1	11	12
Sudan	2	10	12
Tacikistan	1	10	11
Almanya	7		7
Fas	4	3	7
Yunanistan	4	1	5
Fildişi		4	4
İran	3	1	4
Rusya		4	4
Kosova	1	2	3
Ürdün		3	3
Belçika	2		2
Bosna Hersek	2		2
Cezayir	1	1	2
Kenya	1	1	2
Moritanya		2	2
Nijerya		2	2
Suudi Arabistan Haym.		2	2
Abd		1	1
Fransa	1		1
Gambia	1		1
Hollanda		1	1
İngiltere/Birleşik Krallık	1		1
Kuveyt		1	1
Litvanya		1	1
Moldova	1		1
Portekiz	1		1
Romanya	1		1
Rusya Fed. / Tataristan Cum.		1	1
Tunus	1		1
Türkmenistan Haym.	1		1
Uganda	1		1
Uruguay	1		1
Ürdün Haym.		1	1
Vatansız		1	1
Toplam	707	1872	2579

Kaynak: www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/menu-oidb-istatistikler-tr (Erişim tarihi, 15.11.2018)

Tablo 3'te Kastamonu Üniversitesi 2018 Yılı Eylül Ayı Uluslararası Öğrenci İstatistiklerine dair bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde Kastamonu Üniversitesi'ne en fazla öğrenci gönderen ilk beş ülkenin sırasıyla Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan, Libya ve Suriye olduğu görülmektedir.

Tablo 4'te 2018 -2019 akademik yılı itibariyle uluslararası öğrencilerin ödeyecekleri harç tutarları yer almaktadır. Uluslararası öğrencilerin yapmış oldukları tüketim harcamalarının yanı sıra ödemiş oldukları harçlar itibari ile de ülke ekonomisine önemli katkıları söz konusu olmaktadır.

Tablo - 4 Kastamonu Üniversitesi "2018-2019" Eğitim Öğretim Yılı İçin Belirlenen Öğrenim Ücreti

Fakülte/Yüksekokul/Enstitü	Yıllık Öğrenim Ücreti (TL)	
	I. Öğretim	II. Öğretim
Eğitim Fakültesi	284	1027
Fen Edebiyat Fakültesi(Fen Programı)	284	1281
Fen Edebiyat Fakültesi(Sosyal Ve Ed. Programı)	284	962
Güzel Sanatlar Fakültesi	316	1924
İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi	313	1155
İlahiyat Fakültesi	284	1027
İletişim Fakültesi	284	962
Mühendislik Ve Mimarlık Fakültesi	387	1529
Orman Fakültesi	387	1529
Su Ürünleri Fakültesi	316	1924
Turizm Fakültesi	284	1027
Sağlık Bilimleri Fakültesi	284	1027
Veteriner Fakültesi	386	
Tıp Fakültesi	591	3058
Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu	190	1155
Sivil Havacılık Yüksekokulu	387	
Meslek Yüksekokulları	190	770
Fen Bilimleri Enstitüsü	258	
Sosyal Bilimler Enstitüsü	258	
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	258	
Tömer	2000	

Kaynak: <http://www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/menu-oidb-onemli-belgeler-tr>

6. Araştırma Yöntemi

Uluslararası öğrencilerin yapmış oldukları tüketim harcamalarının şehir ekonomisine katkısının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında 2018 yılı Ekim ve Kasım aylarında öğrencilerle yüz yüze anket yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Kastamonu Üniversitesi'nin çeşitli akademik birimlerinde eğitim gören 2579 uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Ancak söz konusu öğrencilerin tamamına ulaşmanın zaman ve maliyet açısından zor olması nedeniyle örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Bu bağlamda uluslararası öğrencileri temsil edecek örneklem sayısı 335 (Altunışık vd., 2007) olarak belirlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu fakültelerin ve TÖMER (Türkçe Öğrenim Merkezi) birimlerinde eğitime devam eden ve kolayda örnekleme yöntemine göre belirlenmiş 335 öğrenci ile yüz yüze anket gerçekleştirilmiştir. Ancak 59 anketin eksik veri içermesi nedeniyle analiz dışında tutulmuş ve analizler 286 anket verisi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Verilerin elde edilmesinde kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğrencilerin demografik bilgileri yer alırken ikinci bölümde öğrencilerin Kastamonu şehrine yönelik değerlendirmelerinin ve şehirde yaptıkları harcamaların öğrenilmesine yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada soru formunun oluşturulmasında Gümüş ve Ekiz (2017) yaptığı çalışmadan yararlanılmıştır. Anket formunun

uluslararası öğrenciler tarafından doğru biçimde anlaşılabilmesi ve yanıtlanabilmesi için araştırmada Türkçeyi iyi bilen öğrenciler tercih edilmiştir. Öğrencilerin ankete verdikleri yanıtların doğru olduğu varsayılmaktadır.

6.1. Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin demografik özellikleri ile Kastamonu'da ki gıda, giyim vb. işletmelere ve bu işletmelerden yaptıkları alışverişlere yönelik değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo - 5 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	F	%	Yaş	F	%
Kadın	134	46,5	18 ve altı	36	12,6
Erkek	152	53,1	19-21	125	43,7
Ülke	F	%	22-24	107	37,4
Azerbaycan	32	11,2	25 ve üstü	18	6,3
Kazakistan	15	5,2	Fakülte	F	%
Kırgızistan	67	23,4	İİBF	90	31,5
Özbekistan	25	8,7	Turizm Fakültesi	64	22,4
Türkmenistan	16	5,6	Fen Edebiyat Fakültesi	26	9,1
Afganistan	28	9,8	Eğitim Fakültesi	38	13,3
Pakistan	18	6,3	Mim Müh. Fakültesi	42	14,7
Suriye	15	5,2	Enstitüler	26	9,1
Suudi Arabistan	33	11,5	Aylık Ort. Kişisel Geliri	F	%
Somali	22	7,7	500 TL ve Altı	77	26,9
Yemen	15	5,2	501 TL-1000 TL	74	25,9
Aylık Ort. Aile Geliri	F	%	1001 TL-1500 TL	100	35,0
2000 TL ve Altı	77	26,9	1501 TL-2000 TL	23	8,0
2001 TL-3500 TL	70	24,5	2001 TL ve üstü	12	4,2
3501 TL-4500 TL	52	18,2	Herhangi bir işte çalışma durumu	F	%
4501 TL ve üstü	87	30,4	Hayır	145	50,7
Ek Gelir	F	%	Ara sıra	76	26,6
Burs	46	16,1	Yarı zamanlı	44	15,4
Kredi	29	10,1	Sürekli	21	7,3
Diğer	155	54,2	Baba Eğitim Düzeyi	F	%
Yok	56	19,6	İlköğretim	22	7,7
Anne Eğitim Düzeyi	F	%	Lise	63	22,0
İlköğretim	60	21,0	Ön Lisans	38	13,3
Lise	62	21,7	Lisans	118	41,3
Ön Lisans	27	9,4	Lisansüstü	45	15,7
Lisans	104	36,4	Barınma yeri paylaşımı	F	%
Lisansüstü	33	11,5	Aile üyeleri	21	7,3
Barınma Yeri	F	%	Arkadaş	240	83,9
Kiralık ev	224	78,3	Yalnız	25	8,7
Özel yurt	23	8,0	Türk öğrenci arkadaş sayısı	F	%
Devlet yurdu	32	11,2	Türk arkadaşım yok	38	13,3
Diğer	7	2,4	1-3	62	21,7
	F	%	4-6	60	21,0
			7-10	52	18,2
			11 ve daha fazla	74	25,9
Toplam	286	100	Toplam	286	100

Tablo 5’te araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin demografik özelliklerine dair bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların erkek ve kadın oranlarının birbirine yakın olduğu, Kırgızistan’dan katılanların çoğunlukta olduğu çoğunluğun 19-21 yaşında olduğu, çoğunluğun ailelerinin aylık ortalama gelirlerinin 2000 TL ve altında olduğu, öğrencilerin aylık ortalama kişisel gelirlerine bakıldığında ise 1001 TL-1500 TL arasında olanların çoğunlukta bulunduğu görülmektedir. Yine tabloya bakıldığında araştırmaya katılanların yaklaşık yarısının ara sıra, yarı zamanlı ya da sürekli olmak üzere herhangi bir işte çalıştığı, anne ve babalarının büyük bir kısmının ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Son olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun kiralık evlerde ve arkadaşlarıyla birlikte kaldığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların Türk öğrenci arkadaş sayısına bakıldığında ise 11 ve daha fazla sayıda Türk arkadaş olanların araştırmada çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Tablo - 6 Katılımcılara Yönelik Diğer Bilgiler

Kastamonu’da En Fazla Eksikliğini Hissettiğiniz Konu Nedir?	F	%	Gıda ve Yemek İhtiyacınızı Nereden Karşılıyorsunuz?	F	%
Ayrımcılık yapılması	9	3,1	Yerel restoranlardan	96	33,6
Eğlence mekânı eksikliği	40	14,0	Zincir restoranlardan	62	21,7
Barınma imkânı eksikliği	34	11,9	Kendim yapıyorum	128	44,8
Sosyal etkinlik eksikliği	21	7,3	Giyim ve Ayakkabı İhtiyacınızı Nereden Karşılıyorsunuz?	F	%
A alışveriş mağaza eksikliği	27	9,4	Yerel mağazalardan	91	31,8
Şehre tekrar gelme durumu	F	%	Markalı mağazalardan	111	38,8
Evet	186	65,0	Diğer	84	29,4
Hayır	49	17,1			
Kararsızım	51	17,8			
Toplam	286	100	Toplam	286	100

Tablo 6’da katılımcılara yönelik alışveriş bilgileri yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların Kastamonu’da en fazla eğlence mekânı eksikliği hissettikleri görülmektedir. Yine tabloya bakıldığında katılımcıların yarıya yakını yemek ihtiyaçlarını kendileri evlerinde yaparak giderdikleri anlaşılmaktadır. Giyim ve ayakkabı ihtiyaçlarını ise çoğunlukla markalı mağazalardan karşıladıkları anlaşılmaktadır. Son olarak tabloya bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğu Kastamonu’ya tekrar gelmek isteyeceğini ifade etmektedir.

Tablo - 7 Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin 2018-2019 Akademik Yılı Güz Dönemi Aylık Ortalama Harcamaları

Harcama Türü	Ortalama Harcama	Minimum	Maksimum
Aylık Ortalama Barınma Harcamanız?	422,79 TL	50 TL	3000 TL
Aylık Ortalama Gıda ve Alkolsüz İçecek Harcamanız?	154,63 TL	20 TL	1200 TL
Aylık Ortalama Giyim ve Ayakkabı Harcamanız?	140,72 TL	25 TL	1000 TL
Aylık Ortalama Isınma, Elektrik, Su Harcamanız?	102,38 TL	50 TL	900 TL
Aylık Ortalama Cafe Harcamanız?	79,15 TL	30 TL	1000 TL
Aylık Ortalama Kişisel Bakım Harcamanız?	69,29 TL	20 TL	500 TL
Aylık Ortalama Ders Kitapları, Kırtasiye ve Fotokopi Vb. Harcamanız?	67,36 TL	30 TL	500 TL

Aylık Ortalama Ulaşım Harcamanız?	66,98 TL	5 TL	600 TL
Aylık Ortalama Sağlık Harcamanız?	49,72 TL	20 TL	450 TL
Aylık Ortalama Eğitim Amaçlı Gezi, Tur Vb. Harcamanız?	45,47 TL	10 TL	500 TL
Aylık Ortalama Sportif Faaliyet Harcamanız?	43,13 TL	5 TL	1200 TL
Aylık Ortalama Alkollü, Sigara ve Tütün Harcamanız?	41,3 TL	20 TL	600 TL
Aylık Ortalama Kültür ve Eğlence Harcamanız ?(Sinema, Konser Vb.)	41,10 TL	10 TL	500 TL
Aylık Ortalama İletişim Harcamanız?	40,52 TL	20 TL	600 TL
Toplam	1364,54 TL		

Tablo 7’de araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin yapmış oldukları aylık tüketim harcamaları ve harcama türleri bilgileri yer almaktadır. Tablo incelendiğinde uluslararası öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarının 1.364,54 TL olduğu görülmektedir. Gümüş ve Ekiz (2017) tarafından 2017 yılında yapılan araştırmada ise Kastamonu Üniversitesi’nde eğitim gören öğrencilerin aylık tüketim harcaması ise 1002, 81 TL olarak tespit edilmiştir. Aynı araştırmada katılımcıların kişisel bakım harcamalarının yer almadığını belirtmek gerekmektedir. Sonuç olarak bir yıl arayla yapılan iki araştırma karşılaştırıldığında uluslararası öğrencilerin aylık tüketim harcamalarının 292 TL daha fazla harcadığı ortaya çıkmaktadır. Burada kira artışı, enflasyon vb. faktörlerin de etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Uluslararası öğrencilerin en fazla harcama miktarı aylık 422,79 TL ile barınma harcaması olmaktadır. İkinci sırada ise 154,63 TL ile gıda ve alkolsüz içecek harcamaları gelmektedir. İletişim ise uluslararası öğrencilerin 40,52 TL ile en az harcama yaptığı harcama türü olarak tespit edilmiştir.

Tablo - 8 Uluslararası Öğrencilerin 2018-2019 Akademik Yılı Şehir Ekonomisine Aylık ve Yıllık Katkısı

Harcama Türü	Ortalama Harcama	Öğrenci Harcamalarının Kastamonu İline Ekim Ayı Katkısı (TL)	Öğrenci Harcamalarının Kastamonu İline 1 Yıllık (TL) Katkısı
Barınma Harcaması	422,79 TL*	970.725,84 TL <small>(2296 *422,79)</small>	11.648.710,1 TL
Gıda Ve Alkolsüz İçecek Harcaması	154,63 TL	398.,790,77 TL <small>(2579*154,63)</small>	3.987.907,7 TL
Giyim Ve Ayakkabı Harcaması	140,72 TL	362.916,88 TL <small>(2579*140,72)</small>	3.629.168,8 TL
Isınma, Elektrik, Su Harcaması	102,38 TL*	235.064,48 TL <small>(2296*102,38)</small>	2.350.644,8 TL
Cafe Harcaması	79,15 TL	204.127,85 TL <small>(2579*79,15)</small>	2.041.278,5 TL
Kişisel Bakım Harcaması	69,29 TL	178.698,91 TL <small>(2579*69,29)</small>	1.786.989,1 TL
Ders Kitapları, Kırtasiye ve Fotokopi vb. Harcaması	67,36 TL	173.721,44 TL <small>(2579*67,36)</small>	1.737.214,4 TL
Ulaşım Harcaması	66,98 TL	172.741,42 TL <small>(2579*66,98)</small>	1.727.414,2 TL
Sağlık Harcaması	49,72 TL	128.227,88 TL <small>(2579*49,72)</small>	1.282.278,8 TL

Eğitim Amaçlı Gezi, Tur Vb. Harcaması	45,47 TL	117.267,13 TL (2579*45,47)	1.172.671,3 TL
Sportif Faaliyet Harcaması	43,13 TL	111.232,27 TL (2579*43,13)	1.112,322,7 TL
Alkollü, Sigara ve Tütün Harcaması	41,3 TL	103.512,7 TL (2579*41,3)	1.065,127 TL
Kültür ve Eğlence Harcaması (Sinema, Konser vb.)	41,10 TL	105.996,9 TL (2579*41,10)	1.059,969 TL
İletişim Harcaması	40,52 TL	104.501,08 TL (2579*40,52)	1,045.010,8 TL
Toplam	1.364,54 TL	3. 367. 525, 48 TL	35.646.287,62 TL

Not. Araştırmada hesaplamalar yapılırken Tablo 3'te belirlenen uluslararası öğrenci sayısı olarak 2579 dikkate alınmıştır. Araştırmada devlet yurdundan kalan öğrenci oranının % 11,2 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda barınma, ısınma, elektrik ve su harcaması aylık ve yıllık olarak hesaplanırken toplam uluslararası öğrencilerin sayısı 2579 değil % 11 düşülerek 2296 olarak hesaplanmıştır.

Uluslararası Öğrencilerin Kastamonu'ya barınma için 12 ay (Ocak Aralık) diğer harcama türleri için 10 aylık (Eylül-Haziran) katkısı tablo 8'de görülmektedir. Tablo 8 incelendiğinde Kastamonu Üniversitesi'nde 2018-2019 akademik yılında eğitim öğretim gören 2579 uluslararası öğrencinin Kastamonu şehrine ortalama aylık toplam katkısı çeşitli harcama türleri toplandığında 3.367.525,48 TL olarak tespit edilirken uluslararası öğrencilerin aylık harcamalarının 12* aylık ve 10 aylık toplam harcamaları toplandığında yıllık şehir ekonomisine katkıları toplam 35.646.287,62 TL olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo - 9 Katılımcıların Eğitim Maliyetlerine Yönelik Algıları

Sıra No	İfadeler	Ort.	s.s
1	Sizce Bu Şehir/İlçede Okumanın Maliyeti, Nasıldır?	2,60	,78663
2	Sizce Bu Şehir/İlçede Barınma Maliyetleri Nasıldır?	2,50	,75741
3	Sizce Bu Şehir/İlçede Yiyecek İçecek Fiyatları Nasıldır?	2,53	,82338

1 Çok yüksek, 2 Yüksek, 3 Normal, 4 Düşük, 5 Çok düşük

Tablo 9'da araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin Kastamonu'da üniversite eğitimi almanın maliyetine yönelik algıları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde şehirde eğitim görmeyen maliyeti normal ile yüksek arasında görülmektedir. Barınma maliyeti ve Kastamonu'daki yiyecek içecek fiyatları da yine uluslararası öğrenciler tarafından normal ile yüksek arasında değerlendirilmektedir.

Tablo - 10 Katılımcıların Kastamonu'nun Sahip Olduğu Alışveriş İmkanlarına Yönelik Algıları

Sıra No	İfadeler	Ort.	s.s
1	Öğrenim Gördüğünüz Şehir/İlçe 'de ki Alışveriş İmkanlarını Yeterli Buluyor Musunuz?	3,01	1,04111
2	Öğrenim Gördüğünüz Şehir/İlçe 'de ki Yeme/İçme İşletmelerinin Sayısını Yeterli Buluyor Musunuz?	2,82	,97316
3	Öğrenim Gördüğünüz Şehir/İlçe 'de ki Hazır Giyim Mağazalarının Sayısını Yeterli Buluyor Musunuz?	3,15	1,01434

1 Fazlası İle Yeterli, 2 Yeterli, 3 Ne Yeterli Ne Yetersiz, 4 Yetersiz, 5 Kesinlikle Yetersiz

Tablo 10’da katılımcıların Kastamonu’nun sahip olduğu imkânlarla yönelik algıları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde Kastamonu’daki alışveriş imkânları uluslararası öğrenciler tarafından ne yeterli ne yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Yine şehirdeki yeme içme işletmelerinin sayısı da yeterli ile ne yeterli ne yetersiz arasında değerlendirilmektedir. Son olarak şehirdeki hazır giyim mağazalarının sayısı ise uluslararası öğrenciler tarafından ne yeterli ne yetersiz ile yetersiz arasında değerlendirilmektedir.

Tablo -11 Katılımcıların Şehir Halkına Yönelik Algıları

Sıra No	İfadeler	Ort.	s.s
1	Türk öğrencilerle ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	2,06	,82449
2	Kastamonu halkının size davranışını nasıl değerlendiriyorsunuz?	2,21	,90222
3	Kastamonu’da işletme sahiplerinin size davranışını nasıl değerlendiriyorsunuz?	2,23	,93428

1 Çok iyi, 2 İyi, 3 Kararsızım, 4 Kötü, 5 Çok kötü

Tablo 11’de ise katılımcıların şehir halkına yönelik algıları yer almaktadır. Tabloya bakıldığında katılımcıların Türk öğrencilerle ilişkilerini iyi olarak değerlendirdikleri, Kastamonu halkının kendilerine davranışını ise iyi ile kararsız arasında değerlendikleri görülmektedir. Son olarak Kastamonu’daki iş yeri sahiplerinin kendilerine davranışını ise yine iyi ile kararsız arasında değerlendirmektedirler.

7. Sonuç ve Öneriler

Uluslararası öğrenciler gittikleri ülke ve şehirlerde yapmış oldukları tüketim harcamaları, ödedikleri harçlar, kültür etkileşimine imkân tanımları mezun olduktan sonra iki ülke arasındaki siyasi, sosyal, kültürel ve ticari ilişkiler üzerinde olumlu etkiye sahip (Levent, 2016) olmaları nedeniyle çok sayıda ülke arasında rekabete neden olmaktadır.

Günümüzde, uluslararası öğrenci pazarı çok önemli bir ekonomik boyuta ulaşmış bulunmaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliğinin artarak devam edeceği ve bu nedenle önümüzdeki yıllarda pazarın daha da büyüyeceği beklenmektedir. Bugün uluslararası öğrencilerin en fazla talep gösterdiği ülkeler aynı zamanda en gelişmiş ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Dolayısı ile ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde uluslararası öğrencilerin varlığı yadsınamaz. Bu nedenle de Türkiye’nin uluslararası öğrenci pazarındaki payını arttırması için konu ile ilgili ulusal strateji ve hedefler belirlemesi gerekmektedir. Uluslararası öğrencileri ülkeye çekme ve ülkede tutabilmeye yönelik oluşturulacak stratejilerin etkili olabilmesi için tüm paydaşların stratejiyi benimsemesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye’nin ayrıca uluslararası öğrenci hareketliliği pastasından daha fazla pay alabilmesi için akademik program ve kampüs hareketliliğini kolaylaştıracak çalışmalar yapılması da gerekmektedir.

Küresel bilgi ekonomisinde rekabetin, yeteneklerin kullanılabilirliğine bağlı olması nedeniyle rekabette öne geçebilmek için yetenekli uluslararası öğrenciler daha büyük önem taşımaktadır (Gao and Wit, 2017). Dolayısı ile Türkiye’nin başta kültürel, coğrafi bağları olmak üzere hedef pazar olarak belirlediği ülkelerdeki nitelikli uluslararası öğrencileri ülkeye çekebilmek için şüphesiz daha farklı politikalar üretmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’nin nitelikli öğrencilerin yanında belki de ülkelerinde üst gelir grubunda bulunan uluslararası öğrencileri çekmek içinde yine farklı politikalar üretmesi, akademik kadrosu, kampüsü, olanakları, bulunduğu coğrafyası vb. özellikleri ile tam bir uluslararası üniversite kurması ya da dünyaca ünlü bir üniversite ile ortak kampüs açması düşünülmeli gereken bir adım olacaktır.

Uluslararası öğrencilerin buldukları şehirlerde yapmış oldukları tüketim harcamalarının şehir ekonomilerine katkısının Kastamonu örneğinde ele alındığı bu araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

Araştırmada uluslararası öğrencilerin Kastamonu’da en fazla eğlence mekânı eksikliği hissettikleri tespit edilmiştir. Dolayısı ile uluslararası öğrencilerin bu ihtiyacının yerel girişimciler tarafından araştırılıp karşılanması söz konusu öğrencilerin Kastamonu’da bulunmaktan duyacakları memnuniyeti arttırılabilecektir. Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç ise katılımcıların yarıya yakınının yemek ihtiyaçlarını kendileri evlerinde yaparak giderdikleri sonucudur. Şüphesiz çok farklı ülkelerden ve kültürlerden eğitim amacıyla Kastamonu şehrine gelen öğrencilerin kendi yemek kültürlerine uyan yiyecek ve içecek bulmaları mümkün olmayacaktır. Ancak özellikle Orta Asya’dan gelen (Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan) öğrencilerin hepsine hitap edecek sınırlı sayıda yiyecek ve içeceklerin yerli girişimciler tarafından bu öğrencilere sunulması şüphesiz bu öğrencilerin yemek ihtiyaçlarını ev dışında karşılamalarını mümkün kılacak ve şehre yapacakları ekonomik katkının daha da artmasını beraberinde getirecektir.

Araştırmada Kastamonu Üniversitesi’nde eğitim gören uluslararası öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarının 1.364,54 TL olduğu ortaya çıkmıştır. Uluslararası öğrenciler en fazla harcamayı aylık 422,79 TL ile barınma için yapmaktadırlar. En yüksek ikinci harcamayı ise 154,63 TL ile gıda ve alkolsüz içeceklere yapmaktadırlar. İletişim ise uluslararası öğrencilerin 40,52 TL ile en az harcama yaptığı harcama türü olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada uluslararası öğrencilerin Kastamonu’da üniversite eğitimi almanın maliyetini genel olarak normal ile yüksek arasında gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Uluslararası öğrenciler Kastamonu’daki barınma maliyetini ve Kastamonu’da ki yiyecek içecek fiyatlarını ise yine normal ile yüksek arasında değerlendirilmektedir. Araştırmada Kastamonu Üniversitesi’nde eğitim gören uluslararası öğrenciler Kastamonu’daki alışveriş imkânlarını, şehirdeki yeme içme işletmelerinin sayısını ve şehirdeki hazır giyim mağazalarının sayısını tam olarak yeterli görmemektedir. Şüphesiz bu durumu yerel girişimciler bir fırsat olarak değerlendirmelidir.

Araştırmada uluslararası öğrencilerin Türk öğrenci arkadaşlarından Kastamonu halkından ve işyeri sahiplerinden olumsuz biçimde bahsetmediği görülmektedir. Nitekim araştırmaya katılan uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğu Kastamonu’ya tekrar gelmek isteyeceğini ifade etmektedir. Araştırmanın Kastamonu Üniversitesi’nde eğitim gören uluslararası öğrenciler ile sınırlı olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. Bundan sonraki araştırmaların ülkede eğitim gören tüm uluslararası öğrenciler kapsayacak biçimde daha geniş örneklem ve araştırmada formu ile yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S. & Yıldırım E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları*, Sakarya Kitapevi, Sakarya
- Apaydın, A., Erhan, Ç., Kestel, S., Hazar, S. ve Çörtoğlu, F. S. (2012). Ankara Kenti Yabancı Öğrencilerle Zenginleşiyor. Türk İstatistik Derneği Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Avrasya Enderun Eğitim ve Araştırma Vakfı.
- Çalışkan, Ş. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı. *Electronic Journal of Social Sciences*, 9 (31), ss. 169-179.

- Çayın, M. ve Özer, H. (2015). Üniversitelerin İl Ekonomisine Katkısı ve Öğrencilerin Tüketim Yapısı: Muş Alparslan Üniversitesi Örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30 (2), ss. 131-147
- Deik (2013). www.Deik.Org.Tr/Uploads/Uluslararası-Yuksekogretim-Hareketlilik-ve-Türkiye-Nin-Konumu-Raporu-2.Pdf (Erişim Tarihi: 25.08.2018).
- Demireli, C. ve Taşkın, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Buldukları Şehre Katkıları: Kütahya İl Merkezi Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, ss. 321-328
- Gao, H. ve Wit, H. D. (2017). China And International Student Mobility. *International Higer Education*, Number 90: Summer 2017. [Http://Ihe.Fpt.Edu.Vn/Wp-Content/Uploads/2017/08/90-Ihe.Pdf](http://ihe.fpt.edu.vn/Wp-Content/Uploads/2017/08/90-Ihe.Pdf) (Erişim Tarihi: 25.05.2019)
- Ger, A. M., Hamide, E., Aysin, K., Tanberkan, S. H., Türk, Z., ve Akdemir, Z. G. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Üniversite ve Ülke Seçimini Etkileyen Faktörler. Yükseköğretim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Eğitim Fakültesi.
- Ghanbary, R. (2017). Hacettepe Üniversitesinde Eğitim Gören Uluslararası Öğrencilerin Profili, İhtiyaçları ve Sorunları, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gümüş, N. ve Ekiz, N. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Tüketim Harcamalarının Şehir Ekonomisine Katkısının Belirlenmesi: Kastamonu İlinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (3), ss. 99-116
- Hepi. (2018). The Costs And Benefits Of International Students By Parliamentary Constituency Report For The Higher Education Policy Institute And Kaplan International Pathways. [Https://Www.Hepi.Ac.Uk/Wp-Content/Uploads/2018/01/Economic-Benefits-Of-International-Students-By-Constituency-Final-11-01-2018.Pdf](https://www.hepi.ac.uk/Wp-Content/Uploads/2018/01/Economic-Benefits-Of-International-Students-By-Constituency-Final-11-01-2018.Pdf)(Erişim Tarihi: 08.07.2019)
- Kalkınma Bakanlığı. (2015). Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi, Araştırma Projesi Raporu., [Https://Docplayer.Biz.Tr/514904-Yuksekogretim-Uluslararasılaşması-Cercevesinde-Türk-Üniversitelerinin-Uluslararası-Oğrenciler-İcin-Cekim-Merkezi-Haline-Getirilmesi.Html](https://docplayer.biz.tr/514904-Yuksekogretim-Uluslararasılaşması-Cercevesinde-Türk-Üniversitelerinin-Uluslararası-Oğrenciler-İcin-Cekim-Merkezi-Haline-Getirilmesi.Html) (Erişim Tarihi: 15.05.2019).
- Kıroğlu, K., Kesten, A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), ss. 26-39.
- Koç, N. (2019). Üniversite Öğrenci Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı: Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Analiz. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54 (1), ss. 344 - 365
- Levent, F. (2016). The Economic Impacts Of International Student Mobility İn The Globalization Process. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 3853-3870.
- Levent, F. ve Karaevli, Ö. (2013). Uluslararası Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Politikalar ve Türkiye İçin Öneriler. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38, ss. 97-117
- Nestorenko, T. (2016). Economic Impact Of International Students On A Host City: Case Of The University of Economics In Bratislava. 28 June 2016, 3rd Teaching & Education Conference, Barcelona
- Özoğlu, M., Gür, B. S., ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*. Seta Yayınları, Ankara
- Pehlivanoğlu, F. ve Narman, Z. (2018). Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülteler Bazında Gelir-Tüketim İlişkisinin Analizi. *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.* 2018; (40), ss.103-115

- Radnard, S. (2017). Türk Üniversitelerindeki Uluslararası Öğrencilerin Yükseköğretim Taleplerini Etkileyen Etkenlerin İncelenmesi. *Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi*, 7(1), ss. 67-77
- Soysal, A., Bakan S., Özçalıcı M., Kaymaz Y. ve Söylemez C. (2012). ‘‘Kilis 7 Aralık Üniversitesi Öğrencilerinin Kilis Ekonomisine Katkısı: 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılı Örneği’’, *SÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(24), ss. 261-276.
- Tekelioğlu, S., Başer H., Örtlek, M.ve Aydınli, C. (2012). ‘‘Uluslararası Öğrencilerin Ülke ve Üniversite Seçiminde Etkili Faktörler: Vakıf Üniversitesi Örneği’’. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (2), ss. 191-200
- Unesco. (2019). [Http://Data.Uis.Unesco.Org/Index.Aspx?%20queryid=172](http://Data.Uis.Unesco.Org/Index.Aspx?%20queryid=172) (Erişim Tarihi: 25.07.2019)
- Usta, Sefa., Sayın., Yusuf ve Güzelipek, Yiğit Anıl (2017). ‘‘Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kente ve Üniversiteye Uyumu: Karaman İli Örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), ss. 565-577
- Unesco.Org (2016). Global Flow Of Tertiary-Level Students [Http://Uis.Unesco.Org/En/Uis-Student-Flow](http://Uis.Unesco.Org/En/Uis-Student-Flow). (Erişim Tarihi: 18.03.2019)
- Werbik, L. (2007). International Student Mobility: Patterns and Trends. [Https://Wenr.Wes.Org/2007/10/Wenr-October-2007-Feature](https://Wenr.Wes.Org/2007/10/Wenr-October-2007-Feature) (Erişim Tarihi: 18.03.2019)
- Yakupoglu, M. (2014). Türkiye'nin Yükseköğretim Uluslararasılaşma Stratejisi, Avustralya İle Karşılaştırılması. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi
- Yardımcıoğlu, F., Beşel, F. ve Savaşan, F. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Problemleri ve Çözüm Önerileri (Sakarya Üniversitesi Örneği). *Akademik İncelemeler Dergisi* 12 (1), ss. 203-254
- Yayar, R., Şeker, H. ve Karanfil, N. (2018). Amasya Üniversitesinin İl Ekonomisine Etkisi, 55 (635), ss. 37-49.

İnternet Kaynakları

- İnternet-1: www.iie.org. <https://www.iie.org/en/research-and-insights/project-atlas> (Erişim Tarihi: 18.03.2019)
- İnternet-2: www.yok.gov.tr. (2019) Yök'ten Üniversitelere ‘‘Uluslararası Öğrenci Kontenjanı’’ Müjdesi <https://www.yok.gov.tr/sayfalar/haberler/yok-ten-yabanci-kontenjani-mujdesi.aspx> (Erişim Tarihi: 18.07.2019)
- İnternet-3: Yök.(2017). Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022. https://www.yok.gov.tr/documents/anasayfa/yuksekogretimde_uluslararasilasma_strateji_belgesi_2018_2022.pdf
- İnternet-4: istatistik.yok.gov.tr. (2019). Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 12.05.2019)
- İnternet-5: www.kastamonu.edu.tr (2018). Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları https://www.kastamonu.edu.tr/images/dokumanlar/idaribirimler/ogrencisleri/istatistikler/yabanci_uyruklu_sayilari/yabanci_uyruklu_eyl%3%9cl_ay1_%3%96%4%9erenc%4%b0_sayısı.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2018).
- İnternet-6: www.goc.gov.tr (2018). İkamet İzinleri. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (Erişim tarihi: 15.06.2019).

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TRAFİKTE YAŞANAN DIŞSALLIKLARA BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ OLARAK AKILLI ULAŞIM SİSTEMLERİ: ÇANAKKALE ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA¹

Mehmet Emin KENANOĞLU², Murat AYDIN³

Öz

Kentsel alanda yaşayanların sayısındaki artış, araç sahipliğindeki yükseliş, ulaşımın karmaşık ağ yapısı ile kullanılan araç çeşitliliği gibi birçok faktör ekonomik, sosyal ve çevresel başta olmak üzere birçok alanda hem pozitif hem de negatif dışsallıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Çalışmada, Çanakkale'nin merkez ilçesi trafiği için yayalar ve sürücülere yönelik anket çalışması yapılmış, negatif dışsallıkların giderilmesi, pozitif dışsallıkların daha da artırılması amacıyla Akıllı Ulaşım Sistemlerinin kullanımının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çanakkale özelinde yaya ve sürücülerin tutum ve davranışları değerlendirilerek trafik sorununa akıllı ulaşım bağlamında çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Dışsallık, Akıllı Ulaşım Sistemleri, Faktör Analizi, Çanakkale.

AS A SOLUTION PROPOSAL TO EXTERNALITIES THAT OCCUR IN TRAFFIC, INTELLIGENT TRANSPORTATION SYSTEMS: A QUANTITATIVE RESEARCH TO CANAKKALE PROVINCE

Abstract

Many factors such as the increase in the number of people living in urban areas, the increase in vehicle ownership, the complex network structure of transportation and the variety of vehicles used cause many positive and negative externalities in many areas, especially economic, social and environmental. In the study, a survey study has been conducted on Canakkale province's traffic in case of pedestrians and drivers. The usage of Intelligent Transportation System intended to improve for elimination of negative externalities and improvement of positive externalities. Solutions are suggested for traffic problem in the context of intelligent transportation by evaluation of pedestrians' and drivers' attitude and behavior in case of Canakkale.

Keywords: Externality, Intelligent Transportation System, Factor Analysis, Çanakkale.

1. Giriş

Trafikten kaynaklı birçok sorun artık kişisel problem olmanın yanı sıra toplumu ilgilendiren daha karmaşık ve önemli sorunlar doğuran hale gelmiştir. En basitinden toplu ulaşım noktasında seyahat konforunun düşmesi özel araç kullanımını artırmaktadır. Özel araç kullanımının artması başta yakıt tüketimi olmak üzere gürültü, hava ve görüntü kirliliğini artırarak tüm yaşam formlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda

¹Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalında hazırlanan "Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Dışsallık: Çanakkale Örneği" adlı tez çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir. Proje No: SYL-2017-1274.

²Arş. Gör., T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, mehmeteminkenanoğlu@comu.edu.tr, orcid: 0000-0003-1044-6674

³Doç. Dr., T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, murataydin@comu.edu.tr, orcid: 0000-0002-1866-1429

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Kenanoğlu M. E. ve Aydın, M., (2019), Trafikte Yaşanan Dışsallıklara Bir Çözüm Önerisi Olarak Akıllı Ulaşım Sistemleri: Çanakkale Üzerine Nicel Bir Araştırma, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 193-208.

kentsel gelişim sürecini değiştirerek yaşam kalitesini düşürmekte, kaynakların verimsiz kullanımı ile kayıplara neden olarak ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Görüldüğü üzere trafikten kaynaklı olağan bir olayda bile sorunların bir kısmı sadece alıcı ve satıcıyı ya da üretici ve tüketiciyi etkiliyor gibi görünürken, aslında ortaya çıkan sorunlar üçüncü kişileri de etkilemektedir. Üçüncü kişileri etkileyen bu kısım ise gerek dışsal fayda gerekse dışsal maliyet noktasında fiyatlandırılmamakta ve aynı zamanda pazarlanmamaktadır. Bu da trafikten kaynaklı negatif dışsallıkları azaltacak, pozitif dışsallıkları ise artıracak çözümlerin üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, kaçınılmaz olarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan akıllı teknolojilerle desteklenmiş sistemleri bünyesinde barındıran uygulamaları gerektirmektedir.

Bu çalışmada, akıllı teknolojilerle desteklenmiş sistemleri bünyesinde barındıran Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS), gerek literatür gerekse ampirik bazda ele alınarak, Çanakkale özelinde trafikten kaynaklı negatif dışsallıkların önlenmesinde neler yapılabileceği ile var olan pozitif dışsallıkların nasıl artırılacağı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikle Çanakkale ilinde daha çok yaya olarak niteleyebileceğimiz vatandaşlar ile sürücülerini kapsayan iki bölümlü bir anket çalışması yapılmıştır. İlk bölümde yayaların konforunu artıracak, ikinci kısımda ise sürücülerin becerilerini ortaya çıkaracak, hatalarını minimize edebilecek AUS uygulamaları tespit edilerek öneriler getirilmiştir. Ayrıca Çanakkale ulaşım sistemine olumlu etki doğuracağı düşünülen bazı ülkelerde uygulanan AUS uygulamalarına da yer verilmiştir.

2. Akıllı Ulaşım Sistemleri

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişim toplumları başta ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere birçok alanda etkileyerek, birbirine daha bağımlı hale getirmiştir. Küreselleşen dünyada, bu dönem teknoloji çağı olarak da ifade edilmektedir (Kılınçaslan, 2012: 40). Teknolojik gelişmeler beraberinde haberleşme, turizm, inşaat, finans sektörü başta olmak üzere ulaşım sektöründe de önemli ilerlemeler kaydedilmesine olanak tanımıştır. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojileri ile sektörde kalite artışı meydana gelmiş, bu da insanların tüm yaşamını etkilemiştir (Kumar vd., 2005: 2).

Ulaşım alanının geliştirilmesine yönelik birçok öneri olmakla birlikte, birçok kişiye göre ulaşım sorununu çözmek için sadece yeni yollar, köprüler, kavşaklar inşa etmek ve yaşanan altyapıyı onarmak tek başına yeterli görülmektedir. Belki ihtiyaca göre kısa ve orta vadede yeterli görülebilecek bu çözüm önerileri uzun vadede yetersiz olabileceği gibi verimlilik konusunda önemli sorunların doğmasına neden olacaktır. Çünkü ulaşım sisteminin geleceği, sadece beton temeline dayalı olmayıp, aynı zamanda bilgi ve teknolojiyi de bünyesinde barındıran bir anlayış temeline dayalı olması gerekmektedir. Bunun için de taşımacılık sisteminin işleyişi hakkında bilgi toplayan ve yayan sensörler, mikroçipler ve iletişim cihazları ağı gibi birçok teknolojinin birlikte kullanılması gerekmektedir (Ezell, 2010: 8). Yani ileri teknolojilerle desteklenmiş, trafik yönetimi ve farklı ulaşım modlarını dikkate alan, yenilikçi servisleri sağlamayı kendisine hedef edinen AUS ve hizmetlerine gereksinim duyulmaktadır (Yan vd., 2012: 321).

İnsanın trafikte düşünme veya karar verme konularındaki yükünü hafifletmeyi amaç edinen, bilişim destekli ulaşım çözümleri AUS olarak ifade edilmektedir (UDHB, 2014: 12). AUS'un farklı bakış açılarına göre birçok tanımı bulunmaktadır. Kumar ve diğerleri (2005: 3)'nin yapmış olduğu tanıma göre AUS; hayat kurtaran, tasarruf sağlayan (para ve zaman) gelişmiş iletişim, kontrol, bilgi ve elektronik teknolojileridir. Ramos ve diğerleri (2012: 274-275)'ne göre de trafikte güvenliği ve hareketliliğini arttıran, yoğunluğun ortaya çıkardığı negatif çevresel etkileri azaltan sistemler bütünüdür. AUS terimleri sözlüğü ise AUS'u, bilgi

ve iletişim teknolojilerinin ulaşım modlarında kullanılması olarak tanımlamaktadır (UDHB, 2017: 10).

Tablo 1. AUS ile İlişkili Literatür Taraması

Araştırmacı(lar)	Çalışmanın Kapsamı
Wootton vd. (1995)	Ulusal ulaştırma programlarını etkileyen sosyo-ekonomik faktörler incelenerek; ABD, Japonya ve Avrupa'daki AUS programlarının evrimi değerlendirilmiştir.
Suen vd. (1998)	Engelli ve yaşlı yolcular ile araç güvenliğini arttırmaya yönelik AUS uygulamaları incelenmiştir.
Figueiredo vd. (2001)	Geçmiş dönemlerde AUS konusunda yaşanan başarılar ve gelecek dönemlerde ortaya çıkacak muhtemel yönelimlere bir bakış açısı sağlanmıştır.
Wang vd. (2003)	2008 Olimpiyatları'na doğru Çin'in AUS konusundaki çalışmaları incelenmiştir.
Nakanishi ve Falcocchio (2004)	Veri Zarflama Analizi kullanılarak AUS'un performansı değerlendirilmiştir.
Makino ve Tsuji (2006)	Japonya'daki ücret toplama sistemleri incelenmiştir.
Farooq vd. (2008)	AUS'un Michigan Ekonomisi'ne etkisi incelenmiştir.
Lim (2012)	Güney Kore'de uygulanan AUS bileşenleri incelenmiştir.
Ramos vd. (2012)	Portekiz'deki AUS bileşenlerinin temel özellikleri incelenmiş, kent içi ulaşım sisteminin günlük operasyonlarını desteklemek için kritik kabul edilen temel modelleme ve simülasyon araçları tanımlanmıştır.
Ran vd. (2012)	AUS teknolojilerinin ulaşım üzerindeki etkileri ve yeni AUS teknolojilerinin kullanılabilirliği ve geliştirilmesiyle ilgili araştırmaların gelecek nesil ulaşım modellemesi üzerindeki etkileri incelenmiştir.
Gordon (2013)	Avustralya'daki büyük kentler için AUS'un fayda maliyet analizi yapılmıştır.
Samadi (2013)	Gelişmekte olan ülkelerde RFID (Radyo Frekanslı Tanımlama) teknolojisinin faydalarını ve taşımacılık sektöründeki uygulamaları incelenmiştir.
Mallik (2014)	Ulaşım sistemini daha güvenilir ve ekonomik hale getirecek AUS teknolojileri ve uygulamaları incelenmiştir.
Singh vd. (2014)	Hindistan'daki trafik problemine bir çözüm olarak AUS uygulamaları ve teknolojileri incelenmiştir.
Kala ve Warwick (2015)	Yarı otonom araçlar için Trafik Işığı Sistemleri, Hız Şeritleri, Rota Planlama gibi alanlarda entegre bir trafik simülasyon sistemi oluşturulması tartışılmıştır.
Singh ve Gupta (2015)	AUS konusunda geliştirilen mimarilerin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.
Anisi ve Abdullah (2016)	Yolculara doğru trafik bilgisi sunmak için kullanılan kablolu sensör ve pahalı izleme sistemlerinin yerine kablosuz izleme sensörlerine dayalı AUS mimarisi önerilmiştir.
Gregor vd. (2016)	Bilgilerin alınması ve gösterimi için semantik kümeleme algoritmaları gibi yöntemler kullanarak bir metodoloji önerilmiştir.
Lederman vd. (2016)	Kişisel bilgilerin gizliliği konusunun AUS teknolojilerinin uygulanmasını engelleyebileceği vurgulanarak gizlilik konusunda çözümler tartışılmıştır.
Möller ve Vakilzadian (2016)	Ulaşım sisteminin performansını arttırmak için bilgi teknolojisi uygulamasına yeni bir yaklaşım olarak önerilen Siber-Fiziksel Sistemler incelenmiştir.
Sutar vd. (2016)	Akıllı toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesinde nesnelere interneti ve akıllı telefonlara entegrasyonu konusu çalışılmıştır.
Turner ve Uludag (2016)	AUS'un trafik tıkanıklığının neden olduğu kaynak israfının önlenmesindeki rolü tartışılmıştır.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği (AB), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Japonya'daki uygulamalarında AUS; ileri trafik yönetim sistemleri, ileri yolcu bilgi sistemleri, toplu taşıma sistemleri, elektronik ücret toplama sistemleri, yük ve filo yönetim sistemleri, sürücü destek ve güvenlik sistemleri ile kaza ve acil yönetim sistemleri olarak kategorize edilmektedir (Ramos vd., 2012: 275). AUS, oldukça geniş uluslararası bir literatüre sahiptir. Bu yönüyle AUS konusunda yapılmış çalışmaları özetlemek faydalı olacaktır. Literatür taraması Tablo 1'deki gibidir.

3. Dışsallık

Ekonomik sistemlerin giderek birbirine bağımlı olması, ister istemez birçok alanda alınacak bir ekonomik kararın alıcısı veya satıcısı / tüketicisi veya üreticisi dışında başka bireyleri de etkilemesine neden olmaktadır (Tresch, 2015: 79; Conway, 2015: 107). Bir birey ya da girişimin olayla bağlantılı olmayan bir başka birey ya da girişimde haz veya acı uyandıran, bu eylemi piyasa tarafından fiyatlandırılmamaktadır (Hunt ve Lautzenheiser, 2016: 568). Burada alıcı ve satıcının vermiş olduğu kararlar üçüncü kişilerin fayda veya maliyet fonksiyonlarında etki doğurmakta ancak bu etkiler piyasa kararları (fayda ve maliyet) içerisine yansımamaktadır. Ortaya çıkan etki dışsal fayda şeklindeyse pozitif (olumlu) dışsallık, dışsal maliyet şeklinde ise bu sefer de negatif (olumsuz) dışsallık söz konusu olmaktadır (Nadaroğlu, 1992: 64; Hillman, 2009: 19; Hyman, 1990: 95).

Dışsallıklar; dışsal, taşıma ve komşuluk etkileri şeklinde çeşitli adlarla da ifade edilmektedir. (Parasız, 2007: 135). Üçüncü kişileri etkileyen bu dışsal fayda ve maliyet durumları piyasa fiyatına yansıtılmadığından kaynakların verimsiz olarak dağıtılmasına da sebep olmaktadır (Rosen, 2005: 107; Case vd. 2017: 291; Greene, 2012: 9). Çünkü alınan kararlar neticesinde pozitif dışsallıklar söz konusu olduğunda eksik üretim problemi ortaya çıkabilirken, negatif dışsallıklar durumunda da aşırı üretim söz konusu olabilmektedir (Savaşan, 2017: 279). Piyasa başarısızlığı türü olarak bilinen ve bu kapsamda ele alınan dışsallıklarsa; pozitif-negatif, üretim-tüketim, marjinal-inframarjinal ve parasal-teknolojik dışsallıklar şeklinde kategorize edilmektedir (Musgrave, 1998: 36; Nadaroğlu, 1992: 64; Sobel, 2004: 33).

Ulaşım hizmetleri ise kamu ekonomisi ile piyasa ekonomisinin birbiriyle iç içe olduğu bir faaliyet alanını oluşturmaktadır (Bulutoğlu, 2008: 306). Bu faaliyet alanı da birçok pozitif ve negatif dışsallığı ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin bir otomobil kullanıcısı, diğer vatandaşların soluduğu havanın kalitesini düşürmektedir. Burada düzenlenmemiş bir serbest pazarın en uygun kirliliği sağlaması muhtemel görünmemektedir. Yani bir tüketici ya da üretici eğer kirlilik yaratmada hiçbir maliyete sahip değilse, daha fazla kirliliğin ortaya çıkması kaçınılmaz görünmektedir (Varian, 2005: 645). Negatif dışsallıklarda, dışsal maliyetlerin azaltılabilmesi için hem kamusal hem de piyasa bazlı çözümlerin birlikte üretilmesi gerekmektedir. Pozitif dışsallıklar söz konusu ise bu sefer de dışsal faydaların arttırılabilmesi için kamunun sübvansiyonlar ve teşviklerle toplumsal faydaları maksimize etmesi gerekmektedir.

4. Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Dışsallık İlişkisi

Ulaşım sistemlerinin bilgi teknolojileri ile desteklenmiş akıllı forma dönüşmesiyle, insandan kaynaklı hatalar asgari seviyelere düşürülerek ortaya çıkan negatif dışsallıkların zamanla ortadan kaldırılması planlanmaktadır. Nitekim AUS, insanın ulaşım esnasında düşünme yükünü üstlenerek hatalarını ortadan kaldıran ya da minimize eden gelişmiş ileri teknoloji destekli uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır. Gelişmiş iletişim tabanlı bilgi ve elektronik teknolojilerin ulaşımın gerek altyapısına gerekse araçlarına entegrasyonu, ulaşım

güvenliğini ve hareketliliği geliştirip çevresel olumsuz etkilerini azaltarak, genel anlamda verimliliğe katkı sağlamaktadır (Barbaresso vd., 2014: 1). En basitinden AUS'un kullanılması ile kaynakların etkin kullanılması, gereksiz yol yapımı ve arazi kullanımını engellediği gibi trafikte sıklığı azaltarak, yakıt tüketimini düşürmekte, trafikte yaşanan stresi azaltmakta, gürültü, görüntü, hava kirliliği gibi birçok çevresel tahribatı düşürmekte, zaman kazanımı sağlayarak ülke ekonomisine (başta cari açık ve dış ticaret dengesi olmak üzere) olumlu katkılar sağlamaktadır. Bu da AUS uygulamasının hem trafikten kaynaklı negatif dışsallıkları giderebileceğini hem de var olan pozitif dışsallıkları daha da artırabileceğini göstermektedir.

5. Çanakkale Üzerine Nicel Bir Araştırma

Çanakkale üzerine yapılan nicel (anket) araştırma kapsamında, öncelikle Çanakkale'de trafikten kaynaklı negatif dışsallıklar tespit edilerek, bu negatif dışsallıkları gidermek adına AUS uygulamaları ile neler yapılabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çanakkale'de gereksinim duyulan AUS uygulamalarına ilaveten, kullanımı sınırlı olan uygulamaların daha da yaygın kullanılmasının teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bunun içinde yaya vatandaşlar ile sürücülerini kapsayan bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırmada kullanılmak üzere toplanan veriler anket tekniği kullanılarak ve etik kurallara da uyularak elde edilmiştir. Anket araştırması kapsamında toplamda 513 kişiye ulaşılmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların çeşitli özelliklerini belirlemeye yönelik kategorik soruları kapsarken, ikinci bölüm, bireylerin teknoloji kullanımını sorgulayan sorulardan oluşmaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümler ise beş noktalı yanıtlardan oluşan Likert ölçeği şeklinde soruları içermektedir. Üçüncü bölüm ankete katılım sağlayan tüm katılımcılar (513 kişi) tarafından cevaplanırken; dördüncü bölüm ise sadece aktif olarak araç kullanan katılımcılar (286 kişi) tarafından yanıtlanmıştır.

Araştırmada öncelikle bireylerin kategorik; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aylık kazanç miktarı, aylık ulaşım gideri ve ehliyet durumları (Tablo 2) belirlenmiştir.

Tablo 2: Bireylerin Kategorik Özellikleri ve Dağılımları

Değişken	Kategori	N	Yüzde	Değişken	Kategori	N	Yüzde
Yaş	18-25 yaş	237	46,2	Eğitim Düzeyi	İlköğretim	36	7,0
	26-35 yaş	130	25,3		Lise	80	15,6
	36-45 yaş	69	13,5		Ön Lisans	48	9,4
	46-55 yaş	43	8,4		Lisans	264	51,5
	56 ve üstü	34	6,6		YL* + Doktora	85	16,6
	Toplam	513	100		Toplam	513	100
Kazanç Miktarı	2.000 TL'den az	266	51,9	Ulaşım Gideri	200 TL'den az	244	47,6
	2.000-4.000 TL	125	24,4		200-400 TL	173	33,7
	4.001-6.000 TL	82	16,0		401-600 TL	68	13,3
	6.001 TL ve üstü	40	7,8		601 TL ve üstü	28	5,5
	Toplam	513	100		Toplam	513	100
Ehliyet Tipi	Yok	148	28,8	Cinsiyet	Kadın	219	42,7
	A	15	2,9		Erkek	294	57,3
	B	287	55,9		Toplam	513	100,0
	C-D-Diğer	63	12,3		-	-	-
	Toplam	513	100		-	-	-

Not: YL: Yüksek Lisans

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere, ankete katılanların %57,3’ü erkek, %42,7’si kadınlardan; %46,2’si 18-25 yaş arasından; %51,9’u aylık 2.000 TL’den az gelire sahip bireylerden; %55,9’u B sınıfı ehliyete sahip kişilerden; %51,5’i lisans diplomasına sahip bireylerden; %47,6’sı ise aylık 200 TL’den az ulaşım giderine sahip bireylerden oluşmaktadır.

Anket çalışmasının ikinci bölümünde (Tablo 3) ise bireylerin araçlarındaki teknoloji kullanımlarını ölçen sorulara yer verilmiştir.

Tablo 3: Bireylerin Teknolojik Özelliğine Göre Araç Sahipliği

Teknolojik Uygulamalar	N	Seçimler İçinde (%)	Araç Olanlar İçinde (%)
Navigasyon	87	10	38,8
Şerit Kontrol Sistemi	24	3	10,7
Kör Nokta Uyarı Sistemi	16	2	7,1
Devrilme Önleyici Sistem	27	3	12,1
Geri Görüş Kamerası	61	7	27,2
Adaptif Hız Kontrol Sistemi	66	7	29,5
Hız Uyarı Sistemi	58	7	25,9
Yorgunluk Tespit Sistemi	24	3	10,7
Otomatik Start/Stop	65	7	29,0
Sürüş Duyarlı Farlar	63	7	28,1
Otomatik Park Asistanı	30	3	13,4
Çarpışma Önleme Sistemi	21	2	9,4
Aktif Frenleme Sistemi	46	5	20,5
Yokuş Kalkış Sistemi	124	14	55,4
ABS*	174	20	77,7
Toplam	886	100	-

Not: ABS: Anti-Lock Braking System/Fren Sistemi

Bireylerin araç sahipliği incelendiğinde 224 bireyin (tüm katılımcıların %43,7’si) bir aracının olduğu belirlenmiştir. Tablo 3’te de görüldüğü üzere araç sahibi olan 224 bireyin %77,7’sinin ABS, %55,4’ünün ise Yokuş Kalkış Sistemi kullandığı görülmektedir. Katılımcıların araçlarında en az kullandıkları teknolojiler ise %7,1 ile Kör Nokta Uyarı Sistemi ve %9,4 ile Çarpışma Önleme Sistemi olmuştur.

Yapılan anket çalışması ile elde edilen dışsallıkların bazı noktalarda ortak sonuçlar doğurduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda, “birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistik” olduğundan dolayı araştırmada faktör analizi yapılmasına karar verilmiştir (Büyüköztürk, 2002: 472). Elde edilen sonuçlar Tablo 4’te yer almaktadır. Tablo 4’te yer alan faktör analizi sonucunda, özdeğeri 1’den büyük olan 7 faktör belirlenmiştir. Belirlenen faktörler ise toplam varyansın %60,633’ünü açıklamaktadır. Büyüklüklerine göre bulunan bu 7 faktörün varyanslarını vermek gerekirse sırasıyla; %12.751, %10.518, %9.232, %7.477, %7.413, %6.918, %6.323’dir. Maddelere ait yük değerleri 0,490-0,822 arasında yer almaktadır. Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Sphericity Testi yapılmıştır. KMO ve Barlett Sphericity Testi sonuçlarına göre; 19 maddenin KMO değeri 0,719 ve Barlett Sphericity Testi sonucu=1564,699 ve p=0.000 (p<0.001) olarak tespit edilmiştir. KMO ölçüm sonucununun 0.50 ve daha üstü, Barlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004: 69). Bu çalışmada KMO testi sonucu 0,719; Barlett

küresellik testi ise ($p < 0.001$ düzeyinde) anlamlı bulunmuş ve ölçeğe Keşfedici Faktör Analizi yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4: Vatandaşlara Yönelik Ölçeğin Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler/Maddeler		Faktörler						
		1	2	3	4	5	6	7
AUS'un Seyahat Süresi ve Mobiliteye Etkisi	V1	,765						
	V3	,745						
	V4	,736						
	V2	,733						
AUS'un Kentsel Gelişime Etkisi	V17		,773					
	V16		,733					
	V18		,617					
	V15		,594					
AUS'un Yol ve Yolcu Güvenliğine Etkisi	V9			,801				
	V10			,773				
AUS'un Sürdürülebilir Ulaşımına Etkisi	V5				,822			
	V6				,807			
AUS'un Çevresel Kirlilik ve Fiziksel Aktiviteye Etkisi	V8					,775		
	V7					,626		
	V19					,490		
AUS'un Trafik Kazaları ve Tıkanıklığa Etkisi	V13						,745	
	V11						,563	
AUS'un Seyahat Konforu ve Strese Etkisi	V14							,745
	V12							,700
Özdeğerler		2,423	1,999	1,754	1,421	1,408	1,314	1,201
Varyansı Açıklama Oranı (%)		12,751	10,518	9,232	7,477	7,413	6,918	6,323
Kümülatif Varyansı Açıklama Oranı (%)		12,751	23,270	32,502	39,979	47,392	54,310	60,633
Ölçek Ortalama		3,743	3,739	4,288	3,564	3,514	3,042	3,448
KMO = .719 Barlett's Test of Sphericity = 1564,699								
Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.								

Tüm vatandaşlara yönelik ölçeğin (513 kişi) güvenilirlik analizi sonuçları ise Tablo 5'te verilmiştir. Tüm vatandaşlara yönelik ölçeğin güvenilirliği için ayrıca Cronbach's Alpha istatistiği esas alınmıştır. Cronbach's Alpha istatistiğinde ölçek bir bütün olarak dikkate alınmış, 19 maddeden oluşan ölçeğin güvenilirliği 0.700 bulunmuştur. Cronbach's Alpha değerinde ölçeğin güvenilirliği $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise literatürde oldukça güvenilir olarak kabul edilmektedir. Bu noktada ölçeğin oldukça güvenilir olduğu ve toplum taramalarında kullanılabileceği ifade edilmektedir (Uzgören, 2012: 54).

Vatandaşlara yönelik ölçekte en küçük ortalama 2,49 ile "Çanakkale'de sabah ve akşam trafiğinin yoğun olduğu caddelere arabayla giriş ücretlendirilmelidir" maddesinde elde edilirken en yüksek ortalama 4,34 ile "Yaşlı ve engelli vatandaşların karşıdan karşıya geçmesine yardım ederim" maddesi olmuştur. Ölçekte yer alan maddelerde negatif korelasyona sahip madde olup olmadığına da bakılmış ve negatif korelasyona sahip madde bulunmamıştır. Dolayısıyla ölçekten çıkartılması gereken madde olmamıştır. Ölçekte yer alan maddelerin normal dağılım formunda hazırlanıp hazırlanmadığı ve birimler tarafından benzer sonuçlar verecek şekilde anlaşılıp anlaşılmadığını görebilmek için Hotelling T² değerine bakılarak karar verilmiştir. Hotelling T² anlamlı bulunmuş ve ölçekte yer alan soruların farklı özellikleri ölçtüğü tespit edilmiştir.

Tablo 5: Tüm Vatandaşlara Yönelik Ölçeğin Güvenirlik Analizi Sonuçları

	Maddeler	Ortalama	Std. Sapma	Soru Bütün Korelasyon	Silindiğinde Alpha
V1	Kent içi ulaşımda Kent Kart kullanımım.	3,98	1,418	,478	,663
V2	Kent Kart sayesinde ödemelerimi daha hızlı ve güvenli yaparım.	3,47	1,399	,394	,674
V3	Kent içi otobüs hareket saatlerini biliyorsam evden ona göre çıkarım.	3,49	1,421	,452	,667
V4	Akıllı duraklar, toplu taşıma araçlarını kullanmamı kolaylaştırır.	4,04	1,194	,398	,675
V5	Çanakkale’de taksi bulmakta zorlanmam.	3,59	1,146	,158	,699
V6	Çanakkale’deki taksiler güvenilirdir.	3,54	1,055	,128	,701
V7	Çanakkale’de akıllı bisiklet kiralama sisteminin (ÇABİS) olması beni mutlu eder.	3,98	1,072	,342	,682
V8	ÇABİS kullanıyorum / kullanmıyorum ve istasyona geldiğimde her zaman bisiklet bulurum.	3,39	1,125	,204	,695
V9	Trafikte meydana gelen kazayı derhal acil durum ekiplerine bildiririm.	4,24	1,001	,296	,687
V10	Yaşlı ve engelli vatandaşların karşıdan karşıya geçmesine yardım ederim.	4,34	,902	,324	,685
V11	Çanakkale’de sabah ve akşam trafiğinin yoğun olduğu caddelere arabayla giriş ücretlendirilmelidir	2,49	1,463	,110	,709
V12	ÖSYM, Açık öğretim, ÇOMÜ vize ve final sınavlarının olduğu yoğun günlerde gideceğim yere ulaşmakta sorun yaşarım.	3,72	1,222	,223	,694
V13	Çanakkale’de meydana gelen trafik kazaları sürücülerden kaynaklanır.	3,60	,970	,193	,695
V14	Çanakkale’deki trafik kazaları sürücü dışındaki faktörlerden (yaya, yol veya araçlar) kaynaklanır.	3,18	,960	,033	,708
V15	Çanakkale’deki trafik probleminin çözülmesi yeni sanayi kollarının gelişmesine katkı sağlar.	3,73	1,036	,306	,686
V16	Çanakkale’deki trafik probleminin çözülmesi turizme katkı sağlayacaktır.	3,97	1,055	,333	,683
V17	Ulaşımında teknoloji kullanımının artırılması Çanakkale’deki trafik sorununu çözecektir.	3,92	1,013	,336	,683
V18	Çanakkale’deki hava, gürültü, ışık ve görüntü gibi kirliliklerin en büyük nedenlerinden biri trafik tıkanıklığıdır.	3,34	1,218	,271	,689
V19	Toplu taşımayı tercih etmemde hız, konfor ve güvenli olması önemli rol oynar.	3,17	1,370	,245	,692
Cronbach's Alpha=0,700 Ölçek Ortalama=3,64 Ölçek Varyans= 1,37 Hotelling's T ² =962,253 F=51,684 p=0,0001					

Bireylerin özelliklerine göre vatandaşlara yönelik ölçek boyutlarına verdikleri yanıtlar arasında fark olup olmadığı da ayrıca araştırılmıştır. Farklılıkların araştırılmasında bağımlı değişken olarak ölçeklere verilen yanıtlar ele alınmış ve her bir ölçek toplanarak o ölçekte yer alan soru sayısına bölünmüştür. Böylelikle her bir bireyin ölçeğe verilen ortalama skor (puan) değeri elde edilmiştir.

Tablo 6: Vatandaşlara Yönelik Ölçeğe Uygulanan Farklılık Testleri Sonuçları

Faktörler	Farklılık Testleri
AUS'un Seyahat Süresi ve Mobiliteye Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Kadınlar erkeklere göre, • Araç kullanmayan bireyler araç kullananlara göre, • 18-25 yaş arasındaki bireyler 36-45 yaş arasındakilere göre, • 2.000 TL'den az gelir elde edenler 2.000-4.000 TL gelir elde edenlere göre, • Aylık 200 TL'den az ulaşım giderine sahip bireyler aylık 401-600 TL ulaşım gideri olan bireylere göre, • Ehliyeti olmayan bireyler, ehliyeti B ile C, D ve Diğer grubu olan bireylere göre, • Araç sahibi olmayanlar araç sahibi olanlara göre daha yüksek puanlar vermiştir.
AUS'un Kentsel Gelişime Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Araç kullanmayanlar araç kullananlara göre, • Ehliyeti olmayan bireyler ehliyeti B grubu olanlara göre, • Ehliyeti C, D ve Diğer grubunda yer alan bireyler ehliyet grubu B olanlara göre daha yüksek puanlar vermiştir.
AUS'un Çevresel Kirlilikler ve Fiziksel Aktiviteye Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> • Kadınlar erkeklere göre, • 18-25 yaş aralığında olanlar 36-45 yaş arasındakilere göre, • Eğitim düzeyi lisans olanların eğitimi ilköğretim, ön lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde olanlara göre, • Aylık 2.000 TL'den az gelir elde edenler diğer 3 gelir dilimine göre, • Aylık ulaşım gideri 200-400 TL olanlar 401-600 TL olanlara göre, • Ehliyeti olmayanlar ehliyeti B ile C, D ve Diğer grubundakilere göre, • Araç kullanmayanlar araç kullananlara göre, • Araç sahibi olmayanlar araç sahibi olanlara göre daha yüksek puanlar vermişlerdir.

Elde edilen bu ortalama puanların normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testine göre araştırılmış ve tüm değişkenlerin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($p < 0,001$). Değişkenler (ortalama puanlar) normal dağılım göstermediğinden farklılıkların araştırılmasında parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bu kapsamda iki seçeneğin olduğu gruplarda (cinsiyet gibi) Mann Whitney U Testi, ikiden fazla seçeneğe sahip değişkenlerde (eğitim durumu gibi) ise Kruskal Wallis Testi esas alınmıştır. Kruskal Wallis Testi'nin anlamlı çıkması durumunda da ortaya çıkan farklılığı görebilmek adına çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi ayrıca uygulanmıştır. Elde edilen sonuçları vermek gerekirse Tablo 6'daki gibidir.

Vatandaşlara yönelik ölçeğe uygulanan farklılık testleri sonucunda faktör boyutlarına verilen cevaplar bazı katılımcılar özelinde farklılık göstermiştir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse; AUS'un Seyahat Süresi ve Mobiliteye Etkisi yönünden dışsallık yayan soruları içeren faktörün 1, 2, 3 ve 4. sorulardan oluştuğu görülmektedir. Bu sorular daha çok akıllı durak, Kent Kart ve Kent Kart uygulaması kullanımını kapsamaktadır. Bu faktör boyutuyla daha çok ilişkisi olan katılımcıların (araç kullanmayan, 18-25 yaş arası, 2.000 TL'den az gelir elde eden, aylık 200 TL'den az ulaşım gideri olan, ehliyeti olmayan ve aracı olmayan) bu faktör boyutunda yer alan sorulara daha yüksek düzeyde puan verdikleri görülmüştür. Bu sorular, muhtevasında barındırdığı AUS uygulamaları sayesinde seyahat süresini düşürme ve kent içi ulaşımında yolcuların mobilitesini artırmalarına olanak tanımaktadır.

Anketin dördüncü ölçeğinde, sürücülerin becerilerini değerlendirmeye çalışan sorular yer almıştır. Bu ölçeğin kaç boyutta toplandığını belirlemek için ölçek Keşfedici Faktör Analizi'ne tabi tutulmuş, özdeğeri 1'den büyük olan 5 faktör bulunmuştur. Faktörlere yönelik açıklanan toplam varyans oranı ise %55,706'ı çıkmıştır. Boyutlara yönelik varyansları vermek gerekirse sırayla 12.934, 11.419, 11.212, 10.231, 9.911 şeklindedir. Maddelere ait faktör yükleri 0,452-0,811 arasında yer almaktadır.

Tablo 7: Sürücülere Yönelik Ölçeğin Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler/Maddeler		Faktörler				
		1	2	3	4	5
AUS'un Trafik Kurallarına Etkisi	SY13	,729				
	SY5	,713				
	SY12	,564				
	SY16	,554				
AUS'un Odaklanmaya Etkisi	SY9		,645			
	SY1		,555			
	SY4		,536			
	SY6		,527			
AUS'un Negatif Etkisi	SY14			,747		
	SY15			,738		
	SY10			,452		
AUS'un Kaza ve Sigorta Maliyetlerini Azaltma Etkisi	SY7				,756	
	SY11				,651	
	SY8				,595	
AUS'un Yakıt İsrafına Etkisi	SY3					,811
	SY2					,706
Özdeğerler		2,069	1,827	1,794	1,637	1,586
Varyans Açıklama Oranı (%)		12,934	11,419	11,212	10,231	9,911
Kümülatif varyans Açıklama Oranı (%)		12,934	24,353	35,564	45,795	55,706
Ölçek Ortalama		4,267	3,245	3,67	3,297	3,523
KMO = .711 Barlett's Test of Sphericity = 740,936 P=,000						
Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.						

Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı, faktör yüklerinin hesabında kullanılan korelasyon matrisinin birim matris olup olmadığı KMO ve Barlett Sphericity Test sonuçlarına bakılarak karar verilmiş ve KMO değeri 0,711, Barlett Sphericity Test sonucu 740,936 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar verilere Keşfedici Faktör Analizi yapılabilmesi için örneklem yeterliliğinin sağlandığını ve korelasyon matrisinin birim matris olmadığını göstermektedir. Elde edilen sonuçlar Tablo 7'deki gibidir.

Kullanılan ölçekte en büyük ortalama 4,267 ile AUS'un Trafik Kurallarına Etkisi boyutunda olurken, en düşük ortalama da 3,245 ile Odaklanmaya Etkisi boyutunda çıkmıştır. Maddelerde de görüleceği üzere en büyük ortalama 4,42 ile "Trafikte yaşlı, çocuk ve engelli yayalara yol önceliği vermem"*, iken, en düşük ortalama 2,60 ile "Bir yere acil yetişmem gerekiyorsa hız sınırının üstüne çıkabilirim"* ifadesinde olmuştur.

Soruların benzer sonuçlar verecek şekilde yanıtlanıp yanıtlanmadığı tespit etmek için Hotelling T² kullanılmıştır. Hotelling T² neticesinde ölçekte yer alan tüm sorulara gereksinim olduğu bulunmuştur. Ölçekteki bütün sorulardan oluşan korelasyonlar içerisinde ise negatif korelasyona rastlanmamıştır. Sürücülere yönelik ölçeğin güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 8'deki gibidir.

* Veri analizinde fiiller olumlu hale getirilmiştir.

Tablo 8: Sürücülere Yönelik Ölçeğin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Maddeler		Ortalama	Std. Sapma	Soru Bütün Korelasyon	Siilindiginde Alpha
SY1	Trafik levhaları yoksa trafikte yolumu bulamam, hata yaparım.*	3,21	1,327	,182	,673
SY2	Park yeri bulamazsam, aracımı yanlış yere park edebilirim.*	3,62	1,307	,404	,643
SY3	Önemli bir işim olsa bile aracımı yanlış bir yere park etmem.	3,42	1,276	,185	,672
SY4	Arabamı büyük bir otoparka park ettiğimde tekrar bulmakta zorluk çekerim.*	3,40	1,203	,324	,655
SY5	Trafiğin yoğun olduğu veya trafik kazasının olduğu bölgeyi önceden biliyorsam alternatif güzergâhlara yönelirim.	4,23	,960	,218	,667
SY6	Önümdeki araç ile takip mesafemi her zaman tam ayarlayamam.*	3,42	1,353	,359	,649
SY7	Bir yere acil yetişmem gerekiyorsa hız sınırının üstüne çıkabilirim.*	2,60	1,195	,134	,678
SY8	Yolculuk esnasında hız sınırını aşmamaya özen gösteririm.	3,73	1,214	,188	,671
SY9	Şehirlerarası yollarda uzun süre araç kullanırsam dikkatim dağılır.*	2,95	1,246	,075	,686
SY10	Alkollüyken araba kullanmaktan kaçınırım.	4,21	1,264	,311	,656
SY11	Trafikte çok sık şerit değiştiririm.*	3,56	1,215	,345	,652
SY12	Karşıdan gelen arabayı görmesem bile bazen sollama yapabilirim.*	4,10	1,219	,376	,648
SY13	Elektronik Denetleme Sistemi'nin (EDS) olduğu yollarda kurallara uyarım.	4,31	,962	,293	,660
SY14	Trafik kameralarının kişisel mahremiyetimi çiğnediğini düşünürüm.*	3,30	1,384	,273	,661
SY15	EDS'nin kestiği trafik cezasına itiraz ederim.*	3,50	1,172	,367	,650
SY16	Trafikte yaşlı, çocuk ve engelli yayalara yol önceliği vermem.*	4,42	1,167	,419	,643
Cronbach's Alpha=0,675 Ölçek Ortalama=3,63 Ölçek Varyans= 1,493 Hotelling's T ² =595,65 F=37,759 p=0,0001					

*Veri analizinde filler olumlu hale getirilmiştir.

Ölçeğin güvenirlilik analizi, Cronbach's Alpha değeriyle yapılmış, 16 maddeden oluşan toplam güvenirlilik değeri 0,675 çıkmıştır. Bulunan bu toplam güvenirlilik değeri ise bir bütün olarak ele alındığında ölçek boyutlarının Cronbach's Alpha istatistiği açısından oldukça güvenilirdir. Bu sebeple özellikle toplum taramalarında kullanılabileceği ifade edilmektedir (Uzgören, 2012: 54).

Sürücülere yönelik ölçek boyutlarına kişilerin özelliklerine göre verdikleri yanıtlar arasında fark olup olmadığına bakılmış, farklılıkların araştırılmasında bağımlı değişken olarak ölçeklere verilen yanıtlar ele alınmıştır. Sonra her bir ölçek toplanarak o ölçekte yer alan soru sayısına bölünmüştür. Böylece her bir kişinin ölçeğe verilen ortalama skor değeri ya da puanı bulunmuştur. Bulunan bu ortalama puanların normal dağılım gösterip göstermediği tespit etmek için Kolmogorov-Smirnov Testi uygulanmış ve neticesinde tüm değişkenlerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir (p<0,001). Değişkenler (ortalama puanlar) normal dağılım göstermediğinden farklılıkların araştırılmasında parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.** Sürücülere yönelik ölçeğe uygulanan farklılık testleri sonuçları Tablo 9'daki gibidir. Uygulanan farklılık testleri ile elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde Tablo 9'da yer alan teknolojik özelliklere sahip araçları kullanan bireylerin faktör boyutlarına verdikleri puanların daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse AUS'un Kaza ve Sigorta Maliyetlerine Etkisi faktöründe yer alan "Yolculuk esnasında hız sınırını aşmamaya özen gösteririm" şeklindeki soruya (sürücülere yönelik ölçekte yer alan 8. soru) Hız Uyarı Sistemi kullanan katılımcıların kullanmayanlara göre daha yüksek düzeyde puan verdikleri görülmektedir.

**Vatandaşlara yönelik ölçek boyutlarına uygulanan parametrik olmayan testler burada da aynı düzen ile kullanılmıştır.

Tablo 9: Sürücülere Yönelik Ölçeğe Uygulanan Farklılık Testleri Sonuçları

Faktörler	Farklılık Testleri
AUS'un Trafik Kurallarına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> Ehliyeti B ile C, D ve Diğer grup olan katılımcılar ehliyeti olmayanlara göre, Araçlarında Adaptif Hız Kontrol Sistemi olan sürücüler olmayan sürücülere göre, Aracında ABS olan sürücüler olmayan sürücülere göre daha yüksek puanlar vermişlerdir.
AUS'un Odaklanmaya Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> Erkekler kadınlara göre, Adaptif Hız Kontrol Sistemi kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, Otomatik Start/Stop kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, Yokuş Kalkış Sistemi kullanan sürücüler kullanmayanlara göre daha yüksek puanlar vermiştir.
AUS'un Negatif Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> Eğitimi lisans olanlar eğitimi ön lisans olanlara göre, Eğitimi yüksek lisans ve doktora olanlar ise eğitim düzeyi ön lisans olanlara göre daha yüksek puanlar verdiği görülmüştür.
AUS'un Kaza ve Sigorta Maliyetlerini Azaltma Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> Geri Görüş Kamerası kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, Hız Uyarı Sistemi kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, Yokuş Kalkış Sistemi kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, Aktif Frenleme Sistemi kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, Sürüşe Duyarlı Farlara sahip araç kullanan sürücüler kullanmayanlara göre daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir.
AUS'un Yakıt İsrafına Etkisi	<ul style="list-style-type: none"> Adaptif Hız Kontrol Sistemi kullanan sürücüler kullanmayanlara göre, ABS'ye sahip araçları kullanan sürücülerin kullanmayanlara göre verdiği cevapların ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu durum Hız Uyarı Sistemi bulunan araçların şoförlere oldukça önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Nitekim yorgunluk, dikkat dağınıklığı veya gözden kaçan hız sınırı tabelaları nedeniyle sürücülerin hız sınırını aşmaları söz konusu olabilir. Hız Uyarı Sistemi ise sürücülerini otoyolun hız sınırlarına uymaya yönelterek ortaya çıkacak kaza ve ikincil kazaların ortaya çıkmasını önleyecektir. Bu yönüyle kaza ve sigorta maliyetlerinin düşmesine katkı sağlayarak yolculuk esnasında hız sınırının aşılmaması noktasında sürücülere yardımcı olacaktır.

6. Sonuç

Piyasa ekonomisi fiyatını ödeyenler için mal ve hizmet üretirken, bazen dışsal faydaya bazen de dışsal maliyetlere sebep olmaktadır. Dışsal faydanın söz konusu olduğu durumda mal ve hizmetler yeterli miktarda üretilemeyebilirken, dışsal maliyetlerin söz konusu olduğu durumlarda ise mal ve hizmetler gereğinden fazla üretilebilmektedir. Bu durum, ekonomide kaynak ayrımını bozduğu gibi hayat standartını olumsuz etkileyerek sosyal refahı da düşürmektedir. Sosyal refahı etkileyen bu alanlardan birisi de kuşkusuz ulaşımdır. Çünkü ulaşım, özellikle kent içi ulaşım, beraberinde hem pozitif hem de negatif dışsallıkları doğurmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde artan araç ve nüfus sayısı, kentleşme oranındaki yükseliş, çarpık kentleşme gibi birçok sorun ise ulaşımda trafik kaynaklı negatif dışsallıkları artırmaktadır.

Çanakkale kenti de büyüme eğiliminde olan birçok şehir gibi ulaşım alanında negatif dışsallıklar yaşamaktadır. Bu sorunlar çevresel, sosyal ve kültürel olmak üzere kentsel yaşamın her alanında kendini göstermektedir. Bu sorunların tamamen giderilmesi veya asgari seviyeye çekilmesi AUS uygulamalarının Çanakkale ulaşım sistemine entegrasyonunun artırılması ile mümkün olabilecek niteliktedir. Çünkü AUS ve hizmetleri trafikte tıkanıklığı, yakıt tüketimini, stresi, gürültü ve hava kirliliğini azaltmakta, yol ve park yeri bulmayı kolaylaştırmakta, sürüş konforu ve hareketliliğini artırmakta, kaza ve sigorta maliyetlerini düşürdüğü için birçok sosyal sorununda önüne geçmektedir. AUS hem çevresel tahribatları

azaltmakta, ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlamakta, hem de yaşam kalitesini iyileştirerek refah artışına katkıda bulunmaktadır. Bu çıktıları nedeniyle AUS, alıcı ve satıcılarının (üretici ve tüketicilerinin) dışında üçüncü kişilere de dışsal faydalar sağlayarak pozitif dışsallıklara neden olmaktadır.

Çanakkale’de yapılan bu nicel araştırma ile özellikle vatandaşların trafik sorununa bakışı ve karşılaşılan sorunların hangi AUS uygulaması ile çözülebileceği, şehir merkezinde uygulanması gereken AUS uygulamalarına başka neler eklenebileceği ile var olan uygulamaların daha da nasıl geliştirilebileceği noktasında çözümler sunmak olmuştur. Bu kapsamda, uygulanan anket çalışmasının vatandaşlara yönelik bölümü ile elde edilen cevaplar değerlendirildiğinde; vatandaşlar (513 kişi), Çanakkale’de var olan kirliliğin en önemli sebeplerinden birisinin trafik kaynaklı olduğu, çevresel kirlilikler ile ekonomik kaynakların israfı gibi problemlerin çözümünde teknolojik uygulamaların faydalı olabileceği düşüncesine sahip oldukları görülmüştür. Söz konusu sorunların çözülmesi ile Çanakkale turizminin ve yeni sanayi kollarının gelişeceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar kent içi ulaşımın hızlı ve güvenilir olmasının toplu taşıma tercihlerini arttıracaklarını ve kent içi ulaşımında kullandıkları elektronik kartların daha hızlı ve güvenli seyahat etmelerine olanak tanıdığını belirtmişlerdir. Vatandaşların hayat standartlarını arttıran bir başka AUS uygulaması ise akıllı durak teknolojisi olmuştur. Çünkü katılımcılar sonraki araç bilgisine sahip olmaları durumunda zamanı iyi ayarlayabileceklerini, akıllı durak uygulamasının toplu taşıma kullanımlarını arttırdıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, ÇABİS’in varlığından mutluluk duyduklarını belirtmişlerdir.

Anket araştırmasının sadece sürücülere (286 kişi) yönelik diğer bölümü ile Çanakkale trafiğinde yer alan sürücülerin trafikteki tutum ve davranışları incelenmiştir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar ile önerilmesi gereken AUS uygulamaları tespit edilmiştir. Sürücülere yönelik ölçekten elde edilen faktör boyutları arasında bazı farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Yapılan farklılık testleri (Tablo 9) ile Adaptif Hız Kontrol Sistemi, ABS, Otomatik Start/Stop, Yokuş Kalkış Sistemi, Geri Görüş Kamerası, Hız Uyarı Sistemi, Aktif Frenleme Sistemi ve Sürüş Duyarlı Farları kullanan sürücülerin ölçek boyutlarına verdiği cevapların daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum AUS uygulamalarının ölçek boyutları nezdinde ortaya çıkan negatif dışsallıkları azaltarak ortaya çıkan pozitif dışsallıkları daha da arttırdığı sonucunu çıkarmıştır.

Vatandaşlar ve sürücülere yönelik sorulardan elde edilen değerlendirmeler ışığında, AUS’un ortaya çıkardığı etkilerin yadsınamaz boyutta olduğu görülmektedir. Söz konusu pozitif dışsallıkların artırılması ve negatif dışsallıkların azaltılması ise kentin ihtiyacına yönelik AUS uygulamalarının hayata geçirilmesi veya yaygınlaştırılması ile olacaktır. Bu kapsamda; taksi, toplu taşıma araçları ve ÇABİS’e ait güncel bilgilerin paylaşıldığı mobil uygulamaların yolcuların erişimine açılması, sürücüler için yol durumu ve anlık trafik bilgisi uygulamalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca Çanakkale trafiğinde yer alan EDS sayısının artırılması, trafik yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerdeki sinyalizasyon sistemlerinin talep odaklı düzenlenmesi trafik kaynaklı negatif dışsallıkların azalmasına önemli gelişmeler sağlayacaktır.

Anket çalışmasına ek olarak gelişmiş ülkelerin AUS konusunda elde ettiği tecrübeleri değerlendirmek ve genelde Türkiye, özelde ise Çanakkale’de gerekli adımları atmak oldukça önemli olacaktır. Bu kapsamda; Avustralya’da uygulanan acil durum araçlarına duyarlı sinyalizasyon sistemleri, Singapur’da uygulanan taksi bulmayı kolaylaştıran mobil uygulamalar, Hong Kong’daki toplu taşımada kullanılan elektronik kartların parkmetre ödemelerinde de kullanılması (sürücülerin toplu taşıma kullanımına teşviki amacıyla), Londra

örneğinde olduğu gibi tıkanıklığının yüksek olduğu bölgelerin elektronik olarak ücretlendirilmesi Çanakkale’de trafik kaynaklı negatif dışsallıkların azalması, pozitif dışsallıkların ise artmasına önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi bünyesinde kurulacak bir AUS uygulama ve araştırma merkezinin oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede akademi, devlet kurumları ve endüstri kuruluşları arasında etkileşim sağlanmış olacaktır. Üniversite bünyesinde bulunan Teknopark’ta AUS ile ilgili faaliyet gösterecek şirketlerin teşviki de ayrıca önemli katkı sağlayacak ve önemli potansiyele sahip bu sistemlerden maksimum düzeyde istifade edilmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Anisi, M. H., Abdullah, A. H. (2016). Efficient Data Reporting in Intelligent Transportation Systems. *Networks and Spatial Economics*, 16, 623-642.
- Barbaresso, J., Cordahi, G., Garcia, D., Hill, C., Jendzejec, A. & Wright, K. (2014). ITS Strategic Plan 2015-2019. *Report No. FHWA-JPO-14-145*, U.S. Department of Transportation.
- Bulutoğlu, K. (2008). *Kamu Ekonomisine Giriş*. 7. Baskı, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Büyükoztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 32, Güz, 470-483.
- Case, K. E., Fair, R. C. & Oster, S. E. (2017). *Principles of Economics*. Twelfth Edition, United Kingdom: Pearson.
- Conway, E. (2015). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Ekonomi Fikri*. Ankara: Domingo Yayınevi.
- Ezell, S. (2010). Intelligent Transportation Systems. The Information Technology & Innovation Foundation, January.
- Farooq, U., Hardy, J. L., Gao, L. & Siddiqui, M. A. (2008). Economic Impact/Forecast Model of Intelligent Transportation Systems in Michigan: An Input Output Analysis. *Journal of Intelligent Transportation Systems*, 12(2), 86-95.
- Figueiredo, L., Jesus, I., Machado, J. A. T., Ferreira, J. R. & Carvalho, J. L. M. (2001). Towards the Development of Intelligent Transportation Systems. Conference Paper, *ResearchGate*, Paper ID Number 81.
- Gordon, C. (2013). Applying Benefit-Cost Analysis to Transportation Systems (ITS) and the Australian Context. *Australian Transport Research Forum 2013 Proceedings*, 2-4 October 2013, Brisbane-Australia, 1-14.
- Greene, J. E. (2012). *Public Finance, An International Perspective*, Singapore: World Scientific Publishing.
- Gregor, D., Toral, S., Ariza, T., Barrero, F., Gregor, R., Roads, J. & Arzamendia, M. (2016). A Methodology for Structured Ontology Construction Applied to Intelligent Transportation Systems. *Computer Standards & Interfaces*, 47, 108-119.
- Hillman, A. L. (2009). *Public Finance and Public Policy, Responsibilities and Limitations of Government*. Second Edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hunt, E. K., Lautzenheiser, M. (2016). 3. Baskıdan Çeviri, (Çeviri: Vedat Ulvi Aslan), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Hyman, D. N. (1990). *Public Finance*. 3rd Edition, Orlando: Dryden Press.

- Jeong, J. (2004). Analysis of the Factors and the Roles of HRD in Organizational Learning Styles as Identified by Key Informants at Selected Corporations in the Republic of Korea. Texas A & M University, Unpublished Doctoral Dissertation, USA.
- Kala, R., Warwick, K. (2015). Intelligent Transportation System with Diverse Semi-Autonomous Vehicles. *International Journal of Computational Intelligence Systems*, 8:5, 886-899.
- Kılınçaslan, T. (2012). *Kentsel Ulaşım*. İstanbul: Ninova Yayınları.
- Kumar, M., Albert, S. & Deeter, D. (2005). A Summary of Rural Intelligent Transportation Systems (ITS) Benefits as Applied to ODOT Region 1. Oregon Department of Transportation Region 1, April.
- Lederman, J., Taylor, B. D. & Garrett, M. (2016). A Private Matter: The Implications of Privacy Regulations for Intelligent Transportation Systems. *Transportation Planning and Technology*, Volume: 39, No: 2, 115-135.
- Lim, S. (2012). Intelligent Transportation Systems in Korea. *International Journal of Engineering and Industries*, Volume: 3, Number: 4, December, 58-64.
- Makino, H., Tsuji, H. (2006). Electronic Toll Collection System of Japan. *PIARC International Seminar on Intelligent Transport System (ITS) in Road Network Operations*.
- Mallik, S. (2014). Intelligent Transportation System, *International Journal of Civil Engineering Research*. Volume: 5, Number: 4, 367-372.
- Möller, D. P. F., Vakilzadian, H. (2016). Cyber-Physical Systems in Smart Transportation. *IEEE*, 776-781.
- Musgrave, R. A. (1998). *Public Finance in A Changing World*. (Ed. Peter Birch Sorensen), London: Macmillan Press.
- Nadaroğlu, H. (1992). *Kamu Maliyesi Teorisi*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Nakanishi, Y. J., Falocchio, J. C. (2004). Performance Assessment of Intelligent Transportation Systems Using Data Envelopment Analysis. *Research in Transportation Economics*, Volume: 8, 181-197.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Ramos, A. L., Ferreira, J. V. & Barcelo, J. (2012). Modelling & Simulation for Intelligent Transportation Systems. *International Journal of Modeling and Optimization*, Volume: 2, No: 3, June, 274-279.
- Ran, B., Jin, P. J., Boyce, D., Qiu, T. Z. & Cheng, Y. (2012). Perspectives on Future Transportation Research: Impact of Intelligent Transportation System Technologies on Next-Generation Transportation Modeling. *Journal of Intelligent Transportation Systems*, 16:4, 226-242.
- Rosen, H. S. (2005). *Public Finance*. 7. Edition, United States: McGRAW-HILL International Edition.
- Samadi, S. (2013). Applications and Opportunities for Radio Frequency Identification (RFID) Technology in Intelligent Transportation Systems: A Case Study. *International Journal of Information and Electronics Engineering*, Volume: 3, No: 3, May, 341-345.
- Savaşan, F. (2017). *Kamu Ekonomisi*. 7. Baskı, Bursa: Dora Yayınevi.
- Singh, B., Gupta, A. (2015). Recent Trends in Intelligent Transportation Systems: A Review. *The Journal of Transport Literature*, 9(2), 30-34.

- Singh, G., Bansal, D. & Sofat, S. (2014). Intelligent Transportation System for Developing Countries: A Survey. *International Journal of Applications*, Volume: 85, No: 3, January, 34-38.
- Sobel, R. S. (2004). *Handbook of Public Finance*, (Ed. Jürgen G. Backhaus & Richard E. Wagner), Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Suen, L. S., Mitchell, C.G.B. & Henderson, S. (1998). Application of Intelligent Transportation Systems to Enhance Vehicle Safety for Elderly and Less Able Travellers. *Paper Presenterat*, 506, 16th.
- Sutar, S. H., Koul, R. & Suryavanshi, R. (2016). Integration of Smart Pone and IOT for Development of Smart Public Transportation System. *International Conference on Internet of Tings and Applications (IOTA)*, Maharastra Institute of Technology, (Pune-India, 22-24 January 2016), 73-78.
- Tresch, R. W. (2015). *Public Finance*, Third Edition, London: Elsevier.
- Turner, S. W., Uludag, S. (2016). Intelligent Transportation as the Key Enabler of Smart Cities. *IEEE/IFIP NOMS Workshop: International Workshop on Platforms and Applications for Smart Cities (PASC)*, 1261-1264.
- UDHB (2014). Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi (2014-2023) ve Eki Eylem Planı (2014-2016). Ankara: T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.
- UDHB (2017). Akıllı Ulaşım Sistemleri Terimleri Sözlüğü. Ankara: T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.
- Uzgören, N. (2012). *Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Temel İstatistiksel Yöntemler ve SPSS Uygulamaları*. Genişletilmiş 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Varian, Hal R. (2005). *Intermediate Micro Economics*. California: W. W. Norton.
- Wang, F-Y., Tang, S., Sui, Y. & Wang, X. (2003). Toward Intelligent Transportation Systems for the 2008 Olympics. *IEEE Intelligent Systems*, November/December, 8-11.
- Wootton, J. R., Ortiz, A. G. & Amin, S. M. (1995). Intelligent Transportation Systems: A Global Perspective. *Mathematical and Computer Modelling*, Volume: 22, No: 4-7, 259-268.
- Yan, X., Zhang, H. & Wu, C. (2012). Research and Development of Intelligent Transportation Systems. *11th International Symposium on Distributed and Applications to Business, Engineering & Science*, (19-22 October 2012), 321-327.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

OKUL MÜDÜRLERİNİN DÖNÜŞÜMCÜ LİDERLİK ROLLERİ

Süleyman GÖKSOY¹, Elif TORLAK², Beyza UĞUZ³

Öz

Etkili okul liderliği paradigmalarından biri de dönüşümcü liderlik modelidir. Dönüşümcü liderlik örgüt üyelerinde büyük değişiklikleri etkileyen ve örgütün amaçlarına adanmışlık inşa eden liderlik olarak da tanımlanır. Birçok araştırma sonucuna göre dönüşümcü liderlik; lider etkililik oranları, grup, örgüt performansı ve takipçilerinin iş memnuniyeti, motivasyonu ile pozitif bir şekilde ilişkilidir. Araştırmanın amacı öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolünü ne derece sergilediklerini tespit edebilmektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Araştırma çalışma grubu farklı eğitim kademelerinden sekiz eğitim kurumundan oluşmuştur. Eğitim kurumları müdürlerinin dönüşümcü liderlik rollerine ilişkin araştırmaya, bu okul kurumlarında görev yapan 59 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır. Araştırma verileri betimsel yaklaşımına göre analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, okullardaki okul müdürlerinin yüksek ahlaki standartlara sahip olduğu görülmektedir. Ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre ise okul müdürleri öğretmenlerde hayranlık uyandırmamakta ve rol model oluşturmamaktadırlar. Ayrıca öğretmenler okul müdürünü benimsediklerini fakat ona benzemeye çalışmadıklarını da dile getirmektedirler.

Anahtar Kavramlar: Okul müdürü, liderlik, idealleştirilmiş etki, ilham verici motivasyon, entelektüel uyarım, bireysel destek

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ROLES OF SCHOOL PRINCIPALS

Abstract

One of the recently emerging effective school leadership paradigms is the transformational leadership model. Transformational leadership is also defined as the leadership that affects major changes in the members of the organization and builds commitment to the aims of the organization. According to many research results, transformational leadership is positively associated with leadership effectiveness, group and organization performance and job satisfaction and motivation of its followers. The aim of the study is to determine the extent to which school principals display the transformational leadership role based on the views of teachers. In the study, phenomenological design was preferred among qualitative research designs. The study group consisted of eight educational institutions from different educational levels and 59 teachers who has worked in these institutions and volunteered in the study. These teachers were interviewed about the transformational leadership roles of the principals in their schools. The research data were analyzed according to the descriptive approach. According to the results of the study, it can be inferred that the school principals in all schools have high moral standards. However, the negative aspects are that in the opinion of the majority of the teachers participating in the research, the school principals do not raise admiration in the teachers and do not constitute a role model. Teachers also stated that they did not internalize the school principals and did not try to be like them in their future professional lives.

Keywords: School principal, leadership, idealized effect, inspirational motivation, intellectual stimulation, individual support

¹Doç, Dr. Düzce Üniversitesi, suleymangoksoy@duzce.edu.tr, orcid: 0000-0002-7151-0863

²Yüksek Lisans öğrencisi, eliftorlakk@gmail.com, orcid: 0000-0002-1263-1286

³Yüksek Lisans öğrencisi, bturkseven@hotmail.com, orcid: 0000-0002-1263-1286

Bu Yayına Atıfta Bulunmak için: Göksoy, S., Torlak, E. ve Uğuz, B. (2019), Okul Müdürlerinin Dönüşümcü Liderlik Rollerini, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 29-222.

1. Problem Durumu

Okul liderliği, hem kurumsal olarak okulu hem de öğrenme ve öğretme sürecini geliştirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Genel anlamda liderliği ve özelde ise okul liderliğini tanımlamak kolay değildir. Liderliğin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve yönetim, idare gibi kavramlarla nasıl ilişkili olduğu konusunda çok az fikir birliği vardır. Geleneksel liderlik tartışmaları liderin özelliği, kişiliği ve davranışları üzerine odaklanırken; çağdaş yaklaşımlar, durumların, şartların, bağlamın, rollerin ve liderin takipçilerini etkileme gücü gibi kavramlara odaklanmaktadır. Nitekim bu kapsamda son zamanlarda, okullardaki liderlik, net bir yön duygusuna dayanan faaliyetler ve ilişkiler üzerinde kasıtlı bir etki süreci olarak tanımlanmaktadır (Bush ve Glover, 2003; Krüger ve Scheerens, 2012). Okul liderlerinin yerine getirmesi beklenen geniş görev ve sorumluluk yelpazesi ile takipçilerin okul liderlerinden çok yüksek beklentileri bulunmaktadır (Coffield, 2012:140). Örneğin sistem çapında bir bakış açısına göre, okul liderleri, eğitim sistemi genelinde iyileştirmeyi teşvik etmek için kendi okullarının yanı sıra diğer okulların başarısı için de sorumluluk alır ve çalışırlar (Hopkins, 2008). Day ve arkadaşları (2010) başarılı okul liderlerini şu şekilde kavramsallaştırmıştır. Beklentileri yükseltmek, yön belirlemek ve güven oluşturmak için değerleri ve vizyonu tanımlamak, öğretme ve öğrenme koşullarını yeniden şekillendirmek. Okulun bölüm ve birimlerini yeniden yapılandırmak ve liderlik rollerini ve sorumluluklarını yeniden tasarlamak. Müfredatı zenginleştirmek, öğretmen kalitesini arttırmak, öğretme ve öğrenme kalitesini arttırmak, kurumsal işbirliği yapmak, okul topluluğu dışında da güçlü ilişkiler kurmaktır.

Etkili okul liderliği paradigmalarından biri de dönüşümcü liderlik modelidir (Bush and Glover, 2003; Mulford, 2008; Krüger and Scheerens, 2012). Alan araştırmalarında dönüşümsel liderlik kavramı yerine dönüştürücü liderlik kavramı da kullanılmaktadır. Ancak mevcut araştırmada dönüşümcü liderlik kavramı tercih edilmiştir. Dönüşümcü liderlik günümüzde en popüler liderlik yaklaşımıdır. Dönüşümcü liderlik birçok alanda desteklenmiştir. Dönüşümcü liderlik, liderlik etkililiği ve takipçilerin iş tatmini ölçekleriyle olumlu bir şekilde bağdaşmıştır. Ayrıca dönüşümcü liderlik; lider etkililik oranları, grup ve örgüt performansı ve takipçilerinin iş memnuniyeti ve motivasyonu ile pozitif bir şekilde ilişkilidir. Nitekim dönüşümcü liderlik örgüt üyelerinde büyük değişiklikleri etkileyen ve örgütün amaçlarına adanmışlık inşa eden liderlik olarak da tanımlanır (Akt. Lunenburg ve Ornstein, 1991/2013). Dönüşümcü liderler, örgütleri etkili yöneten kişiler olarak algılanmakta ve çalışanlarının performanslarını arttıracığı kabul edilmektedir. Nitekim dönüşümcü liderliğin çalışanlarda daha fazla çaba, bağlılık ve tatmin yarattığına inanılmaktadır (Yukl, 1999, Bass, 1998'den akt. Hoy ve Miskel, 2012). Dönüşümcü liderler, çalışanların içsel bilgilerinin farkındalık seviyesini yükseltirler ve çalışanlara yüksek performans sonuçlarına ulaşmada yardımcı olurlar. Bu teori dönüşümcü liderliği dört bölümde inceler; idealleştirilmiş etki, ilham verici motivasyon, entelektüel uyarım ve bireysel destek (Antonakis, Avolio ve Sivasubramanam, 2003'den akt. Hoy ve Miskel, 2012).

İdealleştirilmiş etki, çalışanlarda güven, saygı ve bireylerin, örgütün yaptığı işlerde radikal ve köklü değişiklikler yapmasını kabul etmeleri için zemin oluşturur. Bu liderler, önemli konularda ikna kabiliyetine ve ahlaki konularda yüksek standartlara sahiptirler. Ayrıca başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından üstün tutarlar, bireyleri ve grupları işlerini yapmaya zorlarlar. Sonuç olarak dönüşümcü liderler hayranlık uyandırır, saygı görür ve güven oluştururlar. Çalışanlar liderlerini benimserler ve ona benzemeye çalışırlar (Avolio 1994'den akt. Hoy ve Miskel, 2012).

İlham verici motivasyon, grup üyelerinin beklentilerini örgütün sorunlarının

çözülebileceğine inanma yönünde değiştirir. Dönüşümcü liderler güzel bir gelecek tablosu çizerek, zor amaçları önemseyerek ve örgüt için ideal vizyonlar oluşturarak ve bu vizyona ulaşabileceğini anlatarak insanlara enerji verirler (Bass ve Avolio 1994'den akt. Hoy ve Miskel, 2012).

Entelektüel uyarım, yaratıcılık sorununa eğilir. Dönüşümcü liderler çalışanları yenilik ve yaratıcı olmaya teşvik ederler. Dönüşümcü liderler çalışanları yaratıcı düşünmeye, yeni programlar düzenlemeye, zor soruları çözmeye zorlarlar (Bass ve Avolio 1994'den akt. Hoy ve Miskel, 2012). Bu liderler başarmak için büyük çaba gösterir. Ayrıca dönüşümcü liderler, iş görenlere bireysel destek sağlar, onların gelişme ve ilerlemelerine yardımcı olur (Bass, 1990, s. 21 akt; Çelik:425). Bireysel destek, dönüşümcü liderlerin her bir bireyin ihtiyaçlarını karşılamak için özel dikkat göstermesi anlamına gelir. Bu yaklaşımın amacı, diğerlerinin ihtiyaçlarını ve güçlü yönlerini belirlemektir. Dönüşümcü liderler, çalışanlara potansiyellerini yüksek seviyelere çıkarmada ve kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almada yardımcı olurlar (Bass ve Avolio 1994'den akt. Hoy ve Miskel, 2012).

1980'lerin ortalarında dönüşümcü liderliğin ortaya çıkışından beri üzerinde çok fazla literatür incelemesi yapılmıştır. Avolio'ya (1994'den akt. Hoy ve Miskel, 2012) göre araştırma bulguları dönüşümcü liderliği oluşturan faktörlerle ilgili birçok genellemeyi desteklemektedir. Örneğin, idealleştirilmiş etki ve ilham verici motivasyon liderliğin en etkili ve tatmin edici faktörleridir. Entelektüel uyarım ve bireysel destek daha az etkiye sahiptir. Dolayısıyla dönüşümcü liderlik, insanların liderlerini tanımlarken zihinlerinde olan şeye çok yakındır. Bu durum liderlerin, çalışanlarda yüksek performans beklentisi geliştirdikleri anlamına gelir (Bass, 1990'den akt. Hoy ve Miskel, 2012). Dolayısıyla dönüşümcü liderler; değişim ihtiyacını belirleyebilmeli, yeni vizyonlar oluşturmalı ve vizyonlara bağlılığı sağlamalı, uzun süreli amaçlara odaklanmalı, çalışanlara yüksek amaçlara ulaşabilmek için ilham vermeli, örgütü vizyona göre uyarlamak için değiştirmeli ve çalışanları kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almaya yönlendirmelidir. Böylece çalışanlar liderler haline, liderler değişim ajanları haline gelirler ve nihayetinde örgütü dönüştürürler. Leithwood'un (1994) çalışmalarında, okullardaki dönüşümcü liderlerin öğretmenlerin amaçlarını gerçekleştirme, amaçları gerçekleştirme derecesine yönelik algısı ve öğrenci notları gibi sonuçları doğrudan etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Leithwood'e göre dönüşümcü liderlik, liderliğin bütün yönlerine sahip olmayı gerektirir. Zira dönüşümcü liderlik okulları yeniden yapılandırmada önemli role sahiptir (Akt. Hoy ve Miskel, 2012).

Araştırmanın amacı öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rollerini ne derece sergiledikleri öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak tespit edebilmektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır.

- 1) Okul müdürleri dönüşümcü liderliğin *idealleştirilmiş etki* boyutuna ne derece sahiptirler?
- 2) Okul müdürleri dönüşümcü liderliğin *ilham verici motivasyon* boyutuna ne derece sahiptirler?
- 3) Okul müdürleri dönüşümcü liderliğin *entelektüel uyarım* boyutuna ne derece sahiptirler?
- 4) Okul müdürleri dönüşümcü liderliğin *bireysel destek* boyutuna ne derece sahiptirler?

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Olgu bilim, olguların bireylerin bakış açılarından görebilmek, olgular hakkında kapsamlı bilgiler

edinebilmek, belli sonuçlar ortaya koyabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:69). Araştırmada okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik olgusuna ne derece sahip olduğu ve dönüşümcü liderlik rolünü ne oranda sergilediği incelenmiştir.

Araştırma güvenilirlik ölçütlerini karşılamak için Kirk ve Miller, 1986; Moisaner ve Valtonen, 2006 (akt. Silverman, 1993/2018) araştırma raporunda araştırma stratejisi ve veri analiz yöntemleri daha ayrıntılı bir biçimde açıklanarak araştırma süreci daha şeffaf bir hale getirilmiştir. Daha sonra yorumların desteklediği veya çeliştiği kuramsal çerçeve açıkça belirtilerek, kurumsal şeffaflığa önem verilmiştir.

Nitel araştırmada araştırılan olgu hakkında geçerliliğin sağlanabilmesi için çeşitleme, katılımcı teyidi ve meslektaş teyidi gibi bazı yöntemlerin kullanılması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:45). Yapılan bu araştırmada katılımcı teyidi yöntem ile geçerliliğin sağlanmasına dikkat edilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini; inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütleri sağlamaktadır. İnanırıcılık, bulguların gerçekle ne kadar uyumlu olduğunu ifade ederken aktarılabilirlik, bulguların farklı ortamlara ne kadar uyarlanabildiğidir. Tutarlılık, aynı ortamda aynı katılımcılarla aynı sonuçları alabilmeyi ifade ederken teyit edilebilirlik ise bulguların katılımcıların görüş ve düşüncelerini yansıttığıdır (Akt. Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan, 2018).

3. Veri Toplama Aracı

Öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik boyutlarına ne derece sahip olduklarını tespit edebilmek için alan yazın taraması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda dönüşümcü liderlik boyutlara ilişkin maddeler yazılmıştır. İlgili maddelerin uygunluğu, anlamlılığı, kapsamı, anlaşılabilirliği açısından eğitim yönetimi tezsiz lisans üstü öğretmen, okul yöneticisi öğrencileri ile tartışmalar ve pilot uygulamalar yapılmıştır. Yapılan uygulamalar sonucu yarı yapılandırılmış görüşme sorularını içeren soru forma son şekli verilmiştir. Yapılandırılmış görüşme formu alan yazına uygun olarak dört alanda toplam yirmi altı soru maddesinden oluşmuştur. Soru maddeleri aşağıda yer almaktadır.

1) Okul Müdürünüz;

- Sizlerde güven ve saygı oluşturur mu?
- Önemli konularda ikna kabiliyetine sahip midir?
- Ahlaki konularda yüksek standartlara sahip midir?
- Başkalarının ihtiyaçlarını kendilerinkinden üstün tutar mı?
- Bireyleri veya grupları işlerini yapmaya zorlar mı?
- Hayranlık uyandırır mı?
- Saygı görür mü?
- Güven duyulur mu?
- Sizler okul müdürünüzü benimser ve ona benzemeye çalışır mısınız?
- Okul müdürünüz sizin için bir model oluşturur mu?

2) Okul Müdürünüz;

- Sizin beklentilerinizi kurumun sorunlarını çözebileceğine inanma yönünde değiştirir mi?
- Sizin için güzel bir gelecek tablosu çizer mi?

-
- c) Kurumun zor amaçlarını önemser mi?
-
- d) Kurum için ideal vizyonlar oluşturur mu?
-
- e) Belirlenen vizyonlara ulaşılabileceğini anlatarak sizlere enerji verir mi?
-

3) Okul Müdürünüz;

-
- a) Yaratıcılık sorununa eğilir mi?
-
- b) Eski durumlara yeni yöntemlerle yaklaşarak yenilikçi ve yaratıcı olmayı teşvir eder mi?
-
- c) Sizleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirir mi?
-
- d) Her şeyin açıkca incelenmesi ve değişime tamamen açık olma konusunda ısrarcı mıdır?
-
- e) Kurumda değişim ve yeniliğe açık mıdır?
-

4) Okul Müdürünüz;

-
- a) Her birinizin ihtiyaçlarını gidermek için özel dikkat gösterir mi?
-
- b) Sizlerin güçlü yönlerinizi belirler mi?
-
- c) Sizlerin potansiyelinizi yüksek seviye çıkarmada ve kendi gelişiminizin sorumluluğunuzu almada yardımcı olur mu?
-
- d) Kurumda yeni öğrenme fırsatları yaratır mı?
-
- e) Bireysel farklılıkları görüp, kabul eder mi?
-
- f) Sizlerle çift yönlü iletişim kurar mı?
-
- g) Sizleri aktif ve etkili bir şekilde dinler mi?
-

3.1. Çalışma Grubu

Araştırma, nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmanın dış geçerliğini yükseltmek adına araştırmacının örnekleme olarak alacağı kişiler konusunda tercihini ortaya koyması ve bu seçimini araştırmanın hedefine en uygun kişileri seçerek yaptığı olasılıksız ve genellikle nitel yaklaşımın benimsediği bir örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:118). Böylece Araştırmada değişik eğitim kademelerinden sekiz eğitim kurumu ve eğitim kurumları müdürlerinin dönüşümcü liderlik rollerine ilişkin bu okullarda görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 59 öğretmen oluşturmuştur. Öğretmenlerin 36'sı kadın (%61), 23'ü ise erkektir (%39). Araştırmada her bir okula Yönetici A (YA), Yönetici B (YB), Yönetici H (YH) şekilde kodlar verilmiştir. Öğretmen ve okul dağılımları şu şekildedir. YA10, YB11, YC5, YD8, YE6, YF3, YG6 ve YH10'dur.

3.2. Verilerin Analizi

Araştırma verileri betimsel yaklaşıma göre analiz edilmiştir. Betimsel analizde temel amaç birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve kategoriler çerçevesinde bir araya getirerek bunları anlaşılabilir bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:239). Öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik boyutlarına ne derece sahip oldukları ile ilgili algıları; dönüşümcü liderliğin alt boyutlarını oluşturan, *idealleştirilmiş etki*, *ilham verici motivasyon*, *entelektüel uyarım* ve *bireysel destek* temaları altında düzenlenerek, yorumlanmıştır.

4. Bulgular

4.1. İdealleştirilmiş etki boyutu ile ilgili bulgular

Okul müdürlerinin dönüşümcü liderliğin *idealleştirilmiş etki* boyutuna sahip olma düzeyleri ile ilgili bulgular Tablo 1’de verilmiştir. Okul müdürlerinin dönüşümcü liderliğinin *idealleştirilmiş etki* boyutu ile ilgili olarak;

Okul müdürlerinden YA ve YC’nin; güven ve saygı oluşturdukları, önemli konularda ikna kabiliyetine sahip oldukları, ahlaki konularda yüksek standartlara sahip oldukları, başkalarının ihtiyaçlarının kendi ihtiyaçlarından üstün tuttıkları, hayranlık uyandırdıkları, saygı gördükleri, kendilerine güven duyulduğu, çalışanların okul müdürünü benimsedikleri ve ona benzemeye çalıştıkları, çalışanlar için bir model oluşturdukları görülmektedir. Okul müdürü YB’nin önemli konularda yeterince ikna kabiliyetine sahip olmadığı, çalışanların okul müdürünü benimsemediği ve ona benzemeye çalışmadıkları, çalışanlar için bir model oluşturmadığı görülmektedir.

Okul müdürü YD, güven ve saygı oluşturduğu, ahlaki konularda yüksek standartlara sahip olduğu ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre okul müdürü; önemli konularda ikna kabiliyetine sahip olmadığı, başkalarının ihtiyaçlarının kendi ihtiyaçlarından üstün tutmadığı, hayranlık uyandırmadığı, saygı görmediği, kendisine güven duyulmadığı, çalışanların okul müdürünü benimsemediği ve ona benzemeye çalışmadığı, çalışanlar için bir model oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo-1 Okul Müdürünün İdealleştirilmiş Etki Boyutuna Sahip Olma Düzeyleri

1) Okul Müdürü;	YA		YB		YC	YD	YE		YF		YG	YH				
	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H				
a) Sizlerde güven ve saygı oluşturur mu?	10	-	9	-	5	-	6	2	6	-	-	3	6	-	6	4
b) Önemli konularda ikna kabiliyetine sahip midir?	9	-	6	4	5	-	3	5	6	-	-	3	4	2	7	3
c) Ahlaki konularda yüksek standartlara sahip midir?	10	-	11	-	5	-	6	1	5	1	-	1	5	1	6	4
d) Başkalarının ihtiyaçlarını kendilerinkinden üstün tutar mı?	9	-	10	-	5	-	-	8	2	2	-	2	2	3	6	4
e) Hayranlık uyandırır mı?	8	2	8	-	4	1	-	8	2	4	-	3	-	6	4	6
f) Saygı görür mü?	10	-	10	-	5	-	5	3	6	-	-	3	5	1	4	6
g) Güven duyulur mu?	9		8		5	-	5	3	6	-	-	3	4	2	4	6
h) Sizler okul müdürünüzü benimser ve ona benzemeye çalışır mısınız?	6	3	-	11	4	1	1	5	-	5	-	3	-	2	2	8
i) Okul müdürünüz sizin için bir model oluşturur mu?	10	-	-	7	4	1	1	7	1	4	-	3	2	4	3	7

Okul Müdürü YE, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre; güven ve saygı oluşturduğu, önemli konularda ikna kabiliyetine sahip olduğu, ahlaki konularda yüksek standartlara sahip olduğu, bazı öğretmenlere göre başkalarının ihtiyaçlarının kendilerinkinden üstün tuttuğu, ancak bazı öğretmenlere göre ise tutmadığı, saygı gördüğü, kendisine güven duyulduğu, ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre hayranlık uyandırmadığı, çalışanların okul müdürünü benimsemedikleri ve ona benzemeye çalışmadıkları, çalışanlar için bir model oluşturmadığı görülmektedir.

Okul Müdürleri YF, YG ve YH'nin araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre; güven ve saygı oluşturmadıkları, önemli konularda ikna kabiliyetine sahip olmadıkları, ahlaki konularda yüksek standartlara sahip olmadıkları, başkalarının ihtiyaçlarının kendi ihtiyaçlarından üstün tutmadıkları, hayranlık uyandırmadıkları, saygı görmedikleri, kendilerine güven duyulmadıkları, çalışanların okul müdürlerini benimsedikleri ve ona benzemeye çalışmadıkları, çalışanlar için bir model oluşturmadıkları görülmektedir. Mevcut bulgulara göre okul müdürü YF, YG ve YH'nin dönüşümcü liderliğin *idealleştirilmiş etki boyutunun gerektirdiği rollere sahip olmadıkları* söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmenler tüm okullardaki okul müdürlerinin yüksek ahlaki standartlara sahip olduklarını kabul etmektedirler. Ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun (33 öğretmen) görüşüne göre; YD, YE, YF, YG, YH okul müdürleri öğretmenlerde hayranlık uyandırmamakta ve rol model oluşturmamaktadırlar. Ayrıca öğretmenler okul müdürünü benimsemeyip ve ona benzemeye çalışmadıklarını da dile getirmektedirler.

4.2. İlham verici motivasyon boyutu ile ilgili bulgular

Okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolünün *ilham verici motivasyon* boyutuna sahip olma düzeyleri ile ilgili bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo-2 Okul Müdürünün İlham Verici Motivasyon Boyutuna Sahip Olma Düzeyleri

2) Okul Müdürü;	YA	YB		YC		YD		YE		YF		YG		YH			
		E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H		
a) Sizin beklentilerin izi kurumun sorunlarını çözebileceği ne inanma yönünde değiştirir mi?		7	1	4	3	5	-	3	5	5	1	1	2	4	2	4	6
b) Sizin için güzel bir gelecek tablosu çizer mi?		8	-	-	9	5	-	1	7	5	1	-	3	4	2	4	6
c) Kurumun zor amaçlarını önemser mi?		9		7	-	5	-	6	2	6	-	2	1	5	1	4	6

- d) Okul için ideal vizyonlar oluşturur mu? 9 1 7 - 5 - 2 5 5 1 3 - 5 1 4 6
- e) Belirlenen vizyonlara ulaşabileceğini anlatarak sizlere enerji verir mi? 10 - 6 - 5 - - 7 4 2 - 3 4 2 4 6

Okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolünün *ilham verici motivasyon* boyutuna ait bulgular analiz edildiğinde;

Öğretmenlerin çoğunluğunun (31 öğretmen) görüşüne göre; okul müdürlerinden YA, YC, YG, YE (öğretmenler için güzel bir gelecek tablosu çizme maddesi hariç okul müdürü YB), öğretmenlerin beklentilerini kurumun sorunlarını çözebileceklerine inanma yönünde değiştirdikleri, öğretmenler için güzel bir gelecek tablosu çizdikleri, kurumun zor amaçlarını önemsedikleri, okul için ideal vizyonlar oluşturdukları ve belirlenen vizyonlara ulaşabileceklerini anlatarak öğretmenlere enerji verdikleri vurgulanmaktadır. Dolayısıyla mevcut bulgulara göre YA, YC, YE, YG ve YB okul müdürleri dönüşümcü liderliğin *ilham verici motivasyon* boyutu rollerine sahip oldukları ve öğretmenlerine sergiledikleri söylenebilir.

Öğretmenlerin çoğunluğunun (11) görüşüne göre; okul müdürleri YD, YF kurumun zor amaçlarını benimsedikleri ancak; öğretmenlerin beklentilerini kurumun sorunlarını çözebileceğine inanma yönünde yeterince değiştirmedikleri, öğretmenler için güzel bir gelecek tablosu çizmedikleri, okul için ideal vizyonlar oluşturmadıkları, belirlenen vizyonlara ulaşabileceklerini anlatarak öğretmenlere enerji vermedikleri görülmektedir.

4.3. İlham verici motivasyon boyutu ile ilgili bulgular

Okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolünün *entelektüel uyarım* boyutuna sahip olma düzeyleri ile ilgili bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo-3 Okul Müdürünün Entelektüel Uyarım Boyutuna Sahip Olma Düzeyleri

3) Okul Müdürü;		YA		YB		YC		YD		YE		YF		YG		YH	
		E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
3) Entelektüel Uyarım	a) Yaratıcılık sorunu ile ilgilenir mi?	9	6	5	-	-	8	4	2	3	-	3	3	4	6		
	b) Eski durumlara yeni yöntemlerle yaklaşarak yenilikçi ve yaratıcı olmayı teşvir eder mi?	1	6	5	-	-	7	4	1	3	-	4	2	4	6		
	c) Sizleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirir	1	0	6	5	-	4	4	6	-	-	3	3	3	4	6	

	mi?														
d)	Her şeyin açıkça incelenmesi ve değişime tamamen açık olunması konusunda ısrarcı mıdır?	9	6	5	-	1	6	4	2	-	2	2	4	4	6
e)	Okulda değişim ve yeniliğe açık mıdır?	1	6	5	-	1	7	5	1	2	-	5	1	6	4

Okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolünün *entelektüel uyarım* boyutuna ait bulgular analiz edildiğinde;

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre okul müdürleri YA, YC ve büyük oranda YE; yaratıcılık sorunu ile ilgilendikleri, eski durumlara yeni yöntemlerle yaklaşarak yenilikçi ve yaratıcı olmayı teşvik ettikleri, öğretmenleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirdikleri, her şeyin açıkça incelenmesi ve değişime tamamen açık olunması konusunda ısrarcı oldukları, okulda değişim ve yeniliğe açık oldukları kanaatindedirler. Mevcut bulgular doğrultusunda okul müdürlerinin YA, YC ve YE dönüşümcü liderlik rolünün *entelektüel uyarım* boyutu rol ve davranışlarını sergileyebildikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre okul müdürü YB genellikle; yaratıcılık sorunu ile ilgilendiğini, eski durumlara yeni yöntemlerle yaklaşarak yenilikçi ve yaratıcı olmayı teşvik ettiğini, okulda değişim ve yeniliğe açık olduğunu; Ancak öğretmenleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirmediklerini, her şeyin açıkça incelenmesi ve değişime tamamen açık olunması konusunda ısrarcı olmadığını dile getirmektedirler. Okul müdürü YD, YF, YG, YF dönüşümcü liderlik rolünün *entelektüel uyarım* boyutunun; yaratıcılık, yenilikçi ve yaratıcı olmayı teşvik etme, öğretmenleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirme, her şeyi açıkça incelenme, değişime tamamen açık olunması davranışlarına yeterince sahip olmadıkları görülmektedir.

4.4. Bireysel destek boyutu ile ilgili bulgular

Okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolünün *bireysel destek* boyutuna sahip olma düzeyleri ile ilgili bulgular Tablo 4'te verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre okul müdürleri YA, YC, YE ve YG dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutunda; öğretmenlerin ihtiyaçlarını gidermek için özel dikkat göstermekte, öğretmenlerin güçlü yönlerini vurgulamakta, öğretmenlerin potansiyellerini yüksek seviyeye çıkarmada ve kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almada yardımcı olmakta, okulda yeni öğrenme fırsatları yaratmakta, bireysel farklılıkları görüp, kabul etmekte onlarla çift yönlü iletişim kurmakta ve öğretmenleri aktif ve etkili bir şekilde dinlemektedirler. Mevcut bulgular YA, YC, YE ve YG okullarındaki okul müdürlerinin dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutunun gerektirdiği rol ve davranışlara sahip olduklarını göstermektedir. Öğretmenlere göre okul müdürü YB'nin ise, öğretmenlerin güçlü yönlerini vurgulamadığını, öğretmenlerin potansiyellerini yüksek seviyeye çıkarmada ve kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almada yardımcı olmadığını söylemektedirler. Mevcut bulgular YA, YB, YC, YE ve YG okul müdürleri öğretmenlere dönüşümcü liderlik kapsamında bireysel destek verdikleri söylenebilir. Ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre Okul müdürleri YD, YF ve YH dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutunda; öğretmenlerin

ihtiyaçlarını gidermek için özel dikkat göstermemekte, öğretmenlerin güçlü yönlerini vurgulamamakta, öğretmenlerin potansiyellerini yüksek seviyeye çıkarmada ve kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almada yardımcı olmamakta, okulda yeni öğrenme fırsatları yaratmamakta, bireysel farklılıkları görüp, kabul etmemekte onlarla çift yönlü iletişim kurmamakta ve öğretmenleri aktif ve etkili bir şekilde dinlememektedirler. Dolayısıyla YD, YF ve YH okul müdürleri dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutu kapsamındaki rol ve davranışları yerine getirmemektedirler.

Tablo-4 Okul Müdürünün Bireysel Destek Boyutuna Sahip Olma Düzeyleri

1) Okul Müdürü;		YA		YB		YC		YD		YE		YF		YG		YH	
		E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
4) Bireysel Destek	a) Her birinizin ihtiyaçlarını gidermek için özel dikkat gösterir mi?	10	-	7	-	4	1	3	5	4	2	-	3	6	-	4	6
	b) Sizlerin güçlü yönlerinizi vurgular mı?	10	-	-	5	5	-	-	8	4	2	-	3	3	3	4	6
	c) Sizlerin potansiyelinizi yüksek seviye çıkarmada ve kendi gelişiminizin sorumluluğunuzu almada yardımcı olur mu?	9	-	-	5	5	-	2	6	6	-	-	3	4	2	4	6
	d) Okulda yeni öğrenme fırsatları yaratır mı?	9	1	5	-	5	-	1	7	5	-	2	-	3	3	4	6
	e) Bireysel farklılıkları görüp, kabul eder mi?	9	-	9	-	5	-	4	4	3	2	-	3	5	1	6	4
	f) Sizlerle çift yönlü iletişim kurar mı?	9	-	7	-	5	-	1	7	6	-	-	3	5	1	6	4
	g) Sizleri aktif ve etkili bir şekilde dinler mi?	10		6	4	5	-	5	3	6	-	-	3	5	1	6	4

5. Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik boyutlarına ne derece sahip oldukları ile ilgili aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

5.1. İdealleştirilmiş etki boyutuna ilişkin sonuçlar

Okul müdürü YA ve YC'nin dönüşümcü liderliğin *idealleştirilmiş etki boyutunun gerektirdiği rollere sahip oldukları* ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlere göre tüm okullardaki okul müdürlerinin yüksek ahlaki standartlara sahip oldukları görülmüştür. Ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun görüşüne göre; YD, YE, YF, YG, YH okul müdürleri öğretmenlerde hayranlık uyandırmamakta ve rol model oluşturmamaktadırlar. Ayrıca öğretmenler okul müdürünü benimseyip ve ona benzemeye çalışmadıklarını da dile getirmektedirler. Ancak Kuhnert ve Lewis'e (1987) göre dönüşümcü liderliğin kaynağı kişisel değerler ve inançlardır. Kişisel standartlarını ortaya koyarak dönüşümcü liderler, hem çalışanları birleştirebilir hem de performans seviyesini yükseltecek şekilde onların amaç ve inançlarını değiştirebilirler. Dolayısıyla okullarında lider konumunda olan veya olması gereken okul müdürlerinin kişisel değer ve inançlara sahip olması gerekli ve önemlidir.

5.2. İlham verici motivasyon boyutuna ilişkin sonuçlar

YA, YC, YE, YG ve kısmen YB okul müdürleri dönüşümcü liderliğin ilham verici motivasyon boyutu rollerine sahip olup öğretmenlere sergilemektedirler. YD, YF, YH okul müdürleri ise kurumun zor amaçlarını benimsediklerini ancak; öğretmenlerin beklentilerini kurumun sorunlarını çözebileceklerine inanma yönünde yeterince değiştirmedikleri, öğretmenler için güzel bir gelecek tablosu çizmedikleri, okul için ideal vizyonlar oluşturmadıkları, belirlenen vizyonlara ulaşabileceklerini anlatarak öğretmenlere enerji vermedikleri sonucu elde edilmiştir.

5.3. Entelektüel uyarım boyutuna ilişkin sonuçlar

Okul müdürleri YA, YC ve YE dönüşümcü liderlik rolünün *entelektüel uyarım* boyutu rol ve davranışlarına büyük oranda sahiptirler. Ancak okul müdürü YB öğretmenleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirmedikleri, her şeyin açıkça incelenmesi ve değişime tamamen açık olunması konusunda ısrarcı olmadığı; okul müdürleri YD, YF, YG, YH dönüşümcü liderlik rolünün *entelektüel uyarım* boyutunun; yaratıcı, yenilikçi ve yaratıcı olmayı teşvir etme, öğretmenleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirme, her şeyin açıkça incelenme, değişime tamamen açık olunma davranışlarına yeterince sahip olmadıkları sonucu elde edilmiştir.

Sergiovanni'ye (1994) göre dönüşümcü liderlik, yeniliğe, değişime ve reforma dönük liderlik biçimidir. Kurumda, çalışanlara bir vizyon kazandırmak ve bir yeniliğin ve değişimin gerekliliğini ilham ettirmek ve inanç aşılama önemlidir. Dönüşümcü liderler daha zorlayıcı amaçlar koyarlar ve daha yüksek performans sergilerler (Akt. Hoy ve Miskel, 2012). Dolayısıyla bazı okul müdürlerinde bu tür liderlik özelliklerinin yeterince olmaması eğitimde değişim, dönüşüm, motivasyon ve nihayetinde eğitimsel kalite adına oldukça düşündürücüdür.

5.4. Bireysel destek boyutuna ilişkin sonuçlar

YA, YC, YE ve YG okullarındaki okul müdürleri dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutunun gerektirdiği rol ve davranışlara sahiptirler. Okul müdürleri YD, YF ve YH dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutunda; öğretmenlerin ihtiyaçlarını gidermek için özel dikkat göstermemekte, öğretmenlerin güçlü yönlerini vurgulamamakta, öğretmenlerin potansiyellerini yüksek seviyeye çıkarmada ve kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almada yardımcı olmamakta, okulda yeni öğrenme fırsatları yaratmamakta, bireysel farklılıkları görüp kabul etmemekte onlarla çift yönlü iletişim kurmamakta ve öğretmenleri aktif ve etkili bir şekilde dinlememektedirler. Dolayısıyla YD, YF ve YH okul müdürleri dönüşümcü liderliğin bireysel destek boyutu kapsamındaki rol ve davranışları yerine getirmemektedirler.

Yukarıda da belirtildiği gibi son zamanlarda ortaya çıkan etkili okul liderliği paradigmalarından biri de dönüşümsel (transformational) liderlik modelidir (Bush and Glover, 2003; Mulford, 2008; Krüger and Scheerens, 2012). Dönüşümsel/dönüştürücü liderliğin önemi ve kurumsal olumlu sonuçları ile ilgili yapılan bazı araştırma sonuçlarına aşağıda ver verilmiştir.

Naktiyok (2015) tarafından yapılan çalışmada dönüşümcü liderliğin ve örgütsel desteğin örgütsel bağlılık üzerinde olumlu yönde etkilerinin olduğu ve işten ayrılma niyeti üzerinde olumsuz yönde bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Görker (2017). yöneticilerin dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik tarzının, öğrenme ve girişim odaklı kültür aracılığıyla, örgütsel inovasyon performansını arttırdığını göstermektedir. Çalışkan (2017). dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik ile örgütsel yenilikçilik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Zorlu (2003). Dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik davranışlarının bilgi yönetimi süreçlerini pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Vural (2013). Dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik davranışları ile örgüt sağlığı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda genel olarak dönüştürücü liderlik davranışları ile örgüt sağlığı arasında ve iki değişkene ait tüm alt boyutlarda istatistikî olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Eroğlu (2010). Dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik davranışları yüksek olan yöneticilerin düşük olanlara nazaran problemleri çözme konusunda kendilerini daha yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Topaloğlu (2005). Dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik davranışı ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. İşcan (2002). Dönüştürücü (dönüşümcü) liderlik anlayışının küresel düşünce sistemine uygun bir liderlik modeli olduğu ve araştırma yapılan işletme liderlerinin dönüştürücü lider niteliklerine büyük ölçüde sahip oldukları saptanmıştır.

Dönüşümcü liderlik ile ilgili yapılmış olan araştırmalar ve mevcut araştırma sonuçları dikkate alındığında aşağıdaki öneriler yapılabilir:

- ✓ Okul müdürleri okullarında güven ve saygı, ikna kabiliyeti, başkalarının ihtiyaçlarının kendi ihtiyaçlarından üstün tutma, hayranlık uyandırma, saygı görme, kendisine güvenilen, çalışanların benimsediği ve rol model olma gibi değerleri, mesleki etik kuralları, tutum ve alışkanlıkları öne çıkarmalıdır.
- ✓ Okul müdürleri okullarında öğretmenler için güzel bir gelecek tablosu çizmelidir.
- ✓ Öğretmenlerin beklentilerini kurumun sorunlarını çözebileceğine inanma yönünde değiştirmeliler.
- ✓ Okul için ideal vizyonlar oluşturmalı ve belirlenen vizyonlara ulaşabileceklerini anlatarak öğretmenlere enerji vermeliler.
- ✓ Okul müdürleri yaratıcı yenilikçi olmak, öğretmenleri zor sorunları çözmeye cesaretlendirmek, her şeyi açıkça incelemek, değişime tamamen açık olmak gibi konularda kendilerini geliştirmelidirler.
- ✓ Okul müdürleri öğretmenlerin ihtiyaçlarını gidermek için özel dikkat göstermeli, öğretmenlerin güçlü yönlerini vurgulamalı, öğretmenlerin potansiyellerini yüksek seviyeye çıkarmada ve kendi gelişimlerinin sorumluluğunu almada yardımcı olmalı, okulda yeni öğrenme fırsatları yaratmalı, bireysel farklılıkları görüp, kabul etmeli, öğretmenlerle çift yönlü iletişim kurmalı ve öğretmenleri aktif ve etkili bir şekilde dinlemelidirler.
- ✓ Öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayan hizmet içi faaliyetlere katılım konusunda öğretmenleri motive etmelidir.

Kaynakça

- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018), Nitel Araştırmada Geçerlik Ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 37-75.
- Bush, T. ve Glover, D. (2003), School leadership: concepts and evidence, National College for School Leadership, Nottingham.
- Coffield, F. (2012), Why The Mckinsey Reports Will Not Improve School Systems. Journal Of Education Policy, 27(1), pp. 131-149.
- Çelik, V. (1998), Eğitimde Dönüşümcü Liderlik, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 4(4), 423-442.

- Çalışkan, M. (2017), Dönüştürücü Liderlik Ve Örgütsel Yenilikçilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Day, C., Sammons, P., Hopkins, D., Harris, A., Leithwood, K., Gu Q. and Brown, E. (2010), 10 Strong Claims About Successful School Leadership, Nottingham: National College for School Leadership.
- Eroğlu, A. (2010), Örgütlerde Yöneticilerin Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Problem Çözme Becerilerine Etkisi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Görker, N. (2017), Dönüştürücü Liderlik Tarzı İle Girişim Ve Öğrenme Odaklılığın Örgütsel İnovasyon Performansına Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hopkins, D. (2008), Realising the potential of system leadership. In B. Pont, D. Nusche and D. Hopkins (eds.). Improving School Leadership. Volume 2: Case Studies on System Leadership, Paris: OECD Publishing.
- Hoy, W. K. ve Miskel, C. G. (2012), Educational Administration, Theory, Research And Practice, (Çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları.
- İşcan, Ö. F. (2002), Küresel İşletmecilikte Dönüştürücü Liderlik Anlayışı -Büyük Ölçekli İşletmelerde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Krüger, M. and Scheerens J. (2012), Conceptual Perspectives on School Leadership, in J. Scheerens (ed.), School Leadership Effects Revisited: Review And Meta-Analysis Of Empirical Studies,(1-31), Springerbriefs In Education, Springer, Dordrecht, Heidelberg, London, New York.
- Kuhnert, K. W., ve Lewis, P. (1987), Transactional and Transformational Leadership: A Constructive/Development Analysis, Academy Of Management Review. 12(4), 648-657.
- Lunenburg Fred, C., ve Ornstein, Allan C. (2013), Educational Administration (Eğitim Yönetimi Çeviri Editörü: Gökhan Arastaman), 6. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- Mulford, B. (2008), The Leadership Challenge: Improving Learning in Schools, Australian Education Review, No. 53, Australian Council for Educational Research, Camberwell, Victoria, Web: <http://research.acer.edu.au/aer/2/> adresinden 12 Şubat 2019 tarihinde alınmıştır.
- Naktiyok, S. (2015), Dönüştürücü Liderlik ve Örgütsel Desteğin Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Örgütsel Güven Algısının Aracı Rolü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sergiovanni, T. J. (1994), Building Community In Schools, San Francisco: Jossey-Bass.
- Silverman, D. (2018), Nitel Verileri Yorumlama, (Çeviri Ed. Erkan DİNÇ), Ankara: Pegem A Akademi.
- Topaloğlu, G. (2005), Liderlik Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Vural, T. (2013), Otel İşletmelerinde Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Örgüt Sağlığı Üzerine Etkileri: Afyonkarahisar İlinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Zorlu, Ö. (2003), Bilgi Yönetimi Süreçlerinin Gerçekleştirilmesinde Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Etkisi: Zincir Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OKUL VE OKUL MÜDÜRÜ KAVRAMLARINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI

Durdağı AKAN¹ Mehmet Ali YARIM²

Öz

Bu araştırmanın temel amacı ilkökuller öğrencilerinin “okul” ve “okul müdürü” kavramlarına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu, Erzurum ilinin Yakutiye ilçesinde 2018-2019 eğitim öğretim yılında farklı ilkökullerde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 80 kişilik bir grup oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırma kapsamında yer alan ilkökuller öğrencilerinin “Okul/okul müdürü....gibidir, çünkü...” cümlesini tamamlamasıyla elde edilmiştir. Verilerin analiz edilmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler okul kavramına ilişkin 39, okul müdürü kavramına ilişkin ise 43 metafor üretmişlerdir. Öğrencilerin % 92.4’ü okulu olumlu bir kavram olarak algılamaktadırlar ve okulu öğretici, geliştirici bir yaşam alanı bir eğlence ve oyun merkezi olarak görmektedirler. Öğrencilerin okul müdürü kavramına ilişkin ürettikleri 43 metaforun 38’ i olumludur. Öğrenciler okul müdürünü bir yandan ailesinin bir üyesi görüp severken diğer yandan da sınırlı yapısı ve yönetsel ağırlığı nedeniyle bir korku unsuru olarak da görmektedirler.

Anahtar kelimeler: Okul, Metafor, Okul müdürü

METAPHORIC PERCEPTIONS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ABOUT THE SCHOOL AND SCHOOL PRINCIPAL

Abstract

The main aim of this research is to reveal the perceptions of primary school students about “school” and “school principal” concepts by way of metaphors. The study group consisted of 80 students from 3rd and 4th grade students from different primary schools in Yakutiye district of Erzurum province in the 2018-2019 academic year. The research data was obtained by completing the statement, which “the school /the school manager is like...because...” by the primary school students. Content analysis technique was used to analyze and interpret the data. According to the results of the study, students produced 39 metaphors related to school concept and 43 metaphors for the concept of school principal. 92.4% of the students perceive the school as a positive concept and perceive the school as an educational center, a living space, an entertainment and a game center. 38 of the 43 metaphors produced by the students for the concept of school principal are positive. Students perceive the school principal as a member of their family. On the other hand, the students perceive the school principal as an element of fear because of their nervous and administrative responsibility.

Key words: School, Metaphor, School Principa

1. Giriş

¹Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi,. durdagiakan@atauni.edu.tr, orcid: 0000-0002-5397-8470

²Doktora Öğrencisi, Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ABD., karazeybekli@hotmail.com, orcid: 0000-0002-8168-8526

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Akan, D. ve Yarım, M. A., (2019), İlkokul Öğrencilerinin Okul ve Okul Müdürü Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 223-233.

Okul, insanlara temel bilgi ve becerileri kazandıran, hayattaki çeşitli rollere hazırlayan bir yer olarak görülmektedir. Okulun zaman içerisinde değişen ve gelişen rol ve sorumlulukları onun varlığına yönelik bakış açıları da etkilemiştir (Balcı, 2007; Illich, 2005; Şişman, 2002). Okul, bireyler için bir örgüt, bir işletme, bir aile, bir insan topluluğu olarak tanımlanabilir. Bu algılardan bekli de en önemlisi okul, her şeyden önce bir insan topluluğudur (Şişman, 2007). Bir insan topluluğu olan okulların varlığını sürdürmesi, amacına ulaşması, etkililiğinin ve verimliliğinin artmasında en önemli görev okul müdürüne düşmektedir. Okul yönetiminin görevi, okulu, önceden belirlenmiş amaçlara ulaştırmak için uygulamalar yapma ve önlerine çıkan fırsatlardan yararlanabilme, eldeki her türlü imkân etkili ve verimli bir şekilde kullanabilme, amaçlara dönük politikalar belirleyip, kararlar alıp uygulayabilmedir. (Taymaz, 1995; Demirtaş, 2005; Gülşen ve Gökyer, 2012).

Bir okulda değişim, gelişim ve eğitim yenilikleri için gerekli şartların oluşturulması büyük oranda okul müdürlerine bağlıdır (Fullan, 2002, Çelikten 2004). Okul müdürlerinin her türlü yönetim faaliyetleri esnasında sürekli etkileşim halinde bulunduğu kişiler olan öğrencilerin okul ve okul yöneticileriyle ilgili zihinlerinde çeşitli algılar oluşmaktadır. Bu algıların ortaya çıkarılması müdürlerin yönetim biçimlerini ve kişilik özelliklerini belirleme, öğrenciler ile okul yöneticilerinin karşılıklı ilişkilerinin yönünü ve niteliğini belirleme, daha da önemlisi eğitim-öğretim faaliyetlerinin kalitesini doğrudan etkileme bakımından önemlidir (Cerit 2008; Yalçın ve Erginer, 2012).

Okulu ve okulda insan davranışını sadece nesnel açıdan ele almak, okulun ve insanın öznel yanlarını göz ardı etmek, okulu ve onun içinde olup bitenleri anlamak ve açıklamak için yeterli değildir (Şişman ve Taşdemir, 2008). Değişen şartlarla birlikte bireylerin değişen eğitim unsurları algıları bağlamında okulların bütün paydaşlarının özellikle de öğrencilerin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının okula ilişkin algılarını tespit etmek eğitim sistemimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Bireylerin açıkça ifade etmeye çekindikleri, okula ilişkin tüm algı ve tutumların ortaya çıkarılması açısından metaforları kullanmak net, ucuz ve çabuk veriler elde etmemizi sağlaması açısından oldukça önemlidir. Metaforlar, yöneticileri yeni düşünce tarzları yaratmaya ve davranmaya özendirici güçlü ve etkili birer kavram yaratma aracıdır (Çelikten, 2006).

Türkçe'ye Fransızcadan geçen ve istiare, ödünçleme anlamına gelen metafor kavramı "bir yerden başka bir yere götürmek" anlamına gelen, anlamı zenginleştirmekle kalmayıp aynı zamanda anlamda önemli bir değişikliğe uğratan temel bir zihin mekanizmasıdır (Ayverdi, 2005; Teoman, 2003). Metafor, bir konuyu diğer bir konunun bakış açısından algılamaya ve anlamaya izin veren zihindeki bilgiler arasında bir bağ kurma süreci olarak tanımlanabilir (Eraslan, 2011).

Metaforlar hayatta tam olarak bilgi sahibi olmadığımız birçok şey hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmamızı sağlar. Günlük tecrübemizle edindiğimiz her hangi bir nesnenin, kavramın, durumun ya da olgunun anlamı ve kavramı kuvvetlendirmek maksadıyla başka bir kavrama veya duruma benzetilmesidir. Aynı zamanda bu benzetmenin nedenini belirtilerek, dili zenginleştirmek ve etkili bir biçimde düşünceleri dilsel eylemlere dönüştürmek maksadıyla kullanılan yapılardır (Cerit, 2008; Kövecses, 2002; Saban, 2008; Lakoff & Johnson, 2005).

Metaforlar artık günlük konuşmaları zenginleştirmenin dışında, öğrencilerin zihinsel süreçlerini ve iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim araştırmalarında, karmaşık kavram ve terimlerin öğretilmesinde, soyut kavramların somutlaştırılmasında ve görselleştirilmesinde de yaygın ve etkili bir şekilde kullanılmaktadır (Şeyihoğlu ve Gençler, 2011; Saban, 2004; Güveli vd., 2011). Eğitim araştırma ve süreçlerinde kullanılan

metaforların inanç, tutum ve varsayımlarının nedenlerini belirleme, toplumun bütün paydaşlarına okulun güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğunu bilme, öğretmen ve yöneticilerin rolleri ve nitelikleri hakkında, eğitim öğretim süreçleri hakkında bilgi sağlama gibi faydaları da vardır (Ben-Peretz, Mendelson ve Kron, 2003 ; Balcı, 2011).

Balcı'ya (2011) göre, Türkiye de eğitim ile ilgili metaforlar aracılığıyla bilgi toplama araştırmaları 1990' ların ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Literatürde metaforlar aracılığıyla yapılan bir çok araştırma bulunmaktadır ve bu çalışmalarda daha çok öğrenci, yönetici, öğretmen, müfettiş, okul kültürü, sınıf, eğitim, araştırma görevlisi gibi kavramlar, eğitimle etkileşim içinde olan bireylerin metaforik algıları üzerinde yoğunlaşmıştır (Baker, 1991; Radman, 1997; Bromem ve Stahl, 1999; Cerit, 2006; Abdelwali, 2007; Saban, 2008; Saban, 2008; Cerit, 2008 ; Güven & Güven, 2009; Oflaz, 2011; Özdemir, 2012; Yalçın ve Erginer, 2012; Akan, Yalçın ve Yıldırım, 2014; Balcı, 2011; Nalçacı ve Bektaş, 2012; Kalyoncu, 2012; Özdemir, 2012; Doğan, 2013; Koçak, 2013; Toker, Gökçe ve Bülbül, 2014; Ekiz ve Koçyiğit, 2013).

Baş döndürücü bir hızla değişen dünyada bireylerin özellikle de sürekli bir öğrenme ve gelişme sürecinde olan öğrencilerin yaşama ve eğitime karşı olan algıları da aynı hızla değişebilmektedir. Bu değişimlerin sistemli ve sürekli bir şekilde tespit edilmesi, eğitim öğretim süreçlerini geliştirmeyi düşünen yönetim mekanizmalarına eğitimsel veri sağlama, yönetici ve öğretmenlerin rollerini ve sorumluluklarını anlamlandırmalarına yardımcı olması açısından önemlidir (Çelikten, 2006). Yapılacak bu tespitlerin farklı coğrafya ve yaş guruplarında yapılması bölgeler arası eğitim farkının fazla olduğu Türkiye'de eğitim süreç ve unsurlarını daha iyi anlama, zihinlerde yaşanan sorunları tespit etme ve öğretim süreçlerini geliştirme bağlamında önemli bilgiler sağlayacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Okulların en temel amacının, öğrencilerin gelişimlerinin izlenmesi ve desteklenmesi olduğu için, öğrencilerin okul ve okul müdürlerine ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması oldukça önemlidir. Bu düşünceyle bu çalışmada ilkökul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin okul ve okul müdürü kavramlarına ilişkin zihinsel imgelerini (metaforları) ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin okul ve okul müdürü kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
- İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin okul ve okul müdürü kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

3. Yöntem

Bu araştırmada araştırma deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomoloji) yaklaşımı kullanılmıştır. Olgu bilim (fenomenoloji), insanların gerek bireysel gerekse de topluca edindikleri deneyimleri nasıl algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını, herhangi bir kişi, nesne veya olguyu nasıl tarif ettiklerini, nasıl hatırladıklarını, nasıl değerlendirdiklerini ve diğer insanlara nasıl bir dil kullanarak aktardıklarını araştıran, bireylerin kendi bakış açısından algı ve deneyimlerini ön plana çıkarmayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Patton, 2001; Ersoy, 2016). Bu bağlamda araştırma sürecinde belirlenen “okul” ve “okul müdürü” kavramları üzerine odaklanan metaforik bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

4. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Erzurum ilinin Yakutiye ilçesinde 2018-2019 eğitim öğretim yılında farklı ilkokullarda öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 80 kişilik bir gruptur. 1. ve 2. Sınıf öğrencileri ifade ve anlatım sıkıntısı düşüncesi ile örnekleme dahil edilmemiştir. Çalışma gurubuna kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi; maliyetin az olması, araştırmacıya tanıdık bir katılımcı grubu olması, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır (Yıldırım ve Şimşek, 2013) .

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerinin frekansları ve yüzdesi Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo-1 Katılımcı Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	n	%
1. Cinsiyet	(1) Kız	89	55,9
	(2) Erkek	70	44,1
Toplam		159	100
Sınıf	3.Sınıf	63	39,7
	4.Sınıf	96	60,3
Toplam		159	100

Tablo 1’ de görüldüğü üzere katılımcıların % 55,9’ u kız, % 44,1’ i erkek,% 39,7’ si 3. sınıf, 60,3’ ü ise 4. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır.

5. Veri Toplanma Aracı

Araştırmada birinci bölümde, öğrencilerin kişisel bilgilerine yönelik soruların yer aldığı, ikinci bölümde ise öğrencilerden okul ve okul müdürü kavramlarını bir metaforla tanımlamaları ve kullandıkları metaforun nedenini belirtmelerinin istendiği iki soruluk bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama aracının ikinci bölümde öğrencilerden, “okulu/okul müdürünü .....benzetiyorum. Çünkü .....” cümlesini tamamlamaları istenmiştir.

6. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, herhangi bir metnin ya da belgenin içeriğinin incelenmesi ve sayısal olarak ifade edilmesinden oluşan, toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde organize edilmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Ekiz, 2015). Araştırmada elde edilen veriler önce kodlanmış daha sonra birbiriyle ilintili olan kodlar için temalandırma yapılmıştır ve kodlar temalara göre düzenlenmiştir. Oluşturulan kodlar temalar iki alan uzmanına gönderilmiş ve alınan görüşlere göre gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994) Güvenirlilik Formülü = Görüş birliği /

Görüş birliği + Görüş ayrılığı formülü ile hesaplanmıştır. Uzlaşma oranı % 89 olarak bulunmuştur. Alan uzmanı ve araştırmacı değerlendirmeleri arasında % 70' in üzerinde bir uzlaşma (güvenirlilik) sağlanması araştırmanın güvenilirliği için geçerli bir orandır (Miles ve Huberman; 1994). Analizin son aşamasında bulguların yorumlanması yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Ekiz, 2015).

7. Bulgular

Bu bölümde çalışma grubundaki öğrencilerin “okul” ve “Okul müdürü” kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforlara ve onların kategorilere ayrılması ile oluşturulan bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin cümlelerinden de alıntılar yapılmıştır.

Öğrencilerin okul kavramına yönelik metaforik algıları Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo-2 Öğrencilerin Okul Kavramına İlişkin Oluşturdukları Metaforlar

Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Ev	51	Saray	3	Güzel Bir İnsan	1
Bilgi Evi	9	Otobüs	3	Ağaç	1
Güzel Bir Yer	8	Kale	3	Bilim Evi	1
Park	7	Sağlık Ocağı	3	Gökkuşağı	1
Yuva	7	Eğitimsiz Okul	3	Gül	1
Kütüphane	5	Merdiven	2	Papatya	1
Avm	5	Durak	2	Dershane	1
Otel	4	Eğitim Evi	2	Servis	1
Hastane	4	Hapishane	2	Lunapark	1
Kötü bir okul	4	Şato	2	Spor salonu	1
Akıl yuvası	4	Güneş	2	Kitap	1
Kuran Kursu	3	Bakkal	1	Bizim Binaya	1
Cami	3	Yurt	1	Yaşam Yuvası	1
Dünya	3	Roman	1	Çocuklara	1
Toplam 159					

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin okul kavramına ilişkin 39 metafor ürettikleri görülmektedir. Bu metaforların 36' sı olumlu, 3' ü ise olumsuzdur. Öğrenciler okul kavramını en çok ev (51) metaforuna benzettikleri görülmektedir. Diğer sık tekrarladıkları metaforlar ise (9), bilgi evi (9), güzel bir yer (8), park (7), yuva (7), kütüphane (5), avm (5), akıl yuvası (4), hastane (4), kötü okul (4)'dur. Okul kavramına ilişkin örnek öğrenci ifadeleri şunlardır:

“Okulu parka benzetiyorum. Çünkü bir sürü eğlenceli arkadaş var. Sanki hep birlikte parktayız gibi düşünüyorum. (9)”

“Okulu bir kütüphaneye benzetiyorum. Çünkü burada bilgiler öğreniyorum. (23)”

“Okulu bir şatoya benzetiyorum. Çünkü şato gibi kapının önünde asker gibi muhafız öğretmenler prenses gibi eğitim için gelmiş öğrenciler var. (19)”

“Okulu bir yaşam yuvasına benzetiyorum. Çünkü öğretmenler orda bize hayatı öğretiyorlar. (101)”

“Okulu bilgi yuvasına benzetiyorum. Çünkü sürekli yeni bilgiler öğreniyorum. (48)”

“Okulu evime benzetiyorum. Çünkü okulda evimdeki gibi rahat hissediyorum. (12)”

“Okulu 2. evime benzetiyorum. Çünkü evim gibidir orası. Arkadaşlarım da kardeşlerim gibidir. (90)”

“Okulu bir eğitim evine benzetiyorum. Çünkü okulda eğitim öğreniyorum ve eğitim çok önemlidir. (45)”

“Okulu papatyaya benzetiyorum. Çünkü okulum çok renkli ve seviyorum. (30)”

“Okulu yuvaya benzetiyorum. Çünkü çok güzel günler geçiriyorum. (109)”

“Okulu bir otobüse benzetiyorum. Çünkü çocuklar yolcu müdür ise şofördür. (56)”

“Okulu hapishaneye benzetiyorum. Çünkü dört alan etrafında daralıyorum, patlıyorum, sıkılıyorum. (3)”

“Okulu kötü bir okula benzetiyorum. Çünkü hep kavga oluyor. (77)”

Öğrencilerin okul kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar kategorileştirilerek Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo-3 Okul Kavramına İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Kategori	f	Yüzde
Güvenli güzel bir yer	68	% 42,7
Olumsuz bir ortam	9	% 5,6
Yaşam alanı	19	% 11,2
Öğretici ve yetiştirici bir yer	24	% 15
Rekabet ortamı	2	% 1,2
Eğlence ve oyun merkezi	8	% 5
Görkemli ve korunaklı bir yer	8	% 5
Toplayıcı ve bütünleştirici bir yer	11	% 6,9
Hoş ve renkli bir yer	8	% 5
Araç olarak	4	% 2,5
Toplam	159	% 100

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin okul kavramına ilişkin oluşturdukları metaforların 10 kategoride toplandığı görülmektedir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforların % 42,7' sinin (n=68) güvenli güzel bir yer , %15' inin (n=24) öğretici ve yetiştirici bir yer , %11,2' sinin (n=19) yaşam alanı, % 6,9' unun (n=11) toplayıcı ve bütünleştirici bir yer, % 5,6 'sının (n=9) olumsuz bir ortam, % 5 'inin (n=8) hoş ve renkli bir yer , % 5 'inin (n=8) eğlence ve oyun merkezi, % 5 'inin (n=8) görkemli ve korunaklı bir yer, % 2,5 'inin (n=4) araç olarak lider % 1,2 'sinin (n=2) rekabet ortamı kategorilerinde yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlar sonucunda oluşturulan kategorilere göre okul kavramının en çok güvenli ve güzel bir yer, öğretici ve yetiştirici bir yer, yaşam alanı ve bütünleştirici be birleştirici bir yer olarak algılandığı söylenebilir. Öğrenciler sayıları az olmakla birlikte (8) okulu olumsuz bir yer olarak da algılamaktadırlar.

Öğrencilerin okul müdürü kavramına yönelik metaforik algıları Tablo 4' de gösterilmiştir.

Tablo-4 Öğrencilerin Okul Müdürü Kavramına İlişkin Oluşturdukları Metaforlar

Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Baba	20	Sevecen Biri	2	Yardımsever	1
İyi Biri	15	Cumhurbaşkanı	2	Vali	1
Dede	14	Bekçi	2	Çelik	1
Amca	14	Doktor	2	Reis	1
Öğretmen	11	Aslan	2	Menekşe	1
Sinirli Biri	6	Haberci	1	Patron	
Yönetici	6	Gardiyan	1	Çiçek	1
Dayı	5	Otel Sahibi	1	Salyangoz	1
Lider	4	Sokaktan Biri	1	Tavşan	1
Kızgın Bir Amca	4	Saygılı İnsan	1	Padişah	1
Melek	3	Ev Sahibi	1	Büyük Adam	1
Abi	3	Tatlı Biri	1	Kral	1
Polis	3	Peri	1	Çocuk	1
Başkan	3	Park Sorumlusu	1		
Şoför	2	Amir	1		

Toplam 146

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin okul kavramına ilişkin 43 metafor ürettikleri görülmektedir. Bu metaforların 38' i olumlu, 5' i ise olumsuzdur. Öğrenciler okul müdürü kavramına ilişkin en çok tercih ettikleri metaforlar baba (20), iyi biri (15), dede (14), amca (14), öğretmen (11), sinirli biri (6), yönetici (6), dayı (5)' dir. Okul müdürü kavramına ilişkin öğrenci ifadelerinde bazıları şunlardır:

“Okul müdürünü babama benzetiyorum. Çünkü o bizim iyiliğimiz için her şeyi yapar aynı babam gibi. (1)”

“Okul müdürünü güçlü bir aslana benzetiyorum. Çünkü çok güçlü olduğu için, aslan gibi bir önder olduğu için. (28)”

“Okul müdürünü dedeme benzetiyorum. Çünkü okul müdürü ve dedemi çok seviyorum ve müdürümüz bize çok iyi davranıyor. (97)”

“Okul müdürünü kızgın birisine benzetiyorum. Çünkü sürekli bağırdığı içini kızgın birisi. (86)”

“Okul müdürünü salyangoza benzetiyorum. Çünkü en sevdiğim hayvan salyangoz müdür de çok iyi yürekli bir. (12)”

“Okul müdürünü yenilikçi birine benzetiyorum. Çünkü okulda saz ve keman kursu açacağını söyledi. (62)”

“Okul müdürünü babama benzetiyorum. Çünkü babam gibi çok iyi biri. (53)”

“Okul müdürünü dayıma benzetiyorum. Çünkü çok yumuşak birisi. (80)”

“Okul müdürünü bir periye benzetiyorum. Çünkü bize hiç kızmıyor ve güler yüzlüdür. (124)”

“Okul müdürünü padişaha benzetiyorum. Çünkü burada o ne derse o oluyor. (39)”

“Okul müdürünü cumhurbaşkanına benzetiyorum. Çünkü bizim okulumuzu yönettiği için. (7)”

Öğrencilerin müdür kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar kategorileştirilerek Tablo 5’ de gösterilmiştir.

Tablo-5 Müdür Kavramına İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Kategori	f	Yüzde
Güvenilir ve aileden biri	71	% 48,6
Yol gösterici ve geliştirici	12	% 8,2
Okulun temeli/yönetim merkezi	10	% 6,8
Olumsuzluk unsuru	15	% 10,2
Çalışkan ve sorun çözücü	6	% 4,1
Güç unsuru	18	% 12,3
Sevgi unsuru olma	14	% 9,5
Toplam	146	% 100

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin okul kavramına ilişkin oluşturdukları metaforların 7 kategori oluşturdukları görülmektedir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforların %48,6' sının (n=71) güvenilir ve aileden biri , %12,3' ünün (n=18) güç unsuru , %10,2' sinin (n=15) olumsuzluk unsuru, %9,5' inin (n=14) sevgi unsuru, % 8,2 'sinin (n=12) yol gösterici ve geliştirici, % 6,8 'inin (n=10) okulun temeli , % 4,1 'inin (n=6) çalışkan ve sorun çözücü kategorilerinde yer aldıkları görülmektedir. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlar sonucunda oluşturulan kategorilere göre okul müdürü kavramının en çok güvenilir aileden biri, bir güç unsuru ve olumsuzluk unsuru olarak algılandığı söylenebilir.

8. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlkokul öğrencilerinin okul ve okul müdürü kavramına yönelik metaforik algılarını belirlemeyi amaçlayan araştırma sonuçlarına göre, öğrenciler okul kavramına ilişkin 39, okul müdürü kavramına ilişkin ise 43 metafor üretmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin %92. 4' ü okulu olumlu bir kavram olarak algılamaktadırlar. Literatürde bu bulguları destekleyen çalışmalar mevcuttur(Cerit, 2006; Saban, 2008; Tuncay ve Özçınar, 2009; Özdemir, 2012; Demirtaş ve Çoban, 2014; Ateş, 2016; Uğurlu, 2018).Öğrencilerin büyük çoğunluğu okulu ev, yuva gibi güvenli ve güzel bir yere benzetmektedirler. Bu bulgular öğrencilerin okullarında kendilerini evlerindeki gibi güvenli ve mutlu hissettikleri söylenebilir. Bu çalışmanın sonucuna benzer şekilde Ateş (2016) yaptığı çalışmada öğrencilerin okulu bir yuva gibi gördükleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca eldeki bulgulara göre öğrenciler okulu öğretici, geliştirici bir yaşam alanı bir eğlence ve oyun merkezi olarak görmektedirler. Cerit, (2006) ve Saban (2008)'de yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin okulu bir bilgi ve aydınlanma yeri ve sevgi yuvası olarak görmektedirler. Demirtaş ve Çoban (2014) ile Uğurlu (2018)' nun üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin üniversiteyi bir gelişme ve değişme yeri olarak görmektedirler. Bu çalışmalar göstermektedir ki öğrenciler gelişim dönemlerine uygun olarak ilkokullarda okulu bir yuva ve oyun yeri olarak görür iken üniversite yıllarında ise bir değişme olgunlaşma ve gelişme yeri olarak görmektedirler.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin okul müdürü kavramına ilişkin ürettikleri 43 metaforun 38' i olumludur. Bu sonucun aksine Örucü (2014) ve Pesen vd., (2015) tarafından yapılan çalışmalarda katılımcılar okul müdürüne ilişkin çoğunlukla olumsuz

metaforlar üretmişlerdir. Öğrencilerin “okul müdürü” kavramına ilişkin üretmiş oldukları metaforların sırasıyla en çok, “güvenilir ve aileden biri”, “güç unsuru”, “olumsuzluk unsuru” kategorilerine ait olduklarını göstermektedir. En çok tekrar eden metaforlar ise baba, iyi biri, dede, amca, öğretmen gibi metaforlardır. Bu bulgulara göre öğrenciler okul müdürünü bir yandan ailesinin bir üyesi görüp severken diğer yandan da sinirli ve yönetsel ağırlığı nedeniyle bir korku unsuru olarak da görmektedir. Çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde Dönmez (2008), Yalçın ve Erginer (2012), Çobanoğlu ve Gökalp (2015)’in yaptıkları çalışmalarda da öğrencilerin en çok tekrar ettikleri metaforlar baba, aslan, çoban, diktatör, melek, çiçek ve annedir. Yıldırım ve Uğur (2011) tarafından yapılan bir araştırmada okul müdürü üniversite öğrencilerine görece sopalı sert bir diktatördür sonucuna ulaşmıştır. Akan vd. (2014)’nin öğretmenler üzerinde yaptıkları çalışmada ise öğretmenlerin okul müdürü en çok komutan ve asker metaforlarına benzettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Eğitim sisteminin ana unsuru öğrencidir. Bu bağlamda öğrencilerin mevcut eğitim unsurlarının durumlarına ilişkin düşüncelerinin ortaya çıkarılması önemli katkılar sağlayabilir. Araştırmada üretilen metaforlar, ilkökul öğrencilerinin okul ve okul müdürü ile ilgili algılarının nasıl olduğunu ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Öğrenciler okulu kendi evleri ve oyun yeri olarak okul müdürünü ise ailesinden birisi olarak gördüğü için okullardaki uygulamaların öğrencilerin bu algı dünyasına uygun bir şekilde planlanıp yürütülmesi uygun olabilir. Öğrencilerin hayal dünyasını zenginleştirip Öğrenci algılarını önemli bir veri olarak kabul etmek öğrencilerin derslere karşı daha çok motive olmalarını sağlayacaktır.

Okul müdürü ile ilgili bazı olumsuz algıların var olduğunu kabul etmek gereklidir. Öğrencilerin bu algılarının düzeltilmesi açısından okul müdürlerinin iletişim becerilerini geliştirmeleri, öğrencilerle daha sıcak ilişkiler kurmaya özen göstermeleri yararlı olacaktır. Araştırma sonuçlarına göre okul müdürü aileden biri olarak görülmesine karşın öğretimsel açıdan öğrencilerde yeterince üst düzey algılanmamaktadır. Bu bağlamda okul müdürlerinin okul öğrenmesinde etkili olması için özellikle eğitim ile ilgili faaliyetlere katılmaları, sınıfları dolaşarak öğrencilerin akademik gelişimlerini daha yakından takip etmeli, rehberlik ve yol göstericilik görevlerini daha fazla yüklenmeleri, bilgi ve tecrübeleriyle öğrenci ve öğretmenlere rehberlik etmeleri gerektiği söylenebilir.

Bu araştırma öğrencilerin okul ve okul müdürü kavramlarına ilişkin algıları üzerinde yapılmıştır. Eğitimin diğer paydaşları üzerine yapılacak çalışmalarla eğitim sisteminin gelişim ve dönüşümü hakkında önemli veriler sağlayabilir.

Kaynakça

- Abdelwali M. (2007). *Metaphor, Simile, Culture: Beyond The Linguistic Expression*. Saarbrücken: VDM Verlag.
- Akan, D., Yalçın, S. ve Yıldırım, İ. (2014). “Okul Müdürü” Kavramına İlişkin Öğretmenlerin Metaforik Algıları. *İlköğretim Online*, 13(1), 169-179.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misâlli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Neşriyat. İstanbul.
- Baker, P. J. (1991). Mindful Engagement: Metaphors For School Improvoment. *The Education Digest*, 7, 32–35.
- Balcı, A. (2007). *Etkili Okul ve Okul Geliştirme, Kuram Uygulama Ve Araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Balcı, F. A. (2011). Okul Metaforları: İlköğretim Müfettişlerinin Okul Algıları, *Eurasian Journal Of Educational Research*, 3 (44), 27-38

- Ben-Peretz, M., Mendelson, N. & Kron, F. W. (2003). How Teachers In Different Educational Context View Their Roles. *Teaching And Teacher Education*, 19, 277-290.
- Cerit, Y. (2006). Öğrenci, Öğretmen Ve Yöneticilerin Okul Kavramıyla İlgili Metaforlara İlişkin Görüşleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 669-699.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen Ve Yöneticilerin Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712
- Çelikten, M. (2004). Bir Okul Müdürünün Günlüğü, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 123-136.
- Çelikten, M. (2006). Kültür Ve Öğretmen Metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 269-283.
- Çobanoğlu, N., ve Gökalp, S. (2015). Öğretmen Adaylarının Okul Müdürüne İlişkin Metaforik Algıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31), 279-295.
- Demirtaş, H., ve Çoban, D. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarına İlişkin Metaforları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1279-1300
- Demirtaş, Z. (2005). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Performanslarını Değerlendirme Ölçütleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 44, 489-50
- Doğan, D.(2014). Öğretmen Adaylarının Perspektifinden Okul Kavramının Metaforlarla Analizi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 7(3), 361-382.
- Dönmez, Ö. (2008). *Türk Eğitim Sisteminde Kullanılan Yönetici Metaforları*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekiz, D. Ve Koçyiğit, Z. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin “Öğretmen” Kavramına İlişkin Metaforlarının Tespit Edilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 21 (2), 439-458.
- Eraslan, L. (2011). Sosyolojik Metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-22
- Ersoy, A.F. (2016). Fenomenoloji. A. Saban & A. Ersoy (Edt.), *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- Fullan, M. (2002). The Change Leader. *Educational Leadership*. 59 (8).
- Gülşen, C. ve Gökkyer, N. (2012). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güveli, E., İpek, A. S., Atasoy, E. Ve Güveli, H. (2011). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Matematik Kavramına Yönelik Metafor Algıları. *Turkish Journal Of Computer And Mathematics Education*, 2(2), 140-159.
- Güven, B. ve Güven S., (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Metafor Oluşturma Becerilerine İlişkin Nicel Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 503-512.
- Illich, I. (2005). *Okulsuz Toplum* (M. Özay, Çev.). İstanbul: Şule Yayınları
- Kalyoncu, R. (2012). Görsel Sanatlar Öğretmeni Adaylarının ‘Öğretmenlik’ Kavramına İlişkin Metaforları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 471-484.
- Koçak, C. (2013). Metaphorical Perceptions Of Teacher Candidates Towards The School Concept: Lotus Flower Model. *Mevlana International Journal Of Education*, 3 (4), 43-56.
- Kövecses, Z. 2002. *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Lakoff, G.,& Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, Anlam Ve Dil* (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma.
- Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd Ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Nalçacı, A., Bektaş, F. (2012). Öğretmen Adaylarının Okul Kavramına İlişkin Algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 239-258.
- Oflaz, G., (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Matematik ve Matematik Öğretmeni Kavramlarına İlişkin Metaforik Algıları. 2nd International Conferance On New Trends In Education And Their Implications, 27-29 April, 2011, Antalya, Turkey.
- Örücü, D. (2014). Öğretmen Adaylarının Okul, Okul Yönetimi Ve Türk Eğitim Sistemine Yönelik Metaforik Algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 20(3), 327-358.
- Özdemir, M. (2012). Lise Öğrencilerinin Metaforik Okul Algılarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Eğitim Ve Bilim*, 37(163), 96-109.
- Özdemir, S. M. (2012). Eğitim Programı Kavramına İlişkin Öğretmen Adaylarının Metaforik Algıları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(3), 369-393.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Evaluation And Research Methods* (3rd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
- Pesen, A., Kara, İ., & Gedik, M. (2015). Çocuk Gelişimi Bölümü 2. Sınıf Öğrencilerinin “Müdür” Kavramına İlişkin Metafor Algıları. *Sürt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 28-48.
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008). Okula İlişkin Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-496.
- Şeyihoğlu, A. ve Genç, G. (2011). Hayat Bilgisi Öğretiminde Metafor Tekniğinin Kullanımı. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8 (3), 83-100.
- Şişman, M. (2002). *Örgütler Ve Kültürler*, Ankara: Pegem Yayınçılık.
- Şişman, M. (2007). *Toplumsal Bir Aktör Müsünüz?, Bir İnsan Olarak Okul Müdürü*. Ankara: Pegem A Yayınçılık.
- Şişman, M. Ve Taşdemir, İ. (2008). *Türk Eğitim Sistemi*. Pegem Akademi: Ankara
- Şişman, M.(2007). Okul Yönetimi Ve Öğretim Liderliği. *Eğitime Bakış Dergisi*, 1,3-14
- Taymaz, H. (1995). *Okul Yönetimi*. Ankara: Saypa Yayın Dağıtım.
- Teoman, A. (2003). *Eğretileme: Beşinci Töz*. Kitaplık, 65, 55-58
- Toker, Gökçe, A. ve Bülbül, T. (2014). Okul Bir İnsan Bedenidir: Meslek Lisesi Öğrencilerinin Okul Algılarına Yönelik Bir Metafor Çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi / Journal Of Educational Sciences Research*, 4, 63-88.
- Tulunay Ateş, Ö. (2016). Öğrencilerin Öğretmen Ve Okul Metaforları. *International Journal Of Contemporary Educational Studies (Intjces)*, 2 (1), 78-93
- Tuncay, N. ve Özçınar, Z. (2009). Distance Education Students' Metaphors. *Procedia SocialAnd Behavioral Sciences*, 1(1), 2883-2888.
- Uğurlu, Z. (2018). Öğretmen Adaylarının Üniversite Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 82-97.
- Yalçın, M. Ve Erginer, A. (2012). İlköğretim Okullarında Okul Müdürüne İlişkin Metaforik Algılar. *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*. 1(2), 229-256.
- Yıldırım A, Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınçılık.
- Yıldırım N. ve Uğur, M. (2011). Öğrencilerin Algısından Okul Müdürü İmgelerinin Karikatürize İfadeleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 19 (2),409-426.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN 2015 YILI İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ GEOMETRİ KAZANIMLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ¹

Murat BAŞAR², Doğan YALÇIN³

Öz

Sınıf öğretmenlerinin 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarına ilişkin görüşlerini incelemesinin amaçlandığı bu çalışmada betimsel tarama modeline göre desenlenmiştir. Araştırmanın örneklemini seçkisiz yöntem çeşitlerinden tabakalı örnekleme ile belirlenen 317 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak İlkokul Matematik Programını Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Veri analizi istatistik programıyla yapılmıştır. Bağımsız t-testi ve ANOVA testiyle analiz edilmiştir. Öğretmenlerin kıdemi arttıkça programa yaklaşımları daha olumludur. İl merkezinde görev yapan öğretmenler, programın geometri kazanımlarını daha olumlu bulmuştur. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumu düşük olan okullarda görev yapan öğretmenler, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan orta ve iyi düzeydeki okullara göre kazanımları daha olumsuz yönde değerlendirmişlerdir. Öğretmenlerinin önemli bir kısmı, 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarını olumlu, öğrenci seviyesine uygun, günlük hayatla ilişkili, tutarlı, açık ve anlaşılır bulmuşlardır. Öğretmenler ölçekteki 21 maddenin 17'si için olumlu, 4'ü için kararsız düzeyde görüş bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı, Geometri Öğrenme Alanı Kazanımları, Öğretmen Görüşleri, Karşılaştırma, İnceleme

CLASSROOM TEACHERS' OPINIONS ON THE GEOMETRY LEARNING OUTCOMES IN PRIMARY SCHOOL MATHEMATICS CURRICULUM IN 2015

Abstract

The purpose of this dissertation is to investigate the opinions of elementary school teachers about the attainments of geometry learning domain in elementary math curriculum (1-4 grades). The study was designed by quantitative methods 317 teachers participated in the sample of the study. As data collection tool, Primary Mathematic Programs Evaluation Scale is used. The results of this study indicated that: Teachers with 24 and upper service years tend to be more positive toward the attainments of geometry than those of 0-5 years, 6-11 years, and 12-17 years. For settlement area that schools are located, teachers studying at central city have a positive attitude toward the attainments of geometry at central town. Teachers at schools of low socio cultural and socio-economic status assessed more negative toward them than those of medium and good ones. Majority of teachers assessed the attainments of geometry as more positive, more suitable to students, more related to daily life, consistent, open and understood. While they stated positively 17 of 21 items of the questionnaire, they expressed as undecided for 4 items.

Key words: Math curriculum (1-4 grades), Geometry learning attainments, Teachers opinions, Comparison, Investigation

¹Bu çalışma Doğan Yalçın'ın "2015 ilkokul 1-4 matematik öğretim programının geometri öğrenme alanı kazanımlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

²Doç. Dr. Murat BAŞAR (Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, murat.basar@usak.edu.tr, orcid: 0000-0001-6635-4563

³Doğan YALÇIN (Milli Eğitim Bakanlığı Matematik Öğretmeni, fvgrmdgn@hotmail.com orcid: 0000-0001-6645-8434

Bu Yayıma Atıfta Bulunmak için: Başar, M. ve Yalçın, D., (2019), Sınıf Öğretmenlerinin 2015 Yılı İlköğretim Matematik Öğretim Programındaki Geometri Kazanımlarına Yönelik Görüşleri, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 234-249.

1. Giriş

Tüm dünya ülkelerinin eğitim sistemlerinin temeli eğitim programlarıyla belirlenir ve eğitim programları, eğitim sisteminin tüm bileşenlerinde önemli rol oynar. Eğitimde yaşanan aksaklıklarda, istenilen sonucun elde edilemediği durumlarda ise bu programlar gözden geçirilir. Aksaklığın giderilmesi için bu programlar yeniden düzenlenir, güncellenir. Nasıl bir insan yetiştirilmeli sorusunun yanıtı eğitim programlarıyla ilişkilidir (Yüksel, 2003). Eğitim programlarının konusu öğrenmeyi gerçekleştirmek için yapılan tüm faaliyetleri kapsar, öğretim programı ise bu durumdan farklıdır (Alım, 2003). Avcu'ya (2009) göre, öğretim programı, belirlenen eğitimin herhangi bir kademesinde, herhangi bir sınıf veya derste ele alınacak konulardaki o derse ilişkin tüm etkinlikleri kapsar, inceler.

Türkiye'de öğretim programı kazanım, içerik, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme öğelerini içerisinde barındırır (İnan, 2006). Öğretim programları her ders için düzenlenebilir ve matematik de bu derslerden biridir. Matematik insanoğlunun varlığından beri başat bir derstir. Günümüzde sürekli yaşanan teknolojik değişimin de temel faktörü olarak öne çıkmaktadır. Çağa, bilgilerin hızla artışına ayak uydurmak isteyen her ülke matematiğe ve matematik dersine verdiği önemi sürekli artırmaktadır. Bu noktada Aydoğdu'ya (2007) göre, değişen dünyada matematiği anlayan ve matematiği yapabilenler fark yaratırken, ihtiyaçlar doğrultusunda matematik öğretiminin ve öğretim programlarının güncellenmesi ortaya çıkan bir gerekliliktir.

Geometri öğrencilerin, zihin jimnastiği yapmasına, problem çözme, genelleme ve kıyaslama yapma gibi becerilerin gelişimine olanak tanır. Eleştirel düşünmeye ve problem çözme becerilerine katkı sunar. Öğrenciler geometri içeriğinde, konu olarak geometrik şekil ve yapıları, örüntülerin analiz edilme yöntemini ve gerçek hayatla nasıl ilişkilendirme yapılabileceğini kavrarlar. İspat yapma, çıkarımda bulunma gibi becerileri ve bu becerilerle yaşama aktararak, bağ kurarak geliştirmeyi sağlayan bir alandır (Duatpe, 2000). Geometri ile ilgili literatür incelendiğinde, ders başarısı ve tutum arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar görülmektedir. Bu çalışmalarda başarı ve tutum arasında pozitif yönde bir ilişkiyi tespit eden araştırmalar (Yıldız ve Turanlı 2010; Yenilmez ve Duman, 2008; Ekizoğlu ve Tezer, 2007; Peker ve Mirasyedioğlu, 2003) mevcuttur. Ayrıca öğretmen veya öğretmen adaylarının geometrik düşünme düzeylerini de inceleyen çalışmaların olduğu görülmüştür (Oral ve İlhan, 2012; Bal, 2011; Toluk, Olkun ve Durmuş, 2002). Geometri dersi niteliği görsel algılama, yaratıcı düşünme gerektirir. Geometri dersinde yaşanan başarı durumu incelendiğinde ise, bu derste başarısızlık yaşandığı görülmektedir (Bal, 2012; PISA 2012 Ulusal Nihai Raporu; Yenilmez ve Yaşa, 2008; Bako 2003; PISA 2003). Bako'ya (2003) göre 15 yaş grubundaki öğrencilere en itici gelen matematik konularının uzay geometrisi ve istatistik olduğu tespit edilmiş ve araştırmaya katılan öğretmenlerin sadece % 10'u geometri konularında istenilen kazanımları öğretmede başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışmanın bu sonuçlarının Türkiye için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca PISA (Programme for International Student Assessment) ve TIMSS (Trends In International Mathameric And Study Siences) gibi uluslararası sınavlarda da bu durum benzer şekildedir. Bal'ın (2012) çalışmasında ortaya koyduğu verilere göre; Türkiye, TIMSS (Üçüncü Ulusal Matematik ve Fen yarışması) 2007 sınavında matematik alanında 51 ülkeden 30. olurken alt boyutlar incelendiğinde alınan puanların ortalaması; olasılık 445, cebir 440, sayılar 429, geometri 411 olarak ölçülmüştür. Geometri alanı bu verilerde de en başarısız alan olarak göze çarpmaktadır. Bu başarısızlığın değerlendirilmesi sonucu 2009 programında yeniliğe gidilmiştir.

2015 programının geometri kazanımlarında bir önceki programa göre görülen değişiklikler incelendiğinde fark olarak, programın yapısının daha günlük hayatla ilişkili

tutulmaya çalışıldığı ve kazanımların biraz daha sadeleştirildiği görülmüştür. Bu noktadan hareketle kazanımlara ayrılan sürenin artabileceği ve öğrenmenin daha işlevsel gerçekleşebileceği öngörülerek sınavlarda yaşanan başarısızlık durumu 2015 programıyla giderilmeye çalışıldığı söylenebilir.

İlkokuldan sonra yapılan ulusal ve uluslararası sınavlarda geometri alanında yaşanan başarısızlığın birçok nedeni olabilir. Sınıf içinde yürütülen öğretim faaliyetlerinin en önemli paydaşları öğretmen, öğrenci ve o dersin öğretim programı gibi ana unsurlar sayılabilir. Bir derste, bir alanda istenilen sonuca ulaşamadığında ise tüm bu paydaşlar birlikte incelenmelidir. Dursun ve Dede'nin (2004) çalışmasında öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmayan öğretim programlarının önemli bir etken olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de 4+4+4 eğitim sisteminin uygulanmaya başlanmasıyla beraber programların yeniden düzenlenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluğa istinaden 2015 yılında hazırlanan 1-4.sınıf matematik öğretim programı 2016-2017 yılında ilk kez 1.sınıflardan başlayıp ileriki yıllarda da kademeli şekilde diğer sınıflara da genişletilmesiyle dört yılın sonunda tüm ilkokulda uygulanmış olacaktır. Bu nedenle 2009 ve 2015 programı alınmıştır.

Öğretim programları özellikleri, geometri dersi niteliği ve ülkemizde yaşanan geometri dersinde başarısızlıklara istinaden, çağın ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gereken matematik ve geometri öğretim programının sınıf içi uygulanmasından önce programın kazanımlarının sınıf öğretmenleri gözünden incelenmesinin alana katkı sunacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın Amacı:

Çalışmada, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının geometri öğrenme alanı kazanımlarının farklı değişkenler açısından öğretmen görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçtan yola çıkılarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1- Sınıf öğretmenlerinin 2009-2015 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarına ilişkin görüşleri nelerdir?

2- Sınıf öğretmenlerinin, 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının geometri öğrenme alanının kazanımlarına ilişkin görüşlerinde;

a- Cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

b- Mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

c- Görevli oldukları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

d- Okulun bulunduğu yerleşim birimine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

e- Okulun bulunduğu sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2007) göre betimsel tarama modelinde araştırmaya konu olan olay ya da durumu var olduğu şekliyle betimlemek amaçlanır ve bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesnenin kendi koşulları belirlenmeye çalışılır.

2.2. Çalışma Örneklemi

Çalışma evrenini Uşak ili genelinde 2016-2017 öğretim yılında görev yapan 896 sınıf öğretmenini oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinden ölçek yoluyla veri toplanmıştır. Araştırmanın verilerini elde etmek için 317 sınıf öğretmeninden bilgi alınmıştır. Çalışma örnekleminde yer alan 317 sınıf öğretmeni seçkisiz olmayan örnekleme yöntem çeşitlerinden uygun örnekleme ile belirlenmiştir. G Power (version 3.1.7.2) programı kullanılarak yapılan güç analizi sonucunda çift kuyruklu t testi için yeter örneklem sayısına her bir grup için 105, ANOVA analizi için ise 305 olduğu hesaplanmıştır (Faul vd., 2007). Araştırmanın veri toplama aracı çalışma evrenini temsil edecek biçimde dağıtılmış ve toplanmıştır. Çalışmada okulların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik duruma belirlenmesinde, İl Milli Eğitim Müdürlüğünden istenen okullar listesinde yer alan listedeki okulların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan iyi, orta, düşük şeklinde gruplanarak talep edilmesiyle oluşmuştur.

Tablo -1: Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler

Değişkenler	f	%	
Cinsiyet	Erkek	165	52.1
	Kadın	152	47.9
Mesleki Kıdem	0-5 Yıl	43	13.6
	6-11 Yıl	56	17.7
	12-17 Yıl	61	19.2
	18-23 Yıl	71	22.4
	24 Yıl ve Üzeri	86	27.1
Görevli Olduğu Sınıf	1	85	26.8
	2	75	23.7
	3	79	24.9
	4	78	24.6
Okulunuzun Bulunduğu Yerleşim Yeri	İl Merkezi	178	56.2
	İlçe Merkezi	85	26.8
	Köy	54	17.0
Okulunuzun Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Durumu	Düşük	82	25.9
	Orta	156	49.2
	İyi	79	24.9

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan ölçek 3 alt bölümü kapsamaktadır. Bu bölümlerin birincisi, kişisel bilgileri içeren 6 maddelik kısımdır. İkinci kısımda ise, Öksüz tarafından geliştirilen (2015) İlkokul Matematik Programını Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Bu bölümde İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanında yer alan 1. sınıftan 4. sınıfa kadarki toplam 38 kazanım için maddeler yer almaktadır. Bu kısımda öğretmenlerin 2015 programının geometri öğrenme alanı ile ilgili hazırlanmış ölçeğin maddelerine yanıt vermesiyle geometri kazanımları hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmıştır. Ölçekteki 38 maddenin kazanımlara yönelik olan 21 tanesi araştırmada sınırlılık ilkesi gereği seçilerek kullanılmıştır. Ölçekteki maddeler 5'li likert tipi şeklinde puanlanmıştır. Ölçek her ne kadar program değerlendirme yaklaşımlarında kazanım, içerik, öğrenme-öğretme süreci, ölçme değerlendirme boyutlarının hepsini içeren 4 bölümden oluşsa da faktör analizinde tek faktörlü bir yapı göstermiştir. Ölçme aracının Cronbach alpha katsayısı 0.98 olarak hesaplanmıştır ve iç tutarlılığı yüksek bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından ölçeğin kullanılabilmesi için gerekli izinler ölçme aracını geliştiren kişiden alınmıştır. Geometri öğrenme kazanımları için sınıf öğretmenlerinden görüş alınırken sadece kazanımlar irdelendiğinden bu anlamda da

ölçek tek boyutlu olduğu için sadece kazanımlar incelenmiştir. Ölçeğin geometriye uyarlandıktan sonraki güvenirlik katsayısı (cronbach's alpha) 0,925 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu değer ölçeğin geometri kazanımları için de yüksek olarak kabul edilmiştir. Ölçeğin üçüncü ve son kısmında ise bir önceki program olan 2009 yılında İlköğretim Matematik Programının Geometri Öğrenme Alanının kazanımları ile 2015 yılındaki Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanındaki yeni kazanımların sınıf düzeyinde karşılaştırmasına yönelik maddeler verilmiştir. Bu bölümde her sınıf düzeyinde verilen geometri kazanımlarının bir önceki ve bir sonraki hallerindeki değişikliği gösteren doküman incelemesi kısmı bulunmaktadır. Doküman incelemesinde 2009 İlköğretim Matematik Öğretim Programının geometri kazanımlarında yer alan tabloları ile 2015 yılında hazırlanan İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarının karşılaştırılmalı verilen tabloları yer almaktadır. Ölçeğin üçüncü bölümü geometri kazanımlarının değişimini öğrenciler tarafından bilişsel-duyuşsal, psiko-motor becerilerinin desteklemesi ve kazanımlara ayrılan ders süresinin yeterliğine ilişkin maddeler yer almaktadır. Bu araştırmada kullanılan likert tipi veri toplama aracı maddelerinde, "1- Hiç Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5- Tamamen Katılıyorum" seçenekleri verilmiştir. Verilen aralıkların eşit olduğu varsayılarak, aritmetik ortalamalar için puan aralığı katsayısı 0,80 olarak hesaplanmıştır. Puan Aralığı = (En yüksek değer- En düşük değer) /5 = 0,80). Bu hesaba göre aritmetik ortalaması;

1-1,80 olan maddeler "Hiç katılmıyorum",

1,81-2,61 arasında olan maddeler "Katılmıyorum"

2,61-3,40 arasında olan maddeler "Kararsızım"

3,41-4,20 arasında olan maddeler "Katılıyorum"

4,21-5,00 arasında olan maddeler "Tamamen Katılıyorum" olarak kabul edilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Araştırmada verileri analiz etmek için SPSS paket programı kullanılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin geometri öğrenme alanındaki kazanımları hakkındaki görüşlerinin, öğretmenlerin cinsiyet değişkeni için anlamlı bir fark ortaya çıkıp çıkmadığını belirleyebilmek için "ilişkisiz grup t-testi" (independent samples t test) kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2014). Ayrıca incelenen iki değişken türü için de varyanslar homojen olarak ölçülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin geometri öğrenme alanındaki kazanımları hakkındaki görüşleri arasında, öğretmenlerin kıdemi, görevli oldukları sınıf, görev yaptıkları okulun buldukları yer, okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA kullanılmıştır. ANOVA, bağımsız değişkenlerin kendi aralarındaki etkileşimlerinin nasıl olduğunu belirlemeye ve bu etkileşimlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini analiz etmeye yarar (Tonta, 2008). Farkın anlamlı olduğu durumlarda, anlamlı farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını belirlemek için TUKEY testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 alınmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablolarla gösterilmiştir. İncelenen 4 bağımsız değişken için de Tek yönlü varyans analizi ANOVA testlerinin normallik testleri uygulanmıştır. Normallik testleri 4 değişken için de çarpıklık ve basıklık kriterlerine göre -1,5 ile +1,5 değerleri arasında tespit edildiği için dağılımın normal olduğu görülmüştür. Ayrıca frekans, aritmetik ortalama, yüzdellikler ve standart sapmayı içeren bilgiler tablolar ile araştırmada kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

3.1. 2015 Matematik Programı Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri:

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin programdaki geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin yanıtlarının frekansları, yüzdeleri, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları 21 madde için Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2’ye göre, “Öğrencinin bilişsel (anlama, kavrama, örnek verme vb.) gelişimini desteklemektedir.” maddesi için öğretmenlerin %5’i “Tamamen Katılıyorum”, %69.1’i “Katılıyorum”, %14.8’i “Kararsızım”, %9.5’i “Katılmıyorum” ve % 1.6’sı “Hiç Katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu maddeye ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin aritmetik ortalaması 3,67 olarak bulunmuştur. Bu değer öğretmenlerin görüşlerinin “Katılıyorum” düzeyinde olduğunun göstergesidir. Bu bulgulara göre öğretmenler programın geometri kazanımlarının öğrencinin bilişsel anlamda gelişimini destekleyici olarak görmekte, bilişsel gelişim açısından geometri kazanımlarının öğrenciler için olumlu yönde olduğunu düşünmektedirler. Bilişsel yönde öğrenci gelişiminin desteklenmesi, programda aritmetik ortalama açısından en olumlu görülen iki maddeden biridir. Ancak programın geometri kazanımlarının öğrencinin duyuşsal ve psiko-motor gelişimini desteklemesini ölçen maddeler bilişsel gelişimini desteklemesi kadar olumlu bulunmamakla beraber yine de “Katılıyorum” düzeyinde ortalama erişmiştir. Kazanımların öğrencinin duyuşsal gelişimi ($X=3,62$) ve psiko-motor gelişimini desteklemesi ($X=3,58$) ortalamaları da olumlu yöndedir. Öğretmenler, geometri kazanımlarının öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimini desteklediğini düşünmekte, programı bu anlamda olumlu görmektedir.

Programda en olumlu görülen iki maddeden birisi de programın, “Kendi içinde tutarlıdır.” maddesidir. Bu madde için öğretmenler, %10.1 ile “Tamamen Katılıyorum”, % 59.0 ile “Katılıyorum”, % 20.5 ile “Kararsızım”, % 8.2 ile “Katılmıyorum” ve % 2.2 ile “Hiç Katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu maddeye ilişkin de öğretmen görüşlerinin aritmetik ortalaması 3,67 olarak hesaplanmıştır. Bu da programın geometri öğrenme alanı kazanımları için en olumlu görülen iki maddesinden biridir.

Yani çalışmaya katılan sınıf öğretmenleri programın geometri öğrenme alanı kazanımlarını kendi içinde tutarlı olarak görmüş ve bu maddeye “Katılıyorum” düzeyinde yanıt vermiştir. Programın geometri öğrenme alanı kazanımları için aritmetik ortalaması en düşük bulunan madde “Öğrencinin gelecekteki genel sınavlarda başarılı olabilmesi için yeterlidir.” maddesidir. Bu madde için aritmetik ortalama 3,22 olarak hesaplanmıştır. Öğretmenlerin % 8.5’i “Tamamen Katılıyorum”, % 32.8’i “Katılıyorum”, % 33.1’i “Kararsızım”, % 23.0’ü “Katılmıyorum” ve %2.5’ü “Hiç Katılmıyorum” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Maddenin aritmetik ortalamasına bakıldığında, öğretmenlerin öğrencilerin gelecekteki genel sınavlarda başarılı olabilmesi için “Kararsız” kaldıkları, değişen bu kazanımlarla öğrencilerin gelecekteki sınavlarda başarılı olamayabileceğini düşündüğü söylenebilir. Çünkü program hakkında araştırılan 21 madde için birçoğu olumlu ve “Katılıyorum” düzeyinde görüş belirtilirken, bu madde de “Kararsız” olunması kazanımların gelecek sınavlar için geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kaldı ki PISA vb. sınavlarda literatürde de belirtildiği üzere ülke olarak istenilen düzeyde bir başarı söz konusu değilken 2015 programındaki geometri kazanımlarının da en azından yeterli bulunabilmesi geleceğe dönük iyimser bir bakış açısı sergileyebilmek adına önemliken, öğretmenlerin bu madde için kararsız kalması düşündürücüdür.

Tablo-2: Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

İlkokul Geometri Öğrenme Alanına Yönelik Kazanımlar;	Hiç Katılmıyorum		Katkılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		Ortalama X	Standart Sapma SS
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1) Öğrencinin bilişsel (anlama, kavrama, örnek verme vb.) gelişimini desteklemektedir.	5	1.6	30	9.5	47	14.8	219	69.1	16	5	3,67	,781
2) Öğrencinin duyuşsal (geometri dersine ilgi, geometriye yönelik tutum, kendine güven duyma vb.) gelişimini desteklemektedir.	4	1.3	39	12.3	54	17.0	197	62.1	23	7.3	3,62	,840
3) Öğrencinin psiko-motor (araç-gereç kullanma vb.) gelişimini desteklemektedir.	9	2.8	41	12.9	58	18.3	175	55.2	34	10.7	3,58	,943
4) Öğrencinin düşünme becerisi (yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme vb.) gelişimini desteklemektedir.	5	1.6	40	12.6	71	22.4	170	53.6	31	9.8	3,57	,889
5) Öğrencinin geometri ile günlük yaşam ilişkisi kurmasını sağlar niteliktedir.	6	1.9	33	10.4	76	24.0	165	52.1	37	11.7	3,61	,892
6) Geometri öğrenme alanını diğer matematik öğrenme alanlarıyla ilişkilendiremez niteliktedir.	9	2.8	34	10.7	72	22.7	180	56.8	22	6.9	3,54	,880
7) Öğrencinin geometri ile diğer dersler arasında ilişki kurmasını sağlar niteliktedir.	2	0.6	42	13.2	78	24.6	167	52.7	28	8.8	3,56	,853
8) Hiyerarşik, (bilme, kavrama, uygulama vb.) niteliktedir.	7	2.2	28	8.8	91	28.7	164	51.7	27	8.5	3,56	,854
9) Gelişim ve değişime (sürekliliğe) açık niteliktedir.	5	1.6	35	11.0	84	26.5	171	53.9	22	6.9	3,54	,840
10) Öğrencinin ön bilgisi dikkate alınarak hazırlanmıştır.	7	2.2	41	12.9	74	23.3	159	50.2	36	11.4	3,56	,932
11) Öğrencinin gelecekteki genel sınavlarda başarılı olabilmesi için yeterlidir.	8	2.5	73	23.0	105	33.1	104	32.8	27	8.5	3,22	,978
12) Öğrencinin geometri ihtiyaçlarını karşılar niteliktedir.	7	2.2	56	17.7	88	27.8	144	45.4	22	6.9	3,37	,928
13) Öğrenciyi araştırmaya yönlendirecek niteliktedir.	9	2.8	64	20.2	102	32.2	117	36.9	25	7.9	3,27	,965
14) Uygulamada gerçekleştirilebilir nitelik taşımaktadır.	6	1.9	44	13.9	83	26.2	156	49.2	28	8.8	3,49	,906
15) Öğrenciden ne beklediğini açık olarak ifade eder niteliktedir.	6	1.9	49	15.5	78	24.6	163	51.4	21	6.6	3,45	,898
16) Açık ve anlaşılır olarak ifade edilmiştir.	7	2.2	41	12.9	48	15.1	183	57.7	38	12.0	3,64	,929
17) Kendi içinde tutarlıdır.	7	2.2	26	8.2	65	20.5	187	59.0	32	10.1	3,67	,850
18) Farklı etkinlikleri uygulamaya yön verir niteliktedir.	4	1.3	37	11.7	80	25.2	173	54.6	23	7.3	3,55	,839
19) Önerilen süre içerisinde kavratılabilecek niteliktedir.	12	3.8	55	17.4	74	23.3	146	46.1	30	9.5	3,40	1,003
20) Ölçülebilir niteliktedir.	3	0.9	39	12.3	76	24.0	180	56.8	19	6.0	3,55	,820
21) Ara disiplin kazanımları ile geometrideki uygun kazanımlarla ilişkilendirilmiş niteliktedir.	6	1.9	27	8.5	88	27.8	167	52.7	29	9.1	3,59	,844

Programdaki geometri kazanımları için araştırılan 21 maddeye genel olarak bakıldığında ise, sınıf öğretmenlerinin kazanımları olumlu bulduğu söylenebilir. 21 maddenin genelinin aritmetik ortalaması 3,52 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalamaya göre öğretmenler programın geneli için olumlu görüşe sahiptir denilebilir. Kazanımlar için en olumlu bulunan maddeler 1. ve 17. madde olurken, en düşük ortalamaya sahip madde 11. madde olarak hesaplanmıştır. 21 madde içinde 11. madde olan “Öğrencinin gelecekteki genel sınavlarda başarılı olabilmesi için yeterlidir”, 12. madde olan “Öğrencinin geometri ihtiyaçlarını karşılar niteliktedir”, 13. madde olan “Öğrenciyi araştırmaya yönlendirecek niteliktedir” ve 19. madde olan “Önerilen süre içerisinde kavratılabilecek niteliktedir.” maddeleri için öğretmenlerin “Kararsız” olduğu tespit edilmiştir. Kalan diğer maddelerde ise öğretmenlerin

programın geometri öğrenme alanı kazanımlarını olumlu bulduğu ve “Katılıyorum” düzeyinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Çalışmanın alt problemlerine ilişkin diğer bulgularda şu şekildedir:

3.2. Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanının Kazanımlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenen Değişkenler Açısından Karşılaştırılması:

3.2.1. Geometri öğrenme alanının kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması:

Sınıf öğretmenlerinin cinsiyetleri açısından programın geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$t_{(315)}=.722$ p >.05].

3.2.2. Geometri öğrenme alanının kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin kıdem (hizmet süresi) değişkenine göre karşılaştırılması:

Bu kısımda sınıf öğretmenlerinin hizmet süreleri (kıdem) açısından geometri öğrenme programı kazanımlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır.

Ortalamalara bakıldığında programın geometri kazanımlarına karşı en olumlu görüş 24 yıl ve üzeri hizmet süreli öğretmen grubuna aittir ($X=3.71$). Programın geometri kazanımlarına karşı diğer gruplara göre daha düşük ortalamaya sahip olan kıdem grubu ise 6-11 hizmet süreli gruptur ($X=3.31$). Bu kıdem grubu programı diğer gruplara göre daha az olumlu bulmaktadır. Grupların geneline bakıldığında ise, 24 yıl ve üzeri hizmet süreli öğretmenlerin, 18-23 yıl hizmet süreli öğretmenlerin, 12-17 yıl hizmet süreli öğretmenlerin geometri öğrenme alanı kazanımları hakkında olumlu yönde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. 0-5 yıl ve 6-11 yıl arası hizmet süreli sınıf öğretmenlerinin ise, programın geometri kazanımları için “Kararsız” oldukları görülmüştür.

Öğretmenlerin hizmet süreleri açısından kazanımlar için belirttikleri görüşlere ilişkin anlamlı fark olup olmadığına tek yönlü varyans analizi ANOVA testi ile bakılmıştır.

Tablo-3: Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Kıdemine Göre Görüşlerinin Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Fark (I-J)
Gruplar arası	7.102	4	1.776	5.940	,000	0-5<24+
Gruplar içi	93.270	312	0.299			6-11<18-236-11<24+
Toplam	100.372	316				12-17<24+

Bu testin sonuçlarına bakıldığında geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin kıdem değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir ($F=5.940$ $P < .05$). Farkın kaynağını bulmak için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucu sırasıyla incelendiğinde elde edilen bulgular;

Mesleki kıdemi 24 yıl ve üzeri olan öğretmenler geometri öğrenme alanı kazanımlarını mesleki kıdemi 0-5 yıl olan öğretmenlere göre daha olumlu görmekteler.

Öğretmenlerin mesleki kıdemi arttıkça 2015 programı geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin görüşleri de olumlu olmaktadır.

Kıdemi 6-11 yıl olan öğretmenlerin, kıdemi 18-23 ve 24 yıl ve üzeri olan öğretmenlere göre geometri öğrenme alanı kazanımlarını daha olumsuz bulduğu görülmüştür.

Kıdemi 12-17 yıl olan öğretmenlerin, kıdemi 24 yıl ve üzeri olan öğretmenlere göre geometri kazanımlarını daha olumsuz bulduğu görülmektedir.

Kıdemi 18-23 yıl olan öğretmenlerin ile kıdemi 6-11 yıl olan öğretmenlere göre geometri kazanımlarına ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Kıdemi 24 yıl ve üzerinde olan öğretmenler, kıdemi 0-5 yıl, 6-11 ve 12-17 yıl olan öğretmenlere göre programın geometri kazanımları için daha olumlu düşünmekte ve programı daha yeterli görmekte idirler.

Tüm gruplar içinde kazanımlar için en yüksek ortalamalı grup 24 yıl ve üzeri hizmet süreli öğretmenlerde gözlemlenmiştir. En düşük ortalamalı grup olan 6-11 yıl hizmet süreli öğretmenler hariç, diğer gruplarda mesleki kıdem arttıkça öğretmenlerin yeni programın geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin beğenisinin arttığı, programı daha olumlu bulduğu görülmektedir.

3.2.3. Geometri öğrenme alanının kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görevli olduğu sınıf düzeyine göre karşılaştırılması:

Sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, Geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin öğretmenlerin görevli oldukları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. ($F=.389$ $P > .05$).

3.2.4. Geometri öğrenme alanının kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görev yaptıkları okulun bulunduğu yerleşim birimine göre karşılaştırılması:

Sınıf öğretmenlerinin yeni programdaki geometri öğrenme alanı kazanımları hakkındaki görüşleri için görev yapılan yerleşim türlerine göre elde edilen ortalamalara bakıldığında il merkezinde görev yapan öğretmenlerin ortalamasının ($X=3.59$), diğer yerleşim birimlerinde görev yapan öğretmenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu da il merkezinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin programın geometri öğrenme alanı kazanımlarını, diğer yerleşim birimlerinde görev yapan öğretmenlere göre daha olumlu bulduğunu göstermektedir. En az ortalamaya sahip olan grup ise ilçe merkezlerinde görev yapan öğretmenlerdir ($X=3.41$). Bu bilgiye göre, ilçe merkezinde görev yapan sınıf öğretmenleri diğer yerleşim birimlerinde görev yapan sınıf öğretmenlerine göre programı daha yetersiz bulduğu söylenebilir. Ancak bu yorum ilçe merkezinde görev yapan öğretmenlerin program hakkındaki görüşlerinin olumsuz olduğunu ortaya koymamaktadır. Çünkü ilçe merkezindeki görev yapan öğretmenlerin programın geometri kazanımları hakkındaki ortalaması, “Kararsızım” düzeyinin az da olsa üzerinde çıkarak “Katılıyorum” düzeyindedir. Tüm grupların ortalaması birlikte incelendiğinde, tüm grupların geometri kazanımları için olumlu yönde bir görüş bildirdikleri ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin görev yaptıkları okulun bulunduğu yerleşim birimi açısından kazanımlar için belirttikleri görüşlere ilişkin anlamlı fark olup olmadığına tek yönlü ANOVA testi ile Tablo 4’te bakılmıştır.

Tablo- 4: Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görev Yaptıkları Okulun Bulunduğu Yerleşim Birimine Göre Görüşlerinin Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Fark (I-J)
Gruplar arası	2.259	2	1.129	3.614	.028	İl>İlçe
Gruplar içi	98.113	314	0.312			
Toplam	100.372	316				

Bu testin sonuçlarına bakıldığında geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görev yaptıkları okulun bulunduğu yerleşim birimi değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($F=3.614$ $P < .05$). Farkın kaynağını bulmak için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucu sırasıyla incelendiğinde elde edilen bulgular şu şekildedir;

İl merkezinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin, ilçe merkezinde görev yapan sınıf öğretmenlerine göre programın geometri öğrenme alanı kazanımlarına yönelik görüşlerinde anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre il merkezinde görev yapan öğretmenler, ilçe merkezinde görev yapan öğretmenlere göre geometri kazanımlarını daha olumlu, daha destekleyici görmektedir. Başka bir ifadeyle ilçe merkezinde görev yapan sınıf öğretmenleri, il merkezindeki sınıf öğretmenlerine göre geometri öğrenme alanı kazanımları için daha olumsuz kanahtedir.

Köyde çalışan sınıf öğretmenlerinin il veya ilçe merkezinde çalışan sınıf öğretmenlerine göre geometri kazanımlarına ilişkin görüşlerinde herhangi bir anlamlı fark bulunamamıştır.

3.2.5. Geometri öğrenme alanının kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görev yapılan okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumuna göre karşılaştırılması:

Çalışmaya katılan öğretmenlerin yeni programdaki geometri öğrenme alanı kazanımları hakkındaki görüşleri için görev yapılan okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumuna göre elde edilen ortalamalara bakıldığında araştırılan değişkenin “iyi” olduğu okullarda görev yapan öğretmenlerinin görüşlerinin ortalamasının ($X= 3.71$) en yüksek grup olduğu görülmüştür. Görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “orta” olan sınıf öğretmenlerinin programın geometri öğrenme alanı hakkındaki görüşlerinin ortalaması da ($X= 3.54$) “Katılıyorum” düzeyindedir. Görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumunu “düşük” olan sınıf öğretmenleri bu grubun en düşük ortalamasına sahiptir ($X= 3.30$). Bu ortalama ile sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “düşük” durumda olan öğretmenlerin geometri kazanımları hakkındaki düşünceleri “Kararsız” düzeyindedir. Bu grup, programın geometri kazanımlarını olumlu ya da olumsuz yönde görmemiştir. Ancak sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “orta” ve “iyi” düzeydeki okullarda olan öğretmenler, geometri kazanımları için olumlu yönde, “Katılıyorum” düzeyinde görüş belirtmişlerdir.

Tablo-5: Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görev Yaptıkları Okul İçin Belirttikleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Durumuna Göre Görüşlerinin Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Fark (I-J)
Gruplar arası	6.644	2	3.322	11.129	.000	Düşük<Orta Düşük<İyi
Gruplar içi	93.728	314	0.298			
Toplam	100.372	316				

Bu testin sonuçları incelendiğinde geometri öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumuna göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($F=11.129$ $P < .05$). Farkın kaynağını bulmak için Post Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi sonucu sırasıyla incelendiğinde elde edilen bulgular;

Görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “düşük” olan sınıf öğretmenlerinin kazanımlar için görüşleri ile görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “orta” ve “iyi” olan öğretmenlerin görüşleri arasında geometri kazanımlarına ilişkin anlamlı fark bulunmuştur. Sosyo-ekonomik durumu “düşük” olan okullarda görev yapan öğretmenlerin geometri kazanımları için görüşleri diğer gruplarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre daha olumsuzdur.

Görev yaptıkları okulu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “orta” olan sınıf öğretmenleri ile “düşük” olan sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur. Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “orta” düzey okullarda görev yapan öğretmenlerin geometri kazanımları hakkındaki görüşlerinin, “düşük” düzeyde görev yapan öğretmenlere göre daha olumlu yönde olduğu gözlenmektedir.

Görev yaptıkları okulu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durum olarak “iyi” olan öğretmenler ile “düşük” olan öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu bulguya göre sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu “iyi” okullarda görev yapan öğretmenler, “düşük” olan öğretmenlere göre geometri kazanımları hakkında daha olumlu görüşe sahiptir denilebilir. Sırasıyla sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu düşükten iyiye doğru programın geometri kazanımlarına dönük olumlu yönde ortalamaların artması ile öğretmenlerin çalıştıkları okulların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu iyileştikçe programdaki kazanımlara dönük görüşlerinin olumlu hale geldiği, programı daha fazla beğendiği yorumu yapılabilir.

3.3. 2009-2015 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması:

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın bir diğer alt problemi olan, 2009-2015 matematik öğretim programının geometri öğrenme alanı kazanımlarının öğretmen görüşlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır. Anket uygulanırken

doküman incelemesi ile her sınıf düzeyinde 2009 ve 2015 geometri kazanımları sınıf öğretmenlerine sunulmuştur. Ardından katılımcılara, kazanımların her sınıf düzeyinde ayrı ayrı karşılaştırılması için dörder maddelik sorular yöneltilmiştir. Bu dört maddelik sorular değişiklikle kazanımların, bilişsel, duyuşsal, psiko-motor gelişimini destekleyip desteklemediği ve kazanımların önerilen sürelerde kavratılmasının kıyaslanması ile ilgilidir.

4. Sonuç ve Tartışma ve Öneriler

2015 1-4 İlkokul Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımları için sınıf öğretmenlerinin görüşleri genel anlamda olumlu yöndedir.

Cinsiyet değişkeni için sınıf öğretmenlerinin 2015 1-4 İlkokul Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarına yönelik görüşlerinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Aydoğdu'nun (2007) "İlköğretim 6. Sınıf Matematik Dersi Geometri Öğrenme Alanının Değerlendirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri" adlı çalışmasında da geometri kazanımları için cinsiyet değişkenine ilişkin herhangi bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Bu açıdan bu iki çalışmanın sonucu benzerlik taşımaktadır. Öğretmenin erkek ya da kadın olması program ile ilgili görüşlerini değiştirmemektedir. Kadın ya da erkek öğretmenlerin programın uygulanmasında farklı sorunlarla karşılaşmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin kıdemi arttıkça 2015 1-4 İlkokul Matematik Programı Geometri Öğrenme Alanıyla ilgili olumlu görüşte oldukları tespit edilmiştir. Kıdemi 24 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin, kıdemi 0-5 yıl, 6-11 yıl ve 12-17 yıl olan öğretmenlere göre programın geometri öğrenme alanı kazanımlarını daha olumlu bulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca mesleki kıdemi 18-23 yıl arası olan öğretmenler, kıdemi 6-11 yıl olan öğretmenlere göre 2015 programının geometri öğrenme alanı kazanımlarını daha çok beğenmiştir. Tüm farklı kıdem grupları içinde geometri kazanımlarını en olumlu bulan grup kıdemi 24 yıl ve üzerinde olan öğretmenlerdir. Kazanımların daha sade bir dil ile yazılarak öğretmenlere öğretme yükünü dayatmak yerine öğrenciye öğrenme ve keşfetme görevini vermesiyle sorumlulukları paylaşırma anlamında öğretmenleri rahatlatması da programın bu kıdem grubu tarafından beğenilmesini sağlamış olabilir. Çünkü uzun yıllar görev yapan öğretmenler, daha önceden uygulanan programlarda karşılaştığı zorlukların daha net farkında olabilirler. Bu yüzden hizmet süresi fazla olan öğretmenler, 2015 programını bu açıdan daha sade ve bilişsel açıdan uygulanabilir olması yönüyle diğer kıdem gruplarına göre daha çok beğenmiş olabilir. Bu konuya ilişkin bir diğer ihtimal de çalışma kapsamında yer alan genç öğretmenlerin görev yaptıkları okulların genellikle köy ya da ilçelerde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumu düşük düzeydeki okullar olduğundan öğretmenlerin kazanımları iyi düzeyde algılayıp uygulayabileceği çevresel şartların, donanımının, fırsat ve imkan eşitliğinin tam olmayışının etkisi olabilir. Bu yorum da sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan düşük düzeydeki okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzeyi orta ve iyi düzey okullarda görev yapan öğretmenlere göre kazanımları daha olumsuz bulması yönüyle birbirini desteklemektedir. İl merkezinde programın daha çok beğenilmesinin, merkez okullarda hizmet süresi yüksek öğretmenlerin olması ile de birbirini desteklemesi elde edilen bir diğer tespittir. Bu durumda çalışmada elde edilen sonuçların birbiriyle bağlantılı ve tutarlı olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme alanı kazanımları ile ilgili görüşleri görevli oldukları sınıf düzeyine göre farklılaşmamaktadır. Ancak öğretmenlerin görevli oldukları sınıf düzeyine ilişkin elde edilen sonuçlar incelendiğinde tüm sınıf düzeylerindeki öğretmenlerin 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim

Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarını beğendiği, olumlu bulunduğu sonucuna ulaşılabilir.

Öğretmenlerin 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme alanı kazanımları için görüşleri incelendiğinde, il merkezinde görev yapan öğretmenlerin, ilçe merkezinde görev yapan öğretmenlere göre programı daha olumlu bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun da nedeni il merkezinde var olan imkanların ilçe merkezine göre daha çeşitli olması, veli ve çevre profili etkisi olabilir. İl merkezinde hizmet süresi fazla olan öğretmenlerin görev yapması da bu durumu destekleyen bir diğer ihtimaldir. Çünkü ilçe merkezi ve köylerde kıdem yılı düşük olan öğretmenler görev yapabilmektedir. Bu da kıdem yılı ve sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumu düşük olan okullarla elde edilen sonuçlar birlikte düşünüldüğünde çalışmanın tutarlı olduğunun göstergesidir. Tüm yerleşim birimindeki öğretmenlerin programın geometri öğrenme alanı kazanımlarını beğenmesi elde edilen bir başka sonuçtur.

Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan iyi durumdaki okullarda görev yapan öğretmenler, düşük olan okullarda görev yapan öğretmenlere göre, 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarını daha olumlu bulmuştur, kazanımlardan daha çok memnundur. Tespit edilen bir diğer farklılaşma da sosyo-kültürel ve ekonomik durumu orta olan okullar ile düşük olan okullar arasında görülmüştür. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumu orta düzeyde olan okullarda görev yapan öğretmenler, düşük okullarda görev yapan öğretmenlere göre programın geometri öğrenme alanı kazanımlarını daha çok beğenmiştir. Bu sonuçlara göre sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumu düşük olan okullarda görev yapan öğretmenler, orta ve iyi düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlere göre programdan daha az oranda memnundur denilebilir. Gruplardan elde edilen ortalamalara bakıldığında sosyo-kültürel ve ekonomik durumu düşük olan okullarda görev yapan öğretmenlerin 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme alanı kazanımları için belirttikleri görüşlerde kararsız oldukları belirlenmiştir. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan orta ve iyi düzeydeki okullarda görev yapan öğretmenlerin geometri kazanımlarına ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu tespit edilmiştir. . Bu sonuçlardan hareketle, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan öğretmenlerin görev yaptıkları okulun durumu iyileştikçe 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarını daha olumlu karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin önemli bir kısmı, 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programı Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarını olumlu, öğrenci seviyesine uygun, günlük hayatla ilişkili, tutarlı, açık ve anlaşılır olarak değerlendirmiştir.

Çalışmada, 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının Geometri Öğrenme Alanı Kazanımlarının öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerilerinin gelişimini desteklediğine yönelik bir sonuç elde edilmiştir. Öğretmenin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor beceriler anlamında öğrenciyi desteklediğini düşündüğü bir programı uygulaması avantajdır. Çünkü inandığı bir programı uygulamak o öğretmenin programı benimsemesini kolaylaştırır ve bu durum öğrenme-öğretme sürecine olumlu bir katkı sağlar. Tekbıyık ve Akdeniz'in (2008) çalışması bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Tekbıyık ve Akdeniz'e (2008) göre, öğretmenler uygulanan öğretim programına direnç göstermek yerine, programın temel felsefesini, içeriğini, kazanımlarını özümsemiğinde programdan alınacak verim artabilir. Handal ve Herrington'a (2003) göre de program değişikliğinin başarıya ulaşabilmesi için öğretmenlerin görüş ve inançlarının dikkate alınması gereklidir. Sınıf öğretmenlerinin her üç beceri için de kazanımların öğrenciyi desteklediğine inanması kazanımları daha kolay özümsemesini sağlayacaktır. Öğretmenlerin 2009 ve 2015 Matematik Öğretim Programlarının

Geometri Öğrenme Alanı kazanımlarına ilişkin yapılan değişiklikleri karşılaştırdıklarında da bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor beceriler açısından değişiklikleri olumlu bulduğu görülmüştür. Programda geometri kazanımlarının kavratılabilmesi noktasında ayrılan sürenin, yapılan değişikle birlikte, 2009 programına göre daha yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar, Gökbulut ve Aslan'ın (2016) araştırmasında 2009 ve 2015 matematik öğretim programını, alt öğrenme alanlarını ve kazanımlarını kıyasladığı çalışmasıyla karşılaştırıldığında, bazı yönleriyle benzerlik taşımakta, bazı yönler nedeniyle de görüş ayrılığına düşmektedir. Gökbulut ve Aslan'ın (2016) çalışmasında 2015 matematik programının geneli için çağın getirdiği yeniliklere uygun şekilde hazırlanmış olduğu tespiti yapılmıştır. Bu tespiti, üst bilişsel öğrenme kavramının kullanılması, sosyo-kültürel öğrenmenin sınıf ortamına taşınması, yaşama yakınlık ilkesinin kullanılması ve bilişsel anlamda öğrencilerin bilgiyi kendilerinin inşa edebilmesi gibi örneklerle desteklemişlerdir. Bu çalışmada da elde edilen sonuçlar için, öğretmenlerin 2015 programı geometri kazanımlarını günlük hayatla ilişkili, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimini destekleyici bulmalarından dolayı iki çalışmanın olumlu şekilde benzerlik taşıyan noktaları olduğu yorumu yapılabilir. Çalışmalarda farklı şekilde tespit edilen nokta ise Gökbulut ve Aslan'ın (2016) çalışmasında 2015 programındaki değişimi ciddi boyutta görmemesidir. Bu araştırmada ise öğretmenler, 1.sınıftan 4.sınıfa dek kazanımlardaki değişimleri olumlu karşılamış, bilişsel, duyuşsal, psiko-motor gelişimi destekleyici bulmuş ve kazanımlara ayrılan sürenin daha yeterli olduğunu düşünmüştür. Öğretmenlerin 2009 programına göre 2015 programında gerçekleştirilen geometri kazanımlarındaki değişiklikleri olumlu bir gelişme olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenmiş olan alt amaçlara ilişkin verilerin analizi sonucunda ortaya konan bulgulardan hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmış ve bu doğrultuda öneriler getirilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Öğretmenlerin belirtmiş olduğu eksikler yeni programlarda giderilebilir.
- Programa yönelik olumlu görüş bildiren öğretmenler ile olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin katılımıyla ilgili çalıştay düzenlenebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Bu çalışma farklı öğretim kademeleri için yapılabilir.
- Çalışma farklı yöntemler kullanılarak yapılabilir.

Kaynakça

- Alım, M. (2003). Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erişim Tarihi: 10.06.2017
- Aydoğdu, O. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Matematik Dersi Geometri Öğrenme Alanının Değerlendirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avcu, T. (2009). Yedinci Sınıf Matematik Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Bako, M. (2003). Different Projecting Methods In Teaching Spatial Geometry. http://www.dm.unipi.it/~didattica/CERME3/proceedings/Groups/TG7/TG7_Bako_cerme3.pdf, Erişim Tarihi: 05.05.2016.
- Bal, A. P. (2011). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geometrik Düşünme Düzeyleri Ve Tutumları. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (3), 97-115.
- Bal, A. P. (2012). Öğretmen Adaylarının Geometrik Düşünme Düzeyleri ve Geometriye Yönelik Tutumları. Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi 2 (1), 17-34
- Büyüköztürk, Ş. (2014). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Ankara: Pegem Akademi.
- Duatepe, A. (2000). An Investigation on the Relationship Between Van Hiele Geometric Level of Thinking and Demographic Variables for Preservice Elementary School Teachers. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dursun, D. ve Dede, Y. (2004). Öğrencilerin Matematikte Başarısını Etkileyen Faktörler: Matematik Öğretmenlerinin Görüşleri Bakımından. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24 (2), 217-230.
- Ekizoğlu, N. ve Tezer, M. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutumları ile Matematik Başarı Puanları Arasındaki İlişki. Cypriot Journal of Educational Sciences, 2 (1), 43-57
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.G., & Buchner, A. (2007). G-Power 3: A Flexible Statistical Power Analysis Program For The Social, Behavioral, And Biomedical Sciences. Behavior Research Methods, 39, 175-191.
- Gökbulut, Y. ve Aslan, O. (2016). 2015 İlkokul 1-4 Matematik Öğretim Programının 2009 1-5 Matematik Öğretim Programı İle Karşılaştırılması. 15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (Tam Metin Bildiri) (Yayın No: 2857076) Erişim Tarihi: 17.04.2017,
- Handal, B. ve Herrington A. (2003). Mathematics Teachers' Beliefs And Curriculum Reform. Mathematics Education Research Journal, 15 (1), 59-69
- İnan, A. (2006). 9. Sınıf Matematik Dersi İçin 2005 Yılında Uygulanan Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2007). Bilimsel Araştırma Yöntemi (17. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Oral, B. ve İlhan, M. (2012). İlköğretim ve Ortaöğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Geometrik Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 6 (1) 201-219.
- Öksüz, C. (2015). İlkokul Matematik Programını Değerlendirme Ölçeği. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37 (1), 21-33.
- Peker, M.ve Mirasyedioğlu, Ş. (2003). Lise 2. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutumları Ve Başarıları Arasındaki İlişki. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (2), 157-166.
- PISA (2003).Ulusal Nihai Rapor:<http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2013/07/PISA-2003-Ulusal-Nihai-Rapor.pdf> Erişim Tarihi: 13 Mart 2016
- PISA (2012) Ulusal Nihai Raporu: <https://drive.google.com/file/d/0B2wxMX5xMcnhaGtnV2x6YWsyY2c/view?pref=2&pli=1> Erişim Tarihi: 13 Mart 2016 Pazar
- Tekbıyık, A. ve Akdeniz, A.R. (2008). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programını Kabullemeye Ve Uygulamaya Yönelik Öğretmen Görüşleri. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 2 (2), 23-37.

- Toluk, Z., Olkun, S. ve Durmuş, S. (2002). Problem Merkezli ve Görsel Modellerle Destekli Geometri Öğretiminin Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Geometrik Düşünme Düzeylerinin Gelişimine Etkisi. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 1118-1123. Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 16-18 Eylül 2002.
- Tonta, Y. (2008). Varyans analizi, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/fall2007/sb5002/sb5002-10-varyans-analizi.pdf> Erişim Tarihi: 04.06.2017
- Yenilmez, K. ve Duman, A. (2008). İlköğretim Matematik Başarısını Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğrenci Görüşleri. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 251-268.
- Yenilmez, K. ve Yaşa, E. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Geometrideki Kavram Yanılgıları Uludağ Eğitim Fakültesi Dergisi 21 (2), 461-483.
- Yıldız, S. ve Turanlı, N. (2010). Öğrenci Seçme Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Matematik Dersine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 361-377
- Yüksel, S. (2003). Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları ve Sorunları, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:159.

Makale Türü: Olgu Sunumu

SRI LANKA'DA SİVİL SAVAŞ VE NEGATİF BARIŞ SÜRECİ: POSİTİF BARIŞ NEDEN İMKANSIZ?

Serkan KARA¹

Öz

Sri Lanka sahip olduğu eski geçmişinde çok derin acılar yaşadı, önce İngiltere tarafından işgal edilerek sömürgeleştirildi ve bağımsızlık sürecinde ve sonrasında çok fazla sivil savaş ile yüzleşti. Ve sonunda 2009 yılında, Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları (LTTE) ayrılıkçı örgütünün merkezi hükümet tarafından yenilmesi ile iç savaş sonlandı. Tüm bu süreç boyunca ve sonrasında pek çok insan hakları örgütü tarafından aktif olarak takip edildi, bu sivil toplum örgütleri ile STK'lar henüz Sri Lanka'da savaşın sonlanmadığını, buna karşılık iki etnik taraf arasındaki uçurumun derinleştiğini savunuyorlar. Buna karşılık merkezi hükümet tüm bu argümanları reddetmekte, savaşın bittiğini ve barışın geldiğini deklare etmektedir. Burada ki temel soru barışın kapsamı ve kimin için olduğudur. Çalışmanın amacı, Sri Lanka'da gerçekleşen iç savaşın nedenlerini, gelişimini ve sonuçlanmasını kısaca açıklamak ve Galtung'un barış ile ilgili teorilerini kullanarak negatif barıştan pozitif barışa neden geçilemediğini ortaya koymaktır. Ayrıca teorik arka plan ve Sri Lanka'daki savaşın nedenleri açıklarak negatif barışa neden olan kök nedenler ortaya konulacaktır. Çalışmanın sonunda pozitif barış için gerekli olan dört ana koşul açıklarak, Sri Lanka'da yaşanan süreç ile ilgili önermeler ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapısal Şiddet, Pozitif Barış, Negatif Barış, Sri Lanka, Şiddetin Dönüşümü

CIVIL WAR IN SRI LANKA AND NEGATIVE PEACE PROCESS: WHY IS POSITIVE PEACE IMPOSSIBLE?

Abstract

Sri Lanka has bearded much of the pain in his long history, he captured by Britain and after the colonial time so many time civil war occurred in there. Finally, the civil war was ended in 2009, the Tamil's separatist group, which called Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE), was defeated by the central government powers. Some human rights organizations and NGOs followed to a process of the peace after the civil conflict in Sri Lanka and they believe that neither civil war nor violation in Sri Lanka did not finish, moreover gaps between two ethnic sides is widening. On the contrary Government of Sri Lanka (GoSL) rejected all claims and arguments, and declared to peace and ended of the war. But still, a question in there: What kind of peace or peace for whom? The purpose of the study is to explain how the civil war has occurred in Sri Lanka and why negative peace did not transform to positive peace, which is taking by Galtung's peace theory, after the end of the war. The historical background of the war and theoretical analysis is using to evaluate what was a problem in Sri Lanka, and sustainability of the negative peace in there without any accountability and with identity politics. This research concluded that four main congestions to positive peace.

Key Words: Structural Violence, Positive Peace, Negative Peace, Sri Lanka, Conflict Transformation

¹Doktora Öğrencisi, Altınbaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler A.B.D., serkan.kara1990@hotmail.com, orcid: 0000-0003-3091-5466

Bu Yavına Atıfta Bulunmak için: Kara, S., (2019), Civil War In Sri Lanka And Negative Peace Process: Why Is Positive Peace Impossible?, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 250-260.

1. Introduction

After the colonial time, that was the late nineteenth century, most of the new nation states and regions have led to some intrastate conflicts. This conflict is occurred mostly heterogeneous nations, like a Sri Lanka. Sri Lanka has consisted of two main ethnic groups, which are Sinhala- Buddhist majority and Tamil-Hindu minority, and other minorities. In this country, the devastating civil war was started after the British rule between two main ethnic groups, and the conflict ended in a government victory in May 2009. The post-war period did not bring equality between the sides or create positive peace; on the contrary, their peace perception was extremely vulnerable and far from the positive peace contains. Also, ethnocentric nationalism has been kept Sri Lanka divided.

The ethnic problem in Sri Lanka was started with the British granted the state's independence in 1947. After this time, major ethnic groups of the country being dominate power and took to governments. Their nationalistic governmental structure passed many articles and laws that disadvantaged and discriminated minorities. The Sinhalese government did not give any equal opportunities the Tamil youth generation, as like educational or social equality, and non-educational Tamil's did not find a job or keeps their current jobs. The separationist policy was escalated to tensions between Tamils and Sinhalese governments, and especially cultural divide created "the other" in the country. From then on, violence and riots between these two ethnic groups outcropped throughout the end of the 1970s and early 1980s. Tamil separatist group wanted to divide their homeland from another side the country and found their nation-state, which was the main goal of Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). The civil war was broke out in 1983, and after the 26 years, Government of Sri Lanka (GOSL) lasted the war.

Within the framework of the Galtung's peace theory, the purpose of the research is to analyses the Sri Lanka's civil war from beginning to end of the war, and evaluate the continuous negative peace process in the country after the war and what is the cause of the prevent positive peace. Also, this paper will examine the cultural and structural violence that is running-on unrest and violence from war. I aforementioned before, the theoretical background of this paper is based on Galtung's peace theory, as is practicable to the incident of Sri Lanka. This study is organized into four chapters. In the first chapter, Galtung's peace theory and the different classifications of peace and violence will define. This chapter is the shows the theoretical background of the research and at the same time gives the idea about the limits of the study. The second chapter aims to understand the historical background of Sri Lanka's ethnic problem and intrastate conflict. The third chapter of the study shows to the British role in the Sri Lanka's ethnic divided after the independence time, and identity-based policy analyses in this chapter, which will be based on main principal Galtung's theory. And the last chapter, all of the findings of the research will analyze with based on the questions of this research. Final chapter also includes some suggestions and advice for future research.

2. Theoretical Framework of Peace and Violence

On account of discuss peace and violence, it is essential to explain what peace and violence mean as it appertain to this study. In this study violence will be discussed as structural violence and peace will be discussed as both of negative and positive peace. To the evaluate peace, Galtung's peace theory will be fundamental assumption. Galtung's peace research led him to find main problem of peace, and giving dimension to him for understand the role crucial role of violence in peace. According to Galtung, violence classified three sub-categories, as like cultural, structural and direct violence. Direct violence defines as a violence

that comes directly from a person to other person without any intermediary. Principally, peace categorizes the absence of direct violence. But Galtung said that absence of direct violence reveals negative peace, not fully peace. This means, negative peace does not be ultimate goal of the peace process, it comes with ceasefire between sides, and it can be only passing process for the positive peace. This part of the study will briefly explain terms of structural violence, negative peace and positive peace, and create a link with Sri Lanka's conflict case.

2.1. Structural Violence

Johan Galtung set forth the main point of structural violence in his works, which called Violence, Peace and Peace Research, in 1969. Galtung explained the locution of violence that occurred into a social environment of people and elicited unequal power, social class, and wealth and life chances between the people who live in the same society (Galtung, 1969, p.171). Galtung's founded the base of the structural violence and other continues to expand his research with some adding. According to Galtung, structural violence is showing exactly injustice and inequality into the social life that basis of wealth power, social class, ethnicities nationalities and genders. Structural violence is seen mostly capitalist system, and some other political system, as like patriarchy (Hathaway, 2013)

Recognize and identify structural violence is important to understand the problem into society and resolving it without any conflicts, and also building peace. Structural violence is different from direct violence. Direct violence could be psychological or physical, and people can do it other people without any purpose but with some deliberation. Direct violence most of the time receives more caution than structural violence, because of its visible and instant structure (Galtung, 1969, p.172). Galtung said that the harm caused and suffering by direct violence and structural violence shall not be compared with disservice act to man (Galtung, 1969, p.185). But the problem is their harm and suffering that the results of structural violence are not taking importance as direct violence.

Structural violence can be realized before or after the conflict. This means, structural violence can be a result of the direct violence, or direct violence can be a result of the structural violence in society. Rowson establishes an important connection between the occurrence of structural violence and development. He noted that the development of the Western countries with the industrial revolution, and how they became healthier and wealthier (Rowson, 2012, p.12). But history showed that structural violence most of the time occurred after important changes in political, social and economic area (Rowson, 2012, p.11). On the other hand, structural violence does not just do by the hand of local forces. Colonization had utmost influence via developing countries. Especially Western colonizer states impacts and effects over these states changed their internal dynamics and revealed many conflicts in the states. For instance, Rwanda, Sri Lanka and Kenya all problem and suffer owing to Westernism against specific ethnic groups (Rowson, 2012, p.88). The causes of inequality and poverty in society would describe structural violence in the state.

2.2. Cultural Violence

Galtung defined to cultural violence as any aspects of a cultural aspect, like a ideology, religion, language and etc. that used to legitimize or justify structural or direct violence (Galtung, 1990, p.291). Galtung assumed that cultural violence defines to societies with "moral color" and giving to justify and normality to acts of direct or structural violence. Cultural violence is becomes invisible, as like structural violence, and racism, nationalism and other types of discrimination used to justification of violence (Fischer, 2007, p.188).

2.3. Negative Peace

Negative peace can be defines basically lack of direct violence, as like physical and psychological, but this is not means to absence of structural or cultural violence in there. According to Galtung, negative peace does not have fully peaceful meaning, but it is preferable than any kind of war or conflicts (Galtung, 2011, p.1). From then on, negative peace is not having meant of ideal peace. But when the mass violence or conflict would reach to end, negative peace may help to normalize of social life for major parts of the country. On the other hand, there is other part of society that would never return to their everyday lives and they continue to live social injustice with limited access of basic human needs.

Negative peace is normally a passing phase of the state from abnormal times to livable and healing/curative phase. After the conflict and during the negative peace, behavior of the present state is important. If the state would analyses what specific actions and events occurred during this time and identified the problem, cultural and structural violence show decreasing tendency. This is important to peacebuilding process after the conflict and aid to prevent new war which will occur in the future.

2.4. Positive Peace

Positive peace is defined the ideal peace, and the end of violence and conflict with social justice and peace. Positive peace is means absence of cultural, structural and direct violence. Galtung noted that six tasks is important to reach and sustain positive peace: “ completely remove to direct violence that causes conflict, eliminating political, social and economic inequality, do not give importance to cultural or ethnic differences in the society, and other three task are related with creating cultural, structural and direct peace between citizens (Galtung, 1996, p.173).

Positive peace does not occurs in a short time, it is a long term purpose and this need some process, as like changing and transforming social structural and perspective of people, to achieve successful peace in a society. Positive peace is important to society, because big amount of people suffering with conflict and war, positive peace understanding will help to reduce suffering in the world. But there is a important question, how would positive peace establishing after the completed Galtung’s six task for peace? Because, some scholar said that, positive peace is unrealistic and hard to reach exact peace in a society (Maley, 1985, p.582).

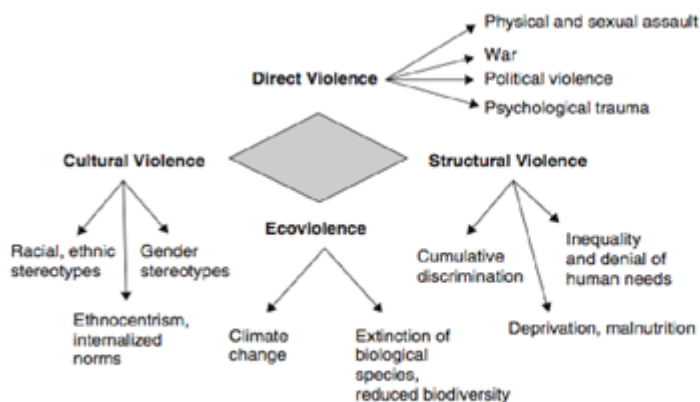

Figure 1. The Violence Diamond. Source: Kurtz & Kurtz (2015: 2); Galtung (1990)

3. Historical Background of Civil Conflict in Sri Lanka

Sri Lanka, which is small island in Asia, was ruled colonial power almost 500 years, and this colonial history shaping Sri Lanka in many ways, as like Sri Lanka introduced a new culture, language, religion, class system and so on. Especially the British rule via country, government policy started to divide people. Understanding to these historical roots of identity based conflicts in Sri Lanka will give a perspective to evaluate why positive peace is impossible in there.

3.1. European Colonization in Sri Lanka

Sri Lanka was colonized first time by Portuguese in 1505. When the Portuguese arrived there, the island has formed Sinhalese (Buddhist), Tamil (Hindus), Malay and Moor (Muslims). The Portuguese established castle and port in Colombo and after that started to expand his ruling area, especially coastal areas. The Portuguese did not show any tolerance to indigenous of Sri Lanka, and they used to power to convert people religious. Because of the Portuguese pressure, the big amount of Muslim changed his religions and accepted to Catholicism. In 1602, Dutch arrived in island and took to control from the Portuguese. After that time, the table was changed for Catholics, because the Dutch were Protestant and they did not like Catholics. A new transformation started to country, and the Dutch tried to shaping island how they wanted to govern. Either the Portuguese or the Dutch used a material power and military force to increase their influence and population in the island and converted to population. All of these things showed that both of the European states shaped Sri Lanka for their purpose and created to others. On the other hand, Europeans invasion in Sri Lanka that occurred new ethics, which was occurred from Sri Lankan and European marriages. These new ethnicities, which named Burghers, rapidly adapted to western culture and English language.

Britain was the last colonizer of Sri Lanka. When the British power came to the island, they took to control of almost all the country. France occupied to Netherland in 1796 and this event sparked some concern for the British government to protect their benefits in India. The British power started to war with initial state Kingdoms in Sri Lanka, and finally, they associated all of the countries under one rule. After the founded united Ceylon Islands, Britain started to classified people with using their identities and ethnic roots (Peebles, 2006, p.53). Furthermore, Britain was started to assimilation program to rule the country without any gaps from the British policy. To realizing assimilation program, the British government support many elite elementary and high school to created English based programs (Peebles, 2006, p.63). From then on, Britain took to control of plantations, because of tea production. Sri Lanka was the most important tea producer in Asia, and Britain gives the importance to the country for using their plantations. Actually, all of these things have a connection and present the Britain policy for Sri Lanka.

3.2. Independence Period of Sri Lanka

Sri Lanka has gained his independence from Britain in 1948. After the independence, both major ethnic groups, which are Tamils and Sinhalese, created a British style parliamentary democracy. Newly independence states declared to equal suffrage and political rights, and free elections. But this is not a case. Because, power still controlled by the feudal elites and the British rooting peoples, and they did not want to give up their status quo (Sivanandan, 2010, p.60). According to Sivanandan, colonial capitalism was responsible for imperfect democracy that was the result.

With the declared of independence identity based nationalist politics gained to importance in Sri Lanka. Sri Lankan Democracy Party (SLDP) and the United National Party (UNP) was the main political actor and they dominated the state's policy. Both of these political parties represent the secular political posture, owing to the policy of winning elections by Sinhalese groups. Either SLDP or UNO was demonstrated to Sinhalese benefits and also oversee balance between both Tamils and Sinhalese (DeVotta, 2010, 117). These two political parties used to ethnicity, religion and language to gain support from the mass. During the British rule via Sri Lanka, most Sinhalese were felt socially and economically disadvantaged against Tamils supported by Britain. But independence recognized too many rights for Sinhalese, because of their major ethnic position among other ethnicities. Moreover, Tamils practiced a great deal of marginalization and discrimination. Sinhalese's these actions composed ethnic tensions into the island and caused to insecure and frustrated for most of Tamils.

3.3. Civil War

The civil war began with willing of both sides. Government of Sri Lanka (GOSL) wanted to provide control all around the country and kept the United Island and Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) wanted to take control of the Tamils homeland by the central government. In the beginning, Tamil groups followed to non-violent tactics against GOSL politics, but they were unsuccessful and conflict started to sides across the country. The civil war between Sinhalese and Tamils was aforethought to have been beginning during the 1983 revolts. At the beginning of riots, the government declared to the Prevention of Terrorism Act, and gives the police exceptional rights, as like arrest to a person for up a year. Tamils, especially Tamil youths, has become a main target of police and they behave almost all the Tamil like LTTE members, and moreover, journalist became a second targeted of the GOSL after the LTTE in this period. The war between the GOSL and LTTE continued for 26 years, and almost 60,000 people died during the civil war with a direct or indirect way. The GOSL and LTTE have committed for war crimes, and both of side committed of offence against their people. Throughout the war, the LTTE used to children like a soldier and suicide bomber and gave them order to attacked military targets, and sometimes their own people. The LTTE did not show any respect holy place and attacked to their many times with suicide bomber. On the other hand, the GOSL power committed to war crime with realized mass direct violence and breaking human rights against innocence people of Sri Lanka (Orjuela, 2009, p.265).

4. The Building of Negative Peace After the Civil War

The GOSL declared to the end of the violence and conflict in Sri Lanka after 26 years, and a new peaceful future for citizens. A few days later formal presidents of Sri Lanka, who is President Rajapaksa, was giving a speech addressing to hopeful future for all people without any exception and injustice. His speech and behavior after the long-war period in this country are important. Because, he has been maintaining the peace process successfully, and international actors support him in building peace.

Many factors shape the complication of society after a post-war period. As aforementioned before, demobilization, accountability, resettlement, power-sharing and democratization process needs to include reconciliation and reconstruction. Absence of these elements into the peace process after the post-war period reveals the failure to the country; further negative peace will build rather than positive peace owing to deficiency. This paper will display the cultural and structural violence that still continue during Rajapaksa's presidency. This part of the study will evaluate the Government's failure to show address basis issues to lead conflict in Sri Lanka from past to now, and the failure of dialogue between

sides during the peacebuilding process. Overall, peace progress in Sri Lanka will describe into this chapter.

4.1. Peace Process After the Civil War

Serious military entities in the East and North regions have been continuous and the GOSL has been using military power in these regions since the end of the civil war. This created fear between the minority communities. Security powers did not need to any reason to interrogate or detain any citizens. The GOSL was concerned about militarization of state and new civil conflict, and for that reason they are claiming their military presence, especially minority regions, to provide national security goals (International Crisis Group, 2012, p.51). This kind of securitization issues and high level of military presence is a main reason of negative peace in there. Why governments use military forces after the civil war? Because of military forces are hero in mind of Sinhalese people, and they want to continue peaceful environment in Sri Lanka with majority rule. On the other hand, both of minority, which are Tamils and Muslims, are feeling threatened and losing freedoms. For them, military presence was an obstacle for their everyday freedoms (Harris, 2015). Whereas the Tamils are trying to rebuilt their lives, and they do not want to feel any fear neither Sinhalese groups nor government military powers.

5. The Principle of Positive Peace and Analysis of Sri Lanka's Situation

Peacebuilding process in Sri Lanka has included complexity after the post-war period. Some NGOs and the states, which are played important role in ceasefire negotiations, were providing support to build peace between sides in there, the international community has felt concern about the GOSL and President Rajapaksa's act of centralization power and their internal policies which were regarding war crimes and human rights. The GOSL believed that this war won with military power and they want to the continuation and enabled a power to unbalance. Mainly, the GOSL wanted to portray sustainable economic growth and peaceful environment in Sri Lanka. But reality has different than their assertion. The GOSL built negative peace and signed ceasefire with minorities which were ended the civil war, but the main problem of revealing war does not resolve yet. Moreover, government's policy obstacle positive peace and all of the acts show that Sri Lanka kept its sustained negative peace. To understand what is wrong in Sri Lanka, this section will analyze the main principle of positive peace and situation of Sri Lanka.

5.1. Political Stability and Rule of Law

Political stability and the well-functioning government are important to continuous peace in the country. The international community and NOGs have expected from central government to respect people's rights and rule of law all of the country. Every state has responsibility against their citizen to protect their lives and rights during the war and also after the war. In Sri Lanka, talking about the rule of law and the well-functioning government is a bit difficult. As aforementioned before, this island became united under the British colonization, and when states gained independence Sinhalese used the majoritarian position and took to power under his hands without showing any tolerance to other minorities.

With independence, Sri Lanka founded democratic states, as like other post-colonial states, but this democratization process has been gone to a more authoritarian one. Especially, President Rajapaksa is taking to control under Sinhalese based government and centralization of power without enabling to other minorities and Tamils. Their current policies against minorities do not give to chance peace of society. They do not give to the importance of a

minority's civil rights and their human rights. Other ethnicities do not represent equally in government and all of these things creating impossible environment for build positive peace.

5.2. Relations With Neighbors and Good Business Environment

After 26 years with past wars, Sri Lanka's foreign relations and economy have taken injury. Long war period increased the public debt and this requires a big amount of investment to build state infrastructure and well-functioning economy. The European Union and the United Nations have sustained unsuccessful policies and sanctions for imposing human rights due to India and China's interest in regional forces. If the sanctions used successfully it would be pressure the GOSL for changing something in the country, maybe it had given a direction of political reform and accountability. The increased political and economic influence of China via Sri Lanka has been strained relations with other neighbours, as like India, and it creates a concern to the European Union and the UN. On the other hand, the main focus of the GOSL is economic development and increase to GDP and withdraws foreign investment to the country (Wheeler, 2012, p.25). The government provided to good relations with either China or India to flowing capita from their country and investment. After the civil war unemployment rate reached a high level, and the government started to security program for tourist activity and business. But the gap between North and East part of the country and the GOSL's unequal development program, which is giving the importance where Sinhalese people live, do not give to chance to build positive peace in Sri Lanka.

5.3. Human Capital

Human capital is showing importance after the post-war period for every state. In Sri Lanka, the biggest problem of increasing human capital has been fighting inequality. This unequal situation was also the main cause of the civil war. But, President Rajapaksa did not find any solution to youth problems, as like education and finding jobs. Especially, education is the main problem in the country. If grow high-quality society, good education must be there. Nevertheless, the GOSL does not give equal chance to people taking the same education as other parts of the state. Rural areas and Tamils province have not been finding enough material or resources to give education peoples. This inequality education is the rising unemployment rate of the country. According to the UN Development Program, the unemployment rate of Young's has been reaching 40% in 2014 (The UN, 2014).

Without reconciliation and full political participation, Sri Lanka will not be united and development country. Civil society has worked to increase their ability with educated youth to provide political participation, conflict prevention, anti-corruption and mechanism of human rights. If the GOSL had supported to civil society and encourage them, Sri Lankan educate human capital will be much higher than current case.

5.4. Minority Rights and Equitable Dispersion of Resources

Inequality has been keeping people unhappy and divided. Racial discrimination and economic disparity have been limiting the level of access to employment and education. The central government has taken the power of news and media all the country, and it is giving advantage do better or worse of the social divide. Nevertheless, the GOSL did not solve any problem between sides, moreover using to power dividing their people. After the post-war period, cultural and structural violence continued. Suspicion, prejudice and distrust have spread within society. The GOSL promoted militarization, nationalism and economic development without giving equal chance to minorities. Especially radical wings of Sinhalese nationalist and the GOSL did not promotion acceptance of minority rights and equal dispersion of information and resources in a suitable light.

6. Barrier to Positive Peace

After the post-war period and during the ceasefire process, a transformation of negative peace did not occur. As aforementioned before the principles of positive peace, centralization of power in the majority that has revealed poor governance and high level of corruption. The absence of all these factors is continually blocked building positive peace in the country. This part of research will reveals to some obstruction of transformation to peace process in Sri Lanka.

6.1. Fear of the LTTE

During the civil war, almost all the Sri Lankan facing suffering and its psychological effects over them. For the Sinhalese people, the biggest fear was the LTTE. Approximately two decades, LTTE ruled the North part of the country and realized many attacked and suicide bombing against the GOSL and Sinhalese civilians. Also, Tamil people did not obey LTTE most of the time, and the majority of Tamils feared the LTTE, as like others. At the end of the civil war, President Rajapaksa has been starting new security policy and using military forces to provide and sustain the peaceful environment with giving them to important rights, like a prejudice, suspicion, etc. The increasing of military control over the country seems to be the source of the post-war fear in the island. Both of the sides could be the target of security forces, they faced violence and harassment from them. This fear influence people negatively, and they did not spend any effort to change society. Moreover, the militarization of the state increased tension and stress Tamils that survived from the authority of LTTE.

Peacebuilding process will be unsuccessful if reconciliation cannot provide and people of both sides bring voice to society's problem and they continue live in a fear of war. The transformation of positive peace will not realize if this fear sustain in island.

6.2. Common Language

The language problem in the island has been an ongoing question in Sri Lankan history. Without a mutual language on the island, interaction and integration of Tamils and other minorities have extremely hard. The language problem is the biggest issue for Sri Lanka, because of limited access to information, news, education, and etc. for minorities. Most of the time, Tamils use a translator to understand Sinhalese people and doing business with them. This issue divided the country. On the other hand, the GOSL and President Rajapaksa are using this issue to divide people and control them when they take news outside. Sri Lanka has a chance to provide a common language, because of his colonial history. If the English language accepted to third official language in a country, communication and free-flow of information without any barrier provide united country, and this will assist to transformation positive peace in island.

6.3. Liberalization

Sri Lanka has a close relationship with illiberal states, which are Russia and China, they protecting to the GOSL from the external intervention (Höglund and Orjuela, 2012, p.91). Both of these states have supported to the GOSL to finding solution their problem internally. Especially China does not give to permit the UN Security Council for any intervention and both of Russia and China using their veto rights when Security Council wanted to solve a problem in the island and judge war crimes. Liberalization process did not occur successfully in Sri Lanka and illiberal policies of government has blocked to way of transformation positive peace (Lindberg, 2011, p.39).

7. Conclusion

To reaching the purpose of positive peace, Sri Lanka should investigate the new perspective of the peacebuilding process after the post-war period. In this meaning, this research concluded that as a “winner” of the war, the GOSL’s post-war behavior and efforts are providing negative peace to the innocent victim of this war when will compare to the LTTE period. Since 2009, LTTE does not realize any violence, and negative peace has been existing in the country. As a result, Sinhalese people support the GOSL and they reveal the majority of the country. Whence, most of the GOSL activities are nationalized to conciliate all sides on the island.

In the peacebuilding process in Sri Lanka, the GOSL has been using Sinhalese strategies as like represent all sides of country and practicing of this policies did not give to chance to the transformation of negative peace to positive peace. Most of the activities in the peacebuilding process aim to solve superficial of existing problems. These activities and military based state policies do not aim to reach the eventual purpose of positive peace. Lack of any reliable mechanism to bring accountability, social justice and reconciliation for all sides while military-based policies are in place. For this reason, the GOSL has been accomplishing multiple challenges during the peacebuilding process both in internationally and internally.

References

- DeVotta, N. (2010). *Routledge Handbook of South Asian Politics: India, Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka, and Nepal*. Eds: P.R. Brass. Routledge Publishing
- Fischer, D. (2007). *Peace as a Self-Regulating Process*. Eds. Johan Galtung and C. Webel. *Handbook of Peace and Conflict Studies*. Routledge Publishing. Canada
- Galtung, Johan (1969). *Peace, Violence and Peace Research*. Sage Publications. California
- Galtung, Johan (1990). *Cultural Violence*. *Journal of Peace Research*. Vol: 27 Issue: 3
- Galtung, Johan (2011). *Peace, Positive and Negative*. Blackwell Publishing. Retrieved From <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9780470672532.wbepp189>
- Harris G. (2005). *Sri Lanka’s Tamil Majority Grows Impatient with Just Promises*. *The New York Times*. Retrieved From: <http://nytimes.com/2015/03/16/world/asia/sri-lankas-tamil-minority-grows-impatient-with-just-promises.html>
- Hathaway, William T. (2013). *Varieties of Violence*. Received from <https://www.countercurrents.org/hathaway151013.htm>
- Höglund K.& Orjuela C. (2012). *Hybrid Peace and Illiberal Peacebuilding in Sri Lanka*. *Global Governance*. Vol: 18. Issue: 1
- International Security Groups (2012). *Reconciliation in Sri Lanka: Harder Than Ever*. Retrieved From: <http://www.crisisgroup.org/rn/regions/asia/south-asia/sri-lanka/209-reconciliation-in-sri-lanka-harder-than-ever.aspx>
- Lindberg J. & Wezeman S. (2011). *Arms Trade with Sri Lanka: Global Business, Local Costs*. Pax Förlag. Stockholm
- Maley, W. (1985). *Peace, Needs and Utopia*. *Political Studies*. Vol: 33 Issiu: 4 Retrieved From <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1985.tb01582.x>
- Orjuela C. (2009). *Domesticating Tigers: The LTTE and Peacemaking in Sri Lanka in Conflict Transformation and Peacebuilding: Moving From Violence to Sustainable Peace*. Ed. Bruce W. Dayton. Routhedge Taylor and Francis Group. New York
- Peebles, Patrick (2006). *The History of Sri Lanka*. Greenwood Publishing Group
- Rowson, Martin (2012). *MPW Course 4: Structural Violence and the Underlying Causes of Violent Conflict*. Medical Peace Work Textbook. 2nd Edition. London

- Sivanandan, A.(2010). Ethnic Cleansing in Sri Lanka. *Race and Class*. Vol: 51. Issue: 3. Sage Journal. Retrieved From <https://doi.org/10.1177/0306396809354165>
- The UN Development Programme Report (2014). *Young Development: Towards a More Inclusive Future*. Colomba. Retrieved From http://hdr.undp.org/sites/default/files/sri-lanka_nhdr_on_youth.pdf
- Wheeler T. (2012). *China and Conflict Affected States: Case Study: Sri Lanka*. Saferworld Publication. Retrieved From <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08aad40f0b649740006f2/China-and-conflict-affected-states.pdf>

Makale türü: Derleme

GÜMÜŞHANE'DE MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ (1946-1950)

Nermin Zahide AYDIN¹

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Rusya Türkiye'den bazı taleplerde bulundu. Türkiye, Rusya'nın taleplerine olumsuz cevap verdi ve Batı devletleri ile işbirliği içine girdi. Batı devletlerinde çok partili yönetim sistemi mevcuttu. Kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, çok partili demokratik yaşama geçme konusunda harekete geçti. Cumhuriyet Halk Partisi içinde bazı anlaşmazlıklar vardı. Bu nedenle bazı üyeler partiden istifa ettiler. Cumhuriyet Halk Partisinden istifa edenler Demokrat Parti'yi kurdular. Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi ilk önce Demokrat Parti'nin kurulmasını destekledi. Fakat Demokrat Parti'nin hızlı bir şekilde teşkilatlanması Cumhuriyet Halk Partisi'nin bazı önlemler almasını gerektirdi. Bu nedenle 1946 seçimleri öne alındı. Seçimlere hazırlıksız yakalanan Demokrat Parti başarılı olamadı. 1946 seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasındaki mücadele hız kazandı. Gümüşhane, Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti'nin mücadele ettiği yerlerden birisidir. Bu çalışmada Gümüşhane'de 1946 ve 1950 genel seçimleri arasındaki dönemde Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasındaki mücadele incelendi. Araştırma yapılırken Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde bulunan belgeler ve basılı diğer kaynaklardan yararlanıldı.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Gümüşhane, seçim, milletvekili.

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN GÜMÜŞHANE (1946-1950)

Abstract

Towards the end of World War II, Russia made some demands from Turkey. Turkey responded negatively to Russia's demands and cooperated with Western States. Western states had a multi-party system of governance. Soon after, President Ismet İnönü took action to move to a multi-party democratic life. There were some disagreements within the Republican People's Party. Therefore some members resigned from the party. Those who resigned from the Republican People's Party formed the Democratic Party. The president and the Republican People's Party initially supported the establishment of the Democratic Party. However, the rapid organization of the Democratic Party required the Republican People's Party to take certain measures. For this reason, the 1946 elections were taken to an early date. The Democratic Party which caught unprepared for the election, failed to succeed. After the 1946 elections, the struggle between the Republican People's Party and the Democratic Party gained momentum. Gümüşhane is one of the places where the Republican People's Party and the Democratic Party struggle. In this study was examined the struggle between the Republican People's Party and the Democratic Party in the period between the 1946 and 1950 general elections in Gümüşhane. Documents and other printed sources found in the Presidential State Archive were used while the research was carried out.

Key Words: Republican People's Party, Demoratic Party, Gümüşhane, election, deputy.

1. Giriş

Türkiye'de yapılan 1950 milletvekili seçimlerinden sonra ülkede yönetimi elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) büyük bir yenilgiye uğramış ve iktidarı partiden istifa edenlerin kurduğu Demokrat Parti'ye (DP) bırakmak zorunda kalmıştır. İki parti arasında seçim sonucunda oluşan fark, 1946 yılında yapılan seçimlerle kıyaslandığında büyük ölçüde tersine

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, nzahideaydin@hotmail.com
orcid: 0000-0001-7772-6764

Bu Yayıma Atıfta Bulunmak için: Aydın, N. Z., (2019), Gümüşhane'de Milletvekili Seçimleri, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 261-275.

dönmüştür. 1946 ile 1950 tarihleri arasında Türkiye’de yaşanan olaylar kuşkusuz söz konusu farkın oluşmasında önemli etken olmuştur.

Bu çalışma Gümüşhane’de 1946-1950 tarihleri arasında yaşanan siyasi gerginlikler ve yaşanan siyasi gerginliklerin seçimler üzerine etkisi üzerine kurgulanmıştır. Ülkedeki iki büyük siyasi partinin mücadelesi özelde Gümüşhane örneği üzerinde araştırılmış, yine Gümüşhane örneğinden hareketle CHP’nin 1950 tarihinde iktidarı kaybetmesinin ve DP’nin iktidarı kazanmasının nedenleri üzerinde durulmuştur. İki parti arasındaki siyasi mücadele ile ilgili yazılmış birçok çalışma var ise de Gümüşhane özelinde kapsamlı bir çalışmanın olmaması çalışmanın tercih edilmesinde önemli bir etken olmuştur.

2. İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Siyasi Durum

Türkiye’de çok partili demokrasiye geçiş için farklı tarihlerde girişimlerde bulunulmuş fakat bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Atatürk’ün ölümünden sonra CHP yönetiminin tek parti olarak güçlenmesi ülke içinde kaygıya neden olmuş fakat II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla birlikte yaşanan kaygılar yerini savaşın neden olduğu olumsuz etkilere bırakmıştır (Karpaz, 2014: 227).

İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması ve 1 milyona yakın erkek nüfusun askere alınması tarımsal faaliyetlerin kötüleşmesine (Oran, 2004: 388) ve üretici sayısının azalmasına neden olmuştur. Tarımda ve tarıma dayalı endüstride üretimin azalması, temel tüketim ve yiyecek malların fiyatlarını hızla yükseltmiş (Turan, 1999: 155), yaşanan kıtlıklar karaborsanın ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Savaş ortamının getirdiği sıkıyönetim gibi uygulamalar ve özgürlük kısıtlamaları da toplumda tepkilere neden olmuştur (Tuncer, 2008: 2). Kötüleşme sadece tarımsal faaliyetlerde yaşanmamıştır. İmalat sanayi durma noktasına gelmiş (Oran, 2004: 389), savaş sırasında geçim masraflarının artmasıyla işçilerin ve devlet memurlarının satın alma gücü düşmüştür (Zürcher, 2015: 304-305). Bu durum hükümetin mali tedbirler almasını gerekli hale getirmiştir. Bir yandan halkın daha az sıkıntı çekmesi için çalışılmış diğer yandan da masraflar için yeni kaynak arayışına girilmiştir (Uran, 2008: 314). Denk bütçe uygulamasına dikkat edilmiş, savaş döneminde gelirden fazla harcamanın yapılmamasına çalışılmıştır (Turan, 1999: 153).

Öte yandan savaş yıllarında izlenen Türk dış politikası, Türkiye’yi savaştan uzak tutmayı başarsa da dünya devletleri arasında yalnız kalmasını engelleyememiştir (Koçak, 2009: 298). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünya düzeninde Türkiye’nin yer almasını istemeyen (Kona, 2003: 357) ve Türkiye’yi diplomatik yalnızlığa mahkûm etmek isteyen Sovyetler Birliği (Hale, 2003: 113), elverişli bir durum oluşturmak için (Gaddis, 2015: 34) Türkiye ile önce Boğazları ardından tüm ülkenin kontrolünü kendisine verecek bir anlaşma imzalamak istemiştir (Hale, 2003: 113). Bu nedenle 8 Ağustos 1946’da Boğazlar Statüsünü kendi çıkarlarına göre şekillendirilmesi için Türkiye’ye bir nota vermiş (Uçarol, 2000: 728), Türkiye ile arasında yaptığı 1925 tarihli saldırmazlık anlaşmasını yenilememiş ve Boğazlar ile Kars ve Ardahan illeri üzerinde hak iddia etmiştir (Tuncer, 2008: 4). Bütün yaşananlara rağmen Türkiye, 4 Nisan 1945’de o günkü şartlara ve Rus menfaatlerine daha uygun yeni bir dostluk anlaşması için Sovyetler Birliği ile müzakereye hazır olduğunu ve böyle bir teklifi beklemekte olduğunu bildirmiştir (Uran, 2008: 352). Fakat Sovyetler Birliği’nin uzlaşmaz tutumu Türkiye’nin Batı cephesine yaklaşmasına neden olmuştur (Kona, 2003: 358).

1945 tarihinde İkinci Dünya Savaşı kazanan ülkelerin temsilcileri Amerika’nın San Fransisko şehrinde yeni bir dünya savaşını önlemek amacıyla toplanmışlardır (Uran, 2008: 312). Konferansa giden Türk delegesi, Reuters muhabirine Türkiye Cumhuriyeti rejiminin siyasi bakımından kesinlikle modern demokrasi yolunda ilerlediğini belirtmiştir (Karpaz, 2014: 229). Türkiye 26 Haziran 1945’te Birleşmiş Milletler Anlaşmasını imzalamıştır (Tuncer, 2008: 4), BM anayasasının imzalanması, ülke içinde demokratik sisteme entegre olma isteğinin artmasına neden olmuş (Karpaz, 2014: 225) ve ülke dâhilinde iç politikada serbestlik isteyenlerin elini kuvvetlendirmiştir (Koçak, 2017: 16). Bu arada Avrupa’da Batı çıkarlarına en büyük tehdidin

Sovyetlerin askeri müdahalesine ilaveten bu bölgelerdeki kötü ekonomik koşulların olduğu fikri kabul görmeye başlamıştır (Gaddis, 2015: 37). Türkiye, Sovyet tehdidine karşı, Truman Doktrini ve (Lewis, 2000: 312) Marshal Planı ile Amerika'ya biraz daha yaklaşmış (Gaddis, 2015: 37), 1949'da Avrupa Konseyi'nin üyesi olmuştur (Lewis, 2000: 312). Türk liderler, Batı devletlerinin büyük kısmında uygulanmakta olan demokratik yaşam ve serbest girişimi benimsemenin faydalı olacağını düşünerek siyasi ve ekonomik alanda değişiklikler yapmaya karar vermişlerdir (Zürcher, 2015: 308). Esasında savaş sonunda İtalya ile Almanya'da tek parti idarelerinin ortadan kalkması, Türkiye'nin BM'ye girmesi ve Batı'ya yaklaşması yeni sistemin bir habercisi sayılmıştır (Karpat, 2014: 228).

İkinci Dünya Savaşı sona ererken CHP içinde sert eleştiriler başlamış, parti içindeki karşıtların ve kırıgınlığın sayısı artmış (Turan, 1999: 204), ağır koşullar altında kalan halk ezilmiş ve ezilen halk iktidara karşı cephe almaya başlamıştır (Tuncer, 2008: 2). Cumhurbaşkanı İsmet İnönü halkta oluşan memnuniyetsizliğin farkında olmakla birlikte geçmişte yaşanan başarısız çok partili sisteme geçiş denemelerinden dolayı temkini elden bırakmamıştır (Zürcher, 2015: 306). Fakat buna rağmen savaş zamanında özellikle ekonomik alanda yaşanan sıkıntıların ortadan kaldırılması ve çok partili demokratik yönetime geçilmesi için çalışmıştır (Hale, 2003: 111). 18 Temmuz'da CHP dışındaki ilk siyasi parti olan Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasına hükümet tarafından izin verilmiş (Tuncer, 2008: 3,5), böylece savaştan sonra Türkiye'de ilk muhalefet partinin kurulması sağlanmıştır (Karpat, 2014: 236). Esasında daha önceden İsmet İnönü, Kazım Karabekir ve Rauf Bey'e parti kurlmalarını teklif ederek çok partili hayata geçme konusunda kararlılığını göstermiş olsa da her ikisi de İsmet Paşa'nın bu teklifini reddetmiştir (Ataoglu, 2008: 28).

3. DP'nin Kurulması

1945-1946 yıllarında Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne karşı Batı ile ittifak yapması ülke içinde demokrasiye dönüşün başlangıcı olarak nitelendirilmiş ve tek parti rejimine karşı muhalefet CHP içinde başlamıştır (Karpat, 2008: 188). İkinci Dünya Savaşı devam ederken partinin aldığı kararlar sorgulanmaya başlanmış, parti içinde muhalif grubun başını çeken Celal Bayar, grup ve Meclis toplantılarında eleştirilerini sürdürmeye devam etmiş ve 1944 Mayısındaki Muvazene-i Umumiye Bütçesi görüşmelerine ret oyunu vererek partiden kopma sinyallerini vermiştir (Turan, 1999: 204).

Parti içindeki muhalefet 1945 yılının Mart ayı başında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun TBMM'ye sunulması ile daha da ivme kazanmıştır (Tuncer, 2008: 24). Hükümetin Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu getirmesi büyük toprak sahiplerinin tepkisine neden olmuş (Zürcher, 2015: 305), Toprak Kanunu ile ilgili olarak CHP içinde birçok eleştiriler yapılmıştır (Tanin, 18 Mayıs 1945, s.2). Meclis, 14 Mayıs tarihinde tasarıyı incelemeye başlamıştır. 7 Haziran 1945'de tasarıya muhalif olan CHP milletvekillerinden Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan CHP grubuna bir önerge sunmuştur (Tuncer, 2008: 24). Dörtlü Takrir olarak bilinen, CHP'nin mutlaka demokrasiye yönelmesi gerektiğinden bahsedilen (Ataoglu, 2008: 29) ve Meclis Grubuna sunulan önergede Türk anayasasının demokratik niteliğinden ve hükümeti daha demokratik hale getirmek için Atatürk'ün yaptığı teşebbüslerden bahsedilmiştir. Halk Partisi Meclis Grubu 12 Haziran 1945 tarihinde toplanıp önergeyi görüştüktan sonra reddetmiştir (Karpat, 2014: 233).

Yaşanan gelişmeler üzerine Adnan Menderes ile Fuat Köprülü hükümete karşı cephe alan Vatan Gazetesinde hükümeti, başbakanı ve bazı antidemokratik kanunları eleştiren yazılar yazarak yayınlanmasını sağlamışlardır (Karpat, 2014: 234). Çok geçmeden Menderes ve Köprülü 21 Eylül 1945 tarihinde kısa bir süre sonra da Refik Koraltan partiden çıkarılmıştır. 26 Eylül 1945 tarihinde istifa başvurusunu Meclise sunan Celal Bayar 3 Aralık 1945 tarihinde CHP'den ayrılmıştır (Tuncer, 2008: 27-28).

7 Ocak 1946'da DP, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Celal Bayar'ın liderliğinde resmen kurulmuştur (Karpat, 2014: 239). Yeni partinin kuruluşu ilk zamanlarda CHP tarafından olumlu karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bir muhalefet partisinin kurulmasını çok istediğini Meclisin 1 Kasım 1945'deki açılış konuşmasında açıklamış ve Celal Bayar'ı bu konuda teşvik etmiştir (Tuncer, 2008: 33; Zürcher, 2015: 310). DP'li yöneticiler, partinin 85 maddelik tüzüğünde serbest seçim istemişler, özel teşebbüslere önem vereceklerini ve sendikalar kuracaklarını belirtmişlerdir (Uran, 2008: 362). Kısa bir süre sonra DP'li yöneticiler vilayetlerde teşkilatlarını genişletmek için çalışmalara başlamışlardır (Koraltan, 2013: 108). Teşkilat kurmak için devamlı araştırmalar yapılmış, vilayetlerdeki tanınmış kimselerle temas kurulmuştur (Ataoglu, 2008: 41). Kurulduktan kısa bir süre sonra ülke genelinde DP'ye katılımlar başlamış ve partinin üye sayısı altı ay içinde bir milyona ulaşmıştır (Karpat, 2010: 207). DP'nin kurucularının parti teşkilatını Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurma çalışmaları (Ataoglu, 2008: 41) sonucunda DP büyümüş, DP büyüdükçe CHP'nin tavrı değişmiştir (Karpat, 2014: 240). CHP, DP'nin güçlenmesini önlemek için ülkeyi 23 siyasi bölgeye ayırmış ve bu bölgelere en güvenilir partilerini müfettiş olarak tayin etmiştir (Ataoglu, 2008: 41). Muhtar Ertan, Gümüşhane iline en yakın bölge olan Erzurum Bölge Müfettişliğine atanmış (Ataoglu, 2008: 42), Gümüşhane'de yaşanan olumsuzlukları çözmek için çaba göstermiştir.

4. Gümüşhane'de DP Kurma Çalışmaları

CHP merkezinde yaşanan gerilim Gümüşhane'de de etkisini çok geçmeden göstermeye başlamıştır. Gümüşhane'nin Kelkit ilçesinde parti idare kurulu üyelerinden Hasan Turan ve Avni Karaman, milletvekilliği ve genel meclis üyeliği seçimlerinde kendilerine karşı gösterilen güvensizlikten dolayı CHP'den istifa etmeye karar vermişler ve dilekçelerini ilgili makamlara göndermişlerdir. CHP idare kurulunda incelenen istifa dilekçeleri 19 Ekim 1946 tarih ve 77 sayılı kararla kabul edilmiştir. İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç, CHP Genel Sekreterliğine 23 Eylül 1946'da gönderdiği yazıda bu iki kişinin ilçede DP'yi açmak üzere teşebbüste bulduklarını bildirmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Fakat uzun bir süre Gümüşhane'de DP teşkilatı açılmamıştır. İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç tarafından 15 Nisan 1949 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda Gümüşhane'de henüz yeni bir parti kurulmadığı ve bu nedenle hiç kimsenin partiden ayrılmaya niyetli olmadığı belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

5. Gümüşhane'de Genel Durum

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan bir belgeden anlaşıldığına göre 1945 sonbaharında Gümüşhane'de halk, hükümetin takip ettiği dış politikayı onaylamış ve savaşa fiilen girilmediği için iktidar partisine karşı minnet duymuştur. Fakat mahalli ihtiyaçlar dışında genellikle memleketin her tarafında olduğu gibi hayat pahalılığı konusunda şikâyetler artmıştır. 1945 yılı için CHP dışında Gümüşhane'de herhangi bir siyasi faaliyet mevcut olmasa da İstanbul'da yayın yapan bazı gazetelerinin yayınları Gümüşhane halkı tarafından takip edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar hükümetin dış politikası takdir edilse de şehir halkının çözüm bekleyen birçok sorunu mevcut olup henüz sorunlar çözülememiştir. Gümüşhane halkının en önemli sorunu senenin dört ayında ilin her tarafla temasının kesilmesine sebep olan Kop ve Zigana geçitlerinin kapanması meselesi olmuştur. Üstelik Erzurum-Trabzon yolu da yaşanan savaş nedeni ile ihmal edilmiştir. 250.000 nüfusun dört ay için dünya ile ilgisinin kesilmesi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Gümüşhane halkı şehrin diğer bölgelerle bağlantısını sağlayan geçitlerden bir tanesinin daima açık bulundurulmasını istemiş fakat bu istek göz ardı edilmiştir. Cumhurbaşkanının 1943 senesinde yaptığı gezide bu durum yakın ilgisini çekmesine rağmen sorun çözülememiştir. Trabzon-Erzurum transit yolu üzerinde çalışan kamyon ve otobüsler de ihtiyaca cevap verememiştir. Yolculuk eden yolcular ve memurlar haftalarca Gümüşhane'de beklemeye mecbur kalmışlardır. Bu nedenle kamyonların durumunun iyileştirilmesi için bu hatta ayrılan vasıta adedinin artırılmasının yanı sıra iktisadi faaliyetin en fazla olduğu Ekim Kasım aylarında ilave kamyonlar verilmesi talep edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.38). Gümüşhane halkının sorunu sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. Yakacak

fiyatının çok yüksek olması, ticari ve zirai kredi miktarlarının yetersizliği, zirai alet ve tohum tedarikinde yetersizliklerin yaşanması, Gümüşhane imar planının hazırlanmaması, Kelkit-Pöske yolunun bitirilmemesi, Gümüşhane Ağır Ceza Mahkemesinin kurulmaması ve ilçede rapor alan adalet görevlilerinden dolayı aksamaların yaşanması gibi sorunlar da halkın yaşam koşullarının zorlaşmasına neden olmuştur (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.39-40). Sorunların bir kısmının çözümü için yetkililer çalışmalara başlamış, Gümüşhane halkının, yiyecek ve hayvan yemi talepleri karşılanmış, yolların kapalı olmasına rağmen bu ilde bir kıtlığın yaşanmaması için çalışılmıştır.

6. 1946 Milletvekili Seçimlerinin Öne Alınması

Ülkede yaşanan sorunları bilen CHP'li yöneticiler, belediye seçimlerinin Eylül 1946'dan Mayıs 1946'ya alınması maksadıyla, Meclis Genel Kurulunu toplantıya çağırmışlardır (Karpata, 2014: 241). 26 Nisan 1946'da toplanan CHP Meclis grubu, Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin Mayıs ayında yapılmasını öngören tasarımı TBMM'ne sevk etmiştir (Tuncer, 2008: 48). Fakat bu durum iktidar partisi ile muhalefet partisi arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. DP, belediye seçimlerinin erken tarihe alınması ile örgütlenmesinin geciktirilmek istendiğini iddia ederken CHP'li üyelere bazıları muhalefetin iş başına geçmeye kalkışmadan önce olgunlaşması gerektiğini belirtmişlerdir (Karpata, 2014: 241). Yapılacak seçime Liberal Demokrat Parti katılma kararı alırken (Tuncer, 2008: 50), DP ise seçimlere katılmama kararı almıştır. Belediye seçimlerine katılmaya karar veren Milli Kalkınma Partisi, seçim günü saat 11'de hükümeti taraf tutmakla suçlayarak seçimlerden çekilmiştir (Karpata, 2014: 244).

Belediye seçimleri ülke genelinde 26 Mayıs 1946 günü yapılmış (Uran, 2008: 365), katılım oranı % 50-60 civarında gerçekleşmiş (Karpata, 2014: 244) ve Gümüşhane'de belediye başkanlığı seçimini Sami ZARBUN kazanmıştır (CCA, 30.11.1.0/184.22.15).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 10 Mayıs 1946 tarihindeki CHP olağanüstü kurultayının açılış konuşmasında milletvekili seçimlerinin de öne alınması gerektiğini belirtmiştir (Tuncer, 2008: 37). İktidarda kalmayı sürdürmek isteyen iktidar partisi seçimleri erkene almakla hem bu amacını gerçekleştirmek hem de muhalefetin iktidara çabuk geçme hevesini azaltmak istemiştir (Karpata, 2014: 242-243). Milletvekili Seçim Kanunu değiştirildikten hemen sonra (Uran, 2008: 365), 5 Haziran 1946 tarihinde, 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre seçimlerin yapılmasına karar verilmiştir. Kanun her 40.000 kişi için bir milletvekili seçilmesini öngörmüştür. Bu esasa göre 1946'da yapılacak milletvekili genel seçiminde seçilecek olan milletvekili sayısı 465 olarak belirlenmiştir (Tuncer, 2010: 7).

DP, Haziran ayının ortalarına kadar ancak 33 ilde teşkilat kurabilmiştir. Seçime karar verilir verilmez DP, genel merkezi kurulmuş olan teşkilat temsilcilerini Ankara'ya çağırmıştır. Heyet başkanları 16 Haziran 1946 tarihinde toplanarak milletvekili seçimlerine girip girmeme konusunu görüşmeye başlamışlardır (Ataoğlu, 2008: 56). Parti merkezinde yapılan danışma toplantısında mahalli parti örgütlerinin isteklerine uyularak seçimlere girme kararı alınmıştır (Karpata, 2014: 245). DP ile birlikte seçime CHP, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi olmak üzere altı siyasi parti katılmıştır (Tuncer, 2008: 70).

DP, 47 ilde seçime girmeye karar vermiştir. Partinin seçime girdiği 47 ildeki milletvekili sayısı toplam 386 olarak belirlenmiştir. Parti bu illerin tamamında o illerin çıkaracağı milletvekili sayısı kadar aday gösterememiş, listelerinde 367 aday yer almıştır (Tuncer, 2008: 83). Milli Kalkınma Partisi ise 10 ilde çıkarılacak 95 milletvekilliği için 76 aday göstermiştir (Tuncer, 2008: 87).

7. Gümüşhane'de Milletvekilliği Talebinde Bulunanlar

Gümüşhane'de seçilecek milletvekili sayısı 6 kişi olarak belirlenmiştir (Tuncer, 2008: 71). Kuruluşundan iki ay sonra DP o zaman sayısı 63 olan vilayetlerden ancak 16'sının vilayet merkezi ile 36 kaza merkezinde ve sayısı belirsiz köylerde şube açmıştır (Karpata, 2014: 240). DP teşkilatını tamamlayamadığı için aralarında Gümüşhane'nin de yer aldığı 16 ilde seçimlere katılamamıştır

(Koçak, 2009: 528). CHP ise Gümüşhane’de seçimlere katılma kararı almış, seçim öncesinde adaylarını belirlemeye başlamıştır. Gümüşhaneli olan ortaokul öğretmeni Özcan Sarı 14 Haziran 1946 tarihinde belediyeye müracaat ederek milletvekilliği için adaylığını koymuştur. Sarı 15 yıldır Kızılay Derneği’nin Gümüşhane Kolu Başkanı olduğunu ve 15 yıldır da Halk Kâtibi olarak çalıştığını, Halkevleri kurulduğundan beri edebiyat ve temsil kolu başkanlıklarında ve Gümüşeli gazetesinde yazı işlerinde çalıştığını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.2). Özcan Sarı ilaveten CHP Genel Sekreterliğine 5 Haziran 1946 tarihinde gönderdiği telgrafta 37 yaşında olduğunu ve seçim kabiliyetinin yüksek olduğunu bu nedenle Gümüşhane milletvekilleri aday listesine adının konulmasını talep etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.3). Fakat CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliğine 25 Haziran 1946 tarihinde gönderilen bir yazıda Özcan Sarı’nın vilayette hiç tanınmamış bir aileye mensup olduğu, merkezde ve kazalarda kredisinin ve seçim kabiliyetinin yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.1). Özcan Sarı, 29 Haziran 1946 tarihinde parti merkezine gönderdiği başka bir yazıda çok hatırlı ve zengin bir aileye mensup olduğunu, ailesinin ilçelerle ve alışverişle sıkı bir ilişkisinin olduğunu, bu nedenle seçim kabiliyetinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Gümüşhane parti başkanı ile şahsi meselelerden dolayı yaklaşık bir yıldır dargın olduklarını, başkalarının dediğine göre öğretmenliğinden ve gençliğinden başka hiçbir kusurunun olmadığını ifade etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.4).

CHP’den aday gösterilmesini isteyen diğer bir kişi ise Tahsin Tüzün’dür. Etibank Teftiş Heyeti Müdürü Tahsin Tüzün, 6 Haziran 1946’da CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazı ile milletvekilliği için müracaat etmiştir. Tahsin Tüzün gönderdiği yazıda Gümüşhaneli olduğunu, Birinci Dünya Savaşı’na ve İstiklal Savaşı’na katıldığını, Trabzon’da ilk defa toplanan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kongresine Gümüşhane’nin müntehap azası olarak katıldığını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.5).

İstanbul Belediyesi Teftiş Heyeti Müdürlüğünde şef olan Safa Günay da aday başvurusunda bulunmuştur. Safa Günay, Mardin Türk Ocağı reisliği yaptığını, 24 yaşındayken maarif müdürü seçildiğini, uzun bir müddet Erzincan, Gümüşhane ve Yozgat Maarif Müdürlüğü’nde, iki sene ise Ereğli Ortaokulu’nda çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca dört sene Güzel Sanatlar Akademisi’nde müdür muaviniğinde, Fransızca ve Türkçe yayın yapan Türk İllustrasyonu dergisinin ortağı, muharriri ve idari müdürü olarak üç sene basın hayatında çalıştığını belirtmiştir. Beyoğlu, Samsun, Ordu, Tokat, Diyarbakır halkevlerinde konferanslar verdiğini, İdeal Sanatkâr isminde basılmış eseri olduğunu ifade ettikten sonra Erzincan, Gümüşhane ve Diyarbakır vilayetlerinden birine aday olarak gösterilmesini istemiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.6).

Darüşşafaka Müdür Vekili Haydarpaşa Lisesi Edebiyat Öğretmeni Vasfi Mahir Kocatürk, 10 Haziran 1946 tarihinde Başbakan Şükrü Saraçoğlu’na gönderdiği yazıda Gümüşhane doğumlu olduğunu, CHP’nin prensiplerini eskiden beri samimiyetle benimsemiş olduğunu ve daima bu yolda çalışmaya devam edeceğini belirtmiş ve milletvekili adayı olarak gösterilmesini istemiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.7). Vasfi Mahir Kocatürk aynı ifadelerin yer aldığı bir diğer yazısını da aynı tarihte İsmet İnönü’ye göndermiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.8).

Milletvekili adayı olmak isteyen diğer bir aday Ethem Üçüncü ise Torul İlçesi Rüşdiyesini bitirdikten sonra dava vekilliği yapmaya başladığını, Torul’da Muhafazai Hukuk Cemiyeti’nin kurulması için kendisine verilen görevi yerine getirmekle kalmayıp aynı zamanda ilçedeki Pontus teşkilatının kaldırılması için görevlendirildiğini, bu amaçla da Santalı çetesini kurduğunu belirten bir yazı kaleme almıştır. Yazısında bir müddet Kızılay başkanlığı görevini yürüttüğünü, daha sonra sırayla Gümüşhane İli Genel Meclis üyesi, CHP İlçe Kurulu Başkanı seçildiğini ifade etmiştir. Ethem Üçüncü CHP Kurul Başkanı iken seçim tarihinde 2114 olan üye sayısını dört sene içinde 7411’e çıkardığını, bu görevi sürdürürken ilçeyi güzelleştirme kurulunda başkanlık yaparak bütçe dâhilinde çalıştığını ifade etmiş ve Gümüşhane ili için milletvekili adayı konulmasını talep etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.10).

Bayburt doğumlu Yargıtay üyesi Cevdet Baykara 11 Haziran 1946 tarihli başvuru dilekçesinde Şurayı Devlet Kâtipliği, Söğüt Mahkeme Reisliği, avukatlık, Bilecik Savcılığı, Eskişehir Hâkimliği, TBMM memurun muhakemat heyet ve encümeni olarak başkâtipliği, Üsküdar Mahkeme Azalığı, başmüfettişlik, Yargıtay üyeliği gibi görevlerde bulunduğunu belirterek milletvekili adayı olmayı istediğini ifade etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.11).

Diğer bir aday ise emekli Kurmay Yarbay İbrahim Kemal Baybura'dır. İstanbul ili CHP İdare Heyeti azası ve reisliği, spor mıntıkası başkanı, hayvan borsası umumi kâtiibi, devlet demiryolları umumi müdürü olarak çalıştığını belirten Baybura, 5 Haziran 1946 tarihinde gönderdiği dilekçe ile milletvekili adayı olmak istediğini belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.12). İbrahim Kemal Baybura, 10 Mayıs 1946 tarihinde CHP Genel Sekreteri Nafi Atuf'a gönderdiği yazıda da Gümüşhane vilayetinde seçim kabiliyeti olduğunu belirterek aday gösterilmesini istemiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.24).

Gümüşhane'de milletvekili olmak için aday gösterilmesini isteyen Kazım Köklü Bayburt noteri iken Mart 1941'de belediye başkanlığına seçilerek noterlikten ayrılmıştır. 1943 yılındaki seçimlerde tekrar belediye başkanı seçilmiş ve beş buçuk sene parti ve belediye başkanlığını yerine getirmiştir. Temmuz 1945 tarihinde belediye başkanlığından istifa etmiştir. Parti teşkilatında sıra ile merkez bucak parti başkanlığında, halkevi kitap saray ve yayın şubesi komite başkanlığında, ilçe parti idare kurulu ve belediye üyeliklerinde, halkevi başkanlığında, Türk Hava Kurumu Başkanlığında çalışmıştır. 1937'de halk kâtiibi olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Altıncı parti büyük kurultayına ve olağanüstü toplantıya Gümüşhane delegesi olarak katılmıştır. CHP İdare Kurulu Başkanı ve Gümüşhane İl Genel Meclisi üyesi olup, Bayburt Okullar Fakir Talebe Himaye Kurulu Başkanlığında çalışmıştır (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.22). Bayburt İlçe İdare Kurulu Başkanı ve Gümüşhane İl Genel Meclis Üyesi Kazım Köklü CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda 10 senedir CHP içinde bilfiil çalıştığını, 17.000 küsur üyesi bulunan Bayburt İlçe İdare Kurulu Başkanı sıfatıyla yaşadığı çevrenin güvenini kazandığını belirtmiş, bu nedenle Gümüşhane'den milletvekilliği adaylığının konulmasını istemiştir. Bugüne kadar yaptığı işlerin bütün hemşerilerinin gözü önünde gerçekleştiğini belirten Kazım Köklü, Bayburt parti ve belediye başkanlıklarında ve Gümüşhane İl Genel Meclis azalığında çalışmalarına samimiyetle devam ettiğini belirtmiştir. Yaptığı çalışmalardan dolayı da Gümüşhane ilinin bütün ilçe ve bucaklarında tam ve kesin olarak güveni sağladığından çok emin olduğunu da ifade etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.21).

Gümüşhane'de avukatlık yapan Necati Akagün de hazırladığı tercüme-i hal kâğidında Trabzon Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yabancı Diller Mektebi'nden mezun olduğunu, genel ekonomi üzerine bir tez hazırladığını, askeri mahkemelerde hâkimlik yaptığını ifade etmiştir. İlaveten Gümüşhane'ye yerleşerek avukatlık mesleğine devam ettiğini, mesleğini icra ederken bazı hayır cemiyetlerin başkanlığını yaptığını bu nedenle de başvekâletten takdirname aldığını belirterek milletvekili adayı olmak istediğini dile getirmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.14). CHP Gümüşhane Hatibi Avukatı Necati Akagün milletvekilliğe aday olarak gösterilmesi için 2 Haziran 1946 tarihinde İsmet İnönü'ye de bir mektup göndermiştir. Akagün mektubunda tahsilini bitirdikten ve kamu hizmetlerini başarıyla yerine getirdikten sonra doğduğu yere koşarak partiyi bir okul, Gümüşhane halkını da öğrenci kabul etmek suretiyle parti içinde ve dışında bir sürü hizmetler başarmış bulunan kişilerin milletvekili seçimlerinde seçilme ihtimalinin yüzde yüz olduğunu belirtmiştir. CHP'nin her seçim bölgesinde müracaat edenleri detaylı olarak inceledikten sonra aday listesinin belirlemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Kendisinin ve diğer adayların parti tarafından bu şekilde aday gösterildiği takdirde her bölgenin seçim zaferinin partilerinde kalacağını ifade etmiştir. Bu hususta ilk zafer vaadini de kendisi vererek mektubunu bitirmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.18). Necati Akagün sadece İsmet İnönü'ye değil aynı zamanda Gümüşhane İdari Heyeti Riyasetine de bir mektup göndermiştir. Gönderdiği mektubunda Gümüşhaneli olduğunu, memleketine duyduğu sevgi nedeni ile Adliye vekâletindeki görevinden

istifa ederek Gümüşhane'ye yerleştiğini ifade etmiştir. Uzun zaman Adliye Vekâleti kadrosunda ceza, hukuk, icra ve ticaret hâkimliği yaptığını, bir seneden beri de Türkiye'nin en büyük askeri mahkemelerinde askeri adli hâkimlik yaptığını ifade etmiştir. İlâveten istifa ettiği günden beri partinin kayıtlı azası olduğunu, fakir kimselerin yazı işlerine ve partinin hitabet vazifesine baktığını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.15). CHP İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç tarafından CHP Genel Sekreterliğine Necati Akagün ile ilgili olarak bir yazı gönderilmiştir. 27 Haziran 1946 tarihinde gönderilen yazıda Necati Akagün'ün Gümüşhane'de bulunduğu süre zarfında fakirlere yardım ettiği, lisan bildiği, iyi bir hatip olduğu ve Gümüşhane'ye her türlü hizmette bulunabilecek olgunlukta olup geniş bir muhit tarafından tanındığı, bu nedenle adaylık listesine alınması gerektiği ifade edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.13).

Milletvekili adayı olmak isteyen Hasan Fehmi Ataç ise Gümüşhane'nin tanınmış ailelerindedir. Yüksek tahsili olmamasına rağmen kendisi özel tahsil gördüğünü beyan etmiştir. Reji müdürlüğünde görevli iken aday olmuştur (Uran, 2008: 334).

Bütün yurttan CHP'den milletvekili adayı olmak isteyenlerin sayısı 4000'i bulmuştur. CHP'nin 465 kişilik milletvekili aday listesinde 300'e yakını eski milletvekili olup, yeni milletvekili adaylarının çoğu devlet hizmetinde bulunmuştur. Buna karşılık DP'nin milletvekili aday listesinde serbest meslek kökenli kişiler başta olmak üzere listede her meslekten adaya yer verilmiştir (Koçak, 2009: 527). Yapılan aday başvurularından sonra CHP, 1946 seçimlerinde Gümüşhane'de Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane eski milletvekili), Şevket Erdoğan (Gümüşhane eski milletvekili), Edip Tör (Gümüşhane eski milletvekili), Tahsin Tüzün (Etibank Teftiş Heyeti Müdürü), Ahmet Kemal Varınca (İç İşleri Bakanlığı Köycülük Müdürü) ve Şükrü Sökmensüer'i (Erzincan Eski Milletvekili) milletvekili adayı olarak göstermiştir (Tuncer, 2008: 223).

8. 1946 Seçimleri Ve Sonuçları

21 Temmuz 1946 milletvekili genel seçimleri ile çok partili hayata girilmiş (Ortaylı, 2018: 117) ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez tek dereceli milletvekili seçimi yapılmıştır (Koçak, 2009: 528). Seçimlerin her ne kadar gizli oy, açık sayım ilkesine göre yapılmasına karar verilmişse de oylar gizli olarak sayılmıştır (Koçak, 2017: 42). CHP merkezine gelen ilk neticelere göre CHP şehirlerde çok geride kalırken (Erim, 2005: 62), DP şehirlerde uzun bir süre önde gitmiş, ama köyden gelen oyların çoğunu CHP almıştır (Karpaz, 2014: 250).

Seçimler sonucunda 63 ilde 465 milletvekili seçilmiştir. Seçime katılan 6 partiden yalnızca CHP ve DP milletvekili çıkararak TBMM'ye girmiştir. Seçimler sonucunda CHP 397, DP 65 milletvekilliği kazanmış, ayrıca 7 bağımsız milletvekili seçilmiştir (Tuncer, 2008: 71). Gümüşhane'de diğer yıllara nispetle bir adet fazla milletvekili çıkarılmasına karar verildiği için (Akşam, 2 Temmuz 1946, s.1) seçimler sonucunda Ahmet Kemal Varınca, Tahsin Tüzün, Hasan Fehmi Ataç, Edip Servet Tör, Şükrü Sökmensüer ve Şevket Erdoğan milletvekili seçilmiştir (CCA, 30.10.0.0/77.507.3/s.5).

9. 1946 Seçimlerinden Sonra Gümüşhane'deki Gelişmeler

1946 yılındaki seçimlerden sonra DP, Gümüşhane'de teşkilatlanmak için çalışmalarına başlamıştır. CHP'ye üye olan Mustafa Çubukçu ve Zihni Özgül 1 Ocak 1947 tarihinde CHP Başkanlığına gönderdikleri yazıda partileri tarafından kendilerine muhalif gözüyle bakılmasından rahatsızlık duyduklarını ifade ederek istifa ettiklerini belirtmişlerdir. Aynı tarihte Fikri Karabeyoğlu CHP Başkanlığına gönderdiği yazıda DP'ye gireceği için partiden istifa ettiğini belirtmiştir. Hemen ardından Cevdet Kocatürk ve Zekeriya Aktürk de 2 Ocak 1947 tarihinde CHP İlçe Başkanlığına gönderdikleri dilekçelerinde partilerinden istifa ettiklerini bildirmişlerdir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

İstifaların yanı sıra parti içinde DP için çalıştığından şüphe edilen kişilerle ilgili olarak da Gümüşhane CHP teşkilatı tarafından bazı önlemler alınmıştır. CHP Trabzon Milletvekili F.

Barutçu, 31 Ocak 1947 tarihinde Balıkesir Milletvekili CHP Erzurum Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar'a bir yazı göndererek Gümüşhane Nüfus Müdürü Süleyman Sungur'un memurlar kanunu hükümlerine aykırı bir şekilde politika ile ilgilendiğine dair bilgiler alındığını belirterek gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Çok geçmeden İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç CHP Genel Sekreterliğine 11 Ocak 1947 tarihinde vilayet Nüfus Müdürü Süleyman Sungur'un başka yere nakli ile ilgili olarak bir yazı göndermiştir. Yazıda, Gümüşhane Nüfus Müdürü Süleyman Sungur'un öteden beri memlekette halk arasında birçok nifaklar uyandırdığı ve zaman zaman bunda başarılı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Gümüşhane'de açılan DP'nin kurucularının Süleyman Sungur'un hısım ve akrabası olduğunu belirtilerek, DP'yi kalkındırmak ve halkı CHP'den ayırmak için propagandalar yapmakla suçlanmıştır. İlave olarak köylülerin ve köy muhtarlarının merkeze işlerini görmek için geldiklerinde ve Nüfus dairesine uğradıklarında yapılacak muhtar seçimlerinde CHP tarafından gösterilecek muhtar adayları üzerinde etki yapmasının kuvvetle muhtemel olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle müdürün muhtar seçiminden önce Gümüşhane'den başka bir yere naklinin çok zaruri olduğu ifade edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

CHP Gümüşhane İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç, yine 11 Ocak 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda Mustafa Çubukçu ile Fikri Karabeyoğlu'nun, Belediye Başkanı Sami ZARBUN'un yönlendirmesi ile uzun zamandır CHP üyeliği adı altında muhalefet ettiklerini ve daha sonra istifa ettiklerini belirtmiştir. Yazıda adı geçen iki kişiye partinin tüzüğüne göre hareket etmelerinin gerekli olduğu defalarca tavsiye edildiği halde tavırlarını değiştirmedikleri ifade edilmiştir. Yazıdan anlaşıldığına göre DP Gümüşhane İl İdare Kongresinden bir gün önce Belediye Başkanı Sami ZARBUN'un başkanlığında toplanan adı geçen iki kişi CHP'den istifaya karar vererek muhalif partinin il kademesi idare kurulu ve haysiyet divanı üyeliklerine seçilmişlerdir. Sami ZARBUN ise belediye başkanlığı görevini yürütmeye devam etmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Bu arada CHP tarafından DP'nin Gümüşhane'deki faaliyet ve teşkilat kademelerinin durumu hakkında bilgi istenmiştir. İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç tarafından 19 Ocak 1947'de CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda ilçe başkanlıklarınca yazılan bilgilerin dışında il idare kurulu üyesi Avukat Necati Akagün'e tahkikat yaptırıldığı ve incelemeler sonucunda elde edilen neticelerin sekreterliğe gönderildiği belirtilmiştir. Buna göre gerek Gümüşhane il merkezi gerekse Kelkit ve Torul ilçelerinde teşekkül eden DP kademelerinin halk sempatisinden uzak kimselerin elinde olduğu belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Çok geçmeden 14 Şubat 1947 tarihinde belediye başkanı Sami ZARBUN, Mustafa Çubukçu ve Fikri Karabeyoğlu'nun savunmalarının alınmasına karar verilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Belediye Başkanı Sami ZARBUN İstanbul'dan Gümüşhane'ye dönmediği için savunma yazısı posta ile gönderilmiştir. Savunması istenen Mustafa Çubukçu, CHP il idare kurulu üyesi iken milletvekili seçiminde parti genel başkanlığından gönderilen milletvekili aday listesine muhalif propaganda listeleri çıkartarak köylere dağıtmakla suçlanmıştır. Ayrıca parti il idare kurulunda bulunduğu süre içinde faydalı olmadığı, muhalefeti tercih ederek ilçelerde ve merkezde menfi propagandalarla etkili olmaya çalıştığı ve bu yüzden parti mensuplarını oldukça müşkül duruma soktuğu iddia edilmiştir. Bununla da kalmayıp üyesi bulunduğu belediye mekanizmasından istifade ederek muhalefet partisini desteklediği ve ilçe kademelerinde teşekkül edip kuvvetlenmesi için maddi yardımda bulunduğu, Şiran'dan Mustafa ve Nazım isimindeki şahıslara maddi ve manevi yardım vaadinde bulunarak DP'nin Şiran kademesini teşkil ettirdiği belirtilmiştir. Arşivde yer alan belgeye göre parti müfettişi Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan tarafından yapılan telkinlere aldırış etmeyen Sami ZARBUN ve Mustafa Çubukçu DP'nin Gümüşhane ve Gümüşhane'ye bağlı yerlerde teşekkül edip harekete geçmesi için çalışmışlardır. Bu partinin halen Sami ZARBUN tarafından muhalefete hediye edilen binada oturduğu ve faaliyetine devam ettiği bu nedenle Belediye reisi olan Sami ZARBUN'un yapacağı her türlü savunmanın CHP'yi içeriden vurmak için kullanılan bir maskeden başka bir şey olmadığı ifade edilmiştir. Adı geçen üç şahsın parti aleyhtarı tanındığı için parti mensupları tarafından affedilmediği ve yapılan son parti kongresinde il idare kurulu üyeliğinden

uzaklaştırıldıkları ifade edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Balıkesir Milletvekili Muzaffer Akpınar 24 Şubat 1947 tarihinde konu ile ilgili olarak Gümüşhane’de öteden beri bazı şahıslar arasında muhalefet fikrinin zaten mevcut olduğunu belirtmiş ve gereğinin yapılması istemiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Mustafa Çubukçu savunmasını hazırlayarak CHP İl İdare Kurulu Başkanlığına 15 Mart 1947 tarihinde göndermiştir. Gönderdiği yazıda kendisinin Halk Partisine bağlı olduğunu, diğer partiye yardım etmesinin veya girmesinin ancak CHP’den istifa ettikten sonra olabileceğini belirtmiştir. Son parti seçimi yüzünden partili birçok kişiye kırgın olduğunu fakat kırgınlığının partiye karşı muhalefete geçeceği anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. DP’ye maddi ve manevi yardımda bulunduğu dair bir delilin olmadığını, yalan ihbarı genel sekreterliğe Gümüşhane’deki bazı kişilerin bildirdiğini ifade etmiştir. DP’yi kuranların bazıları ile akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin olduğunu, arkadaşları ile görüşmesinin bir suç teşkil etmeyeceğini, önemli olan şeyin bir birlik temin ederek ülkenin kalkınması için çalışmak olduğunu belirtmiştir. Kendisinin serbest iş sahibi olduğunu, senelerce partisi için çalıştığını, hatta son seçimlerde sandık memuru sıfatı ile gittiği bölgelerde Halk Partisi adayları haricine bir tek oy dahi verilmediğini ifade etmiştir. Sözlerinin doğruluğunu da belediyede dosyasında mevcut tutanaklarla sabit olduğunu buna rağmen kendisi için parti aleyhine çalıştı diye iftira atılmasından dolayı kırgın olduğunu da ilave ederek savunmasını göndermiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Fikri Karabeyoğlu da 25 Mart 1947 tarihinde yazılı savunmasını hazırlamıştır. Savunmasında 23 sene il idare heyeti azalığında bulunduğunu, sekiz sene de halkevi başkanlığı yaptığını belirtmiştir. Son seçimde parti başkanlığının okuma yazması olmayan Fikri Ataç’tan alınarak CHP içinden okuryazar birine verilmesine karar verildiği halde başkanın görevden alınmadığını, bu nedenle başkanla arasının açıldığını belirtmiş ama bunun partisine karşı muhalefete başlamak anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir. DP’ye maddi ve manevi bir yardımının olmadığını fakat DP’yi kuranların bazıları ile akrabalık ilişkilerinin bulunduğunu belirterek, akrabaları ile görüşmesinin maddi ve manevi yardım yapıyor anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. Parti içinde senelerden beri bazı kişilerin kendi çıkarları için devlet memurlarını baskılayarak kazanç elde ettiklerini, bu kişilerin yaptıkları bu tür olumsuz işleri zaman zaman parti müfettişlerine ve valilere söylediği halde bir sonuç alınmadığını belirtmiştir. Bu kişiler tarafından kendilerine muhalefet için çalışıyor iftirasının atılmasının nedeninin bu olduğunu belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Belediye başkanı Sami ZARBUN’a ise partili olduğu halde istifa etmeden DP Gümüşhane kademesini teşkilde gösterdiği maddi manevi yardım ve şahsına ait binayı kurul binası olarak hediye etmesi ile ilgili olarak suçlamalar yöneltilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Sami ZARBUN ilgili yazıyı 12 Mart 1947 tarihinde aldığını belirterek savunmasını göndermiştir. Savunmasında esas mesleğinin müteahhitlik olduğunu fakat 20 sene il idare kurulu azalığı yaptığını, senelerce fahri ticaret odası başkanlığı ve hava kurumu başkanlığında bulunduğunu, fahri olarak belediye başkanlığında çalıştığını belirtmiştir. 80 yaşındaki parti başkanının kendi aleyhinde birtakım asılsız iddialarda bulunduğunu, üç aydan beri dişlerinden ve böbreklerinden hasta olduğu için İstanbul’da tedavi olduğunu, DP’nin kendisinin Gümüşhane’de bulunmadığı zaman açıldığını bu nedenle hiçbir ilgisinin olmadığını ifade etmiştir. DP ve CHP’de yakın akrabalarının olduğunu, Gümüşhane’nin avuç içi kadar bir yer olduğundan bütün halkın birbiri ile hısımlığını bulunduğunu belirtmiştir. DP’ye hiçbir yer bağışlamadığını, maddi ve manevi bir yardımda bulunmadığını, Gümüşhane’de bulunmadığı zamanlarda işlerine bakan eniştesinin yeni yaptırdığı mağazalardan birini DP’ye geçici olarak verdiğini, kendisinin bu durumla hiçbir ilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Gümüşhane’de particiliğin olmadığını, senelerce bazı şahısların baskısını gören halkın bunların baskısından kurtulmak için DP’ye meylettiklerini izah etmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Gümüşhane İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç ve idare kurulu azası en küçük bir müsamahanın parti teşkilatını telafisi mümkün olmayan bir müşkülata sokacağını bildirerek üç kişinin partiden ilişkilerinin kesinlikle sona erdirilmesini istemişlerdir. Bu durum üzerine Genel

Sekreterlik tarafından dosya 26 Haziran 1947 tarih ve 1636 sayılı yazı ile Bölge Müfettişi Muhtar Ertan'a havale edilmiş ve görüşü istenmiştir. Muhtar Ertan'dan gelen 7 Temmuz 1947 tarihli ilişik yazıda seçimler esnasında kendisinin Gümüşhane'de bulunduğu, mahalli kaynaşmaların Ataçlara karşı ZARBUN ailesinden bir mebus çıkarmak gayretine matuf bulunduğu ve DP kurulursa oradan da yardım görebileceklerini düşünmüş olmalarından kaynaklandığı belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Muhtar Ertan, Belediye Başkanı Sami ZARBUN, Mustafa Çubukçu ve Fikri Karabeyoğlu'nun partiden çıkarılmaları teklifini erken bulduğunu belirterek gerek muhalefetin ve gerek partiden çıkarma teklifinin mahalli politika tesiriyle yapıldığını söylemiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Yapılan incelemelerden sonra anlaşmazlığın Ataç ve ZARBUN aileleri arasındaki geçimsizlikten kaynaklandığı belirlenmiş ve bu iki ailenin uzlaştırılmasına çalışılması için bölge müfettişine talimat verilmesi kabul edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Fakat arzulanan uzlaşma pek mümkün olamamıştır. CHP Erzurum Bölge Müfettişi Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan 8 Kasım 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda Gümüşhane parti teşkilatı ve burada mevcut iki aile arasındaki geçimsizliğinin son istifalar dolayısıyla arttığını belirtmiştir. Bu geçimsizliği mümkün olduğu kadar yatıştırmak ve ayrılmaları önlemek için mevcut il idare kurulunun vazifesine son vererek, yerine yeni bir müteşebbis heyeti getirmekten başka çare olmadığını belirtmiştir. Uyumu sağlayacak müteşebbis heyete Gümüşhane'den bir kişiyi bulmanın pek kolay olmayacağını son merkez ilçe kongresinde bulunan üyelerin iki aile taraftarlarını yaklaşıtrıcı bir rolü olabileceğini, kurultaydan sonra yerinde bir inceleme yaparak müteşebbis heyete gireceklerin tespitini yapacağını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

İki siyasi parti üyeleri arasında yaşanan gerilim özellikle seçimlerde cereyan etmiştir. Örneğin CHP'li üyeler Gümüşhane'nin Torul ilçesinin Manastır köyünde DP'li üyelerle muhtar seçimlerinden dolayı anlaşmazlık yaşamışlardır. İddialarına göre DP'liler seçimlerde yolsuzluk yapmışlardır. Bu nedenle CHP seçimi kaybetmiştir. Bunun üzerine parti üyelerinden Osman Yılmaz Kaymakamlığa müracaat ederek seçimin tekrar yapılmasını istemiştir (CCA, 490.1.0.0/238.947.1/s.1-2). Torul ilçesi Manastır Bucak Başkanı Recep Aydın ve üye Halit Kucuk da muhtarlık seçiminde yapılan yolsuzlukla ilgili olarak ilgili yerlere telgraf çekmiştir. Çekilen telgrafta muhtar seçiminde Demokrat Partililerin seçime hile karıştırdıkları ve 197 CHP'li üyenin dileklerinin kaymakamlıkça dikkate alınmadığı bildirilmiştir (CCA, 490.1.0.0/238.947.1/s.3).

Gümüşhane'nin Bayburt ilçesinde 11 Ocak 1948 tarihinde DP resmen kurulmuştur. CHP Genel Sekreteri adına Erzurum Milletvekili Cevat Dursunoğlu 23 Şubat 1948 tarihinde CHP İl İdare Kurulu Başkanlığından DP'nin müteşebbis heyetinin isim ve mesleklerinin bildirilmesini istenmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Bu esnada il kongresinde idare kurulunun seçildiği ve başkanlığa Hicabi Ataç'ın getirildiği gün eski başkan Fikri Ataç başkanlığın kendisinden alındığına üzülen Faik Ataç da onun hatırına hürmet ederek idare kurulundan istifa etmişlerdir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.12). 23 Haziran 1948 tarihinde Malatya Milletvekili E. Sadık Eti tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda başkanlığa seçilmediği için üzülen ve bu nedenle istifasını veren eski başkan Fikri Ataç'ın yanı sıra onunla birlikte istifa eden Faik Ataç ve Hüseyin Soysal'ın hâlihazırdaki teşekkül içinde idare kurulunda bulunmalarının fayda yerine zarar getireceği belirtilerek istifalarının kabul edilmesi tavsiye edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/160.637.2/s.4).

1948 yılında il merkezinde CHP iş göremez hale gelmiştir. Gümüşhane merkezinde geçmişte aile hayatından başlayıp devam etmekte olan geçimsizlikler partililer arasında ikiliği arttırmış, partiden kopmalar hız kazanmıştır. Kelkit, Şiran, Torul'da parti ve halkevleri binalarının olmaması, toplantı yapılması zaruri durumlarda toplantıların dükkânlarda yapılması sıkıntının artmasına neden olmuştur (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.5). Gümüşhane'de halkevi beklenen faaliyeti gösterememiş ve bundan il idare kurulunun gerekli ilgiyi göstermediği anlaşılmıştır (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.20). Bu durumu engellemek ve Gümüşhane'ye bağlı yerleşim birimlerinde DP'ye karşı önlem almak için Trabzon Bölge Müfettişi Ahmet Eymir, halkevlerinin yapılmasına itina gösterilmesini istemiştir. DP'nin teşkilatını tamamlamak için bina bulup, bulunduğu binaları

etkili şekilde kullanmayı düşündüğünden endişelenen Eymir, Gümüşhane'nin Kale bucağında, Kelkit ilçe merkezinde ve Torul'da halkevlerinin faaliyetlerinin yetersiz olduğuna dikkat çekmiştir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.3). Özellikle Torul İlçesinde parti ve halkevinin bir kahvehanenin köşesine sıkışmış olmasının yanı sıra (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.20) Kale nahiye merkezinde DP'nin kiralanmış binası ve levhasının bulunduğu halde CHP'nin bina ve levhasının olmaması oradaki ocak başkanı Osman Alemdar'ın kendisine ilgi gösterilmediğini düşünmesine neden olmuştur (CCA, 490.1.0.0/657.193.1). Fakat CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen yazıda Kelkit, Şiran ve Torul ilçelerinde yeniden yapılması istenilen halkevleri için merkezden yardım yapılmasının mümkün olmadığı, önceden inşaatına başlanmış olup da yarı kalmış durumdaki halkevlerinin bitirilmesine çalışılmakta olduğu, bunlar tamamlanmadıkça yeni inşaatla başlanamayacağı belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.4).

Çok geçmeden Gümüşhane'de belediyenin 14 üyesinden 10'u DP'ye geçmiştir. CHP İl İdare Kurulu'nun seçiminden sonra Kızılay ve Türk Hava Kurumları seçimleri yapılmış onları da DP kazanmıştır. Gümüşhane'deki Transit Otel, DP İlçe Başkanı tarafından kiralanmıştır. Gümüşhane il merkezinde belediye, hayır kurumları vb. kurumlar DP'nin eline geçmiştir. Bayburt ilçesinde teşkilatı kuvvetli olan CHP, İl merkezinde çok zayıflamıştır. Kelkit ilçesinde DP'nin teşkilatı kuvvetlenmiştir. Kelkit ilçesinde DP, belediyenin 12 üyesinden altısını kendi tarafına çekmiş ve bu sebepten üç ay belediye başkanı seçmek mümkün olamamıştır. Sonunda tarafsız olarak tanınan Hazim Toğlu, tarafların iştirakiyle seçilmiş ve CHP tarafına geçmiştir. DP'nin Kelkit'in köylerinde önemli bir kuvveti olmayıp, Şiran ve Torul ilçelerinde teşkilatı varsa da CHP'nin bu kazalardaki kuvveti karşısında güçsüz kalmıştır (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.8-9).

10. 1950 Milletvekili Seçimleri

1946 seçimleri DP'yi yıldırmamış, bütün yurttaki teşkilat kongrelerini tamamlamıştır (Ataoglu, 2008: 66). DP'nin Adapazarı mitinginde 1950 yılından önce seçimlerin yapılabileceğine dair konuşmalar yapıldıysa da (Son Posta, 4 Ekim 1948, s.1), TBMM, 24 Mart 1950 günlü oturumunda Milletvekili Genel Seçimlerinin yenilenmesine karar vermiştir. CHP 22 Nisan'da, Millet Partisi (MP) 23 Nisan'da, DP ise 24 Nisan tarihinde aday listelerini açıklamışlardır. CHP 63 ilin tümünde 487 aday ile DP Hakkâri dışında 62 ilin tümünde 486 aday ile MP ise 22 ilde 205 aday ile seçime katılmaya karar vermiştir (Tuncer, 2010: 82).

Çok geçmeden 1950 seçimleri için yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırlanmış, gizli oy açık sayım ilkesine dayanan yeni kanun kısa bir süre sonra kabul edilmiştir (Karpat, 2014: 310-312). 1950 seçimlerinde vilayet sınırlarını esas alan ekseriyet sistemi ile seçim yapılması kararlaştırılmıştır (Ortaylı, 2018: 124). Seçim kampanyalarında CHP tarım reformundan ve özel teşebbüs imkânlarından bahsederken daha fazla demokrasi vaat etmiş, DP ise devletçiliğin gevşetilmesi, daha çok özel teşebbüs ve işçiler için grev hakkı istemiştir (Lewis, 2000: 311).

DP'den Celal Bayar ve Adnan Menderes bütün yurdu dolaşarak seçim kampanyasını yürütmüşlerdir. İsmet İnönü'de CHP adına yoğun bir propaganda faaliyeti içine girmiştir (Ataoglu, 2008: 73). DP Genel Başkanı Celal Bayar ve ekibi Erzincan, Gümüşhane, Trabzon ve Kars'ı kapsayan bir yurt gezisine çıkmıştır. Erzurum'a gelen DP liderini (Akşam, 3 Ekim 1947, s.1), Refik Koraltan'ı, ve Kütahya Milletvekili İhsan Şerif Özgen'i hava alanında Karaköse, Kars, Van, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan ve Doğu Beyazıt illeri ile 30 kadar ilçeden gelen heyetler tezahüratla karşılanmışlardır (Akşam, 5 Ekim 1947, s.1). Daha sonra Cumhurbaşkanı İnönü ve eşi de Bayburt'a gelmişlerdir. Cumhurbaşkanı Kop Dağı'ndaki CHP Halkevi ve diğer teşekküllerin başkanları tarafından karşılanmış ve Bayburt'a kadar yol boyunca biriken halk kitleleri tarafından içten gösteriler düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı İnönü, Bayburt'a bucaklardan ve yakın köylerden gelenler ve bütün Bayburtluların teşkil ettiği muazzam bir kalabalığın arasında girmiştir. Halkevinde bir süre istirahat ettikten ve halkın dileklerini dinledikten sonra Bayburt'tan ayrılarak (Ulus, 21 Eylül 1947, s.1) Gümüşhane'ye gitmiş, orada da kalabalık bir halk topluluğu tarafından

sevgi tezahüratlarıyla karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı Gümüşhanelilere yaptığı konuşmada “*Hükümet her iki partinin eşit surette yardımcısı olmalıdır*” demiştir. Cumhurbaşkanı Gümüşhane’de bulunduğu müddet içinde CHP ve DP azalarıyla halkevinde bir konuşma yapmıştır. İnönü bu görüşmesinde her türlü iç ve dış tehlikelere karşı her iki partinin birlik içinde bulunmalarından bahsetmiştir (Vakit Yeni Gazete, 21 Eylül 1947, s.1). Gümüşhane’de Hasan Fehmi Ataç ile ZARBUN ailesi arasındaki rekabetin parti rekabeti şekline dönüştüğünü gören İnönü, partilerin işi düşmanlığa götürmeden çalışmalarının lüzumunu dile getirmiştir (Erim, 2005: 190). Daha sonra DP binasına gitmiş, burada partilerin eşitliğinden tekrar bahsetmiştir. Cumhurbaşkanı burada Gümüşhane’ye gelen DP heyetlerini kabul ederek kendileri ile görüşmüştür. Bu arada DP binasının önüne binlerce Gümüşhaneli toplanmıştır. İnönü burada halkın yaşa varol tezahüratları arasında şehirden ayrılmıştır (Vakit Yeni Gazete, 21 Eylül 1947, s.2).

Celal Bayar ise Karadeniz Bölgesi’ne yaptığı gezisinde iktisadi meselelere temas ederek bilhassa Karadeniz Bölgesi’nde açlığı anlatmış ve hükümeti şiddetle eleştirmiştir. DP il idare kurulu tarafından tertiplenen miting yakın vilayetlerden otobüslerle gelen heyetler dâhil binlerce vatandaşın iştiraki ile yapılmıştır. Mitingde Erzurum, Gümüşhane, Giresun ve Trabzon demokratları adına konuşmalar yapılmıştır (Yeni Gazete, 21 Haziran 1948, s.2). Gittikleri yerlerde DP’liler idari baskıdan bahsederek kampanyasına devam etmiş (Erim, 2005: 424), gazetelerde bazı köylerdeki DP Başkanı ve İl İdare Heyeti azalarının tutuklandığı ve tehdit edildiği ile ilgili haberler yer almıştır (Cumhuriyet, 8 Mayıs 1950, s.1). Siyasi partiler seçimden önce son açık hava toplantılarını yapmışlardır. Kabul edilen Seçim Kanununun 134. maddesi gereği seçime üç gün kala her türlü propagandanın yapılması yasaklanmıştır (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1950, s.1). Sakin bir şekilde seçim günü beklenmiş (Zafer, 13 Mayıs 1950, s.1), seçim öncesinde parti mücadelesi yapılmış (Yeni İstanbul, 2 Mayıs 1950, s.1), her türlü güvenlik önlemleri alındıktan sonra 14 Mayıs 1950 tarihinde seçimler yapılmıştır (Karpaz, 2014: 327).

9. dönemde Gümüşhane’den çıkacak milletvekili sayısı 6 olarak belirlenmiştir (Tuncer, 2010: 322). 1950 seçimlerinde CHP Gümüşhane’den Falih Rıfki Atay (8. Devre Ankara milletvekili), Münir Hüsrev Göle (8. Devre Erzurum Milletvekili), Şükrü Sökmensüer (8. Devre Gümüşhane Milletvekili), Fevzi Ataç (Yollar 10. Bölge Müdürü), Hikmet Atamer (Kömür Tevzi Müessesesi Genel Müdür Yardımcısı), Kazım Köklü’yü (CHP Divanı Üyesi) milletvekili adayı olarak göstermiştir (Tuncer, 2010: 260). Milletvekilliği seçiminde adaylığını koyan Necati Akagün, yoklamada kazanamadığından dolayı CHP’den istifa etmiştir. Aynı zamanda kurultay üyesi olan Necati Akagün’ün partiden ayrıldığı için listelerden de çıkarılması CHP İl İdare Kurulu Başkanı Hicabi Ataç tarafından CHP Genel Sekreterliğine bir yazı ile bildirilmiştir (CCA, 490.1.0.0/450.1852.5/s.1). 1950 seçimlerinde DP ise Raşit Gürgen (Emekli Tümgeneral), Cevdet Baybura (Yargıtay üyelerinden), Kemal Yörükoğlu (Kırşehir Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı), Vasfi Mahir Kocatürk (Muharrir, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinden), Halit ZARBUN (Avukat, DP İl Başkanı) ve Halis Tokdemir’i (Avukat) milletvekili adayı olarak belirlemiştir (Tuncer, 2010: 280).

1950 yılında ülke nüfusu 20.807.000 olup kayıtlı seçmen sayısı 8.905.743 olarak belirlenmiştir. Seçmen sayısının ülke nüfusuna oranı % 42,8 olup, 8.950.743 olan kayıtlı seçmenden 7.953.085’i sandık başına gelerek oyunu kullanmış, seçime katılma oranı % 89,3 olarak gerçekleşmiştir (Tuncer, 2010: 94). Seçimler öncesinde siyasal yaşamda bulunan 11 siyasi partiden yalnızca 3’ü CHP, DP ve MP seçimlere katılmıştır (Tuncer, 2010: 13).

MP aralarında Gümüşhane’nin de yer aldığı 16 ildeki listelerinde bağımsız aday göstermiştir (Tuncer, 2010: 105). Gümüşhane’de 1950 yılındaki seçime katılma oranı diğer illere oranla daha düşük olup, seçime katılma oranı % 86,3 olarak gerçekleşmiştir (Tuncer, 2010: 95).

1950 yılında yapılan milletvekili seçimlerini CHP kaybetmiştir. İsmet İnönü bunun nedenini milletin değişiklik arzusuna (Koçak, 2017: 121), CHP genel başkanvekili Hilmi Uran ise yenilginin asıl nedeninin halk çoğunluğunu teşkil eden ayrı ayrı zümrenin karşı tarafta CHP’den daha iyi bir

hükümet bulacağına inandırılmış olmasına bağlamıştır (Koçak, 2017: 122). 16 ilde seçime giren bağımsız adayların Gümüşhane, Bingöl ve Burdur'da aldıkları oy oranı % 10 ile % 20 arasında değişmiştir (Tuncer, 2010: 135). Seçim sonunda DP adayları 4.242.381 ve % 53,59 oy oranı ile 408 milletvekili, CHP adayları 3.165.096 oy ve % 39,98 oy oranı ile 69 milletvekili, Millet Partisi adayları 240.209 oy ve % 3,03 oy oranı ile 1 milletvekili, bağımsızlar 258.087 oy ve % 3,40 oy oranı ile 9 milletvekili çıkarmışlardır. Milli Kalkınma Partisi ise 868 oya karşılık % 0011 oy oranı almış fakat milletvekili çıkaramamıştır (Turan, 1999: 278). DP'nin özgürlük konulu propagandası seçimi kazanmasında etkili olmuştur (Karpaz, 2008: 189). 1950 seçimlerinde oyların % 52,2'sini alan DP, seçim sisteminin de etkisiyle meclisteki sandalyelerin % 85,4'ünü elde etmiş, % 39,6 oy alan CHP'nin meclisteki sandalye oranı ise % 14,2 olmuştur (Tuncer, 2010: 162).

1950 seçimlerinde Gümüşhane'de kayıtlı seçmen sayısı 82.289 olup seçmenlerin 70.800'ü oy kullanmıştır. Gümüşhane'de 1950 seçimlerine % 86,0 oranında katılım gerçekleşmiştir (Tuncer, 2010: 324). Seçmenlerin 29.616'sı (%43,0) CHP'ye, 36.778'i (% 53,8) DP'ye ve 13.049'u (% 18,4) bağımsız adaya oy vermişlerdir (Tuncer, 2010: 329). Bu sonuçlarla Gümüşhane'de DP 6 milletvekili çıkarmıştır. CHP'nin adayları 1950 seçimlerinde Gümüşhane'den seçilememişlerdir (Tuncer, 2010: 334). Gümüşhane'de seçimleri DP birinci, CHP ikinci ve bağımsızlar üçüncü olarak tamamlamışlardır (Tuncer, 2010: 337). 1950 yılında yapılan milletvekilliği seçiminde Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Baybura, Kemal Yörükoğlu, Halit Zarbun, Halis Tokdemir ve Raşit Gürgen milletvekili olarak seçilmişlerdir (CCA, 30.10.0.0/77.512.7/s.2). Gümüşhane'de 1950 yılında yapılan belediye seçimlerini de DP kazanmıştır (Milliyet, 5 Eylül 1950, s.5). Seçimden sonra Gümüşhane Milletvekili adayları Falih Rıfkı Atay Gümüşhane'deki seçimi kaybettiklerini belirttikten sonra Türkiye'de halk idaresi rejiminin devam edeceğini sözlerine eklemiştir. Şükrü Sökmensüer ise milli iradenin Türk tarihinde ilk defa tecelli ettiğini, vatandaşlar arasındaki kardeşlik duygularının parti ihtilafları üstünde milli ve müşterek bir dava olarak tutulmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir (Milliyet, 19 Mayıs 1950, s.3).

11. Sonuç

1946 tarihindeki seçimlere CHP katılırken DP ancak teşkilatını kurabildiği yerlerde katılabildiği. Dolayısıyla Gümüşhane'de 1946 tarihinde gerçekleşen milletvekili seçimlerine DP katılmamış, CHP adayları ise seçim sonucunda milletvekili olarak seçilmişlerdir. Her ne kadar ülke genelinde olduğu gibi Gümüşhane'de de ekonomik yönden sıkıntılar yaşanmış olsa da seçimlere bu durum yansımamıştır. Fakat seçimlerden hemen sonra DP'nin teşkilatlanmaya hız vermesi mevcut durumun değişeceğinin sinyallerini de vermiştir. DP'li idarecilerin teşkilat kurmak için gittiği her yerleşim yerinde geniş kalabalıklar tarafından karşılanması bir sonraki seçimlerin neticeleri hakkında ipucu vermiştir. Partililer arasındaki siyasi çekişmeler, siyasi kırgınlıklar ve özellikle tanınmış iki aile arasında yaşanan gerginlik Gümüşhane'de CHP'li üyelerin bir kısmının istifasına, bir kısmının da yeni kurulan DP'ye katılmalarına neden olmuştur. Sadece Gümüşhane'de değil ülke genelinde de yaşanan siyasi gerginliğin giderilememesi süreci hızlandırmış, bu atmosferde yapılan 1950 milletvekili seçiminin sonucu büyük bir şaşkınlık oluştursa da birçok kişinin de beklediği sonuç olarak tarihe geçmiş, uzun yıllar iktidarda kalan CHP yerini DP'ye bırakmıştır.

Kaynakça

Arşivler

- CCA (Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi)
- CCA, 490.1.0.0/160.637.2.
- CCA, 490.1.0.0/238.947.1.
- CCA, 490.1.0.0/301.1218.3.
- CCA, 490.1.0.0/438.1817.3.
- CCA, 490.1.0.0/657.193.1.
- CCA, 490.1.0.0/450.1852.5.
- CCA, 30.10.0.0/77.507.3.

CCA, 30.10.0.0/77.512.7.

CCA, 30.11.1.0/184.22.15.

Gazeteler

Belediye Seçimleri Belli Oldu (1950, 5 Eylül) Milliyet, s.1.

Celal Bayar Trabzon'a Gidiyor (1947, 3 Ekim) Akşam, s.1.

Celal Bayar Dün Erzurum'da Bir Nutuk Söyledi (1947, 5 Ekim) Akşam, s.1.

Cumhurbaşkanı Trabzon'da (1947, 21 Eylül) Ulus, s.1.

Demokrat Parti'nin Adapazarı Mitinginde 1950 Yılından Önce Umumi Seçimlere Gidilmesi Zarureti Belirtili (1948, 4 Ekim) Son Posta, s.1.

Falih Rıfki ve Şükrü Sökmensüer ile Bir Konuşma (1950, 19 Mayıs), Milliyet, s.3.

İnönü Trabzon'da (1947, 21 Eylül), Vakit Yeni Gazete, s.1.

Karşılıklı İtham ve İsnatlar Aldı Yürüdü (1950, 8 Mayıs), Cumhuriyet, s.1.

Milletvekilleri (1946, 2 Temmuz) Akşam, s.1.

Seçimler Arifesinde Ankara'daki Hava (1950, 2 Mayıs) Yeni İstanbul, s.1.

Seçim Propagandası Dün Sona Erdi (1950, 11 Mayıs) Cumhuriyet, s.1.

Toprak Kanunu Hakkında Yeni Tenkitler (1945, 18 Mayıs) Tanin, s.2.

Yarınki Genel Seçimin Büyük Ehemmiyeti (1948, 13 Mayıs), Zafer, s.1.

Kitap ve Makaleler

Ağaoğlu, S. (1967), Arkadaşım Menderes, İstanbul: Baha Matbaası.

Ataoğlu, E. (2008), Adnan Menderes Bir Başbakanın Trajik Sonu, İstanbul: Kilim Matbaası.

Erim, N. (2005), Günlükler 1925-1979, I. Cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Esirci, Ş. (1967), Menderes Diyor ki!, İstanbul: Demokrasi Yayınları.

Gaddis, J. L. (2015), Soğuk Savaş Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek, Çeviren: Dilek Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hale W. (2003). Türk Dış Politikası 1774-2000, Çeviren: Petek Demir, İstanbul: Mart Matbaası.

Karpat, K. H. (2008), Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2009), Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2010), Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2014). Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller, İstanbul: Timaş Yayınları.

Koçak, C. (2009), Geçmişiniz İtinayla Temizlenir, İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçak, C. (2017), Demokrat Parti Karşısında CHP Bir Muhalefetin Analizi, İstanbul: Timaş Yayınları.

Kona, G. G. (2003), Türkiye-Orta Asya Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, İstanbul: IQ Kültürsanat Yayıncılık.

Koraltan, R. (2013), Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar DP'nin Kurucusu Anlatıyor, İstanbul: Timaş Yayınları.

Lewis, B. (2000), Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Oran, B. (2014), "1939-1945: Savaş Kaosunda Türkiye Görelî Özerklik-2" Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar 1919-1980, Editör: Baskın Oran, C.I, ss.385-398, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. (2018), Türkiye'nin Yakın Tarihi, İstanbul: Pasifik Ofset.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2013), Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileri İle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si, Birinci Cilt, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Tuncer, E. (2008), 1946 Seçimleri, Ankara: TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi.

Tuncer, E. (2010), 1950 Seçimleri, Ankara: TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi.

Turan, Ş. (1999). Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950), 4. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Uçarol, R. (2000), Siyasi Tarih (1789-1999), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zürcher, E. J. (2015), Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.